

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ETİK BİR SORUN OLARAK ÇEVİRİMİÇİ HABER SİTELERİNDE
İÇERİĞİ YANSITMAYAN BAŞLIK KULLANIMI: MİLLİ
GÜVENLİK HABERLERİ

RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI
YENİ MEDYA İLETİŞİM VE HABERCİLİK BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Olgun KÜÇÜK

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Yıldız Derya BİRİNCİOĞLU

İSTANBUL – 2019

TEZ TANITIM FORMU

- YAZAR ADI SOYADI** : Olgun KÜÇÜK
- TEZİN DİLİ** : Türkçe
- TEZİN ADI** : Etik Bir Sorun Olarak Çevrimiçi Haber Sitelerinde İçeriği Yansıtmayan Başlık Kullanımı: Milli Güvenlik Haberleri
- ENSTİTÜ** : İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ANABİLİM DALI** : Radyo Televizyon ve Sinema
- TEZİN TÜRÜ** : Yüksek Lisans
- TEZİN TARİHİ** : 31.05.2019
- SAYFA SAYISI** : 191
- TEZ DANIŞMANI** : Dr. Öğr. Üyesi Yıldız Derya BİRİNCİOĞLU
- DİZİN TERİMLERİ** : Etik, Medya Etiği, Yeni Medya, Habercilik, Haber Başlıkları
- TÜRKÇE ÖZET** : Araştırma çevrimiçi haber sitelerinde içeriği yansıtmayan başlık kullanımına yönelik bir çalışmadır. Bu çalışmada ilk olarak literatür taraması yapılarak, geleneksel ve yeni medyada yer alan haber öğeleri incelenmiştir. Çalışmanın ikinci kısmında etik, medya etiği ve habercilik etiği konuları yine literatür taramasıyla ortaya konulmuştur. Ayrıca haber başlığının önemli bir unsuru olan fotoğraf konusu ve haber fotoğrafçılığının temel ilkeleri ele alınmıştır. Örnekleme oluşturan çevrimiçi haber sitelerinin 1 aylık periyottaki haber başlıkları içerikleriyle birlikte, farklı siteler arasında karşılaştırmalı olarak ele alınıp söylem analizi yöntemiyle çözümlenmiştir.
- DAĞITIM LİSTESİ** : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Olgun KÜÇÜK

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ETİK BİR SORUN OLARAK ÇEVİRİMİÇİ HABER SİTELERİNDE
İÇERİĞİ YANSITMAYAN BAŞLIK KULLANIMI: MİLLİ
GÜVENLİK HABERLERİ

RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI
YENİ MEDYA İLETİŞİM VE HABERCİLİK BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Olgun KÜÇÜK

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Yıldız Derya BİRİNCİOĞLU

İSTANBUL – 2019

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının ederlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Olgun KÜÇÜK

.../ ... / 2019

JÜRİ ÜYELERİNİN KABUL VE ONAY SAYFASI

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Olgun KÜÇÜK 'ün “**Etik Bir Sorun Olarak Çevrimiçi Haber Sitelerinde İçeriği Yansıtmayan Başlık Kullanımı: Milli Güvenlik Haberleri**” adlı tez çalışması, Jürimiz tarafından Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Yeni Medya İletişim ve Habercilik Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Yıldız Derya BİRİNCİOĞLU
(Danışman)

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Burcu ŞAHİN

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin KAZAN

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

... / ... / 2019

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Araştırma çevrimiçi haber sitelerinde içeriği yansıtmayan başlık kullanımına yönelik bir çalışmadır. Bu çalışmada ilk olarak literatür taraması yapılarak, geleneksel ve yeni medyada yer alan haber öğeleri incelenmiştir. Çalışmanın ikinci kısmında etik, medya etiği ve habercilik etiği konuları yine literatür taramasıyla ortaya konulmuştur. Ayrıca haber başlığının önemli bir unsuru olan fotoğraf konusu ve haber fotoğrafçılığının temel ilkeleri ele alınmıştır. Örneklemi oluşturan çevrimiçi haber sitelerinin 1 aylık periyottaki haber başlıkları içerikleriyle birlikte, farklı siteler arasında karşılaştırmalı olarak ele alınıp söylem analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Araştırma bulguları sonucunda genel olarak milli güvenlik konulu haber başlıklarında anlamlılık oluşturacak düzeyde haber başlıklarının içeriği yansıtmama sorunu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çevrimiçi Habercilik, Yeni Medya, Medya Etiği

SUMMARY

The research is a study on the use of titles that do not reflect content on online news sites. In this study, firstly literature review and traditional and new media were examined.

In the second part of the study, ethics, media ethics and ethics of journalism are discussed with the literature review. In addition, the subject of photography, which is an important element of the news title, and the basic principles of news photography are discussed.

The news headlines of the online news sites that make up the sample were analyzed in one monthly period with the content of the news headlines, and analyzed by the discourse analysis method. As a result of the findings of research findings in the headlines of national security on the level of meaningful news headlines that reflect the content does not reflect the problem

Keywords: Online Journalism, New Media, Media Ethics

İÇİNDEKİLER

SAYFA

ÖZET.....	i
SUMMARY	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR LİSTESİ	v
RESİMLER LİSTESİ.....	vi
EKLER LİSTESİ.....	ix
ÖNSÖZ.....	x
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
GELENEKSEL MEDYA VE YENİ MEDYADA HABER	3
1.1.GELENEKSEL MEDYADA HABER ÖĞELERİ.....	3
1.2.GELENEKSEL MEDYADA HABER DEĞERİ VE HABERCİLİK KURALLARI ..	9
1.2.1. Haber Değeri	9
1.2.2. Habercilik Kuralları.....	14
1.2.2.1 Toplumsal Sorumluluk ve Hesapverilebilirlik.....	14
1.2.2.1.1. Nitelik.....	18
1.2.2.1.2. Denge	18
1.2.2.1.3.Objektiflik	20
1.2.2.2.Yanlılık ve Dezenformasyon	22
1.2.2.3. Habercilikte Sınırlandırmalar	25
1.2.2.3.1 Gizlilik ve Mahremiyet	26
1.2.2.3.2. Siyasi Baskı	30
1.2.2.4.Haberin Yapısı.....	34
1.3. HABER TÜRLERİ	35
1.3.1.Uluslararası Haber	35
1.3.2.Spor Haberi	37
1.3.3.Ekonomi Haberi	38
1.3.4. Politik Haber	40
1.3.5. Kültür ve Sanat Haberi.....	41
1.4. HABERDE FOTOĞRAF KULLANIMI	42
1.4.1.Haber Fotoğrafçılığının Önemi.....	47
1.4.2.Haber Fotoğrafçılığının Özellikleri	49
1.4.3. Haber Fotoğrafçılığının Türleri	54
1.4.3.1. İçerik Bakımından Fotoğraf Türleri.....	54
1.4.3.2. Şekil Bakımından Fotoğraf Türleri	55
1.5. YENİ MEDYA HABERCİLİĞİ /GELENEKSEL VE YENİ MEDYA HABERCİLİK FARKLILIKLARI.....	57

İKİNCİ BÖLÜM	64
ETİK	64
2.1. AHLAK VE ETİK KAVRAMI.....	64
2.2. ETİK TEORİLER.....	67
2.2.1. Etiğin Felsefi ve İdeolojik Boyutları.....	73
2.2.2. Meslek Etiği / Habercilik Etiği	76
2.2.3. Medya Etiği	88
2.3. GELENEKSEL MEDYADA ETİK İHLALLER	91
2.4. YENİ MEDYADA ETİK İHLALLER/DİJİTAL ÇAĞDA HABERCİLİK ETİĞİ	104
2.5. HABER FOTOĞRAFI SEÇİMİNDE ETİK	109
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	114
ARAŞTIRMA	114
3.1. İÇERİĞİ YANSITMAYAN BAŞLIK KULLANIMI	114
3.2. KASIM 2016 TÜRKİYE MİLLİ GÜVENLİK GÜNDEMİ	115
3.3. TEZİN AMACI	116
3.4. TEZİN ÖNEMİ	116
3.5. TEZİN EVRENİ VE YÖNTEMİ	116
3.6. TEZİN VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ.....	121
3.7. TEZİN VARSAYIMLARI.....	121
3.8. TEZİN SINIRLILIKLARI	122
3.9. İNTERNET SİTELERİNDE YER ALAN HABER BAŞLIKLARININ ANALİZİ	122
SONUÇ	160
KAYNAKÇA	166
EKLER	—

KISALTMALAR LİSTESİ

- 5N+1K** : Ne oldu? Nerede oldu? Ne zaman oldu? Neden oldu? Nasıl oldu? ve Kim yaptı? Sorularına cevabın giriş bölümünde verilmesiyle oluşturulan bir haber yazım şablonudur.
- ABD** : Amerika Birleşik Devletleri
- BBC** : İngiltere Devlet yayın kuruluşu (British Broadcasting Corporation)
- DEAŞ** : Açılımı Irak Şam İslam Devleti olan Terör örgütü (ad-Dawlah al-Islamiyah fil-'Iraq wa ash-Sham)
- FCC** : Amerika Birleşik Devletleri Federal İletişim Kurumu (Federal Comunication Commision)
- FETÖ** : Fetullahçı Terör Örgütü
- IFJ** : Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (International Federation of Journalists)
- MİT** : Milli İstihbarat Teşkilatı
- NATO** : Genel merkezi Bürüksel olan uluslararası savunma birliği. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
- PKK** : Türkiye'nin doğu ve güneydoğusu, Irak'ın kuzeyi, Suriye'nin kuzeydoğusu ve İran'ın kuzeybatısını kapsayan bölgede faaliyet gösteren silahlı terör örgütü
- TSK** : Türk Silahlı Kuvvetleri
- UNESCO** : Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
- PYD** : Açılımı Demokratik Birlik Partisi olan, Suriye'nin kuzeyinde faaliyet gösteren silahlı terör örgütü

RESİMLER LİSTESİ

		SAYFA
Resim-1	haber7.com, 01.11.2016.....	123
Resim-2	sabah.com.tr, 01.11.2016.....	124
Resim-3	milliyet.com.tr, 01.11.2016.....	124
Resim-4	sozcu.com.tr, 01.11.2016.....	125
Resim-5	ensonhaber.com, 03.11.2016.....	125
Resim-6	haber7.com, 03.11.2016.....	126
Resim-7	yeniakit.com.tr, 04.11.2016.....	126
Resim-8	haber7.com, 05.11.2016.....	127
Resim-9	internethaber.com, 05.11.2016.....	127
Resim-10	yenisafak.com, 05.11.2016.....	128
Resim-11	internethaber.com, 06.11.2016.....	128
Resim-12	sozcu.com.tr, 06.11.2016.....	129
Resim-13	yeniakit.com.tr, 06.11.2016.....	129
Resim-14	yeniakit.com.tr, 07.11.2016.....	130
Resim-15	yeniakit.com.tr, 07.11.2016 (1).....	130
Resim-16	hurriyet.com.tr, 07.11.2016.....	130
Resim-17	yenisafak.com, 07.11.2016.....	130
Resim-18	internethaber.com, 08.11.2016.....	131
Resim-19	sabah.com.tr, 08.11.2016.....	132
Resim-20	yeniakit.com.tr, 08.11.2016.....	132
Resim-21	sabah.com.tr, 08.11.2016 (1).....	133
Resim-22	sozcu.com.tr, 08.11.2016.....	133
Resim-23	sabah.com.tr, 09.11.2016.....	134
Resim-24	haber7.com, 09.11.2016.....	135
Resim-25	haber7.com, 09.11.2016 (1).....	135
Resim-26	yeniakit.com.tr, 09.11.2016.....	136
Resim-27	milliyet.com.tr, 10.11.2016.....	136

Resim-28	sabah.com.tr, 10.11.2016.....	137
Resim-29	yeniakit.com.tr, 11.11.2016.....	137
Resim-30	internethaber.com, 11.11.2016.....	138
Resim-31	haber7.com, 13.11.2016.....	138
Resim-32	sozcu.com.tr, 13.11.2016.....	139
Resim-33	sabah.com.tr, 14.11.2016.....	139
Resim-34	haberturk.com, 15.11.2016.....	140
Resim-35	internethaber.com, 15.11.2016.....	140
Resim-36	sozcu.com.tr, 15.11.2016.....	140
Resim-37	ensonhaber.com, 16.11.2016.....	140
Resim-38	milliyet.com.tr, 16.11.2016.....	141
Resim-39	haber7.com, 16.11.2016.....	141
Resim-40	ensonhaber.com, 17.11.2016.....	142
Resim-41	sabah.com.tr, 17.11.2016.....	142
Resim-42	internethaber.com, 17.11.2016.....	143
Resim-43	milliyet.com.tr, 17.11.2016.....	144
Resim-44	yeniakit.com.tr, 17.11.2016.....	144
Resim-45	hurriyet.com.tr, 18.11.2016.....	145
Resim-46	haber7.com, 19.11.2016.....	145
Resim-47	milliyet.com.tr, 18.11.2016.....	146
Resim-48	internethaber.com, 19.11.2016.....	146
Resim-49	milliyet.com.tr, 19.11.2016.....	147
Resim-50	haberturk.com, 19.11.2016.....	147
Resim-51	haber7.com, 19.11.2016.....	148
Resim-52	hurriyet.com.tr, 19.11.2016.....	149
Resim-53	sabah.com.tr, 19.11.2016.....	149
Resim-54	yeniakit.com.tr, 20.11.2016.....	150
Resim-55	hurriyet.com.tr, 20.11.2016.....	150
Resim-56	yenisafak.com, 20.11.2016.....	151

Resim-57	ensonhaber.com, 20.11.2016.....	151
Resim-58	milliyet.com.tr, 21.11.2016.....	152
Resim-59	sozcu.com.tr, 21.11.2016.....	152
Resim-60	haberturk.com, 21.11.2016.....	153
Resim-61	internethaber.com, 22.11.2016.....	153
Resim-62	ensonhaber.com, 22.11.2016.....	154
Resim-63	internethaber.com, 23.11.2016.....	154
Resim-64	yeniakit.com.tr, 23.11.2016.....	155
Resim-65	sabah.com.tr, 25.11.2016.....	155
Resim-66	yeniakit.com.tr, 25.11.2016.....	155
Resim-67	yeniakit.com.tr, 27.11.2016.....	156
Resim-68	haber7.com, 29.11.2016.....	157
Resim-69	hurriyet.com.tr, 29.11.2016.....	157
Resim-70	haberturk.com, 29.11.2016.....	158

EKLER LİSTESİ

EK - A: Basın Ahlak Yasası

EK - B: Basın Meslek İlkeleri

EK - C: Türkiye Gazetecilik Hak ve Sorumluluk Bildirgesi

ÖNSÖZ

Hayatın her alanında ihtiyaç duyduğumuz en önemli değerlerde biri olan “Etik” alanında çalışma yapmış olmak mutluluk verici. Hayatı güzelleştirmek için empati ve etik kavramları üzerine daha çok düşünmemiz gerektiğine inanıyorum.

Bu çalışmanın oluşumunda en büyük emeği olan tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Yıldız Derya Birincioğlu hocama şükranlarımı sunmak istiyorum.

Yine çok değerli mesai arkadaşım Mevlüt Can Koçak hocama manevi desteğinden ötürü çok teşekkür ediyorum.

Dert ortağım, canım ablam Şengül Özdoğan ve biricik oğlum Mesut’u da anmadan geçmek istemem; İyi ki varsınız.

Barış, hoşgörü ve empatinin hâkim olduğu daha güzel günler görebilmek umuduyla...

GİRİŞ

Kısaca “net” olarak da bilinen internet 1990’lı yıllardan günümüze gelinceye kadar sürekli popülerliğini artırmıştır. İnsanlar günlük hayatın önemli bir kısmını bu kitle iletişim aracının karşısında geçirmektedir. Özellikle internet gazeteciliğin ortaya çıkması ile birlikte kişiler çevresinde ve Dünya’da meydana gelen pek çok bilgiye internet haber siteleri üzerinden ulaşabilir duruma gelmiştir. Hızlı habercilik üzerine kurulmuş olan internet haberciliği, habere anında ulaşmamızı sağlamaktadır.

Günümüzde insanlar internet haber sitelerine her yerden ve istedikleri vakit girebilme, istedikleri tüm haberlere ulaşabilme imkânına erişmişlerdir. İletişimin mobilize olmasıyla birlikte haber artık cepte taşınabilen bir cihazın içine girmiştir. Klasik televizyon ve gazete yayıncılığına kıyasla çok daha fazla haber yansıtan internet gazeteciliği, kimi zaman verdiği haberlerde etik ilkeler dışına çıkabilmektedir. Siyasal iktidara yakın veya mesafeli konumlanan tüm medya grupları birtakım ideolojik düşüncelerden veya ekonomik çıkar ve menfaat elde etmek için etik ihlallerde bulunabilmektedir. Bu ihlaller haberin elde edilme aşamasından başlayarak, yazılı ve görsel öğelerin eklendiği tüm aşamalarda kendini göstermektedir.

Habercilik hangi kitle iletişim aracı üzerinden yapılırsa yapılsın, etik ilkeler bakımından benzerlik göstermektedir. İnternet gazeteciliğinde yaşanan etik ihlaller haber metninde olabildiği gibi başlığında da olabilmektedir.

Çevrimiçi haber sitelerinin ana sayfalarda, genellikle haberlerin başlıklarından oluşan bir slayt uygulaması bulunmaktadır. İnternet sitesini ziyaret eden okur ilk olarak bu haber başlıklarıyla karşılaşmaktadır. Bu başlıklar ise merak, korku ve endişe gibi güdüleri harekete geçirerek, zaman zaman içeriklerde yanıltma yoluna gidebilmektedir.

Medyanın en temel işlevi haber vermektir. İlk bakışta basit gibi gözükse de bu işlev, kimi zaman en zor işlev haline gelmektedir. Özellikle ideolojik kutuplaşmanın kendisini fazlasıyla hissettirdiği toplumlarda medya bu kutuplaşmadan nasibini alabilmekte, taraf olarak pek çok etik ihlale kaynaklık edebilmektedir. Bu etik sorunlar sıradan bir magazin haberinde olabileceği gibi, fazlasıyla önem arz eden milli güvenlik haberlerinde de görülebilmektedir. Milli güvenlikle ilgili haberler genellikle devlet politikasıyla iç içe bir durum oluşturmakta ve çoğunlukla devletin çıkarları söz konusu edilip, yönlendirilmektedir. Bu nedenle milli güvenlik haberlerinde magazin, kültür sanat, spor gibi diğer haber alanları kadar rahat bir

Çalışma ortamı bulunmamakta ve haberciliğin genellikle en ciddiye alındığı alan olarak nitelendirilmektedir.

Yukarıda yapılan açıklamalar çerçevesinde “Etik bir sorun olarak evrimii haber sitelerinde içeriği yansıtmayan başlık kullanımı: Milli güvenlik haberleri” başlıklı bu çalışma üç bölümden medyada gelmektedir.

Araştırmanın ilk bölümünde, haberi oluşturan temel unsurlar ele alınarak, geleneksel medyada haber değerleri ve habercilik kurallarına değinilmiştir. Yine araştırmanın bu bölümünde; haberde fotoğraf kullanımı ele alınmıştır. Birinci bölümün son kısmında ise; yeni medya haberciliği ve yeni medyanın haberciliğe getirdiği yenilik ve farklılıklar üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın ikinci bölümünde, ahlak ve etik kavramları incelenmiş olup, geleneksel medya ve yeni medyada yaşanan birtakım etik ihlaller üzerinde durulmuştur. Haber fotoğrafı seçiminde yaşanan etik ihlaller de yine bu bölümde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın son bölümü ise; evrimii haber sitelerindeki içeriği yansıtmayan başlık kullanımının Milli Güvenlik haberleri üzerinden tespit edilmesi amacıyla; Sabah.com.tr, Haber7.com, Hürriyet.com.tr, Milliyet.com.tr, Ensonhaber.com, Yenisafak.com, İnternethaber.com, Yeniakit.com.tr, Haberturk.com, Sozcu.com.tr haber sitelerin incelenmesine yönelik bulgulardan oluşturulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

GELENEKSEL MEDYA VE YENİ MEDYADA HABER

1.1.GELENEKSEL MEDYADA HABER ÖĞELERİ

Doğal olarak haberle ilgili tek bir tanım yoktur, haberin pek çok tanımı yapılmıştır. Tanım yapanlar habere kendi ideolojik bakışları ya da çalışma alanından yaklaşılarak, çeşitli ifadelerle haber kavramına açıklık getirmeye çalışmışlardır.

Haber, Türk Dil Kurumu Büyük Sözlüğü 'ne göre: "Bir olay, bir olgu üzerine edinilen bilgi, salık." şeklinde tanımlanmaktadır.¹ Arapça bir sözcük olan "haber" kelimesinin öz Türkçe' deki karşılığı ise "duyuk" veya "salık"tır. Haber sözcüğü Fransız dilinde "Information", İngiliz dilinde ise "News" ile ifade edilmektedir.²

Literatürde haberin ne olduğuyla ilgili çok sayıda tanıma rastlanmakla birlikte bu tanımlardan ancak bir kısmına bu çalışmada yer verilebilmiştir. Genel olarak haber bir olay üzerine yazılmaktadır. Haber için bir olaya /duruma ihtiyaç vardır.

Tokgöz'e göre, "haber, herhangi bir zamanda geçen olay, fikir ya da sorunun özetidir."³

Haber aynı zamanda bilgilendirici bir işleve sahiptir. İnsanlar yaşamlarının sürdürürken pek çok bilgiye ihtiyaç duyarlar ve bu bilgileri tarihin eski çağlarından beri günlük, bülten, gazete gibi iletişim araçlarından sağlarlar.

Çoban'a göre, "Haber zamana uygun bir şeyin, bir olayın raporudur. Haber bir bilgi iletme aracıdır. Haber insanların kendi yaşamlarını ve toplumdaki konumlarını belirlemeleri, düzenlemeleri ve yönlendirebilmeleri için ihtiyaç duydukları bilgidir."⁴

Bülbül'ün "Haberin Anatomisi ve Temel Yaklaşımlar" kitabında haberle ilgili yer alan bazı tanımlar ise şöyledir: "Haber halkın ilgi göstereceği her şeydir. Haber insanları ilgilendiren bir şeyin özetidir. Tarihin kabaca yazılmış ilk müsveddesidir. Çevrede olup biten her şeydir. Olayların edebiyatıdır. Dün bilmediğimiz her şeydir."⁵

¹ Türk Dil Kurumu Büyük Sözlüğü, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts, (Erişim Tarihi: 11.12.2018.)

² Ridvan Bülbül, *Haberin Anatomisi ve Temel Yaklaşımlar*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara,2001, s. 75.

³ Oya Tokgöz, *Temel Gazetecilik*, İmge Kitabevi, 11. Baskı, Ankara, 2015, s. 248.

⁴ Savaş Çoban, "İktidar"ın "Medya"sı, Hazırlayanlar: Esra Arsan ve Savaş Çoban, *Medya ve İktidar / Hegemonya Statüko Direniş*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2014, 27-52, s.44.

⁵ Bülbül, *a.g.e.*, s. 78-79.

Haber insanların okuması için üretilen fikir eseridir. Haberler, içindeki bazı öğeler sebebiyle okuyucu tarafından arzulanmaktadır. Batı tarzı habercilikte temel öğe insanın ilgisini çekebilmektir. Haberde yer alan temel unsurlar aslında haberin ne olduğunu tanımlamaya çalışma çabasıdır.⁶

Günümüzde habercilik geleneksel veya modern araçlarla yapılmaktadır. Geleneksel medya, gazete, dergi, radyo, televizyon ve benzeri kitle iletişim araçlarını ifade etmektedir. Geleneksel medyada haberi oluşturan bazı öğeler vardır. Aşağıda bu öğelerle ilgili ayrıntılı bilgi verilmiştir.

Haberde doğruluk, haberleşme özgürlüğünün tüm imkânlarının doğru haber vermek için kullanılmasıdır. Haber çalışanlarının basın özgürlükleri nasıl teminat altına alınması gerekirse, okuyucuların da doğru haber alma hakkı ve bu hakkın çeşitli kaynaklardan elde edilme imkânı olmalıdır.⁷

Geleneksel medyada yayınlanan haberler, ajanslar veya kurum muhabirleri vasıtasıyla sağlanmaktadır. Bu bakımdan haberciliğin doğruluk ekseninde yapılabilmesi için medya çalışanlarının bu ilkeyi benimsemiş olmalarının büyük önemi bulunmaktadır.

Bir haberciden beklenen en büyük meziyet haberinin doğru olmasıdır. Haberde doğruluk ilkesini benimsemeyen bir muhabirin mesleki sorumluluğunu yerine getirdiği düşünülemez. Gazeteci daima halkın iyiliğini düşünmeli ve bu noktada kendini sorumlu tutmalıdır. Gazeteci öncelikle kendi vicdanına karşı, daha sonra ise okuyucuya karşı sorumludur.⁸

Bir haberin doğru biçimde elde edilmesi en az elde edilmesi kadar önem taşır. Doğru bir habere erişmede haber kaynağının büyük önemi vardır. Haber kaynağının yalan haber konusunda sabıkasının olmaması gerekir. Diğer yandan haber kaynağın ve habercinin yayından menfaat sağlamaması doğru haberin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Hangi kaynaktan gelirse gelsin haberin doğru olup olmadığı da kontrol edilmelidir. Örneğin, yargılama konusuyla ilgili bir haberde cevap hakkı doğabileceği düşünülerek ihtiyatlı davranmak gerekir. Bir kaynaktan elde

⁶ Tokgöz, a.g.e., s. 257-258.

⁷ Manuel Nunez Encabo, "Gazetecilik Etiği ve Demokrasi", Süleyman İrvan, (Der.), **Medya Kültür ve Siyaset**, Pharmakon Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2014, 347-361,s.356.

⁸ Tokgöz, a.g.e., s.152-153.

edilen bir bilginin kontrol edilmesinin en kestirme yolu, haberin başka bir kaynaktan daha kontrol edilmesidir.⁹

Haberin doğruluğunun kontrol edilmesi yanlış habercilik, propaganda gibi olumsuzlukların yaşanmasını engeller. Haberin içeriğinde bu türden olumsuzluklar varsa editör ekibi tarafından fark edilerek ortaya çıkacak olumsuzluğun giderilmesi sağlanabilir.

Tüm toplumsal ilişkilerde olduğu gibi habercilikte de güvenilirliğin önemi büyüktür. Güveni sağlamanın yolu ise doğruluktan geçer. Güvenilir bir insana doğru insan ve güvenilir bir habere de doğru haber denir. Hız bir haberde aranan en önemli özelliklerden biri olmakla birlikte, haberin güvenilir olması hızlı olmasından çok daha önemlidir.¹⁰

Medyanın propaganda aracı olarak kullanılması yeni bir durum değildir. Tarihsel süreç içinde totaliter rejimler tarafından en önemli propaganda aracı olarak kullanılmış, büyük kitlelerin etki altına alınması medya yoluyla gerçekleştirilmiştir.

Haber kaynakları bazen bilinçli olarak haberin içeriğini bozmaktadır. Habercilerin bu duruma dikkat etmeleri ve yanıltmalara karşı tetikte olmaları gerekir. Özellikle kriz dönemlerinde yanlış ve yanıltıcı haberler bilinçli olarak yayılım göstermektedir. Gazeteciler haberde yer alan kişi, olay ve yerlerin denetimini yapmadan yayınlamamaya dikkat etmelidir.¹¹

Kamuoyu oluşmasında büyük etkisi olan basının toplum üzerindeki etkisi dikkate alındığında verdiği bilgi ve haberlerin gerçekliğinin önemi ortaya çıkmaktadır.¹² “Dürüstlük ve bağlı olduğu gerçeklik, gazetecilik etiğinde en önde gelen ilkeler arasında yer almaktadır.”¹³

Okurun bir haberden öncelikli beklentisi gerçeği yansıtmasıdır. Habercinin işi, gerçeği görünen haliyle ortaya koyarak altında başka şeyler aramadan o gerçekliği yansıtan bir haber üretmektir. Gelişen bir olay, o sırada nasıl bir seyir gösteriyorsa ve olayın resmi ne ise gazeteci aynen onu aktarmak durumundadır. Gazeteci niyet okuyucu rolüne bürünerek kesinliği belirsiz unsurları haberde ön plana taşıyamaz.

⁹ İbrahim Toruk, *Gutenberg 'ten Dijital Çağa Gazetecilik*, Literatürk Yayınları, İstanbul, 2018, s. 235 – 236.

¹⁰ Korkmaz Alemdar ve Ruhdan Uzun, *Herkes İçin Gazete-ci-lik*, Tanyeri Yayınları, Ankara, 2013, s.29.

¹¹ Alemdar ve Uzun, a.g.e., s. 96.

¹² Atilla Girgin, *Gazeteciliğin Temel İlkeleri*, Der yayınları, İstanbul, 2014, s.239.

¹³ Bülbül, a.g.e., s. 276.

Kesinmiş gibi algılanan bazı iddialar olayın sonucunda tam tersi çıkabilir. Haberci verdiği bilgileri dayandırdığı haber kaynağını da muhakkak belirtmelidir. Kaynağı belirsiz bir haber gerçekliğin önünde bir pus perdesi oluşturmaktadır. Diğer yandan haber dinamik bir olgu olduğundan, yayınlandıktan sonra dahi haber kaynağının hatalı bilgi verdiği anlaşılırsa, muhabirin bunu okuyucuya iletmesi gerçekliğin zedelenmemesi ve haberciye güvenin devamı için gereklidir.¹⁴

Muhabir veya editör kişisel yargıları ile haberin gerçekliği arasında ikilemde kalmamalı gerçekliği öznel yargılarına tercih etmelidir. Doğrulara dayalı dürüst gazetecilik ancak bu şekilde davranılarak tesis edilebilir.

Haberin içeriğinde yanlış bilgi olmamalı doğru verilere ve gerçeklere dayandırılmalıdır. İnsanların gerçeklik algısı özlemini duydukları şeye göre değişebilmektedir. Kişiler için olaylar, umduğu ile gerçekleşen arasındaki ilişkiye göre değer taşır. Bir şeye duyulan özlemlerle, doğruluk birbirine karıştırılmamalı, duyguların gerçekliğin önüne pus perdesi çekmesine engel olunmalıdır.¹⁵

Haber objektif (nesnel) yansız, taraf tutmayan bir yapıda olmalıdır. Haber özünde doğru bilgidir, dolayısıyla doğru bilginin ancak nesnel bir haber biçimiyle ortaya konması beklenmektedir. Fakat bu sanıldığı kadar kolay olmayan ve haberci için titizlenilmesi gereken, çoğu kez de tam olarak başarılabilen bir durumdur. Bir haberci için öznel yargılardan uzaklaşmak, habere konu olan kişileri anlatırken sıfatlı ibarelere başvurmamak gerçekten başarılması zor bir iştir. Diğer yandan nesnellik özgür basın faaliyeti için önem verilmesi gereken bir unsurdur. Toplumun doğru habere ulaşma hakkı ancak nesnellikle garanti altına alınabilir.¹⁶

Haber yeniyken değerli, zaman geçtikçe değerini yitiren bir fikir ürünüdür, bu sebepten dolayı haberin güncel olması çok önemlidir.

Bir haber ister bir eylem, ister söylem, isterse her ikisini içeren türde olsun, ya verildiği anda yeni bir bilgi içermeli yahut yeni bilgi içermeyen bir haberse bahsedilen konu o sırada gündemde olmalıdır. Her iki durum da yoksa, haberde bir güncellikten söz edilemez.¹⁷

¹⁴ Toruk, *a.g.e.*, s. 180.

¹⁵ Girgin, *a.g.e.*, s.119.

¹⁶ Toruk, *a.g.e.*, s. 183.

¹⁷ Girgin, *a.g.e.*, s. 121 – 122.

İnsanlar yeni şeylere karşı ilgi duyma eğilimi taşırlar. Hiçbir okur zamanı geçmiş, güncelliğini kaybetmiş bir haberi okumak istemez. Bu sebepten dolayı güncel olmayan haberlere çok ilgi duyulması beklenemez.

Haberde önemlilik olayın ilgilendirdiği kişi sayısı ile doğru orantılıdır. Ne kadar çok kişi haberin sonuçlarından etkilenecekse haber o derecede önemlidir. Örneğin, mecliste görüşülen ve tüm çalışanları ilgilendiren bir yasa tasarısı haberin önemliliğini anlatan güzel bir örnektir.¹⁸

Habere atfedilen önem kişiden kişiye değişmektedir. Haberın önem derecesini belirleyen ana unsurlar dışında, okura göre farklılık gösteren yan unsurlar da bulunmaktadır. İnsanların içinde yaşadıkları toplumun sosyo kültürel özellikleri haberler arasındaki önemlilik derecesine etki eden özelliklerdir.

Haberlerin sade bir dille yazılması önemlidir. Sadelik farklı yaş grupları, farklı eğitim seviyelerine sahip insanlar arasında habere erişimde eşitlik sağlar. Bir haber anlaşılmadığı için tekrar tekrar okunuyorsa başarılı bir haber değildir. Haber bir kere okunduğunda anlaşılmalıdır. Haberde genel olarak edebi, sanatsal anlatım tarzına yer verilmemelidir.¹⁹

Bir haberde sadeliği etkileyen en önemli unsur kullanılan dildir. Haberın dili açık ve kısa olmalı, karmaşık cümleler kullanılmamalıdır. Haber okunduktan sonra okuyucunun zihninde cevapsız soru kalmaması haberın anlaşıldığının bir göstergesidir. Kısa cümleler haberın anlaşılır olmasını sağlar. Uzun cümleler okuyucuya anlaşılmaz gelebilir. Diğer yandan devrik cümle kullanmak haberın anlaşılmasını olumsuz etkilemektedir.²⁰

Haberde konu anlaşılır bir biçimde verilmeli, metninde söz sanatlarından ve süslemelerden kaçınılmalıdır. Metafor içeren sözcükler kullanılmamalı, sade bir dil tercih edilmelidir. Cümleler kısa ve anlaşılır olmalıdır.²¹ Herkesin anlayabileceği bir üslup kullanılmalı, gerekli olan yerde okuyucuyu aydınlatmak için sözcük ve kavramla ilgili açıklayıcı bilgi verilmesi gerekmektedir.²²

Haberı kesin bir dille yazmak izleyicide güven oluşmasını sağlar. İfadelerin kesin olması okuyucunun ikna edilmesi ve inandırılmasını sağlar. İfadenin net

¹⁸ Toruk, *a.g.e.*, s. 178.

¹⁹ Tokgöz, *a.g.e.*, s. 150.

²⁰ Girgin, *a.g.e.*, s. 124 – 125.

²¹ Alemdar ve Uzun, *a.g.e.*, s. 95.

²² Tokgöz, *a.g.e.*, s. 151.

olması gerekli gereksiz tekrarlara başvurulmaması haberde kesinliği sağlayan unsurlardır.²³

Habercilik genellikle insanların ilgisini çekme üzerine odaklanmıştır. İnsanların ilgisini çeken öğeler kişiden kişiye değişmekle birlikte herkesin ilgisini çeken toplumsal konular da vardır. Diğer insanların hayatlarındaki mutluluk, üzüntü, hasret gibi temalar ve tanınmış insanların yaşamları ilgi çekici olmaktadır.²⁴

İster bir haber metni, ister edebi bir metin olsun tüm metinler özünde bir hikaye taşır. İyi bir hikaye okurun ilgisini çekebilir. İnsanlar okudukları metindeki olayla kendi yaşamlarındaki olaylar arasında bağlantı kurdukları ölçüde bir yakınlık hissederler. Hikayeye duyulan yakınlık metnin okunurluğunu olumlu etkilemektedir.

Teknolojideki gelişmeler insanların ilgi alanlarında bir çeşitlenme getirmiştir. Zamanımızda insanların ilgi gösterdikleri konuların başında heyecan, gerilim, duygu, romantizm gibi olgular başı çekmektedir. İlginçliğin bir diğer yönü de yakınlık derecesidir. İnsana fiziki ve ruhsal olarak yakın olan haber ve olaylar daha fazla ilgi çekmektedir. Bir haberi ilginç kılan en önemli unsurlardan bir diğeri de haberin verilme hızıdır. Bir haber ne kadar taze ise aynı zamanda o kadar ilginçtir.²⁵

Geleneksel medyada ve özellikle gazetecilikte bazı haber yazım şablonları kullanılmaktadır. Haberi oluşturan unsurlar bu şablonlara göre yerleştirilir. 5N1K, ters piramit, düz piramit, dörtgen, kronolojik haber yöntemi bu şablonların başında gelmektedir.

Bir haber giriş bölümüyle başlar, bunu takip ederek gövdesi ve diğer bölümler yer alır. 5N1K, ne oldu? Nerede oldu? Ne zaman oldu? Neden oldu? Nasıl oldu? Ve Kim yaptı? Sorularına cevabın giriş bölümünde verilmesiyle oluşturulan bir haber yazım şablonudur.²⁶ Haberin giriş kısmında mutlaka bulunması gereken unsurlardan birinin olmaması bir eksikliklerdir.²⁷

Ters piramit yönteminde haber içindeki öğeler önemliden önemsiz doğru sıralanarak verilir. Bu yöntemle haber yazılırken ilk paragrafta olayın özetine yer verilir. İkinci paragrafta ise haberin özeti daha detaylı olarak aktarılır. Daha sonraki bölümde ise ilk iki paragrafta verilen olay önem sırasına göre yazılır. Normal piramit

²³ Alemdar ve Uzun, *a.g.e.*, s. 95.

²⁴ Tokgöz, *a.g.e.*, s. 264.

²⁵ Girgin, *a.g.e.*, s. 122 – 123.

²⁶ Tokgöz, *a.g.e.*, s. 304.

²⁷ Alemdar ve Uzun, *a.g.e.*, s. 88.

yöntemi ters piramit yönetiminin tersidir. Bu yöntemde ayrıntılara haberin giriş kısmında yer verilir. Bu teknik genellikle magazin haberlerinde kullanılır. Merak uyandırma ana amaçtır. Haberın asıl ögesi haberin sonunda verilir. Dörtgen tekniğinde giriş paragrafında haberin özeti verilir. Daha sonraki paragraflarda ise eşdeğer öneme sahip haber unsurları yazılır. Kronolojik haber yönteminde olaylar zaman sırasına göre dizilerek verilir. Olay sıralamasını temel alan bu teknik sel, yangın, deprem gibi ani gelişen haberler için uygun bir şablondur.²⁸

Geleneksel medya olarak adlandırılan gazete, dergi gibi görece eski haber ortamlarında yıllar içinde oluşturulup benimsenmiş haber unsurları ve değerleri bulunmaktadır. Doğruluk, yansızlık, gerçeklik, dürüstlük gibi evrensel ilkeler ilkeli gazeteciliği de etik dayanaklarını oluşturmaktadır. Etik habercilik ancak bu ilkelerin gerçek anlamda benimsenmesiyle başarılabilir.

1.2.GELENEKSEL MEDYADA HABER DEĞERİ VE HABERCİLİK KURALLARI

1.2.1. Haber Değeri

Haber değerleriyle ilgili pek çok sınıflandırma yapılmıştır. Bu sınıflamalarda ana unsur, haberin okuyucuyu güdülemede hangi etmenlerin belirleyici olduğu düşüncesidir.

Girgin'e göre haber değeri, habercilerin olay ya da söylemlerin seçilmesi, üretilmesi, şekillendirilip yayınlanması esnasında kıstas olarak belirledikleri kodları ihtiva eder. Haberın değeri muhabirin bireysel özelliklerinin yanında, habercilik mesleğinin kendi değer yargılarıdır. Bu belirleyici unsurların yer ve zaman içinde yaşanan topluma göre değiştiği de bilinmelidir.²⁹

Tokgöz' e göre gelişen olay ve durumların haber olabilmesi için bazı unsurları barındırması gerekmektedir. Bu unsurlara da haber değerleri denmektedir. Bir olayın haber olup olamayacağı bu unsurlarla ne kadar dolu olduğuyula yakından ilintilidir. Bir haber yazma şablonu olan 5N+1K kuralı da haber olma değerini içinde barındırmaktadır.³⁰

²⁸ Alemdar ve Uzun, *a.g.e.*, s. 97 - 98.

²⁹ Girgin, *a.g.e.*, s. 112.

³⁰ Tokgöz, *a.g.e.*, s. 258.

Dedeoğlu'na göre, haber değeri bir haberin seçilmesinde etkili olan tüm unsurlardır. Habercilik mesleğinde önemli bir yere sahiptir. Fakat haberin değerini belirlemek sadece mesleki kıstaslara kalmış bir olgu değildir. Haberi değerli kılan etkenler içinde objektif olmayan kültürel ve yapısal unsurlar da bulunmaktadır. Haberciler seğimler yaparak ya da yapmayarak haberin değerini belirlemektedir. Buradaki en önemli sorun seçilen habere ziyade seğilmeyen, yani görmezden gelinen haberdir. Seğilmeyen haber, hangi sübjektif kıstaslar sebebiyle seğilmemiştir. Belki de muhabir o haberi zorunlu olarak elemek durumunda kalmıştır.³¹

Teorik olarak bakıldığında kamusal medya organlarının haber seçiminde objektif kriterleri benimseyeceği düşünülebilir. Fakat iktidar ve diğer siyasal güç merkezlerinin haber seçiminde etkili olma olasılığı her zaman bulunmaktadır. Haberciler tüm objektif kriterleri karşılamasına rağmen siyasal baskılar sebebiyle bazı haberlere akış içinde yer vermeme durumunda kalabilmektedir. Ticari medya söz konunu olduğunda haberin değerini belirleyen unsurlar daha sübjektif kriterlere sahip olabilmektedir. Haber değeri taşıyan olaylar öncelikle kurumun bağlı olduğu holding ve ekonomik çevrelerin çıkarları doğrultusunda seğime tabi olabilmektedir.

Bir olayı diğer olayların içinden alarak ona haber değeri veren kıstaslar yalnızca gazetecilerin değil, aynı zamanda okurların istekleri ve bakış ağılılarıyla da belirlenmektedir. Ayrıca olayın haber değeri taşımasında okuyucunun içinde yaşadığı toplumun değer yargılarıyla atışmamasın da rolü büyüktür.³²

Kişiler ve haberciler olaylara genellikle sahip oldukları düşünsel yapı ve ereve içinden bakarlar. İnsanın düşünce sistemini oluşturan bu olguya ideoloji denmektedir. Habercinin fikri yapısı haberin değerini belirlemede etkili olabilmektedir.

Diğer yandan çoğu gazeteci için ideoloji, haber öyküsünün seçim ve üretiminde bir engeldir. Bundan dolaydır ki pek çok tarafsız haberci, ideologlara şüpheyle yaklaşmaktadır.³³

³¹ Gözde Dedeoğlu, **Teknoloji, İletişim, Yeni Medya ve Etik**, Sentez Yayınları, İstanbul, 2016, s.169.

³² Toruk, a.g.e., s. 202.

³³ Eliot King & Jane L. Chapman, **Key Readings in Journalism**, Routledge Taylor & Francis Group, New York and London, 2012, s. 101.

Okuyucu açısından beklenmedik ve tahmini mümkün olmayan olaylar diğerlerine göre daha fazla ilgi çekmektedir. Shomaker ve Cohen'e göre Berlin duvarının yıkılması kimsenin beklemediği bir olay olduğu için geniş kitleler tarafından merakla takip edilen bir haber olmuştur.³⁴

Tokgöz'e göre haberin değerini belirleyen unsurlar şunlardır: Zamanlılık, yakınlık, sonuç, önemlilik, insanın ilgisini çekme.³⁵

Zamanlılık, haberin ne zaman meydana geldiğiyle ilgilidir. Günümüzde haberler çok hızlı verildiği için önemini de çok çabuk kaybetmektedir. Teknolojide meydana gelen gelişmeler haber kaynaklarına çabuk ulaşmayı, haberin çok hızlı biçimde hazırlanıp yayınlanmasına olanak tanımaktadır. Haberin değerini ve kıymetini belirleyen ana etmen, ortaya çıktığı anda en kısa sürede verilebilmesidir.³⁶

Yakınlık, bir haber içeriğine sorulacak "Nerede?" sorusunun cevabıyla ilgilidir. İnsanlar doğaları gereği uzak, bilmedikleri yerlerin aksine kendilerine coğrafi olarak daha yakın bildikleri çevrelerden gelen haberlere ilgi gösterirler. Yakınlık ilkesi sadece coğrafi yakınlıkla izah edilebilecek bir şey değildir. İnsanoğlunun ilgi alanları, sevdiği merak ettiği şeyler uzak coğrafyalarda meydana gelse de ilgi çekici olabilir.³⁷

Habere sorulacak "Ne?" sorusu; bu haberin, sonucun bize bildirecek cevabını almamızı sağlar. Haberin değerini belirleyen en önemli unsurlardan biri de bu haberin ne sonuç verdiğiidir. Bir haberin sonucunda ortaya çıkacak etki bu haberin önemini vurgulamaktadır. Haberin sonucunu besleyen en önemli unsurlar kazalar, çatışmalar ve önemli gelişmelerden ortaya çıkmaktadır.³⁸

"Neden?" ve "Nasıl?" soruları bir haberin önemlilik derecesini ortaya koymaktadır. Habere konu olan kimselerin popülerliği, haberdeki sayısal veriler, zıtlıklar ve tuhaf olaylar haberin önem derecesini etkilemektedir. Örneğin, insanlar tanınan kişilerle ilgili haberleri takip etmeye daha meyillidir.³⁹

İnsanlar tamamen aynı şeylere ilgi duymamakla birlikte yine de herkesin ilgisini çeken ortak konular vardır. İnsanın ilgisini çekme ilkesi zaten habercilerin bildiği ve haberlerini daha fazla kitleye ulaştırmak için kullandıkları bir ilkedir. Haber

³⁴ Pamela J. Shoemaker and Akiba A. Cohen, **Vews Around Word**, Routledge Taylor & Francsi Group New York and London, New York, 2006

³⁵ Tokgöz, *a.g.e.*, s. 259-264.

³⁶ Tokgöz, *a.g.e.*, s. 259.

³⁷ Tokgöz, *a.g.e.*, s. 262.

³⁸ Tokgöz, *a.g.e.*, s. 262-263.

³⁹ Tokgöz, *a.g.e.*, s. 263.

seçiminde ilgi çekicilik unsuru haberi bir adım öne taşımaktadır. Haberin ilgi çekmesi daha çok insanların duyularına hitap etmesiyle gerçekleşir. İnsanlar her ne kadar bencil bir yaratılışa sahip olsalar da hemcinslerinin yaşadıkları felaketler, üzüntüler, kaoslar, aşklar ve yaşam öyküleri onlara cazip gelebilmektedir. Cinsiyete göre insanların ilgi alanları farklı olabilir. Kadınlar daha çok evlilik, aşk gibi konulara meyil gösterirken; erkekler spor, cinayet, siyaset gibi konulara ilgi gösterebilir. Kişilerde var olan sevgi, nefret, arzu, kıskançlık, cimrilik, mizah gibi huylar ve duygular haberlerin takip edilmesinde birer etkidir. Yine, karşıtlık, çatışma, kuşku, sıra dışılık gibi faktörler insanın genellikle ilgisini çekmektedir.⁴⁰

Haberi değerli kılan okuyucunun ihtiyacına cevap verebilme potansiyelidir. Okur, çeşitli maddi ve zihinsel beklentileri sebebiyle haberleri takip etmektedir. Ücretli bir çalışan için aylık enflasyon oranları, maaş zamları gibi konular ilgi çekici olurken, bebeği olan bir anne için sağlıklı beslenme, çocuk bakımı gibi konuları içeren haberler önemli olabilmektedir.

Norveçli araştırmacılar Johann Galtung ve Mari Ruge'un belirlediği 12 haber değeri ilkesi (1965), habercilikte bugün hala geçerliliğini korumakta ve kabul görmektedir. Bu ilkeler şunlardır:

“Olayın süre olarak uygunluğu (Frequency): Haber haline getirilecek olayların geniş zamana yayılmasından çok kısa sürede olup bitmesi haber değerini arttırır.

Olayın büyüklüğü (Threshold): Bir olay haber yapılacak kadar büyük mü? Daha büyük, daha iyi, daha dramatik gibi karşılaştırmaya yönelik değerlendirmede fazla olandan yana tavır alınır.

Olayın açıklığı (Unambiguity): Herhangi bir konunun ya da olayın kolay anlaşılma özelliği haber değerini yükseltir. Günümüz haberciliğinde haber tüketicisini ele geçirmek için sık kullanılan değerlerden biridir. Basitçe açıklanabilen konular karmaşık olana tercih edilir.

Olayın anlamlılığı (Meaningfulness): Benzerlikler diyalog, karşıtlıklar ise çatışma yarattığında haberde öteki üzerine kurgulanan olumsuzluklar benzerliklerle yok edilebilir. Örneğin İngiltere’de meydana gelen bir olay Amerikalılara göre Hindistan’da meydana gelen bir olaydan daha anlamlıdır.

⁴⁰ Tokgöz, a.g.e., s. 264-265.

Olayın uyumu (Consonance): Rutin haber anlayışıyla ilintilidir. Önceden bilinen, beklenen gerçekleştiğinde olayın haber değeri yükselir.

Olayın beklenmedik oluşu (Unexpectedness): Beklenmedik olaylar her gün olanlardan daha çok etki yaratır.

Olayın sürekliliği (Continuity): Haber sıralamasında ilk haber olan bir olay hakkında gelişmeler daha sonraki günlerde bültenin sonlarına doğru verilse de çekiciliğini korur.

Kompozisyon (Composition): Haberlerin dengelenmesi anlamındadır. Bir olay haber bülteninin genel kompozisyonu açısından yayınlanmayabilir. Çünkü bülten içinde haber konularının bir bütün olarak bakıldığında belirli bir denge sergilemesi gerekir.

Seçkin uluslar (Reference to elit nations): Haber değeri fazla uluslar vardır. Habere konu olan ya da haberin tematik yapısını oluşturan seçkinler haber seçiminde temel değişken olarak kullanılır.

Seçkin kişiler (Reference to elit people): Uluslararası ya da ulusal kamuoyunda ünlü veya önemli kişiler haber değeri taşır.

Kişilere yapılan göndermeler (Reference to person): Bir olayın kişilere indirgenerek aktarılması yani olayın kişiselleştirilmesi haberi daha kolay anlaşılır hale getirir.

Olumsuz olana yapılan göndermeler (Reference to something negative): Haberlerin büyük bölümü olumsuzluk üzerinedir. Siyasi gelişmeler olumsuz olmalıdır. Günlük yaşam başta trafik sorunu olmak üzere olumsuzluklarla doludur. Bir gazeteci bir ödül töreni ile terörist bir saldırı haberi arasında seçim yapacak olsa tercih ikinciden yana olur.⁴¹

Her fikir ve sanat eserinin onu takip eden kitleler açısından bir değeri vardır. Haber çok geniş kitlelerce takip edilir. Haberi değerli kılan onu talep edenlerin beklentilerini ne oranda karşıladığıyla ilgilidir. Yukarıda yazılan unsurlar her birey için aynı oranda etkili olmasa bile, haber seçimlerine farklı derecelerde etki eden faktörleri barındırmaktadır.

⁴¹Johann Galtung ve Mari Ruge, **Haber Değeri Kriterleri**, <https://gazetecilikenstitusu.wordpress.com/2017/09/15/johann-galtung-ve-meri-rugeun-haber-degeri-kriterleri/>, (Erişim Tarihi: 06.12.2018)

1.2.2. Habercilik Kuralları

Medya, toplumu etkileyen ve yönlendiren çok önemli bir araçtır. Bu bakımdan verilen haberlerde kullanılan dil, seçilen kelimeler, vurgulanan ideoloji son derece önemlidir.⁴²

Haberin pek çok tanımı yapılmakla birlikte, iletişim ile ilgili yapılan hemen her çalışmanın vardığı nokta haberin en temel özelliğinin doğruluk ilkesi olduğudur.⁴³ Gazeteci haberde gerçeğin dışına çıkarak çarpıtma yapmaz, elde ettiği bilgilerin doğruluğunu teyit eder, mesleği ile ilgili sır sayılabilecek bilgileri saklar, haber kaynaklarının mahremiyetine dikkat eder, özel yaşamın gizliliğinin korunmasına azami önem gösterir ve toplumca kabul gören genel ahlak kurallarına uymaya özen gösterir.⁴⁴

Tüm medya çalışanları işlerini yaparken bir ikileme karşı karşıya kalmaktadır, ya her yol mubah düşüncesini benimseyip kitleleri çalıştıkları kuruma yönlendirmek yani ikna etmek; ya da tarafsız ve doğru bilgi vererek etik açıdan okuyucuları tatmin etmek. Haberin iletilmesinde yapılması gereken, tarafsızlık ve doğruluktan ödün verilmemesi, medyanın bilgiyi yönlendirme amaçlı kullanmaması ve Mc Luhan'ın dediği gibi aracın ileti haline getirilmemesinin başarılmasıdır.⁴⁵

Habercilikte kuralların oluşup benimsenmesi zaman içinde gerçekleşmiştir. Gazetelerin özellikle 19 yüzyıldan sonra ekonomik anlamda yönetime karşı bağımsızlık kazanmaları nesnel habercilik ve eleştirel basının önünü açmıştır. Basının öz denetimi düşüncesi de yine bu süreçte ortaya çıkmış ve habercilik kurallarının kanun zoruyla değil mesleki itibarlar sebebiyle benimsenmesi gerektiği düşüncesi ortaya konulmuştur.

1.2.2.1 Toplumsal Sorumluluk ve Hesap verilebilirlik

Toplumun bilgi alma hakkı en önemli haklardan biridir ve gazeteci toplumun bilgi alma hakkından dolayı tarafsız ve doğru haberi topluma iletmekle yükümlüdür. Toplumun kendisini ilgilendiren konulardan haberdar olamaması veya yanlış

⁴² Emel Özdemir, "Medya Etiği Bağlamında Yabancı Basında İfşa Edilen Türk İmgesi", Feriâl Örs, (Ed.), *Medyaetik / Medya-İletişim-Etik*, Sentez Yayınları, İstanbul, 2016, 149-170, S. 157.

⁴³ Gülbuğ Erol, *İletişim ve Etik*, Hiperlink Yayınları, İstanbul, 2012, s.278.

⁴⁴ Girgin, a.g.e., s. 238.

⁴⁵ Encabo, a.g.e., s. 348.

bilgilendirilmesi toplumsal düşüncenin sağlıklı oluşması önünde büyük bir engel olarak durmaktadır.⁴⁶

Kamuoyunun doğru bilgilendirilmesi ancak tarafsız ve objektif gazetecilikle mümkün olabilir. Doğru bilgi sahibi olmayan toplumdan sağlıklı kararlar almasını beklemek sadece hayaldir. Günümüze halk yönetim süreçlerine referandum, seçim gibi mekanizmalar sayesinde dahil olarak yönetsel yapının oluşmasına etki etmektedir. Sağlıklı bir yapının ortaya çıkabilmesi ancak doğru haberler yoluyla aydınlatılan toplum tarafından gerçekleştirilebilir.

Toplumsal bilgilenme genellikle medya aracılığıyla yapılmaktadır. İnsanların büyük bir kısmı gündelik yaşam hakkındaki bilgi ve kanılarını izledikleri medya kaynaklarından edinirler ve çoğu zaman bilgilerin doğruluğunu denetlemezler. Bu durum basına önemli bir toplumsal sorumluluk yükler.⁴⁷

Güngör'e göre toplumsal sorumluluk yaklaşımının temel düşüncesi medya kuruluşlarının üretim içeriklerinin farklılığından doğan özel durumuna vurgu yapmaktadır. Kapitalist düzen içerisinde üretim yapan diğer sektörler genellikle insanın maddi ihtiyaçlarına cevap verirler, oysa medya fikri bir ürün olup insanların duygu ve düşüncelerine etki etmektedir. Bu temel ayrım medya üretimine özel bir önem atfetmektedir.⁴⁸

Medyanın diğer ticari kuruluşlar gibi karlılığı ön planda tutması son derece olumsuz sonuçlar doğurabilir. Ticari kuruluşların en temel amacı mal ve hizmet satışında iyi bir rakam yakalayabilmektir. Medya kuruluşları ise bedeli ne olursa olsun izlenirliği artırma yoluna gitmemelidir. Medyanın etik davranmayı sadece karlılığı ön planda tutması toplumlar için büyük düşünsel ve davranışsal olumsuzluklar oluşmasına yol açabilir. Toplumun dezenformasyon veya propaganda yoluyla yanlış bilgilendirilmesi uzun vadede yıkıcı sonuçlar doğurabilir.

Kamu ya da vatandaş gazeteciliğinin kurucusu Jay Rosen'dir. Kamu gazeteciliğinin temel düşüncesi, kamunun düşüncesinin bireysel düşüncelere üstün

⁴⁶ Dedeoğlu, a.g.e., s. 167.

⁴⁷ Encabo, a.g.e., s. 349.

⁴⁸ Nazife Güngör, *İletişim / Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Siyasal Kitabevi, 2. Baskı, Ankara, 2013, s. 341.

gelmesidir. Bireylerin menfaatlerinin değil, toplumun menfaatlerinin ön planda tutulmasıdır.⁴⁹

Bireyin yaşamını sürdürebilmesi toplumun ayakta kalmasına bağlıdır. Bu nedendir ki kamusal yayıncılıkta en temel amaç belli bir zümrenin değil tüm toplumun yararını öncelemektir.

Kamusal bir yayın modeli olan İngiliz BBC kurumunun uygulamaları toplumsal sorumluluk yaklaşımına örnek gösterilebilir. Diğer yandan tamamen özel sektör tarafından yapılan yayınlar ise, meslek örgütleri üzerinden kamu yararı bakımından denetlenebilir. Bunun örneği olarak da ABD’de yayıncılık ilkelerini belirleyen FCC (Federal İletişim Komisyonu) gösterilebilir. Bu komisyon medya kuruluşlarının yayınlarını belli ilkeler doğrultusunda yapıp yapmadıklarını denetlemektedir.⁵⁰

Medya topluma karşı sorumluluk bilinciyle hareket etmek durumundadır. Kitler iletişim araçlarının etkileri büyük olduğu için olumsuz etkileri o derece yaygın olabilmektedir.

Toplumsal sorumluluk kuramı 1956 yılında Theodore Peterson tarafından geliştirilmiştir. Kurama göre, basın, topluma karşı sorumluluk bilinciyle hareket etmek durumundadır. Bu kuramın önemli kavramlarından biri de kamuoyunun aydınlanma hakkıdır. Yönetimin faaliyetlerinin kamuoyu tarafından bilinmesi kanuni bir haktır. Kamuoyunun bilme hakkı ise basın aracılığıyla gerçekleşir.⁵¹

Toplumsal sorumluluk yaklaşımına göre, demokrasi toplumun olmazsa olmazıdır. Demokratik toplumda yaşayan bireyler kendilerini ilgilendiren siyasal konularda bilgilendirme hakkına sahiptir. Bu durum beraberinde büyük bir sorumluluk getirmektedir. Bireyler hayatlarını etkileyecek tüm süreçler hakkında yeterince bilgilenebilmeye ihtiyaç duyarlar. Konunun ikinci ayağı olan medyaya da, toplumu aydınlatma konusunda çok önemli görev yüklenmektedir. Medyanın sorumluluğu haberleri insanların kanaatlerini etkileyecek şekilde vermektir kaçınmak, haber biçiminde nesnellik ve doğruluğa mümkün olduğunca fazla yer vermektir.⁵²

Demokratik toplumların fikri gayelerinden biri de bilgiye erişimde herkesin eşit şartlara sahip olmasıdır. Toplumdaki eşitlik için, bilgiye erişim sürecinde eşitliğin

⁴⁹ Erol Mutlu, *Globalleşme, Popüler Kültür ve Medya*, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2015, s. 242.

⁵⁰ Güngör, a.g.e., s. 341.

⁵¹ Bülbül, a.g.e., s. 286.

⁵² Mutlu, a.g.e., s. 236.

sağlanması önemlidir. Medya, bilgiye erişimde eşit haber alma imkânlarının oluşabilmesi için çok önemli bir rol üstlenmektedir.⁵³

Toplumsal sorumluluk yaklaşımında kitle iletişim araçları içerik olarak bağımsız olmakla birlikte bu içeriklerde toplumun yararını gözetmek en temel düşünce olmalıdır.⁵⁴ Demokratik bir toplumda medya bağımsızlığı tıpkı yargı bağımsızlığı gibi öneme sahip bir olgudur.

Girgin'e göre liberal medya yaklaşımı 20. yüzyılın ilk döneminde sol düşünceden kendisine yöneltilen yoğun eleştiriler yüzünden, özellikle Marksist düşüncenin eleştirileri sebebiyle bir dönüşüme uğrayarak toplumsal sorumluluk kuramının ortaya çıkmasına yol açmış, değişim geçirip yeni bir yaklaşımın ortaya çıkması mümkün olmuştur. Zira liberal düşüncenin savunduğu "fikirlerin özgür pazarı" iddiası uygulamada hayata geçirilemediği için hep teoride kalmış, basın küçük bir sermayedar azınlığın tahakkümü altına girmiştir.⁵⁵

İzmler teorik bağlamda ele alındığında çoğunlukla kusursuz bir izlenime sahiptir. Fakat sorun teori de değil uygulamada belirlemekte, bir türlü arzu edilen sonuç ortaya çıkmamaktadır. Tek başına yazılı yasalar, ideolojik paradigmlar toplumsal gelişim için yeterli olamamaktadır. İyi niyetle başlanan süreçler genellikle hezimetle sonuçlanmaktadır. Ne Liberal düşünce ne Marksist düşünce kitaplardaki hedeflerini toplumsal süreçlerde sağlayamamıştır. Liberal modelde medya büyük kartellerin emrine girmiş, Marksist düzende ise sadece partiye çalışan ateşli bir propaganda makinesine dönüşmüştür.

Toplumsal sorumluluk modeli teoride kamu yararını merkeze alırken uygulamada ise sermayedarların borazanı olmaktan kurtulamamıştır. 1980 yılından itibaren hâkim olan deregülasyon süreciyle birlikte medya kuruluşlarında özelleştirme hızlanmış, bu da kamu yararından çok karlılığın ön planda tutulmasına yol açmıştır.⁵⁶

Toplumun doğru haber ve bilgiler yoluyla aydınlatılabilmesi için alternatif haber kaynaklarının büyük önemi bulunmaktadır. Tek taraflı ve belli ideolojiye yakın yayıncılık, toplumsal bilgilenmenin önünde set oluşturan bir durumdur. Bağımsız,

⁵³ Dedeoğlu, a.g.e., s. 169.

⁵⁴ Güngör, a.g.e., s. 341.

⁵⁵ Girgin, a.g.e., s. 199.

⁵⁶ Ruhdan Uzun, *İletişim Etiği/ Sorunlar ve Sorumluluklar*, Dipnot Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2016, s. 41.

tarafsız ve alternatif olabilecek medyanın varlığı doğru bilgilendirme bakımından önem ihtiva etmektedir.

1.2.2.1.1. Nitelik

Girgin'e göre bir haberde aranacak en önemli nitelik haberin gerçek bilgiye dayandırılmasıdır. Doğruluk bir haberin en hayati niteliğidir.⁵⁷ Bir haberin doğruluğu içinde taşıdığı bazı öğelerle doğru orantılıdır. Doğru bir haber bütünlükçü bir yapıdadır, haberin içeriğindeki önemli unsurlar göz ardı edilmemelidir. Doğru bir haberde haberin önemini belirleyen olayla bağlantı koparılmaz, asıl önemli olan olay ne ise o verilir. Doğruluk ilkesi aynı zamanda haberde aldatma yoluna gitmemeyi, dürüst olmayı gerektirmektedir.⁵⁸

Muhabir hazırladığı haberi bir kaynağa dayandırmalı ve bu kaynağı haberde muhakkak belirtmelidir. Haberin içeriğinde anlaşılmayan, belirsizlik oluşturan durumlar varsa haberin muhakkak bazı kaynaklara dayandırılması gerekmektedir. Bu şekilde haberi sağlama almak aynı zamanda nesnel bir haberciliğin de gereğidir.⁵⁹

Bir haber öyle işlenmeli ki okuyucu haberi okuduktan sonra aklında cevaplanmamış bir soru kalmamalı, olayla ilgili kafasındaki tüm sorulara haberde cevap bulmuş olması gerekmektedir.⁶⁰ Haberin konusunu tam olarak yansıtamayan ve doyurucu bir içeriğe sahip olmayan haber okuyucu için nitelikli bir haber değildir. İçinde haberi oluşturan unsurları ve temel değerleri barındırmayan bir haber için nitelikli haber tanımı yapmak zorlaşmaktadır.

1.2.2.1.2. Denge

Habercilikte denge, nesnel bir haberin olmazsa olmaz özelliğidir. Bir haber yahut olguda olayın birden fazla tarafı olabilir. Bundan dolayı teraziye bozmamak kaydıyla olayla ilgili diğer tarafların görüşlerine yer verilmeli, üçüncü, dördüncü kişilerin hakları korunmalı ve kendilerini ifade etmeleri sağlanmalıdır.⁶¹

Günümüzde habercilikte yer alan en önemli sorunlardan biri de haberlerde farklı taraflara eşit zaman verilmemesidir. Haberin taraflarından biri doyurucu bir

⁵⁷ Girgin, *a.g.e.*, s. 119.

⁵⁸ Girgin, *a.g.e.*, s. 119-120.

⁵⁹ Bülbül, *a.g.e.*, s. 272.

⁶⁰ Girgin, *a.g.e.*, s. 125.

⁶¹ Bülbül, *a.g.e.*, s. 271.

biçimde yer bulurken, diğerine göreceli olarak çok daha az zaman ayrılabilir. Genellikle zayıf durumda olan tarafa ayrılan süre güçlüye oranla az olmaktadır.

Habercinin haber yazarken düşüncesine paralel bir taraftarlık mantığıyla yanlı davranacağı düşünülmektedir. Dengelilik ilkesi bu taraf tutmanın törpülenip, makul bir seviyeye çekilebileceğini savunmaktadır. ABD’de dengelilik hakkaniyet anlamına gelen “Fairnes” kelimesiyle ifade edilerek 1934 yılındaki haberleşme yasasında bir ilke olarak kabul edilmiştir. Buna göre haber kurumları toplumca tartışılan bazı önemli konular hakkında hakkaniyetli şekilde olayın taraflarına eşit hak tanımalı, dengelilik ilkesini işletmelidir. Liberalizmin önemli fikirsel sloganı olan “fikirlerin özgür pazarı” cümlesi de sözden eyleme ancak bu şekilde geçebilir.⁶²

Habercilikte denge unsuru basının tarafsızlığının önemli bir ölçütü olarak kabul edilmektedir. Sözelimi seçim arifesindeki propaganda süreçlerinde partilere haberlerde eşit yer vermek yanlılığın giderilmesi için önemli bir çözüm olarak görülmüştür. Bununla birlikte yanlılıkla ilgili yapılmış akademik çalışmalarda farklı ideolojik bakış açısına sahip yayın araçlarının farklı yaklaşımlar yerine çoğunlukla ortak bir yargı geliştirerek bir yöne doğru yanlı davrandıkları görülmüştür.⁶³

Haberde dengeyi sağlamak önemli bir unsurken, dengeyi sağlama adına doğruluk ilkesi görmezden gelinmemelidir. Örneğin iki siyasi rakipten biri gün içinde 5 toplantıya katılıyor, diğeri 1 toplantı yapıyorsa dengelilik bunlara haberde eşit süre ayırmak değildir. Böyle durumlarda dengeyi sağlama çabası aslında daha çalışkan olan adayın aleyhine bir durum oluşmasına yol açmaktadır.⁶⁴

Haberde dengeli davranmaya yöneltilen diğer bir eleştiri ise, zaman darlığının getirdiği imkânsızlık nedeniyle her zaman farklı taraflara yeterince zaman ayırmanın mümkün olamayacağı düşüncesidir.⁶⁵

Haberlerde dengeyi sağlamak toplumsal barışa da dolaylı olarak hizmet etmektedir. Kendi düşüncesine haberlerde yer ayrılmadığını düşünen bir kesimin varlığı toplumsal barışı zedeleyen bir olgudur. Tam tersine taraftarı az olsa dahi kendi düşüncesine medyada yer veriliyor olması kişiyi mutlu eder ve toplumun diğer kesimlerine karşı daha ılıman bir tavır geliştirmesine katkı sağlar.

⁶² Toruk, a.g.e., s. 255.

⁶³ Girgin, a.g.e., s.127.

⁶⁴ Toruk, a.g.e., s. 255.

⁶⁵ Toruk, a.g.e., s. 256.

1.2.2.1.3.Objektiflik

Nesnellik ya da objektiflik haberi ekleme, çıkarma yapmadan olduğu gibi vermektir. Gazeteci olaya tarafsız bir gözle bakabilmeli ve değer yargılarından etkilenmemeye çalışmalıdır. Bunu sağlamanın yolu da doğruluk ve dürüstlük ilkelerinden ayrılmamaktır.

Habercilikte objektiflik tartışması basın özgürlüğü tartışmalarıyla beraber başlamış ve günümüzde halen devam etmektedir. Objektif olmak kişiye, mekâna ve zamana göre farklılık göstereceği için evrensel olmayıp göreceli bir kavramdır. Bir gerçeklikten ziyade ulaşılmaması arzulanan bir erdem ve hedeftir.⁶⁶

19. yüzyıldan itibaren benimsenen pozitivism, bilim insanlarının sübjektif yargılardan uzak kalarak gözlenebilen olgulara ve sonuçlara ulaşmasını nasıl amaç edinmiş ise, nesnel bir gazeteciden beklenen de kendi değer yargılarını, ideolojisini bir kenara bırakarak sadece olayı tüm gerçekliğiyle ortaya koymasıdır. Nesnellik düşüncesi pozitivismin medyadaki yansıma ve sonucu olarak da değerlendirilebilir.⁶⁷

Haberde objektiflik, 1860 yılından sonra ABD'de yerleşmiş ve oradan dünyaya yayılmıştır. 1861-1865 yıllarını kapsayan Amerikan İç Savaşı içinde teknik zorluklardan ötürü haberlerin belli kelime sayısı kadar aktarılabilmesi, "5N+1K" kuralının ve haber ayrıntılarının azalan önem sırasına göre yazıldığı "Ters Piramit" kuralının habercilik şablonları olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır.⁶⁸

Habercilikte objektiflik haber üretenlerin içsel duygu, menfaat ve sübjektif yargılardan etkilenmeden habere konu olan tarafların düşüncelerine hakkaniyetle yer vermesi esasına dayanmaktadır. Haberde kullanılan tüm öğelerin taşıdıkları bir anlam bulunmaktadır. Her sözcük, paragraf ve resim bir anlam ifade etmektedir. Özellikle uluslararası sorunlarda gazetecilerde milliyetçilik eğilimi ağır basmakta ve haberin izlenmesi ve üretilmesi bu bakış açısını yansıtabilmektedir.⁶⁹

Bülbül'e göre bir haberde nesnelliği sağlamak için bazı asgari şartların yerine getirilmesi gerekmektedir: Habere konu olacak olayla ilgili veri toplanmalı, haber yazma ve yayınlama süreçlerinde doğruluk ve kesinlik ilkelerine riayet edilmelidir. Haberde esas konuyu içeriği saptırmadan aynen aktarmalıdır. Olayın değişik

⁶⁶ Bülbül, *a.g.e.*, s. 269.

⁶⁷ M. Ayşe İnal, **Haberi Okumak**, Temuçin Yayınları,1996, s. 16.

⁶⁸ Tokgöz, *a.g.e.*, s. 416.

⁶⁹ Girgin, *a.g.e.*, s. 126.

yönlerini ele alırken dengeli ve yansız davranılmalıdır. Yorum ve haber birbirinden kesin olarak ayrılmalıdır. Haberci kendi değer yargılarının haberi biçimlendirmesine engel olmalıdır. Haber silah olarak kullanılmamalı, intikam almak için bir araç haline getirilmemelidir.⁷⁰

Habercilikteki objektiflik ilkesi tüm ulusların basın etiği ilkeleri içinde yer verilen bir kuraldır. ABD Gazetecilik Birliği etik kurallarında haberin her tür kayırmacılık ve tarafgirlikten uzak olarak verilmesi benimsenmiştir. Japon gazetecilik etik yasası, haberde kişisel görüşlere yer olmadığını ve gerçeğin hiçbir şekilde saptırılmadan verilmesi gerektiğini belirtir. Mısır etik yasası basının gerçeği yansıtan bir ayna olduğuna vurgu yaparak, adaletin üstün olması için tüm bilgi ve belgelerin tarafsızlık ilkesi gözetilerek yayınlanması gerektiğini belirtmiştir.⁷¹

Objektiflik ilkesi ABD ve Avrupa ülkelerinde aynı biçimde algılanmaz. ABD’de objektif olmak etik bir kural olarak kabul edilirken, Avrupa da objektif olmak haberin toplama ve yazım sürecini kapsayan bir olgudur. Avrupa’da özellikle ideolojik gazeteler siyasal bir duruş sergiledikleri için bu anlamda bir objektiflikten söz edilemez. Bu gazeteler ideolojik olarak yanlıdır, fakat haber yazma sürecinde ise nesnel davranmaktadırlar.⁷²

Medyanın 4. güç olduğu düşüncesinden hareketle habercilikte objektifliğin esas alınması beklenmektedir. Kamuoyunun düzgün biçimde oluşması ancak tarafsız habercilikle mümkün olmaktadır. Habercilerin önyargılarından ve yorumlardan kaçınarak nesnel haber vermeleri beklenen bir durum olmakla birlikte, uygulamada bu çok mümkün olmamaktadır. Bir haberin doğru, dengeli ve nesnel verilmesi maalesef her zaman mümkün değildir. Zira haber kendisini ileten habercinin değer yargıları ve düşünce süzgecinden geçerek bize ulaşmaktadır.⁷³

Arzulanan bu olmasa bile habercilikte nesnel davranıldığından söz etmek çok mümkün görünmemektedir. Tarafgirlik, belli bir görüşe meyiletme haberciliğin tüm aşamalarından baskın bir etki olarak varlığını ortaya koyar. Öncelikle muhabir kendi değer yargıları, dünya görüşü ile haberi nasıl algılayacağı konusunda nesnel olmayabilir. Muhabirden sonra haber seçme sürecinde rol alan editörlerin ve

⁷⁰ Bülül, a.g.e., s. 270 -271.

⁷¹ Bülül, a.g.e., s. 270.

⁷² Toruk, a.g.e., s. 256.

⁷³ D. Emine Çakmak Kılıçaslan, *Siyasal İletişim İdeoloji Ve Medya İlişkisi*, Birinci Baskı: Kriter Yayınevi, İstanbul. Eylül 2008, s. 133.

yöneticilerin çeşitli ölçütlerinde haber yeniden değerlendirilir. Bu ölçütler mesleki olabileceği gibi öznel bakış açıları da olabilir. Tüm bu aşamalardan sonra patronlar, hükümet yetkilileri de haber sürecine bir şekilde müdahil olabilirler.⁷⁴

Haberde nesnellik ilkesinin ihlali ABD’de Vietnam savaşı ve Watergate skandalları sırasında habercilerin takındığı tavırla iyice gün yüzüne çıkmıştır. Muhabirler nesnellik adına yetkililerin ağızından çıkan demeçleri noktası, virgüline kadar yayınlarak olayın gerçekliği ile siyasi ağızlardan aktarımı arasında uçurum oluşmasına yol açmıştır. Böylece nesnellik adına adeta propaganda yapılmıştır.⁷⁵

Mutlu’ya göre nesnellik ilkesi yozlaşmış bir şekilde kullanılırsa, gerçekleri verme adına konuların çarpıtılıp öznel düşüncelerin nesnellik diye sunulmasıyla sonuçlanabilir. Bu durumda nesnellik ilkesi önemini yitirmekte, yalnızca bir yanılsama olarak kalmaktadır.⁷⁶

Girgin’e göre nesnellik hayal edilen fakat ulaşılamayan bir değerdir. Bundan dolayı nesnellik üzerine bu kadar uğraşmak yerine, diğer değerler olan doğruluk, denge, kesinlik gibi ilkeler üzerinde durmanın daha mantıklı olduğunu söyler.⁷⁷

Habercilerin nesnel olmaları idealde beklenen bir durumdur. Uygulamada ise bu her zaman mümkün olmamaktadır. Çeşitli iç ve dış etkenler gazetecilerin nesnellikten ödün vermelerine yol açabilmektedir. Özellikle hükümet çevreleri, ekonomik baskılar yahut habercilerin kendi çıkarlarını gerçekleştirme düşünceleri nesnellığı ikinci plana atmalarında etkili olabilmektedir.

1.2.2.2.Yanlılık ve Dezenformasyon

Yanlılık, tamamen yalan haber vererek, bazı haberleri gereksiz yere ön plana çıkararak olabileceği gibi, bazı haber ve kişileri görmezden gelme şeklinde de olabilmektedir. Bunun yanında haberin içeriğinin sulandırılarak ciddiyetten uzak magazinsel bir hale getirilmesi, önemli haberlerin önemsizleştirilmesi gibi şekillerle de yanlılık yapılmaktadır.⁷⁸

Girgin’e göre bir haberin yanlılığıyla ilgili bazı belirtiler vardır: Haberin sırası, süresi, sunum tarzı, tekrarı gibi evrelerde yanlılıkla ilgili kalıntılara ulaşmak

⁷⁴ Girgin, a.g.e., s. 129.

⁷⁵ Mutlu, a.g.e., s. 240.

⁷⁶ Mutlu, a.g.e., s. 239.

⁷⁷ Girgin, a.g.e., s.130.

⁷⁸ Kılıçaslan, a.g.e., s.133.

mümkündür. Bir haberin başlığı, puntosu; haber görüntülü ise sunucunun kıyafeti, mimikleri, bakış ve davranışları yanlılığa yol açabilir. Bir habere televizyonda ne kadar süre ayrıldığı ya da gazetede kaç sütun, satır yer kapladığı yanlılık oluşturabilir. Habere yazılı basında hangi sayfada verildiği, görsel basında ise haber sıralamasında kaçınıcı olduğu da yanlılık unsurlarıdır. Bir haberin tekrar sayısı dahi yanlılığı yol açabilir.⁷⁹

Yanlılığa haber dağıtımını yönünden bakacak olursak; gelişmiş ülkelerin haber ajanslarını ve kaynaklarını ellerinde tutup tek yönlü bilgi aktarımı yapmaları, zaman zaman haberlerde yönlendirme ve çarpıtma gibi olumsuzluklara yer vermeleri bilinen olumsuzluklardandır. Bu türden çarpıtma ve dezenformasyonlar daha çok salgınlar, doğal afetler, terör olayları ve savaş haberlerinde gözlenmektedir.⁸⁰

Yanlılıkla ilgili alanda araştırmalar genellikle siyasal kampanyalar üzerine yoğunlaşmıştır. Bunun nedeni medyadaki yanlılığının açıkça ortaya konduğu dönemlerin özellikle seçim dönemleri olmasıdır.⁸¹

Yanlılığa yol açan pek çok neden olmakla birlikte yanlılığın en önemli sonucu ve amacı menfaat sağlamaktır. Tarafgirlik siyasal ve ekonomik anlamda haksız rekabetin ortaya çıkmasına yol açar. Haksız rekabet ise toplumsal barışı zedeleyip toplumun yapısından sorunlar oluşturabilir.

Yanlı habercilikte en fazla başvurulan yöntem dezenformasyondur. Bu yolla haberler gerçek bağlamından koparılıp sahte bir gündem oluşturulmaya çalışılır.

Dezenformasyon Rusya'dan yayılan bir kavramdır. Bu kavram için kısaca yanlış bilgilendirme diyebiliriz.⁸² 1917 yılında meydana gelen rejim değişikliği ile Rus devleti kapitalist blok karşısında alternatif bir ekonomik ve sosyal yapı olarak varlığını devam ettirmek için dezenformasyona ihtiyaç duymuştur. Zaman içinde medyanın etkinliğini de artırmasıyla küresel düşüncenin ideolojik belirleme süreçlerinde etkili olarak kullandıkları bir araca dönüşmüştür. Emperyalist güçler

⁷⁹ Girgin, a.g.e., s.128.

⁸⁰ B. Zakir Aşar ve Vedat Demir, *Düzenleme ve Uygulamalarla Medyada Denetim*, Piramit Yayıncılık, Birinci Baskı, Ankara, 2005, s. 57.

⁸¹ Seyfi Kılıç, "Antalya'daki Yerel Gazetelerin Siyasal Yanlılık Açısından İncelenmesi", *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, Sayı 2, Eylül 2011, 70-95, s. 78.

⁸² Ahmet Cevdet Aşkın, *Küresel ve Yerel Dezenformasyon*, Epos Yayınları, Ankara, 2015, s. 18.

istemedikleri ülke yönetimlerini en güçlü silahları olan medya ve onun dezenformasyon (yanıltıcı) gücü sayesinde dize getirmişlerdir.⁸³

Dezenformasyon faaliyetleri için bu faaliyetin organize bir çalışma olmasının yanında, sonuçları itibariyle yöneldiği kitleyi manipüle ederek değiştirmeye yeltenmesi de gerekmektedir.⁸⁴

Dezenformasyon ile propaganda genellikle birbirine karıştırılan ve birbirinin yerine kullanılan kavramlardır. Propaganda genellikle doğru olmayan bilgilere başvurmakta dezenformasyon ise her zaman yalan bilgiye dayanmamaktadır. Dezenformasyon hem doğru hem yalan bilgileri uzun vadeli hedefler için kullanan bir toplum mühendisliği yöntemidir. Dezenformasyon uzun vadede kitlelerin istenilen yönde tepki geliştirmesini amaçlamaktadır.

Sonucu ne olursa olsun medyanın dezenformasyon yapması kabul edilebilir değildir. Doğru olmayan bilgiler topluma adeta ekilmekte ve zihinlerden bunların ürünlerinin alınması yoluna gidilmektedir. Zihinleri belli bir yöne kanalize edilen insanlar farkında dahi olmadan belli bir dünya görüşünüm militanı haline gelebilmektedir. Bu olumsuzluklar düşünüldüğünde medyada dezenformasyon ile mücadele edilmesinin gereği ortaya çıkmaktadır.

Bir haberin kaynağının biliniyor oluşu o haberde dezenformasyon yapılmadığını garanti altına almamaktadır. Haberde kaynağın verilmesi dezenformasyon yapılmasına daha fazla olanak tanıyabilir. Zira haberde verilen kaynak, insanların habere güven duymalarını ve sorgulamamalarını da beraberinde getirmektedir.⁸⁵

Bilginin günümüzde bu denli yaygınlaşp kolay ulaşılabilir olması bilgi toplumu oluşumunda önemli rol oynamaktadır. Bu olumlu düşünceye rağmen kolay erişilen ve bol olan bilgi yanıltma amaçlı kullanılmasına da yol açabilmektedir. Bilgi bolluğu ile bilgi çöplüğü birbirinin içine geçmiş durumdadır.

Dezenformasyon olgusu uzun vadede okuyucunun medyaya olan güvenini zedelemektedir. Güven duyulmayan bir medya, toplum için iyi bir bilgi kaynağı olmaktan uzaklaşır. Toplumda insanların bilgi edinmede yoğun olarak kullandıkları araç ise medyadır. Doğru bilgilenmeden mahrum kalan bir toplumun kendisini ve

⁸³ Aşkın, a.g.e., s. 19.

⁸⁴ Aşkın, a.g.e., s. 20.

⁸⁵ Aşkın, a.g.e., s. 20.

ülkeyi ilgilendiren konular hakkında sağlıklı kararlar vermesi zorlaşmaktadır. Demokrasilerdeki en önemli olgu olan halkın katılımı olgusu yanlı ve yönlendirici yapıdaki medya tarafından sekteye uğratılabilir.

1.2.2.3. Habercilikte Sınırlandırmalar

Demokratik toplumlarda bilgiye erişim hakkı ve basının bilgilendirme işlevinin öneminden kuşku yoktur. Bununla birlikte kamuyu bilgilendirme hakkı ne kadar önemli bir haksa da, diğer haklardan bağımsız olarak düşünülmemelidir. Bilgiye ulaşma ve bilgiyi aktarma süreçlerinde insanların kişilik hakları, özel hayatları ve mahremiyetleri özenle korunmalıdır. Sırf kamuya bilgi verme niyetiyle hareket etmek, diğer tüm etik ilkeleri görmezden gelmeyi uygun kılmaz.⁸⁶

Kamunun bilme hakkı demokrasilerde önemli bir haktır. Diğer yandan kişilik hakları da en az bunun kadar önemlidir. İnsanların özeline müdahale edilmemeli ve kamunun bilme hakkı bunun bahanesi olarak sunulmamalıdır.

Gazetelerin yayınlanmaya başlamasıyla birlikte ortaya basın özgürlüğü meselesi çıkmış ve basının iktidarlarla olan mücadelesi başlamıştır. İktidarlar medyayı daima tehlike olarak görüp, şüpheli olarak damgalamışlardır. Yönetenler yüzyıllardır basını etkisizleştirmek veya kendi güdümlerine almak için çalışırken, basın da özgür olmak için büyük mücadeleler vermek zorunda kalmıştır.⁸⁷

Devletin basın üzerinde getirdiği önemli sınırlandırmalardan biri haberde *ulusal çıkarların tehdit edilmesi* şeklinde ifade edilen korumacı politikadır. Ulusal çıkarlar kavramı habercilikte gazetecinin kamu yararı gözettiği bazı durumları açıklamaktan imtina etmesi sonucunu beraberinde getirmektedir. Gazetecilerin devlet kurumlarına karşı savunmasızlığı ve ekonomik bağımlılığı gerçeklerin haberleştirilmesi önünde bazen engel olarak durmaktadır.⁸⁸

Ulusal çıkarlar, devletin yüksek menfaati gibi kavramlar haberde önemli bir sınırlandırma unsuru olarak varlığını sürdürmektedir. Özellikle milli güvenlik konularını içeren pek çok haber ulusal çıkar duvarına takılabilmektedir. Devletin çıkarları ile halkın bilgi alma hakkı zaman zaman çelişebilmektedir.

⁸⁶ Dedeoğlu, a.g.e., s.169.

⁸⁷ Avşar ve Demir, a.g.e., s. 40.

⁸⁸ İpek Kumcuoğlu, "Mahremiyet Mi Kamu Çıkarı Mı? Değişen Gazetecili Kodları, Wikileaks Ve Medya Etiği", **2. Medya ve etik Sempozyumu**, Fırat Ün., Elazığ, 2011, 55-62, s. 60.

Gazeteciler haberleri verirken var olduğunu düşündükleri yahut zaten var olan kurumsal sınırlamalar, bazı filtreler ve üyesi oldukları toplumun yapısından kaynaklanan nedenlerle haberleri çarpıtarak verme, eksik verme veya hiç vermeme gibi davranışlardan birine yönelebilmektedir.⁸⁹ Haberciler gerek etik sebeplere dayalı, gerekse çalıştıkları kurum ve bağlı oldukları yönetim sistemleri sebebiyle bazı sınırlılıklarla mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Habere ulaşmada etik ilkeler sebebiyle yaşanan sınırlılıklar halk yararı gözetildiği için sorun teşkil etmemektedir. Oysa halk yararı olmadan da haberciye sınırlandıran pek çok olumsuzluk bulunmaktadır. Bu türden sınırlılıklarda halk yararından çok belirli bir ideoloji ve zümrenin çıkarları öncelemeaktadır.

1.2.2.3.1 Gizlilik ve Mahremiyet

Özel alan kişilerin bazen hiç kimseye bazen ise sınırlı sayıda insana açtıkları alanı ifade etmektedir. Kişiler bazı bilgileri hiç kimse ile paylaşmamakta bazılarını ise ancak çok yakın buldukları bazı insanlarla paylaşmaktadır. Medyadan beklenen ise özel alana giren konuların çok önemli bir neden olmadığı sürece haberleştirilmemesidir.

Özel alan ve kamusal alan ayrımı ilk kez JJ. Rousseau, Hegel ve J. Locke tarafından dillendirilmiştir. Hegel ve Rousseau'ya göre özel alan, daha çok duygusal imgelerin hâkim olduğu kadın, çocuk ve engellilere ait duygusal bir alan; kamusal alan ise devlet kurumları ve erkeklerin yaşamı üzerinden ifade edilen bir alan olarak açıklanmıştır.⁹⁰

Sanayileşmeyle birlikte toplumun üretim biçimleri kökten değişmiştir. Toplumun temelini teşkil eden ailenin çoğu zaman kendi içinde yapıp ettiği bazı eylemler kamusal alana çıkmış, özel alan ile kamusal alan ayrımı belirginleşmiştir. Sözelimi üretimin yapıldığı fabrikalar, eğitim kurumları, eğlence ve sanat faaliyetlerinin yapıldığı sinema, tiyatro gibi olgular yeni kamusal alanlar doğurmuş, ailenin daha önce üstelendiği görevlerden çoğunun bu kurumlar vasıtasıyla yapılması söz konusu olmuştur.⁹¹

⁸⁹ Dedeoğlu, a.g.e., s.168.

⁹⁰ Cumhur Aslan, "Türkiye'de Özel Alanın İfşası ve Mahremiyet Halleri: Deniz Baykal örneği", *Medya Mahrem/ Medyada Mahremiyet Olgusu ve Transparan Bir Yaşamdan parçalar*, Hüseyin Köse, (ed.), Ayrıntı Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2011, 84 - 125, s. 90.

⁹¹ Aslan, a.g.e., s. 89.

Özel alan bireyin kararlarını kendi düşünceleriyle aldığı müdahaleye açık olmayan, kendi özgür alanıdır. Bu alan kişisel alan olarak da ifade edilebilir. Ev içinde ve evle ilgili alanı ifade eder. İnsanların aile içindeki yaşamsal faaliyetleri, cinsellikle ilgili ilişkilerin ifade edildiği bir alandır.⁹²

Medya, içeriklerinde otokontrol ve diğer etik ilkeler yoluyla kişilerin özel alanlarına saygı gösterdiği sürece, medyanın gizlilik ve mahremiyet ilkesine uygun hareket ettiğini, bunun da demokratik toplum için önemli bir kazanım olduğunu söyleyebiliriz.⁹³

Günümüzde ülkelerin çoğu özel hayatın gizliliği ilkesine kanunlarında yer vermiş durumdadır. Hukuksal müeyyideler olmasına rağmen yine de medya kendi etik kodlarını belirlerken bu konu üzerinde hassasiyetle durmaktadır. Özel yaşamın gizliliği bir tek sebepten göz ardı edilebilmektedir; buna kamu yararı ilkesi denilmektedir.⁹⁴

Ülkemizde 1982 Anayasasının 20. maddesi gizliliği güvence altına almıştır. Diğer yandan 1931'de çıkan Basın Kanunu 31. maddesinde aile yaşantısı ve kişilerin özel hayatının habere konu edilmesini yasaklamıştır. Ayrıca Avrupa İnsan Hakları sözleşmesinde de özel hayat ve mahremiyete saygı gösterilmesi kayıt altına alınmıştır.⁹⁵

Gizlilikle ilgili 1990 yılında İngiltere'de Thatcher döneminde resmi sırlar yasası çıkarılarak gazeteciler de bu yasanın kapsamına alınmışlardır. Bu yasaya göre, ülkenin dış ilişkilerine ve savunma gücüne zafiyet verecek haberlerin yasayla suç olduğu kabul edilmiştir.⁹⁶

Gizlilikle mahremiyet arasında sıkı bir ilişki vardır. İnsanların kendilerinden başka kimsenin bilmesini istemedikleri gizli alanları bulunmaktadır. Bu alandaki bilgiler mahrem olarak adlandırılmakta ve kişiye özel olarak kalmaktadır. Kişilerin mahremiyetleri sır diye adlandırılan ve paylaşılmayan şeyleri içermektedir.

⁹² Aslan, *a.g.e.*, s. 90.

⁹³ Aslan, *a.g.e.*, s. 89.

⁹⁴ Avşar ve Demir, *a.g.e.*, s. 58.

⁹⁵ Ali Korkmaz, "Medyada Bir Etik Sorun Olarak Mahremiyet Hakkı", *2. Medya ve etik Sempozyumu*, Fırat Ün., Elazığ, 2011, 565- 575, s. 569.

⁹⁶ Kumcuoğlu, *a.g.m.*, s. 57.

Türkçe 'deki mahremiyet kelimesinin İngilizcedeki karşılığı "privacy" kelimesidir. Latincedeki "privatus" sıfatından türetilen "private" sözcüğü aleni olmamak, herkes tarafından bilinmemek gibi anlamları içermektedir.⁹⁷

Mahremiyet düşüncesi insanla birlikte var olmuştur. Herkesin sadece kendisine ait olan ve diğerleriyle paylaşmak istemediği özel bir alanı vardır. Fakat bu özel alanın sınırları çok net değildir. Özel alanın nereden başlayıp nerede bittiğinin belirsizliği iletişimde dikkat edilmesi gereken hassas bir durum ortaya çıkarmaktadır.⁹⁸

Mahremiyet hem kişi için hem diğer kişilerle ve toplumla olan iletişimi için çok önemli bir kavramdır. Mahremiyet kişisel alanın oluşturulup korunmasını sağlar. Mahremiyet kişilerin birey olmalarına, kendileri olmalarına olanak sağlar. Mahremiyet sayesinde insanlar diğer insanlarla yakınlaşıp, arkadaş, dost ve eş olabilmektedirler. Mahremiyet hakları sayesinde insanlar diğer insanlarla olan ilişkilerine bir ayar vermektedir. Kendileriyle ilgili halleri kimlerle paylaşacaklarına bu özellik sayesinde karar vermektedirler.⁹⁹

İnsanlar hayatın sıkıcı, yorucu akışı içinde zaman zaman mola verip mahrem alana çekilmek isterler, bir sonraki süreçte başlayacak hareketli ve sosyal hayat için geçici bir yalnız kalma bir nevi güç depolama ve tazelenme seansı gibi işlev görür. Ayrıca insan bazı özel durumlarını ancak toplumdan ayrılarak, yalnız olduğunda yaşayabilmektedir.¹⁰⁰

Gizli kamera çekimleri mahremiyet önünde en büyük sorunlardan biri olarak durmaktadır. Hatta geliştirilen kızıl ötesi teknolojiye sahip bazı kamera çeşitleri insanın elbisesinin içini gösterebilme kabiliyetine sahiptir. Bu durum büyük bir mahremiyet sorununa yol açmaktadır. Magazin gazeteciliğinin haber toplama yöntemleri içinde havadan gizlice çekimler yapmak dahi yer almaktadır. Drone ismi

⁹⁷ Korkmaz, a.g.m., s. 566.

⁹⁸ Sıdıka Yılmaz, "Her İletişim Bir Mahremiyet İhlalidir ve Her Mahremiyet İhlalinin Bir Haber Değeri Vardır.", *Medya Mahrem/ Medyada Mahremiyet Olgusu ve Transparan Bir Yaşamdan parçalar*, Hüseyin Köse, (Ed.), Ayrıntı Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2011, 129.

⁹⁹ Mihalıs Kuyucu, "Sosyal Medyada Mahremiyet: Türkiye'deki Twitter Kullanıcılarının Mahremiyet Anlayışı", *Sosyal Medya Araştırmaları 2 / Sosyalleşen Olgular*, Ali Büyüksan ve Ali Murat Kırık, (ed.), Çizgi Kitabevi, Konya, 2015, 21-54, s. 30 – 31.

¹⁰⁰ Kuyucu, a.g.e., s. 31.

verilen uçaklarla magazin değeri olan insanların mahrem görüntüleri tespit edilip servis edilmektedir.¹⁰¹

McLuhan ve Fiore'ye göre kişiler mahremiyet ve bilgi açlığı ikilemi yaşamaktadır. Herkes merak içindedir ve çevrede olup biteni öğrenmek için can atmaktadır. İyice dijitalleşen ve devasa bir gözetim ağına dönüşen medya, mahrem olan, olmayan tüm hallerimizi depolayan devasa bir arşiv gibidir. Dijital teknoloji ise maalesef kaydettiği şeyi unutmamakta ve kurbanlarını affetmemektedir. Teknolojiyi kullanmak demek bir anlamda risk almak anlamına da gelmektedir.¹⁰²

Kamu arşivlerinin internet ortamında paylaşılması son zamanlarda gittikçe yaygınlaşan bir durumdur. Gazeteciler haber toplamak için bu arşiv kaynaklarını sıklıkla kullanmaya başlamışlardır. Fakat bu arşivlerden insanların bazı mahrem ve finansal bilgilerine erişilmesi söz konusu olabilmektedir. Bu durumda gizliliği olan kişisel veriler adeta ortalığa saçılmaktadır.¹⁰³ Devletçe gizli sayılan bilgilerin ifşa edilmesinin kamu yararı ile vatanseverlik ikilemi arasında nasıl bir yerde konumlandığı sorun teşkil etmektedir. Örneğin Wikileaks sitesinde ifşa edilen bilgilerin %40'ı mahrem ve %6'sı ise ABD vatandaşları dışında bilinmemesi gereken bilgilerden oluşmaktadır. Bu durum sitede bilgileri ifşa eden Julian Assange'nin devlet düşmanı olarak nitelenmesine yol açmıştır.¹⁰⁴

Bir haber etik değerler bakımından sorgulamaya ve eleştiriye tabi olursa hemen bir savunma mekanizması devreye girer: Ama haber değeri var. Başka bir deyişle modern habercilikte bir haberin yayınlanma seçkisinin yolu onun haber değeri taşıyıp taşıyamamasına bağlıdır. Ne yazık ki haber değeri taşıyan pek çok olay, içinde yoğun mahremiyet ihlalleri de barındırmaktadır. Cinsellik, şiddet, felaket, yakınlık gibi unsurlar insanların ilgisini çekme bakımından habere değer katmaktadır. Çağdaş gazetecilik, mahremiyet ihlallerini açıklamak için ya mesleğin gereği ya da kamu yararı bahanelerini sıklıkla dillendirmektedir.¹⁰⁵

Diğer taraftan iktidarların kamusal rıza ve ikna faaliyetleri günümüzde teknolojinin de etkisiyle devasa bir gözetim toplumu oluşmasının önünü açmıştır. Daha önce özel alan olarak bilinen pek çok yer çeşitli teknolojik gözetleme

¹⁰¹ John V. Pavlik, *Yeni Medya ve Gazetecilik*, Phoenix, Çev. Müge Demir, Berrin Kalsın, Ankara, 2013, s.129.

¹⁰² Marshall McLuhan ve Quentin Fiore, *Medya Mesajı/Medya Mesajdır*, Hazırlayan: Jerome Angel, MediaCat Kitapları, İstanbul, 2012, s. 12.

¹⁰³ Pavlik, *a.g.e.*, s. 130.

¹⁰⁴ Kumcuoğlu, *a.g.m.*, s. 57.

¹⁰⁵ Yılmaz, *a.g.e.*, s. 136.

faaliyetleri sebebiyle kamusal alana dönüşmüş, bireylerin kişisel mahremiyetleri ihlal edilmiştir. Gözetim yahut gösteri toplumu olarak adlandırılan bu yeni süreç, çeşitli gizli kameralar, dinleme cihazları telefon ve içerik takipleri yoluyla insanların özel hayat haklarını ihlal eder duruma gelmiştir.¹⁰⁶

Medya bazen yönetimlerin ördüğü gizlilik duvarlarının ardındaki gerçekleri gün yüzüne çıkarmaktan çok o gizliliğin bilinmemesi için adeta destek veren bir mekanizma olarak çalışmaktadır. Haberciler gerçeklerin ortaya çıkmaması için nerdeyse destek olmaktadır.¹⁰⁷

Gizlilik ve mahremiyet konusu pek çok etik sorunu beraberinde getirmektedir. Haberde mahremiyet nerede başlayıp nerede bitmektedir? İnsanların özel hayatı habercilik adına ihlal edilebilir mi? Bu sorular daima tartışma konusu olmaktadır. Tüm etik sorunlarda olduğu gibi bunda da kıstas bu haberin varlığının toplum için gerçekten önemli olup olmadığının düşünülmesidir. Toplum yararından çok reyting ya da tiraj kaygısı ön planda ise, o oranda etik sorunlar yaşanma olasılığı artmaktadır.

1.2.2.3.2. Siyasi Baskı

Haberin toplumsal yararını ön planda tutarak gerçekleri yansıtabilmesi için her bakımdan bağımsız olması gerekmektedir. Yazınsal özgürlük, kurumsal özgürlük ve en nihayetinde iktidarın baskılarından arınmış bir özgürlük ortamına ihtiyaç vardır.¹⁰⁸

Avşar ve Demir'e göre devlet idaresinde bulunan kimseler gerek demokratik yolla seçilmiş olsun gerekse totaliter yöntemleri benimseyen idareciler olsun daima basını kontrol altında tutma gayreti içine girmişlerdir. Basın var olduğu günden beri baskıyı, kanunların yaptırımını ve sansürü hissetmiştir. Basın tarihinde kapatılan gazeteler ve hapse atılan gazetecilerin hikâyelerine sıklıkla rastlamak mümkündür. Bu olumsuzluklar ele alındığı zaman siyasi baskı ve basının denetim altında olması hoşnutsuzluğu da beraberinde getiren bir olgudur.¹⁰⁹

Yönetim erkine sahip olanlar icraatlarının övülmesi için basını sonuna kadar kullanmak isterken, eleştirilere tahammül göstermede noktasında son derece

¹⁰⁶ Aslan, *a.g.e.*, s. 94-95.

¹⁰⁷ Uzun, *a.g.e.*, s. 183.

¹⁰⁸ Dedeoğlu, *a.g.e.*, s.161.

¹⁰⁹ Avşar ve Demir, *a.g.e.*, s.15.

tahammülsüz olabilmektedir. Medyanın pek çok bakımdan iktidara bağımlı olduğu düşünülürse ise özgür ve eleştirel gazeteciliğin zorluğu ortaya çıkmaktadır.

İletişim tekniklerindeki yenilikler ve iletişim sektöründeki görece özgürleşmeye rağmen iktidarların medya organlarına baskıları devam etmektedir. Yapılan baskılar ise genellikle ülke çıkarları bahane edilerek makul gösterilmeye çalışılmaktadır. Farklı bir haber kaynağından kendince özgün bir habere ulaşan gazeteci haberi hazırlarken haberin yayınlanmasının ülke çıkarlarına zarar vereceği ya da uluslararası çevrelerde ülkeyi zor duruma düşüreceği gerekçeleriyle men edilmektedir.¹¹⁰

Toruk tarafından 2008 yılında internet haber siteleriyle ilgili yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre; araştırmaya katılan 102 haber sitesi yaptıkları haberlerle ilgili siyasi bir baskıya uğrayıp uğramadıkları sorusuna %52,9 oranında “siyasal baskı var” cevabını vermişlerdir.¹¹¹

Bazı araştırmalar gazetecilerin iktidarın, partilerin ve paranın baskısına karşı direnemediklerini göstermiştir. Bu durum maalesef haberin objektifliğini zedelemekte ve doğru habercilik önünde engel teşkil etmektedir.¹¹²

İktidar baskısıyla baş edemeyen medya organları çareyi uyumlu davranmakta bulabilmekte, kendi kendilerine bir sansür sistemi benimsemektedirler. Hangi haberin iktidarın hoşuna gideceği, hangisinin gitmeyeceği tecrübeler ışığında bilinebilmektedir.

Haber mecraları tarihsel süreçte her zaman siyasi güç odaklarıyla dirsek temasında olmuşlar ve siyasi baskı veya yönlendirmeler haber içeriklerine yansımıştır. Mesela Amerikan iç savaşında ve Vietnam savaşı öncesi haber içerikleri askerleri öven ve müstakbel asker adaylarını teşvik eder biçimde milliyetçi bir söylemle hazırlanmıştır.¹¹³

Savaş ve kriz dönemlerinde siyasal baskı basın üzerinde etkisini artırmıştır. Örneğin 1991 yılındaki Körfez Savaşı neredeyse canlı olarak yayınlanmış, buna rağmen ne olup bittiği noktasında insanlar tatmin edici bilgiye erişememişlerdir. Savaş sırasında basın Amerikan askerlerinin kontrolüne geçmiş, muhabirler yansız

¹¹⁰ Girgin, a.g.e., s. 236–327.

¹¹¹ Toruk, a.g.e., s. 370.

¹¹² Bülbül, a.g.e., s. 274.

¹¹³ Nurcan Törenli, *Yeni Medya, Yeni İletişim Ortamı Bilişim Teknolojileri Temelinde Haber Medyasının Yeniden Biçimleniş*, Bilim ve Sanat Yayınevi, Ankara, 2005, s.168.

haber iletimi yapamamışlardır. Bunun yanında Amerikalı olmayan gazetecilere de pek çok güçlük çıkarılmıştır.¹¹⁴

Körfez savaşı sırasında ortaya çıkan iliştilirilmiş gazeteci kavramı önemli etik sorunları da beraberinde getirmiştir. Subayların emrinde çalışan gazetecilerin editoryal bağımsızlıkları yok olmuştur. Gazeteciler kendilerine izin verilen kadarını yazabilmiş, ülkenin yararı bahane gösterildiği için pek çok haberi geçememişlerdir.

Seçim dönemleri siyasal baskının dozunun artırıldığı dönemler olarak bilinmektedir. Bu dönemlerde tamamı olmasa bile gazetelerin pek çoğu belli bir partinin yayın organı gibi çalışmaya başlar.

Hıfzı Topuz'a göre de siyasetçiler seçim zamanlarında haber içeriklerine müdahale etmektedir. Seçmen kitlesine ulaşmanın en verimli yolu olan basın, seçim dönemlerinde siyasetçiler için hayati önem taşıyan araçlara dönüşmekte ve bu anlamda kullanılmaktadır.¹¹⁵

Siyasal baskıyı Türkiye özelinde ele aldığımız zaman Cumhuriyet'in kurulmasından günümüze kadar geçen süreçte yönetimin zaman zaman siyasal baskı olarak nitelendirilebilecek yöntemlere başvurduğu gözlenmiştir.

Demokrat parti 1956 yılında basın özgürlüğünü kısıtlayacak iki yasa çıkarmıştır. Bu yasalardan ilkinde, radyo ve yayın yoluyla işlenen suçlarla ilgili yeni maddeler eklenmiş, ikincisinde ise Basın Kanunu'nda yeni kısıtlamalar yapılmıştır. Örneğin, devlet veya hükümetin itibarını zedeleyecek haberlerin yapılamayacağını içeren yasa maddelerine yer verilmiştir.¹¹⁶

1 Eylül 1961 tarihinde kurulan Basın İlan Kurumu daha sonra metnine eklenen bazı maddeler yoluyla basın üzerinde politik baskının bir aracı olarak kullanılmıştır. Bu maddeler devletin yapısıyla ilgili ve terör örgütleriyle mücadeleyi zaafa uğratacak şekilde yayın yapılamaması konusunu içermektedir.¹¹⁷

22 Eylül 1971 tarihinde Nihat Erim hükümeti Basın Kanunu'nda yer alan 22 ve 27. maddeleri değiştirmiştir. Bunun anlamı, daha önce gazetelerin yalnızca yargıç kararıyla toplanabilmesi hükmünün değiştirilmesi, bunun yerine gerekli hallerde

¹¹⁴ Bülbul, a.g.e., s. 29.

¹¹⁵ Bülbul, a.g.e., s. 275.

¹¹⁶ Hıfzı Topuz, **Türk Basın Tarihi**, Remzi Kitabevi, 7. Basım, İstanbul, 2003, s. 200.

¹¹⁷ Topuz, a.g.e., s. 229-230.

kanunca yetkili kılınan bir makam tarafından toplanabileceği değişikliğinin gelmesidir.¹¹⁸

12 Eylül askeri darbesi ve 24 Ocak 1980 ekonomik paketi toplumda önemli ekonomik ve siyasal değişimleri beraberinde getirmiştir. Medya bu yeni siyasal ve ekonomik sistem karşısında halkın rızasının elde edilmesi için üzerine düşen görevi yapmak zorunda kalmıştır. İlerleyen günlerde darbe yönetimi için tehdit oluşturacağı düşünülen gazetelerin yayınlarına birer birer son verilmiştir. Askeri yönetimin baskısını iliklerine kadar hisseden gazeteler, oto sansür konusunda son derece cömert davranmışlardır. Bu dönemde pek çok gazete çalışanı rejim için istenmeyen kişi oldukları gerekçesiyle işlerinden olmuşlardır.¹¹⁹

Turgut Özal döneminde gazeteciler hakkında yüzlerce dava açılıp, onlarca gazete ve yayın kapatılmıştır. 1988 yılında Uluslararası Basın Enstitüsü basına karşı açılan yoğun davalardan ötürü Turgut Özal'a bir mektup göndermek zorunda kalmıştır. 1980-1990 yılları arasında 3000 gazeteci, yayıncı ve sanatçı mahkemelerde sanık olarak yargılanmıştır.¹²⁰

Girgin'e göre demokratik yönetim anlayışına sahip ülkelerde kanun yapıcılarının basın habercilik görevini kısıtlayıcı uygulamalar yapmamaları gerekmektedir. Hükümetlerin medyaya müdahalesinin önüne geçebilmek için öne çıkan kavram ise özdenetimdir. Basın kendi alanına müdahale edilmemesi için kendi öz denetimine önem vermelidir.¹²¹

Günümüzde siyasetin baskısından tamamen arınmış bir basından söz etmek fazla iyi niyetlilik olacaktır. 90'lı yıllarda "bir kısım medya", "kartel medyası" gibi ifadelerle tekelleşme ve yanlılıkla eleştirilen medya grupları olmuştu. Günümüz medyasının da en çok eleştirildiği alan siyasal yanlılıktır. Siyasal yanlılığın oluşmasında siyasal baskının rolü ise hafife alınmayacak bir olgudur. Baskı ortamı içinde varlığını devam ettirmek isteyen medya, istemeyerek dahi olsa haberlerinde siyasal yapının rahatsız olacağı konulara değinememe mecburiyetinde kalmaktadır.

¹¹⁸ Topuz, a.g.e., s. 430.

¹¹⁹ Mustafa Sönmez, "Dünden Bugüne Türkiye'de Medyanın Ekonomi Politikası", **Medya ve İktidar/Hegemonya Statüko Direniş**, Haz. Esra Arsan ve Savaş Çoban, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2014, 86-102, s. 91.

¹²⁰ Topuz, a.g.e., s. 273.

¹²¹ Girgin, a.g.e., s. 239.

1.2.2.4.Haberin Yapısı

Girgin'e göre bir haber üretimi başlıca 6 aşamadan meydana gelmektedir. "Seçim, araştırma, yeniden seçim, ayıklama, biçimlendirme, yayımlama." Bu aşamalar dâhilinde haber, anlam ve eylem bütünlüğüne sahip, sade bir dille, net ifadelerle, yanlılıktan mümkün olduğunca kaçınılarak yapılmalıdır. Haber yazımında zor telaffuz edilen kelimeler seçilmemeli, teknik terimlere de çok fazla yer verilmemelidir. Paragraflar çok uzun tutulmamalı her paragraf için 4-5 cümleyi geçmemeye dikkat edilmelidir.¹²²

Haber yazımıyla ilgili bilinen en yaygın şablon "5N+1K" kuralıdır. Buna göre, doğru yazılmış bir haber şu sorulara net olarak cevap vermelidir: Ne olmuş, nerede olmuş, nasıl olmuş, niçin (Neden) olmuş, kim (Kimler) yapmış.¹²³

Haberlerin sade bir dille yazılması büyük önem taşımaktadır. Bunun en önemli sebebi haberi okuyan kitlenin farklı yaşlarda, eğitim seviyelerinin ise değişik olmasıdır. Her seviyeden insan haberi zorlanmadan anlayabilmeli ve haberden edineceği bilgilenme ihtiyacını karşılamalıdır. Haber metinleri edebi, ağırdalı cümlelerden oluşturulmamalıdır.¹²⁴

Bir haberin yapısında sadelik kadar önemli olan bir diğer unsur da o haberin açık olmasıdır. Cümleleri gerçek anlamlarıyla ve gerekli yerinde kullanmalı, mecaz içeren anlaşılmayan deyimlere yer verilmemelidir. Açıklığı sağlamanın önemli bir yolu da haberde gerekli olan yönler üzerinde durmak ve soru işareti bırakmamaya özen göstermektir.¹²⁵

Anlaşılır bir haber için sadelik ve açıklık kadar önemli olan bir diğer öge de kesinlik ögesidir. Haberi takip eden kimselerin güvenini kazmamanın en önemli yolu haberin tereddütte yer bırakmayan kesin ifadelerle verilmesidir. Kesinlik ilkesi sayesinde haberler derli toplu ifadelerle verilir ve gereksiz ifadelerin, dağınık cümlelerin önüne geçilmiş olur.¹²⁶

Haberin dil bilgisi kurallarına uygun olması gerekmektedir. İyi bir yazıda kelimeler ile verilmek istenen anlamı tam olarak karşılamalı, bir anlam bulanıklığı

¹²² Girgin, a.g.e., s. 133.

¹²³ Girgin, a.g.e., s. 133.

¹²⁴ Tokgöz, a.g.e., s.150.

¹²⁵ Tokgöz, a.g.e., s. 151.

¹²⁶ Tokgöz, a.g.e., s. 152.

oluşturulmamalıdır. Devrik cümlelerden kaçınılarak, cümle öğelerinin tam olarak bulunması gereken yerde olmaları sağlanmalıdır.¹²⁷

Haber de temelde bir yazıdır. Fakat haber, okuyucuları için sıradan bir metinden çok daha fazla anlam ifade etmektedir. Okuyucu haber metni içinde aradığı konuları eksiksiz olarak bulabilmeli ve kafasında soru işareti kalmamalıdır. Ayrıca haber her vatandaşın anlayacağı bir üslupta yazılmalıdır. Edebi bir kaygı gülmemeli, amaç bilgilendirme olmalıdır.

1.3. HABER TÜRLERİ

1.3.1. Uluslararası Haber

Dünyada yaşanan küreselleşme ve ülkelerde meydana gelen gelişmelerin diğer ülkeleri de etkileme potansiyeli uluslararası haberciliğin önemini artırmaktadır.

Dış haber kaynakları genellikle uluslararası haber ajanslardır. Gazetelerin dış haberler servisi bu ajansları ve diğer dış haber kaynaklarını yakından takip eder.¹²⁸ Gazetenin basıldığı ülkenin Dışişleri Bakanlığı da önemli bir uluslararası haber kaynağıdır. Bakanlıkta düzenlenen basın toplantıları gazeteciler tarafından takip edilmektedir. Ülkede bulunan dış ülke temsilcilikleri de habere ulaşma adına öneme sahiptir.¹²⁹ Yabancı ajanslardan gelen haberler muhakkak farklı haber kaynakları üzerinden kontrol edilip denetlenmelidir. Bilgilerin, güvenilirlik açısından teyit edilmeleri büyük öneme sahiptir.¹³⁰

Dış haber muhabirleri uluslararası ilişkiler, dış siyaset ve dış ülkelerdeki gelişmeleri izleyip haberleştirirler. Bu muhabirler dünya çapındaki haber ajansları, belli başlı medya organları ve yerel haber kaynaklarını da yakından takip etmektedir. Muhabirler en başta Dışişleri Bakanlığına bağlı kuruluşlarla ve ülkelerin diplomatik misyonlarıyla ilişkilerini iyi tutmak durumundadır.¹³¹ Dış haberler biriminde çalışan gazetecilerin yabancı dile hâkim olması, genel kültür düzeylerinin yüksek olması gerekmektedir. Uluslararası politika konularında bilgi sahibi olmak habercilere mesleki rekabet bakımından avantaj sağlamaktadır.¹³² Diplomasi muhabirlerinin dikkat etmesi gereken konulardan biri de uluslararası propagandaya alet

¹²⁷ Girgin, a.g.e., s. 438.

¹²⁸ *Muhabir / Habercinin Temel Kitabı*, Anadolu ajansı yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2018, s. 89.

¹²⁹ S. Hakan Yılmaz, *Her Yönüyle Gazetecilik / İletişimden Medyaya, Medyadan Gazeteciliğe Uzanan Yolculuk*, Literatürk Yayınları, İstanbul, 2009, s. 235.

¹³⁰ Muhabir, a.g.e., s. 89.

¹³¹ Muhabir, a.g.e., s. 88.

¹³² Yılmaz, a.g.e., s. 235.

olmamaktır. Bazı ülkeler haberler üzerinden diğer ülkeler aleyhinde propaganda yürütebilmektedir. Muhabirlerin bu durumlara karşı bilgili ve uyanık olması gerekmektedir. Her ülkenin uluslararası arenada sorunlu bazı konuları bulunmaktadır. Örneğin, Türkiye açısından bakıldığında 1915 olayları olumsuz propaganda yapılan konuların başında gelmektedir.¹³³

Ermeni meselesi ile ilgili haberler özellikle belli dönemlerde basında sıklıkla yer almaktadır. Araştırmanın zaman aralığını kapsayan 1-30 Kasım 2016 tarih aralığı içinde de bu konuyla ilgili haberler yapılmış ve analiz kısmında bu haber başlığına da yer verilmiştir.

Dış haberler dünyanın her tarafından ve farklı dillerle gelmektedir, bu bakımdan haber tercümeleri büyük önem arz etmektedir. Tercümelerde sade ve anlaşılır bir dil tercih edilmelidir.¹³⁴ Bazı Uzakdoğu ülkelerinde soyadı ismin önünde kullanılmaktadır. Her ülkeye ait bu tarz yerel özelliklerin muhabirler tarafından bilinmesi ve bunlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Haberlerde terör örgütlerinin isimleri sadece kısaltma olarak verilmeli ve bu örgütlerin propagandasına fırsat verilmemesi gerekmektedir. Diğer uluslararası örgütlerin isimleri ise kalıplaşmış ve her zaman kullanıldığı şekliyle yazılmalıdır.¹³⁵

Tıbbi konulardaki haberlerde bilgilerin doğruluğu büyük önem taşımaktadır. Bu anlamda halkın yanıltılmaması gerekmektedir.

Uluslararası habercilik denince dünyada önemli bir bilgi kaynağı olan ajans haberciliğinden de bahsetmek gerekmektedir. Dünyada gerçek anlamda ilk haber ajansı Havas ismiyle Fransa'da 1832 yılında kurulmuştur.¹³⁶ Amerika'da 6 gazete beraberce 1848 yılında AP(Associated Press) haber ajansını kurmuşlardır.¹³⁷

Milli haber ajansımız Anadolu Ajansı 6 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da kurulmuştur.¹³⁸ Anadolu Ajansından sonra kurulan ilk ajans Türk Haberler Ajansı olmuştur. 1993 yılında el değiştiren ajans özel teşebbüs girişimidir. Bu ajansı sırasıyla 1952 yılında İktisat Haber Ajansı ve 1963 yılında Hürriyet gazetesi bünyesinde kurulan Hürriyet Haber Ajansı izlemiştir. 1972 yılında Altan Öymen tarafından Ankara Haber Ajansı faaliyete geçirilmiştir. İhlas Holding bünyesinde

¹³³ Muhabir, a.g.e., s. 89.

¹³⁴ Muhabir, a.g.e., s. 90.

¹³⁵ Muhabir, a.g.e., s. 90.

¹³⁶ Girgin, a.g.e., s. 70.

¹³⁷ Girgin, a.g.e., s. 79.

¹³⁸ Girgin, a.g.e., s. 78.

1993 yılında kurulan İhlas Haber Ajansı çalışmalarına halen devam etmektedir. İhlas haber ajansı ile beraber uzun yıllar Türk medyasına hizmet edecek olan Doğan Haber Ajansı 1999 yılında haber ajansı sektörüne girmiştir. Doğan Grubu'nun Mart 2018 tarihinde Demirören Holding bünyesine geçmesiyle birlikte Ajans ismini Demirören Haber Ajansı olarak değiştirmiştir.¹³⁹

Uluslararası habercilik medyanın önemli haber alanlarından biridir. Türkiye gibi sorunlu coğrafyalara komşu olan bir ülkede ise dışa haberlerden izole biçimde yaşamak pek mümkün görünmemektedir. Dünya siyaseti ile ilgili haberlerin çoğu doğrudan ve dolaylı olarak ülkemize etki etmektedir.

1.3.2.Spor Haberi

Spor olayları ve özellikle bazı popüler spor dalları kitleler tarafından ilgiyle izlenmektedir. Ülkemizde spor basını yoğun olarak futbolu konu etmektedir. Diğer dallara ise futbola oranla daha kısıtlı yer ayrılmaktadır.¹⁴⁰ Hem futbol hem de diğer spor dalları basın kuruluşlarını besleyen çok sayıda habere kaynaklık yapmaktadır.

Bülbül, spor gazeteciliğinin haber kaynaklarını dış ve iç kaynaklar olarak ikiye ayırmıştır. Dış kaynaklar uluslararası spor karşılaşmaları, evrensel spor kurumları, rekorlar, şampiyonalar, olimpiyat oyunları gibi haber kaynaklarıdır. İç kaynaklar ise, ülke bazındaki spor müsabakaları, transfer haberleri, futbol takımlarının hazırlık çalışmaları, puan durumları gibi daha çok gençleri ve erkekleri ilgilendiren haber konularından oluşmaktadır. Diğer yandan sporla ilgili örgütlenmeler, dernekler, resmî kurumların da habere konu oldukları bilinmektedir.¹⁴¹

Spor haberleri her spor dalının farklı özelliğinden dolayı diğer haberlere göre farklılık arz etmektedir. Spor müsabakaları bazen canlı olarak yayınlandığı için hata kabul etmemekte, bu nedenle de azami dikkat gerektirmektedir.¹⁴² Müsabakalarda isimlere dikkat edilmeli, kulüplerin ve organizasyonların resmi kaynaklardaki bilgileri esas alınmalıdır. Maçlardaki skorlar ve skor yapan oyuncuların bilgileri hatalı verilmemelidir. Müsabaka isimlerinde yanlış ifadeler kullanılmamalıdır.

Spor haberlerinde erkek egemen bir söylem ve sansasyonel bir tarz dikkat çekmektedir, büyük resimler ve büyük başlıklar kullanılmaktadır. Metinlerde

¹³⁹ Muzaffer Şahin, *Ajans Gazeteciliği ve Haber Ajansları*, Pelikan Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 170-187.

¹⁴⁰ Yılmaz, *a.g.e.*, s. 255.

¹⁴¹ Bülbül, *a.g.e.*, s.146-147

¹⁴² Muhabir, *a.g.e.*, s. 107.

milliyetçilik, ırkçılık gibi sapmalar meydana gelebilmektedir.¹⁴³ Spor haberleri kaleme alınırken okuyucuların fanatik duygularını besleyici türden olmamalı, haberler amatör spor organizasyonlarını teşvik eder bir yapıda olmalıdır. Sporun centilmenlik barındıran bir faaliyet olduğu unutulmamalı ve olayın sağlıklı ilgili olduğu da akıldan çıkarılmamalıdır.¹⁴⁴

Spor haberleri sadık bir okuyucu kitlesi tarafından ilgiyle takip edilmektedir. Hemen her medya kuruluşunda spor servisi bulunmaktadır. Hatta bazı kurumlar her bir futbol kulübü için ayrı ayrı muhabir çalıştırmaktadır. Spor müsabakaları aynı zamanda çok büyük bir reklam ve gelir kaynağıdır. Gazetelerin özel spor sayfalarıyla birlikte sadece spor haberi veren gazeteler ve internet siteleri de bulunmaktadır.

1.3.3.Ekonomi Haberi

Ekonomi habercileri ekonomi üzerinde etkili olan hükümet organları ve özel şirketlerle ilgili haberleri yaparlar. Küresel dünyanın getirdiği ekonomik koşullar ve krizler ekonomi haberlerinin konularını teşkil etmektedir.¹⁴⁵ Küreselleşme, sınırların kalkmasına ve paranın dünya çapında dolaşıma girmesine yol açmıştır. Ülke ekonomileri birbirine eklemlenmiş ve birbirinden etkilenir duruma gelmiştir. Bu nedenlerle ekonomi haberleri toplum için büyük önem arz etmektedir. Halk açısından ekonomi haberi ihtiyaçlarını nasıl karşılayacağını ya da ne kadar karşılayacağını anlaması bakımından önem taşımaktadır.¹⁴⁶

Makroekonomik göstergeler olan büyüme, enflasyon rakamları, iç ve dış ticaret, borsa ve döviz gibi piyasa verileri ekonomi haberlerinin diğer konuları arasındadır. Ekonomi haberleri hayatın gerçeklerine dayandırılmalı ve toplumun beklentilerine hitap etmelidir. Haberlerde ülkenin durumu, bölgesel ve küresel ekonomiyle bütünleşik olarak ele alınmalıdır.¹⁴⁷

Ekonomi haberciliğinin temeli rapor ve teknik verilere dayalıdır. Bu istatistiklerden yararlanılmalı, fakat haber rakamsal verilere boğulmamalıdır. Muhabir rakamların neyi ifade ettiğini, bunların pazarda ve evdeki karşılığının ne olduğunu bilmeli, rakamları bu doğrultuda yorumlayabilmelidir. Rakamsal verilere ilgi

¹⁴³ Yılmaz ,a.g.e., s. 256.

¹⁴⁴ Muhabir, a.g.e., s. 106.

¹⁴⁵ Yılmaz, a.g.e., s. 233.

¹⁴⁶ Muhabir, a.g.e., s. 90-91.

¹⁴⁷ Muhabir, a.g.e., s. 91.

toplayabilmek için benzetmeli, çarpıcı ifadelerle yer veren başlıklar kullanılmalı, olayı somutlaştırma yoluna gidilmelidir.¹⁴⁸

Ekonomi haberlerinde fiyat değişimlerinde rakamsal ifadeler yerine oransal değişimler esas alınmalıdır. Bir malın fiyatının kaç lira olduğu değil, yüzde kaç oranında değişim yaşadığı daha açıklayıcı olmaktadır.¹⁴⁹

Yerli ve yabancı yatırımcı açısından ekonomik verilerden oluşan haberlerin hızlı verilmesi büyük önem taşımaktadır. Tüm yatırım ve planlamalar bu veriler ışığında gerçekleşeceği için bunların hızlı ve güvenilir şekilde verilmesi büyük öneme sahiptir.¹⁵⁰

Ekonomi muhabirleri yaptıkları haberlerin ekonomik manipülasyona yol açmamasına özellikle dikkat etmelidir. Bu olgu muhabirlere ayrıca bir sorumluluk yüklemektedir.¹⁵¹

Ülkemiz açısından düşünüldüğünde ekonomi haberlerinin tarihi 80'li yıllara dayanmaktadır. 24 Ocak 1980 kararlarıyla birlikte ülke ekonomisi liberal bir kimliğe bürünerek serbest piyasa ekonomisine geçiş yapılmıştır. Ülkemizde spordan sonra en çok uzmanlaşılan gazetecilik dalının ekonomi olduğu bilinmektedir. Ekonomi haberlerinin kaynakları haber ajansları, resmi kuruluşlar ve ekonomiyle ilgili örgüt ve derneklerdir. Özellikle iş adamları tarafından oluşturulan dernekler önemli bir haber kaynağıdır (Tüsiad, Müsiad gibi).¹⁵²

Ekonomi haberciliğinde şehirlerle ilgili yapılan haberlerde o şehirle özdeşleşmiş ürünlerle ilgili haber yapmak habere karşı talebi artıracaktır. Her şehrin yetiştirdiği ve ismini duyurduğu bazı ürünler vardır. Örneğin, Ege bölgesinde incir. Karadeniz bölgesinde fındık, Akdeniz bölgesinde ise narenciye o bölgedeki şehirlerle adını duyurmuştur.¹⁵³

Ekonomi konulu haberler medyada önemli oranda yer bulmaktadır. Gazetelerin ayrı ekonomi sayfaları bulunmaktadır. Dijitalleşen piyasa ortamlarında günlük verilerin haber sayfalarında canlı olarak yayınlanmasına olanak sağlanmıştır.

¹⁴⁸ Muhabir, *a.g.e.*, s.92.

¹⁴⁹ Muhabir, *a.g.e.*, s.94.

¹⁵⁰ Muhabir, *a.g.e.*, s.91.

¹⁵¹ Yılmaz, *a.g.e.*, s. 233.

¹⁵² Bülbül, *a.g.e.*, s.147.

¹⁵³ Muhabir, *a.g.e.*, s. 96.

Bireysel ve ticari yatırımcılar ekonomik verileri çeşitli internet siteleri üzerinden takip etmekte uzman yorumlarından da faydalanarak yatırımlarına yön verebilmektedir.

1.3.4. Politik Haber

Politik alanda ortaya çıkan her gelişme toplumun hemen her kesimini etkilediği için ilgiyle takip edilmektedir. Gazetecilikte siyasal haberler daima oldukça fazla yer kaplayan türdür. Gazeteciler siyasal partileri takip etmekte ve bunun için özel olarak parlamento muhabirleri bulunmaktadır. Siyasi partilerin kongreleri merakla izlenmektedir. Parti yöneticileri ve önemli siyasal aktörler de basın tarafından yoğun olarak takip edilirler.¹⁵⁴ Ülkemizde ekonomi haberlerinde İstanbul ön plan çıkarken politik haberlerin merkezi ise Ankara'dır.¹⁵⁵

Politik haber yapan muhabirler diğer alanlarda çalışan habercilere göre daha statülü olarak algılanır. Bunun nedeni siyasi iletişim konularının ciddi konular olduğu düşüncesidir. Ekonomik ve bilimsel konularda haber yapan muhabirler de bu konuların ciddiyeti sebebiyle önemli sayılmakla birlikte en önemli haberciler daima politik konularda haber yapan muhabirlerdir. Siyasal haberlerin önemi özellikle seçim dönemlerinde ortaya çıkmaktadır. Bu dönemlerde politik haber yapan gazetecilerin tutumları halk üzerinde etkileyici olabilir. Diğer yandan politik haber yapan gazeteciler siyasal aktörlerle kurdukları samimiyet sebebiyle güç sahibi kimseler haline gelebilirler.¹⁵⁶

Politik habercilik alanında çalışan gazetecilerin yaşadıkları en yoğun problemlerden biri enformasyon çokluğudur. Siyasal çevreler ve aktörler gün içinde adeta bilgi bombardımanı yapmakta ve gazeteciler bu bilgilerden hangisini gündeme taşıyacakları noktasında ikilem yaşamaktadır.¹⁵⁷

Politika konularında haber yapacak muhabirlerin bu alanda yetkinliğe sahip olmaları gerekmektedir. Cumhurbaşkanlığı ve bakanlık gibi kurumlar özel muhabirlerce yasama faaliyetinin yapıldığı, parlamento ise parlamento muhabirlerince takip edilen alanlardır. Bu muhabirler üst kaynaklardan gelen bilgileri halka aktarma görevini yerine getirirler. Muhabirlerin üst düzey yöneticilerle olan ilişkileri özel haberler üretme bakımından önem taşır. Diğer yandan bu samimiyet

¹⁵⁴ Yılmaz, a.g.e., s. 227-228.

¹⁵⁵ Yılmaz, a.g.e., s. 227-228.

¹⁵⁶ Esra Arsan, *Avrupa Birliği ve Gazetecilik/ Brüksel'den Bildirenlerin Gözünden Avrupalılık*, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2007, s. 84.

¹⁵⁷ Arsan, a.g.e., s. 85.

haberde yanlılığa yol açmamalıdır. Haberciler politik aktörlerin yönlendirmelerine karşı da uyanık olmak durumundadır.¹⁵⁸

Seçim dönemleri siyasal haberlerin yoğunlaştığı dönemlerdir. Bu dönemlerde bazı kanuni kısıtlama ve düzenlemeler ortaya çıkar. Muhabirlerin seçim yasakları konusunda bilgili ve duyarlı olmaları gerekmektedir. Seçim günü oy sayımları üzerindeki manipülasyonlar dikkate alınıp kesin olmayan sonuçlar üzerinden haber yapılmamalıdır.¹⁵⁹

Politika muhabiri duygularıyla hareket etmemeli, ne gördüyse onu haberleştirmelidir. Siyasi konuşmalar genellikle tekrarlara dayalı uzun konuşmalardır. Muhabire düşen ise haberin özünü ustalıkla yansıtmaktır. Siyasi rakibi hakkında iddialarda bulunan kişilerin sözleri tırnak içinde verilmeli ve bunun aksinin hukuki sonuçlar doğurabileceği dikkate alınmalıdır.¹⁶⁰

Politik muhabirler siyasal aktörlerin sürekli değiştiği bir mecrada süreklilik arz ederek uzun vadede önemli bir siyasal birikimin sahibi de olmaktadır. Bu durum onları adeta zamanın tanığı haline de getirmektedir.¹⁶¹

Ülkemizde özellikle son yıllarda ekonomi politik yapı medya yapılanması ve içeriklerini önemli oranda etkilemektedir. İktidara yakın konumlanmış medyanın haber oluşturma süreçlerinde ideolojik bir davranış sergilediği; diğer taraftan aynı biçimde muhalif basın kanadının da ideolojisini haber metinlerinde yansıttığı görülmektedir. Yani, medyanın 4. Kuvvet dediğimiz misyonu iki yönlü olarak tehdit altında bulunmaktadır. Bu da politik haberlerin tarafsızlığını ve nesnellliğini erozyona uğratmaktadır.

1.3.5. Kültür ve Sanat Haberi

Bu alanda çalışan gazeteciler sanatla, kültürle ilgili gelişmeleri takip edip haber yaparlar. Bu anlamda sanata karşı sevgi ve duyarlılık sahibi olmaları başarılı olmalarında etkili olur. Kültür Bakanlığı ve sanatla ilgili kurumlar bu muhabirlerin haber kaynakları arasında yer almaktadır. Özel sektörün direkt ve dolaylı sanat yatırımları ve faaliyetleri de bu alandaki haber çeşitliliğine katkı vermektedir.¹⁶²

¹⁵⁸ Muhabir, *a.g.e.*, s. 80.

¹⁵⁹ Muhabir, *a.g.e.*, s.81.

¹⁶⁰ Muhabir, *a.g.e.*, s.80.

¹⁶¹ Muhabir, *a.g.e.*, s.80.

¹⁶² Yılmaz, *a.g.e.*, s. 238.

Kültür sanat alanı, edebi yetkinliğin konuşurduğu bir habercilik dalı olarak ön plana çıkmaktadır. Haber konusu seçiminde sıradışılık tercih edilmelidir. Gerektiğinde devrik cümlelere yer verilmekle birlikte, haberciliğin asıl kuralları ihlal edilmemelidir. Ciddiyet ve gülyüz bir arada muhafaza edilmelidir. Laubalilikle içtenlik birbirine asla karıştırılmamalıdır.¹⁶³

Her sanat dalı kendine has bir terminolojiye sahiptir. Bu alanda çalışan habercilerin sanat terimlerine hâkim olmaları gerekmektedir. Terimler toplum tarafından bilinmiyor ise gerekli görüldüğünde bunlarla ilgili açıklamalara yer verilmelidir.¹⁶⁴

Panel, sergi, konser, açılış gibi etkinlikler takip edilirken sanatçılarla söyleşi yapmak için fırsat kollanmalı ve haberler bu şekilde zenginleştirilmelidir. Muhabir sanatçılara yalnız sanatla ilgili değil gündemle ilgili sorular da sararak herkesin ilgilenebileceği bir haber oluşturmaya çalışmalıdır. Dünyada adı yeni yeni duyulan sanat akımları, Türk sanatçılarının uluslararası başarıları, yabancı sanatçıların Türkiye'ye yönelik faaliyetleri de kültür sanat haberlerinin konularını oluşturmaktadır.¹⁶⁵

Sanatçıların özel hayatları toplum tarafından en çok merak edilen konuların başında gelmektedir. Bunlarla ilgili yapılan haberlerde mahremiyet ve özel hayata saygı göstermeye azami dikkat edilmelidir.¹⁶⁶

Belirli gün ve haftalar kültür sanat haberleri için bulunmaz konulardan birdir. Bu haftalarda yapılan kültür sanat etkinliklerinden pek çok haber üretilebilmektedir.¹⁶⁷

1.4. HABERDE FOTOĞRAF KULLANIMI

1826'da Nicophere Niepce neredeyse 1 gün süren bir pozlama tekniğiyle siluet şeklinde de olsa fotoğraf görüntüsünü ortaya koymaya başarmıştır. Niepce'nin açtığı yoldan giden Jacques Daguerre pozlanma süresini 1 saatten daha az zamana sığdırmıştır. 1839'dan itibaren kullanılmaya başlanan Daguerreotip 1855 yılına gelindiğinde pozlanma süresini 10 saniyenin altına indirmiştir. Daguerreotip'le paralel olarak İngiltere'de 1839'dan itibaren geliştirilmeye başlanan kalotip kâğıt

¹⁶³ Muhabir, *a.g.e.*, s.105.

¹⁶⁴ Muhabir, *a.g.e.*, s.106.

¹⁶⁵ Muhabir, *a.g.e.*, s.106.

¹⁶⁶ Muhabir, *a.g.e.*, s.106.

¹⁶⁷ Muhabir, *a.g.e.*, s.106.

baskı tekniği William Henry Fox Talbot tarafından geliştirilen bir fotoğrafçılık yöntemidir.¹⁶⁸ Daguerreoetip yöntemi 1865'ten itibaren tedavülden kalkmıştır. 1850'den sonra İngiliz Talbot ve Fransız Bayard tarafından geliştirilen kâğıda negatif baskı kalotip yöntemi tüm dünyada benimsenmeye başlamıştır.¹⁶⁹

Fotoğraf sanatının emekleme dönemleri aynı zamanda haber fotoğrafçılığının da başlangıcı olmuştur. Fotoğrafın henüz yaygın olarak kullanılmadığı o yıllarda insanlar merak ettikleri yerleri görmek için yalnızca ressamların yaptığı resimlerle yetinmek zorundaydılar. Fakat ressamlar bu tabloları kendi bakış açılarıyla ürettikleri için, bunların gerçeği ne kadar yansıttığı bir tartışma konusu idi. Zaman içinde fotoğrafçılığın gelişmesiyle birlikte resmin yerini fotoğraflar aldı.¹⁷⁰ Haber fotoğrafları ilk dönemlerde direkt gazeteye basılmıyordu, bunun yerine ressamlar çekilen fotoğrafın kabartmalı bir kopyasını çıkarıyor, bu kopya tahta veya taş kalıplar aracılığıyla gazetelere basılıyordu.¹⁷¹

Basında gravür şeklinde yer alan ilk fotoğraflar genellikle büyük toplumsal olayları konu almıştır. Örneğin, 1842 yılında yaşanan Hamburg yangın faciası bu türün ilk örneği olmuştur.¹⁷² Dünya basın tarihindeki ilk gerçek fotoğraf ise 1880 yılında Amerika'da *New York Daily Graphic* gazetesinde basılmıştır. Günlük gazetelerde fotoğrafın yaygınlaşması için ise 1910 yılını beklemek gerekmiştir.¹⁷³

19. yüzyılın 2. yarısı ve 20. yüzyılın ilk yarısında meydana gelen pek çok savaş, cephedeki durumu ve yakınlarını merak eden insanların oralardan haber alma ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Fotoğrafçılık özellikle savaş dönemlerinde önem kazanıp gelişim göstermiştir. Halk için cepheden yansıyan bir görüntü son derece büyük öneme sahip olduğu için fotoğrafın önemi de o oranda artmıştır.

1853-1856 yılları arasında cereyan eden Kırım savaşı sırasında özellikle İngiltere'nin görevlendirdiği fotoğrafçılar sıcak çatışma anlarına yer vererek savaşı yansıtan fotoğraflara imza atmışlardır.¹⁷⁴ 1860 yılındaki Meksika savaşında Fransız fotoğraf sanatçısı François Aubert savaşla ilgili pek çok fotoğraf çekmiş ve çektiği bu fotoğraflardan oluşan bir foto belgesel hazırlamıştır.¹⁷⁵ 1861-1864 yıllarını kapsayan

¹⁶⁸ Pierre Jean Amar, *Basın Fotoğrafçılığı*, Çev. İnci Çınarlı, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2009, s. 13.

¹⁶⁹ Amar, *a.g.e.*, s. 17.

¹⁷⁰ Özer Kanburoğlu, *A'dan Z'ye Fotoğraf*, Say yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2013, s. 425-426.

¹⁷¹ Kanburoğlu, *a.g.e.*, s.430.

¹⁷² Kanburoğlu, *a.g.e.*, s.426.

¹⁷³ Amar, *a.g.e.*, s. 37.

¹⁷⁴ Amar, *a.g.e.*, s. 26- 27.

¹⁷⁵ Kanburoğlu, *a.g.e.*, s.428.

Amerikan iç savaşı sırasında binlerce fotoğraf çekilmiştir. ABD başkan adayı Lincoln'un portre fotoğrafları çekilerek basında yayımlanmış, başkanlık seçimini kazanmasında da olumlu etkiye sahip olmuştur.¹⁷⁶

"1861 yılındaki Amerikan İç Savaşı'nın çirkin yüzü ilk önce Brady'nin görüntüleri ile saptandı. "Fotoğraf makinesi tarihin gözüdür" diyen Brady, portre fotoğrafçılığının zirvesinde iken dikkatini 'İç Savaş'a çevirdi. Savaşın tüm cephe ve birliklerini kapsayan büyük ölçekte bir belgesel hazırlamayı amaçlıyordu ve bu amacı doğrultusunda fotoğrafçılardan oluşan bir ekip kurdu. Gerçek çatışmaları görüntüledi. Terk edilmiş savaş alanlarını, kasabaları, ölüleri ve yaralıları, askeri suçluların infazlarını fotoğrafladı."¹⁷⁷

Görüntülerin telgraf hatlarından iletilmesini sağlayan belinografi cihazı 1907 yılında Edouard Belin tarafından geliştirilmiştir. 1925 yılından itibaren radyo dalgalarıyla fotoğrafların birkaç dakikalık sürede iletilmesine olanak sağlamıştır.¹⁷⁸ Haberlerde toplu fotoğraf kullanımının gerçekleşmesi için ise 1925 yılını beklemek gerekmiştir. 1930'lu yıllarla birlikte fotoğraf gazetelerde yaygınlaşmış ve fotoğraf yayınlayan dergiler de ortaya çıkmıştır.¹⁷⁹

Birinci ve ikinci Dünya savaşları haber fotoğrafçılığının gelişmesine önemli fayda sağlayan çatışmalı süreçler olmuştur. Birinci Dünya Savaşı süresince uygulanan sansür nedeniyle savaş öncesi ve savaş sonrası haber fotoğrafları daha yaygındır.¹⁸⁰ Birinci Dünya Savaşı'nın akabinde Amerika, Almanya ve Fransa'da yayınlanan gazetelerde fotoğraf kullanılmaya başlanmıştır. 1930 yılından itibaren yayınlanmaya başlayan moda dergileri fotoğrafçılığa olan talebi hızla artırmıştır.¹⁸¹ İkinci Dünya savaşı boyunca savaşın getirdiği acılar, problemler, cephelerde ve cephe gerisinde yaşananlar fotoğraflar aracılığıyla insanlığın hafızasından silinmeyecek şekilde yayınlara konu edilmiştir.¹⁸²

1789 Fransız devrimi sosyoloji biliminin ortaya çıkmasına önyak olmuştur. 19.yüzyıl sosyoloji ile birlikte fotoğrafçılığın doğup geliştiği bir yüzyıl olmuştur. 18. Yüzyılın ilk yarısında fotoğraf makinesinin icat edildiği günlerde August Comte

¹⁷⁶ Kanburoğlu, a.g.e., s. 428.

¹⁷⁷ Murat Yaygın, *Fotoğraf İdeolojisi "Algıda Gerçeğin Bozulumu"*, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul, 1998, s.124.

¹⁷⁸ Amar, a.g.e., s. 38.

¹⁷⁹ Kanburoğlu, a.g.e., s. 428.

¹⁸⁰ Amar, a.g.e., s. 68-69.

¹⁸¹ Yaygın, a.g.e., s. 19.

¹⁸² Kanburoğlu, a.g.e., s. 429.

pozitivizmin temellerini atmış bulunuyordu. Sosyoloji, pozitivizm ve fotoğrafçılık yola beraber çıktılar.¹⁸³

19. yüzyıla kadar görüntüler ancak ressamın yorumlarıyla ortaya konuyordu ve bu tam anlamıyla bir gerçeklik değildi, oysa fotoğrafın bulunulup yaygınlaşmasıyla gerçekliğin tamamen yansıtılması sağlanmıştır.¹⁸⁴ Her fotoğraf çekilirken o fotoğraf karesini çeken muhabirin ideolojik ve eko politik yaklaşımına göre belirlendiği için objektif bir fotoğraf karesi ancak fotoğrafçının tarafsızlık konusunda yeterince nesnel davranmasıyla ortaya çıkabilir.¹⁸⁵ Diğer yandan bir fotoğraftaki gerçeklik ve nesnellik algısı ne kadar yoğun olursa olsun en nihayetinde o fotoğrafın içeriği ona bakan insanın zihnindeki ideolojik yapıya göre okunacaktır. Her insan aynı fotoğraftan yaşadığı hayat dolayısıyla edindiği farklı yaşamışlıklar ve ideolojik yapısı sebebiyle başka anlamlar okuyabilir.¹⁸⁶ İnsanın imgeyi yorumlayışı kültürel ve siyasal birikiminin eseridir. İmgenin anlamını belirleyen insanın bilinci yani o güne kadar edinmiş olduğu düşünsel birikimdir.¹⁸⁷

Haber fotoğrafının en temel amacı bilgi vermektir. Bundan dolayı fotoğrafta en önemli şey içeriktir. Diğer teknik detaylar içerikten sonra gelir.¹⁸⁸ Haberde kullanılan fotoğrafların üç işlevi bulunmaktadır. Fotoğraflar öncelikle haberi tamamlayıcı bir öğedir. İçeriğin gerçek ve doğru olduğunu okuyucuya kanıtlar. Diğer yandan haberde kullanılan fotoğraflar okuyucunun dikkatini çekerek medyaya talebin artmasını da sağlar.¹⁸⁹

Bir fotoğrafçı haberin konusu olan fotoğrafa yaklaşırken olayın özünü okuyucuya olduğu gibi aktarmalıdır. Kimsenin zihninde olayla ilgili bir şüphe kalmamalıdır. Konuya odaklanmalı, çevrede neler olup bittiğini iyi gözlemlemelidir. Konuya karşı tarafsızlık içinde hareket etmelidir. Gerekli görüntüyü yakalamak için tüm gücünü kullanmalıdır. Asla vazgeçmemeli, istediği pozları yakalamak için gerekirse son dakikaya kadar beklemelidir. Fotoğrafçı için makineyi bilmek önemlidir

¹⁸³ Yaykın, *a.g.e.*, s.169.

¹⁸⁴ Yaykın, *a.g.e.*, s. 30.

¹⁸⁵ Alemdar ve Uzun, *a.g.e.*, s. 63.

¹⁸⁶ Yaykın, *a.g.e.*, s. 41

¹⁸⁷ Yaykın, *a.g.e.*, s. 79-80.

¹⁸⁸ Alemdar ve Uzun, *a.g.e.*, s. 67.

¹⁸⁹ Alemdar ve Uzun, *a.g.e.*, s. 61.

ama daha önemlisi fotoğrafçılığı bilmektir. Nihai amaç olay yerinden en uygun kareyi yakalamaktır.¹⁹⁰

Yaykın'a göre fotoğrafçı yeri geldiğinde ideolojik davranmalıdır. Örneğin bir gecekondu mahallesini fotoğraflarken orayı yansıtmaya biçiminin aslında ideolojik yaklaşımınız da ortaya koyacak, gecekonduya yaşayanların sorunlarına nasıl yaklaştığınız sizin ideolojik bakış açınızı ortaya çıkaracaktır. Örneğin, bir Gökçeada fotoğrafı çektiğinizde burada zamanında 8500 Rum asılı vatandaş yaşarken günümüzde bu sayının neden 200 civarına düştüğünün sebeplerini yansıtmazsanız ideolojik bir bakış açınız olduğu düşünülemez.¹⁹¹

Fotoğraf çekmek görüntüyü çerçeve içine yerleştirmekten ibaret değildir. Asıl amaç bir düşünceyi, fikri kadraja yansıtabilmektir. Düşünceden soyutlanmış fotoğrafın anı dondurmak dışında bir işlevi olmamakla birlikte, bir düşünceyi ortaya koymaya çalışan fotoğraf ise ortaya bir anlam koymaktadır.

Fotoğrafçılık denetim ve gözetim toplumuna da hizmet eder. Sanıkların, tutukluların resimlerinin çekilmesi, fişleme yapılması bu özelliğini öne çıkarmaktadır. Tarihten bir örnek vermek gerekirse, 1871 yılında Paris'teki ayaklanmada işçilerin fotoğrafları çekilmiş, fotoğraflar sayesinde tespit edilen işçiler tutuklanmış veya öldürülmüştür.¹⁹²

Fotoğraflar zamanın tanığı olarak toplumun içinde bulunduğu durumu ve sorunları yansıtmaya işlevini de yerine getirmektedir. Toplumsal sorunlar, sınıfsal eşitsizlikler, çalışma koşulları, yaşlıları ve çocukların karşılaştığı problemler de fotoğraflar üzerinden toplumun tüm kesimleriyle buluşabilir.

Günümüzde fotoğraflar hâkim ideolojik görüşün baskı ve yönetim aracı olarak kullanılmaktadır. Trajik olayların fotoğrafları her gün çok sayıda medyada yer almaktadır. Bu yayınlar korkunç görüntülere insanları alıştırmakta, bir yandan da ezik, güdülebilir bir toplum inşa edilmesine önayak olmaktadır.¹⁹³

Haberlerde kullanılan fotoğrafın amacı konunun anlaşılmasına yardımcı olmak ve olan biten hakkında okuyucunun kafasında oluşabilecek soru işaretlerinin giderilmesidir. Fotoğrafçılık temelde bir sanat dalı olmakla birlikte sanat fotoğrafı ile

¹⁹⁰ Julian Calder and John Garrett, *Her Yönüyle Fotoğrafçılık El Kitabı*, Türkçesi :Eshar Küvetin, Ziya Küvetin, Say Yayınları, İstanbul, 1998, s. 111.

¹⁹¹ Yaykın, a.g.e., s. 99-100.

¹⁹² Yaykın, a.g.e., s. 33.

¹⁹³ Yaykın, a.g.e., s. 21.

haber fotoğrafı arasında ince bir çizgi bulunmaktadır. Haber fotoğrafının önceliği estetik değil olayın en net biçimde ortaya konulmasıdır.

1.4.1.Haber Fotoğrafçılığının Önemi

Fotoğraf bir kişi veya olay hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlar. Hiç tanımadığımız bir kimsenin fotoğrafına ilk kez baktığımızda dahi o kişi hakkında bir yargı sahibi olabiliriz.¹⁹⁴ Fotoğraf sayesinde haberde verilen bilginin doğruluğunu ispat edebiliriz. Bir haberci haber metninde ortaya koyduğu konuyu habere eklediği fotoğraf sayesinde tereddütte yer bırakmayacak biçimde ispat edebilir.¹⁹⁵

Fotoğraf filmle birlikte bir haberde gazetecinin kullanacağı en önemli merak giderme aracıdır. Görüntü, söz ve yazının anlatımda yeterli olmadığı durumlarda içeriğin açıklanmasını sağlar. Bu özelliği fotoğrafa haberi tamamlayıcı bir işlev kazandırmaktadır. Haber fotoğrafları geleneksel gazeteler ve televizyonlarla birlikte internet gazeteciliğinde de yoğun olarak kullanılmaktadır. Cep telefonlarında yaygınlaşan fotoğraf çekme özelliği internet gazeteciliğine haberde fotoğraf kullanmak için yeni olanaklar sunmaktadır.¹⁹⁶

Fotoğraf unsuru habere büyük bir değer katmaktadır. Hiç yazı olmasa dahi tek başına bir fotoğraf, haber değeri taşıyabilmektedir. Haber fotoğrafçılığı ayrı bir türdür ve klasik fotoğrafçılıktan farklıdır. Haber fotoğrafının amacı yazınsal içeriğin anlaşılmasına destek vermektir. Diğer yandan haber fotoğrafları olayın belgesi olarak da önem arz etmektedir.¹⁹⁷

Haber medyası toplumun bilgiye erişimi için çok önemli bir araçtır. Haberi muhabirler toplayarak işlemekte ve okuyucuya sunmaktadır. Okuyucuların muhabirler olmaksızın bilgiye ulaşmaları, bilgileri bir bütünlük içinde ve fotoğrafıyla birlikte elde etmeleri oldukça zordur. Haberin fotoğrafla desteklenmesi ona artı değer katmaktadır. Fotoğrafsız bir haber, fotoğraflı bir habere göre daha etkisizdir.¹⁹⁸ Haber başlıklarında kullanılan cümleler, beraber kullanılan bir resimle çok daha etkili olmaktadır. İnsanlar, başlıklardaki sözcüklerden çok, kullanılan resim ve imgelere odaklanmaktadır. Yani görsellik habere çok önemli bir katkı katmaktadır.¹⁹⁹

¹⁹⁴ Alemdar ve Uzun, *a.g.e.*, s. 61.

¹⁹⁵ Alemdar ve Uzun, *a.g.e.*, s. 62.

¹⁹⁶ Alemdar ve Uzun, *a.g.e.*, s. 61.

¹⁹⁷ Bülbül, *a.g.e.*, s. 103.

¹⁹⁸ Max McCombs, Lance Halbert, Spiro Kioussis, Wayne Wanta, , *Polity*, USA, 2001, p. 90.

¹⁹⁹ Encabo, *a.g.e.*, s. 350.

Haber fotoğrafı haberi tamamlar, habere güç katar ve haberin ön plana çıkmasını sağlar. Haberde kullanılan fotoğraf yaşanan olayın şahididir, belgesel bir niteliği vardır ve haberin inanırlığını olumlu etkileyen bir unsurdur.²⁰⁰

Fotoğraflar haberlerde konunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olur. Fakat bazen konunun anlaşılmasının dışında, dikkati habere çekmek için de kullanıldığı olmaktadır. Kurmaca fotoğraflar doğru olmasalar da ilk etapta okuyucuların dikkatini habere yönlendirebilir.²⁰¹

Fotoğraf, bazen habere daha çok ilgi toplamak için bir araç mahiyetinde kullanılmaktadır. Örneğin, şehirdeki köprünün trafiğe kapatılacağı haberi yeterli ilgiyi toplayamazken, yanına iliştirilen köprü fotoğrafı habere daha fazla kimsenin bakmasını sağlayabilir.²⁰²

Haberde fotoğraf kullanılması ayrıca haberin hatırlanması üzerinde olumlu etkiye sahiptir. Bunun nedeni insanın görüntülü şeyleri yazılı olanlara göre daha çok akılda tutmasıdır.²⁰³

Haber fotoğrafçılığının bazen barışa hizmet ettiği de görülmüştür.

Vietnam Savaşı sırasında çekilen birbirinden çarpıcı ve duygu yüklü fotoğraflar savaşın Amerikan halkının vicdanında sorgulanmasına yol açarak çatışmanın sonlandırılmasında etkili olmuştur. Bu savaş sırasında pek çok efsanevi fotoğraf çekilmiştir. Fotoğrafların konusu ise genellikle ölümü ve savaşın acımasızlığını tasvir etmektedir.²⁰⁴ Yine Irak savaşı sırasında cezaevlerinde çekilmiş fotoğraflar burada mahkûmların yaşadığı olumsuzlukların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çoğunlukla amatör olan bu fotoğraflar, ABD'nin savaş stratejisini değiştirmesinde etkili olmuştur.²⁰⁵

Fotoğraflar bir gerçekliğin ortaya konması için de aracı olmaktadır. Örneğin, geri kalmış bir ülkedeki ilkel inşaat yöntemleri ve çalışanların tehlikeli iş koşullarını anlatan bir haber yazıldığında, bu haberin durumunu resmeden bir fotoğrafla

²⁰⁰ Erkan Yüksel ve Halil İbrahim Gürcan, *Haber Toplama ve Yazma*, Tablet Yayınevi, Konya, 2005, s. 194.

²⁰¹ Uzun, a.g.e., s. 203.

²⁰² Suat Gezgin, *Basında Fotoğrafçılık*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2002, s. 91.

²⁰³ Gezgin, a.g.e., s. 93.

²⁰⁴ Amar, a.g.e., s. 86.

²⁰⁵ Uzun, a.g.e., s. 204.

yayınlanması okuyucu açısından inandırıcılığı pekiştirerek haberde kuşkuya yer bırakmayacaktır.²⁰⁶

Haber fotoğrafçılığı insanın çevre sorunlarına karşı duyarlılığını geliştirmesi bakımından öneme sahiptir. İnsanlar bazı fotoğraflar sayesinde çevre sorunlarının farkına varmaktadırlar. Haberlerde yer alan bazı fotoğraflar hayvan ve çevre haklarına karşı duyarlılık geliştirilmesine katkıda bulunur.²⁰⁷

Haberde kullanılacak tek bir fotoğraf dahi sayfa dolusu yazının oluşturacağı anlam ve etkiyi oluşturabilmektedir. Bu bakımdan görsel bir araç olan fotoğraf gazetecilikte büyük öneme sahiptir. Fotoğraflar olay yerinin durumunu ortaya koyarak kanıt teşkil etmektedir. Hiç bir şey anlatmasa dahi haberde kullanılan bir fotoğraf, fotoğraftan kullanılmayan haberden daha etkili olmaktadır.

1.4.2.Haber Fotoğrafçılığının Özellikleri

Bir haber fotoğrafından beklenen, yaşanan olayı tüm açıklığıyla ve olduğu biçimde aksettirmesidir. İyi bir haber fotoğrafının taraf tutmayan ve yanıltma içermeyen bir yapıda olması beklenir. Bir haber fotoğrafı o haberi tam anlamıyla anlamamıza yardımcı olur.²⁰⁸

Haber fotoğrafı gerçek neyse onu vermeli, olay neyse onu yansıtmalıdır.²⁰⁹ Bir haber fotoğrafından beklenen bazı özellikler vardır. Mesela haberdeki 5N1K unsurlarının haber fotoğrafında da bulunması beklenmektedir. Olay hakkında bilgi vermeli, konuyu anlatmalıdır. Olayı belgelemeli ve tanıklık etmelidir. Olayda eksik bir nokta kalmaması için değişik açılardan çekilmesi gerekmektedir.²¹⁰

Haber fotoğrafının en önemli niteliği fotoğrafın bir belge olarak düşünülmesidir. Fotoğrafın belge olması onun aynı zamanda haberdeki inandırıcılık niteliğine de olumlu etki etmektedir. Haber fotoğrafçılığında bir diğer önemli nitelik ise fotoğrafın ilgi çekiciliğidir.²¹¹

²⁰⁶ Gezgin, a.g.e., s. 92.

²⁰⁷ Kanburoğlu, a.g.e., s. 437.

²⁰⁸ Ali Korkmaz, "Etik Bağlamda Haber Fotoğrafçılığının Manipülasyon Ve Propaganda Aracı Olarak Kullanılmasının Değerlendirilmesi", *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2014, Cilt 2, Sayı 4, s. 39.

²⁰⁹ Kanburoğlu, a.g.e., s. 434.

²¹⁰ Burcu Akkaya Telci, "İnternet Haberciliğinde Kadına ve Çocuklara Yönelik Şiddet Haberlerinde Etik Sorunlar: Yanlış Fotoğraf Kullanımı", *Tüm Boyutlarıyla İnternet Haberciliği*, Ed. Berrin Kalsın, Gece Kitaplığı, Ankara, 2018, ss. 157-177, s. 159.

²¹¹ Gezgin, a.g.e., s. 101.

Bir haberde yer alan fotoğraftan okuyucunun beklentisi yaşanan olayı tüm berraklığıyla yansıtmadır. Diğer yandan fotoğrafın manipüle edilmemiş olması ve tarafsızlık ilkesine olan sadakati de okuyucunun aradığı diğer niteliklerdir.²¹²

Haber fotoğrafı, durağanlığı barındırmayan aktifliği ön plana çıkaran bir çalışmadır. Bir haber fotoğrafı verilecek haberin içeriğini yansıtacağı için fotoğrafın çekilmesi belli bir özen ve bilgi gerektirmektedir. Gazetecilik bilgi ve görgüsüne sahip olmayan bir kişinin iyi bir haber fotoğrafı çekmesi beklenemez.²¹³

Sanatla ilgili tüm dallarda belli bir yatkınlık olması beklenir. Bununla birlikte fotoğrafı çeken kişinin kültürel birikimi, hayata bakışı, olayları anlamlandırması, düşünsel yapısı da ortaya çıkacak fotoğrafın niteliği üzerinde önemli etkiye sahiptir.

Haber fotoğrafçılığında anı yakalamak önemlidir ve anlık gelişen olayların tekrarı mümkün değildir. Bazı pozlar elde edilemezse bile tekrarlama yoluyla fotoğrafı çekilebilir. Örneğin, tokalaşan iki devlet başkanı tekrar tekrar tokalaşabilir, fakat aniden gelişen bir protesto gösterisinin tekrarı yoktur. Bu bakımdan haber fotoğrafçısı anın önemini iyi kavramalı ve duyu organlarını dört açmalıdır.²¹⁴ Haber fotoğrafçısı ani gelişen durumlarda metanetini kaybetmeden olayın özünü yansıtmaya gayret etmelidir. İnsanların görme şansına sahip olmadıkları anları onlara gösterebilmelidir.²¹⁵ İyi bir haber fotoğrafçısı makine tekniğine hâkim olma yanında haberi yakalama bakımından içgüdüsel bir yatkınlığa da sahip olmalıdır.²¹⁶

Haber fotoğrafında en önemli unsurlardan bir diğeri de fotoğrafın başka bir konuya ait olmaması gerekliliğidir. Başka bir konu için çekilmiş bir fotoğraf benzer bir olay da dahi kullanılmamalıdır. Habere konu olay nerede geçmişse haberin fotoğrafı da o yeri belirtir nitelikte olmalıdır.²¹⁷

Habercilikte sık sık arşiv fotoğrafları kullanılmaktadır. Hatta ajans kaynaklı bazı fotoğraflar güncelliğini yitirdiği halde farklı zamanlarda farklı medyalarda tekrar tekrar kullanılabilir. Kolaycılığa kaçılarak haberin gerçek fotoğrafı yerine bilindik arşiv görüntüsünün kullanılması haber organının ciddiyetiyle bağdaşmaz ve okuyucu açısından güven kaybına neden olabilir.

²¹² Kanburoğlu, *a.g.e.*, s. 434.

²¹³ Bülbül, *a.g.e.*, s. 103.

²¹⁴ Kanburoğlu, *a.g.e.*, s. 435-436.

²¹⁵ Kanburoğlu, *a.g.e.*, s. 449-450.

²¹⁶ Kanburoğlu, *a.g.e.*, s. 451-452.

²¹⁷ Alemdar ve Uzun, *a.g.e.*, s. 68.

Bir foto muhabiri fotoğrafı çekerken nesnel davranmalıdır. Çekilen fotoğrafın kadrajı, açısı, çekim anı ve görsel düzenlemesi ortaya çıkacak fotoğrafı belirleyen etmenleri oluşturmaktadır. Fotoğrafçı mümkün olduğu kadar manipülasyona kaymadan, objektif bir resim karesi elde etmelidir. Bir çekimde ortaya çıkan kare, fotoğrafı çeken kimsenin bakış açısıyla olduğu için tam bir nesnellikten söz edilemeyecektir. Foto muhabir, mümkün oldukça nesnel olmaya çalışmalı, gerçeği ortaya koyacak fotoğraf kareleri oluşturmaya dikkat etmelidir.²¹⁸

Fotoğrafçı çerçeveleme yaparken iki farklı düzenlemeden biriyle karşı karşıya kalır. Fotoğrafçının çekeceği konunun ışığının, konusunun en uygununu yakalamak için yaptığı tüm eylemleri aktif düzenleme olarak adlandırılırken, fotoğrafçının ışık gibi, konunun ana unsuru gibi etkenlerine hiçbir müdahalesinin olmadığı düzenleme tarzına ise pasif düzenleme denmektedir. Haber fotoğrafları genellikle bir anda ortaya çıkar ve hareketlerin tekrarı yoktur. Bu türden bir fotoğraf için muhabir aktif düzenlemenin tüm imkânlarından yararlanmalıdır. Bu tür konuların yalnızca bir anında en doğru fotoğraf karesi yakalanabilmektedir.²¹⁹

Muhabir haber için yakaladığı kareyle adeta “Konuşan Fotoğraf” deyimini haklı çıkarmalıdır. Nasıl ki iyi bir haberci için haberin kokusunu almak bir maharettir, iyi bir haber fotoğrafında da hangi karenin haberi en iyi ifade edeceği muhabirin becerisine kalmaktadır. Habercinin bu alanda kendini iyi yetiştirmiş ve görselliğin kokusunu alacak kabiliyette olması gerekir.²²⁰

Bertrand'a göre haberde kullanılan fotoğraflar daima ideolojik bir nitelik taşımaktadır. Medyanın görüntüler yoluyla gerçekliği desteklemesi çok önemlidir. Bu konudaki kural, fotoğrafın kaynağının teyit edilmesi yönündedir. Diğer yandan haberciler manipülasyona izin vermemeli propaganda ve reklam amaçlı içerikleri ayıklamayı becerebilmelidir. Fotoğraf o denli önemlidir ki, ekonomi ve siyasetle ilgili bilgilerin dörtte üçü fotoğraflar üzerinden sağlanmaktadır.²²¹

²¹⁸ Uzun, a.g.e., s. 194-195.

²¹⁹ Sabit Kalfagil, **Fotoğraf Sanatında Kompozisyon**, Fotoğraf yayınları, Birinci Baskı, İstanbul, 1981, s. 11.

²²⁰ Bülbül, a.g.e., s. 103.

²²¹ Claude- Jean Bertrand **Medya Etiği**, Barbakanlık Basın- Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2004, aktaran Ali Korkmaz, “Etik Bağlamda Haber Fotoğrafçılığının Manipülasyon Ve Propaganda Aracı Olarak Kullanılmasının Değerlendirilmesi”, **Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi**, 2014,Cilt 2, Sayı 4, s. 37.

Gezgin, nelerin veya hangi konuların haber fotoğrafı olabileceğini şöyle açıklamıştır: Fotoğraf, güncel bir haberle ilgili olmalıdır. İlerideki bir tarihte olacak, henüz gerçekleşmemiş bir olayın fotoğraflanmasının anlamı yoktur. Fotoğrafta tekrarlama yapmamak gerekmektedir. Herkesçe bilinen, daha önce defalarca farklı mecralarda görülmüş ve okurun hafızasında yer etmiş fotoğrafları paylaşmak bir anlam ifade etmemektedir. Haberin fotoğrafı anlattığı konuyla örtüşmelidir. Örneğin, bir beldedeki hava kirliliğinden bahseden bir habere yemyeşil çayırlar, masmavi bir gökyüzünden oluşan bir fotoğraf kullanmak yerinde olmayacaktır.²²²

Yüksel ve Gürcan'a göre iyi bir haber fotoğrafı şöyle olmalıdır: Fotoğrafın çekileceği yer olayın gerçekleştiği yerdir. Fotoğraf olayı yansıtmalı, olayın tanıklığını yapmalıdır. Fotoğraf haberi desteklemeli, güçlendirmeli ve tanımlamalıdır. Fotoğrafta sunilik olmamalı, doğal olmalıdır. Haber fotoğrafının içeriğinde gerçekleşen olayla ilgili hareketli ve ilginç kareler yer almalıdır. Fotoğraf teknik imkânlar yardımıyla farklı açı ve objektif türlerinin desteğiyle ilginç bir şekle büründürülmeli dikkati üzerine çekmelidir. Fotoğrafta en fazla 5 kişinin bulunması ideal olandır, fakat çok sayıda kişiyi kapsayan fotoğraf çekimlerinde geniş açının imkânlarından da yararlanılabilir.²²³

Diğer fotoğraflarda olduğu gibi haber fotoğraflarının çekilmesinde de göz önüne alınması gereken bazı unsurlar bulunmaktadır. Bunlar, plan, konu, çekim açısı, zamanlama, ışık ve netliktir.²²⁴

Uygun bir çekim açısı için; haber fotoğrafçısı vereceği iyi bir kararla iyi bir konumda bulanmalıdır. İnsan gözünün gördüğü açığa en yakın objektif açısı 50 milimetrelilik objektiftir. Bu nedenle fotoğrafların bu objektifle çekilmesi en normal görüntüyü sağlayacaktır. Uzakta bulunan görüntüler için daha dar açılı objektif kullanılmalıdır.²²⁵

Her çekim açısı her konuya uygun olamayabilir bazı kadrajlar ve etkileri ise şöyledir.

Kişilerin fotoğrafları çekilirken genellikle yakın plan tercih edilir. Büyük topluluklar ve büyük alanların gösteriminde ise uzak planlı fotoğraflar tercih edilir. Resmin çerçevesinin dik ya da yatay olarak belirlenmesi gelişigüzel bir tercihin

²²² Gezgin, *a.g.e.*, s. 90.

²²³ Yüksel ve Gürcan, *a.g.e.*, s. 194-195.

²²⁴ Alemdar ve Uzun, *a.g.e.*, s. 64.

²²⁵ Alemdar ve Uzun, *a.g.e.*, s. 65.

sonucu değildir. Kadrajın yatay ya da dikey belirlenmesi konunun biçimiyle alakalıdır. Örneğin kule biçimindeki bir yapıyı çekerken dikey bir kadraj, enlemesine uzayan bir fabrika binasını çekmek için ise yatay kadraj tercih edilmelidir.²²⁶

Fotoğrafta kadraj, çekilecek konunun makinenin bakacından görülen kısmıdır. Fotoğraf çekerken ortaya koymak istediğimiz konuyu genel dünyadan ayırarak çerçevemiz üzerine yansıtırız. Kadrajı düzenlerken dikkat etmemiz gereken ana faktör konuyu oluşturan tüm elemanların kadrajın içine alınmış olmasıdır.²²⁷

Fotoğrafın oluşmasında ana etken ışıktır. Işık güneş kaynaklı olabileceği gibi suni ışık kaynakları da bulunmaktadır. Fotoğraf karesindeki görüntünün düzgün biçimde pozlanabilmesi için objektife giren ışık miktarı(Diyafra) ışığın ne kadar süre boyunca gireceği (Enstantane) ve fotoğraf makinesinin duyarlılığı (ISO) ayarlarından faydalanılmaktadır. Bu üç ayar arasında yapılan çeşitlemeler yoluyla farklı derinlik ve netlik derecelerine sahip kareler elde edilmektedir. Dış mekan çekimlerinde değişik bir etki elde edilmek arzu edilmiyorsa güneşi objektifin arkasına alarak ana ışık kaynağı olarak kullanmak gerekmektedir. Diğer yandan ışığın yetersiz kaldığı durumlarda duyarlılığı artırarak veya flaş kullanılarak daha iyi sonuçlar alınabilir.

Bir kişinin fotoğrafı çekilirken bulunduğu mekânın belirtilmesinin haber açısından bir faydası olacaksa bu kişinin etrafındaki bazı nesnelerin o bölgeyi tanıtıcı işleve sahip olması gerekir. Fotoğrafı çekerken yer ve mekân ayrıntılarının yansımalarına dikkat etmek lazımdır²²⁸

Fotoğrafın estetiği haber fotoğrafçılığı için tartışmalı bir konudur. Bazı fotoğrafçılara göre, estetik ve kompozisyona yoğunlaşmak haberin içeriğinin kaybedilmesine, ana konunun kaçırılmasına yol açmaktadır. Özellikle toplumsal olaylarda konunun ve odak noktasındaki durumun sürekli değişmesi, estetik kaygının ikinci plana atılmasını gerekli kılmaktadır.²²⁹

Yapısal olarak bir haberin yazılı bilgileri ile fotoğrafı arasında fark bulunmaktadır. Örneğin, haberle ilgili tutulan notlar kaybolda da bir kısmının

²²⁶ Alemdar ve Uzun, *a.g.e.*, s. 65.

²²⁷ Alemdar ve Uzun, *a.g.e.*, s. 64-65.

²²⁸ Alemdar ve Uzun, *a.g.s.*

²²⁹ Monica Badnarek and Helen Caple, *News Discourse*, Bloomsburg Academic Nev York and London, 2012, p.143.

hatırlanması ihtimali bulunmaktadır. Oysa haber fotoğrafı kayboldu ya da silinse, o fotoğrafa erişmek çok mümkün olmamaktadır.²³⁰

Haber fotoğrafından beklenen haberleştirilen konuyu en iyi şekilde ortaya koymasındır. Bir haberi okuyunca zihninizde o haberle ve olayın geçtiği yer hakkında bir imaj belirir ve nasıl bir yer olduğunu olayın nasıl gerçekleştiğini merak ederiz. İşte fotoğraf bizim merakımızı giderdiği oranda nitelikli bir haber fotoğrafı olmaktadır.

1.4.3. Haber Fotoğrafçılığının Türleri

Basında kullanılan fotoğraflar üç ana türe ayrılabilir. Birinci tür haber fotoğrafıdır, bir diğeri tür kavramsal fotoğraf, üçüncü tür ise renklendirici fotoğraftır. Haber fotoğrafının amacı okuyucuyu bilgilendirmektir. Kavramsal fotoğraf, o sırada konu neyse o konunun özünü yansıtan fotoğaftır. Renklendirici fotoğraf ise haber hangi konudan bahsediyorsa o konuyla ilgilidir. Fakat renklendirici fotoğraf okuyucuyu bilgilendirmeye yönelik olmayıp habere renk ve hava katmaktadır.²³¹

1.4.3.1. İçerik Bakımından Fotoğraf Türleri

Medyada yayınlanan fotoğraflar temelde iki ayrıma tabi tutulabilir. Bunlardan birincisi fotoğrafın gösteren rolü, bir diğeri ise anlatan rolüdür. Medyadaki fotoğrafların çoğu sadece olayı göstermeye yarayan fotoğraflardır. Hatta fotoğraflardan bazısı bunu da sağlamayıp yalnızca haberin görüntüsü olsun diye de konulmuş olabilir. Bir diğeri tür olan anlatan fotoğraf ise, medyada çok fazla görülemeyen, fakat asıl olması beklenen fotoğraf türüdür.²³²

Haber fotoğrafçılığının ta başından beri en yaygın türü genel haber fotoğrafıdır. En bilinen genel haber fotoğrafları arasında ise basın toplantıları gelmektedir. Hükümetlerin faaliyetleriyle ilgili haberler tüm haberlerin içinde en yaygın grubu oluşturmaktadır. Basın toplantıları fotoğraflanıp basılır, zira okuyucular tarafından merak edilen konuları içermektedir ve etkinlik sahaları genişir.²³³

Ödül törenleri genellikle iyi ışıklandırılmış ortamlarda ve planlı bir akış içinde gelişmektedir. Bu tür konular genellikle birbirinin aynısı gibi durmakla birlikte, foto muhabirin yaratıcılığı konunun daha çekici sunulmasında etkili olmaktadır. Bazı

²³⁰ Erdem Çetintaş, "Haber Fotoğrafı Üretim Süreci Koşullarının Etik Açısından Değerlendirilmesi", *Küresel İletişim Dergisi*, sayı:2 Güz 2006, s. 5.

²³¹ Yüksel ve Gürca, a.g.e., s. 194.

²³² Özcan Yurdalan, "Haber Fotoğrafçılığı", *Gazetecilik ve Habercilik*, Der. Sevdâ Alankuş, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul, 2005,169-181, s. 132.

²³³ Kanburoğlu, a.g.e., s. 438.

fotoğrafçılar toplantıda ilginç anları, insanların değişik mimiklerini yakalayıp habere ayrı bir renk katabilmektedir.²³⁴

Spor fotoğrafçılığı genellikle hareketli objeler üzerinde görüntü yakalamaya dayalı bir türdür. Bu türde de diğer haber fotoğraflarında olduğu gibi belli bir estetik bakış açısının yakalanması beklenmektedir.²³⁵

Günümüzde çok farklı spor dalları medyada yer almaktadır. Yüzme, dağcılık, araba yarışı, yelken, tenis, buz sporları gibi birbirinden çok farklı alanları fotoğraflayıp haberde kullanmak gerekebilir. Her spor dalının kendine özgü bazı teknik bilgileri olduğundan foto muhabirinin fotoğrafladığı spor dalıyla ilgili az da olsa bilgi sahibi olmasında fayda vardır.

Spor fotoğrafında kullanılan ekipmanın yeteneği de iyi bir sonucun ortaya çıkmasında etkili olmaktadır. Basın toplantısı gibi haber konularında orta odak uzunluğuna sahip bir makine yeterli olurken, bazı spor müsabakalarında çok uzun odaklı merceklere sahip makinelerin tercih edilmesi gerekebilir.

Bir diğer tür ise röportaj fotoğrafıdır. Söyleşiler sırasında çekilen fotoğraflar her zaman okuyucunun ilgisini çekmektedir. Televizyonun henüz yaygın olmadığı dönemlerde bu tür, insanların görsel doyumu için önemli bir işlevi yerine getirmiştir. İyi bir röportaj fotoğrafının ana işlevi yazıya ihtiyaç kalmayacak şekilde konuyu ortaya koymasındır. Röportaj fotoğrafları ne kadar gerçekçi olursa o derece değerli olmaktadır. Kurmaca ve düzenlemeye dayalı fotoğraflar ise yapmacık durabilmektedir.²³⁶

1.4.3.2. Şekil Bakımından Fotoğraf Türleri

Fotoğraf estetiğinin fotoğrafın düzenlenmesi yani kompozisyonla ilgili bir tarafı vardır. Fotoğrafta kompozisyon açık ve kapalı kompozisyon olarak ikiye ayrılmaktadır. Kapalı kompozisyonda, fotoğrafın konusu olan nesnelere kadrajın içinde ve tamamı görünür şekilde kullanılmaktadır. Bu tür bir kompozisyonda bakan kişi görmesi gereken her şeyi çerçevenin içinde görür. Açık kompozisyon türünde ise, kare içinde yer alan elamanların bir kısmı kadrajın dışına taşmıştır. Bakan kişi nesnenin devamını kendi hayal gücüyle tamamlamaktadır.²³⁷

²³⁴ Kanburoğlu, *a.g.e.*, s. 439.

²³⁵ Kanburoğlu, *a.g.e.*, s. 441.

²³⁶ Kanburoğlu, *a.g.e.*, s. 448.

²³⁷ Kalfagil, *a.g.e.*, s. 12.

Fotoğraf karelerinde bakılınca insanın gözüne ilk olarak çarpan bir nesne ya da varlık vardır, buna ilgi merkezi denmektedir. İlgi merkezi illa konunun kendisi olmayabilir. İlgi merkezi konuyla bağlantı kurdurur. Fotoğrafa baktığımızda gözümüze ilk o çarpar.²³⁸

Genel olarak bir fotoğraf karesinde ana öge ve yardımcı ögeler bulunmaktadır. Ana öge anlatımı yapılacak olayın en önemli unsurudur ve kadraj içinde en önemli yeri tutmaktadır. Denge bakımından ana öge ağırlık merkezini oluşturur. Ana ögeyle beraber ilginin ona kaymasına yardım eden diğer öğelere yardımcı ögeler denmektedir. Fotoğraf çerçevesinde konuyu içerik ve biçim bakımından desteklemeyen unsurlar kadraj dışında bırakılıp sadece ana ögeyi destekleyen elamanlar çerçeve içinde tutulmalıdır.²³⁹

Ergin'e göre uyumlu bir resim karesi için bazı kurallara dikkat etmek gerekir: Her fotoğrafta muhakkak bir ana konu olmalıdır. Çerçeveleme yaparken simetrik kompozisyonlar tercih edilmemelidir. Ufuk çizgisinin bulunduğu yer fotoğrafa anlam katmaktadır. Ufuk çizgisini yukarda tutarsak su ve toprağı değerli kılmış oluruz. Ufuk çizgisini aşağıda tutmak ise gökyüzünün önemini ortaya çıkarır. Fotoğrafta konu çerçeveye tam yerleştirilmelidir. Fotoğraftaki ana unsurla yan unsurlar arasında bir denge gözetilmeli, ışık ve gölgeden uyum sağlamak için faydalanılmalıdır. Seyircinin bakışının esas konu üzerinde yoğunlaşması sağlanmalıdır. Fotoğraftaki aydınlık kısımlar karanlık kısımlara göre daha çok dikkat çekeceğı için ana konunun aydınlık olmasına dikkat edilmelidir.²⁴⁰

Haber fotoğrafı sayfaya yerleştirilirken fotoğrafın hangi yazıya ait olduğunun hemen anlaşılması gerekmektedir. Haberin fotoğrafı yazılan habere dönük olmalıdır. Okuyucu fotoğrafların başka bir habere ait olabilme ihtimalini dahi aklına getirememelidir.²⁴¹

Sayfada fotoğraf kullanılırken resmi küçültmek ya da büyütme gerekebilir. Bu yapılırken resmin simetrisinin bozulmamasına dikkat etmek gerekir. Simetri dikkate alınmadığında zayıf birinin kilolu görüldüğü gibi sorunlu fotoğraflar oluşabilir.²⁴²

²³⁸ Kalfagil, a.g.e., s. 12.

²³⁹ Kalfagil, a.g.e., s. 16.

²⁴⁰ Erhan Engin, **Her yönüyle Fotoğrafçılık Tekniğı**, 3. Baskı, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1989, s. 65.

²⁴¹ Alemdar ve Uzun, a.g.e., s.113.

²⁴² Alemdar ve Uzun, a.g.e., s. 113.

Fotoğraflarla birlikte görselliği artırmak için bazı çerçeveler ve renkler kullanılabilir. Burada dikkat edilmesi gereken şey, aşırı ve farklı renk kullanımının sadeliği bozarak bir karmaşa yaratmasına neden olmamaktır. Farklı renk kullanımı sayfanın ahengini bozabilir.²⁴³

Fotoğrafların altyazıları sayfada büyük öneme sahiptir. Özenle yazılmış fotoğraf altyazıları habere çok büyük bir değer katmaktadır. Altyazılar yalın ve kısa olmalıdır. Okura görüntü hakkında bir bilgi sağlamalıdır.²⁴⁴

Bazı haber başlıklarındaki yazıla görsel etki düşüncesiyle abartılı tasarımlarla verilmektedir. Metindeki sadelik haberin değerini nasıl olumlu etkiliyorsa, yazıdaki sadelikte olumlu etkileyecektir. Aşırı etkili, karmaşık yazıların haberin okunurluğuna olumlu bir etkisi yoktur.

1.5. YENİ MEDYA HABERCİLİĞİ /GELENEKSEL VE YENİ MEDYA HABERCİLİK FARKLILIKLARI

Geleneksel medya internet öncesi yayıncılığı kapsayan yazılı basın, televizyon ve radyo gibi iletişim araçlarını ifade etmekte ve iletişim genellikle tek yönlü olmaktadır. Yeni medya ise bilgisayar temelli, dijital, elektronik ortamdaki iletişimi ifade etmektedir.²⁴⁵ Yeni medya, iletişim teknolojileri ve dijital sistemlerden sonuna kadar faydalanan, neredeyse sınırsız etkileşim imkânı sağlayan, bilgiyi kitle için özelleştirebilen, her alıcıya farklı içerik sunabilen, zaman ve mekâna bağlı kalmayı gerektirmeyen, içeriklerin oluşmasında tüketicinin belirleyici olduğu, çoklu ortamın imkânlarını sonuna kadar kullanan bir medyadır.²⁴⁶ Yeni medya sosyal medya olarak da adlandırılır.

Yeni medya haberciliğinin geleneksel habercilikten farkları genellikle yeni medyanın üstünlüğü olarak göze çarpmaktadır. İnternet haberciliğinde erişim kolay, erişim kanalı çok ve haber siteleri genellikle ücretsizdir. Görüntülü haberlerde haberin süresi denetlenebilir. Haberi kaç kişinin takip ettiği görülebilir. Haberi takip eden okuyucular haberle ilgili düşüncelerini yorumlar ya da semboller yoluyla belirtebilir.²⁴⁷ Yeni Medyanın alıcıya aktif rol veren yapısı, geleneksel medyadaki

²⁴³ Alemdar ve Uzun, a.g.s.

²⁴⁴ Alemdar ve Uzun, a.g.s.

²⁴⁵ Dedeoğlu, a.g.e., s. 35.

²⁴⁶ Alay Onay, " Haber İçeriklerinde Dijital Dönüşüm – BBC Türkçe İncelemesi", *Dijital Medya ve Gazetecilik*, Editor: Olcay Uçak, Eğitim Yayınevi, Konya, 2018, ss. 77-94, s. 82.

²⁴⁷ Bilge Narin, *Gazetecilik 2.0 / İnternet Gazeteciliğinde Hipermetinsellik*, Gece Kitaplığı, Ankara, 2017, s. 41.

pasif konumundan uzaklaştırarak içerik üretimine müdahale eden aktif bir konuma getirmiştir. Alıcı yeni medya ile hem üretici hem de okuyucu konuma gelmiştir.²⁴⁸

Yeni medya aslında haber konuları ve haber içeriği noktasında bir değişim getirmemiş, haberin işlenmesi noktasında multimedya ve hipermetinselliğin verdiği yenilik ve avantajları kullanma yoluyla biçimsel bir değişim getirmiştir.²⁴⁹ Yeni Medya ortamındaki multimedya özelliği yazı, grafik, ses ve video gibi öğelerin aynı ortam içinde rahatlıkla kullanılmasına olanak sağlamıştır.²⁵⁰ Hipermetinsellik geleneksel medyanın çizgisel haber üretim formatının aksine çizgisel olmayan metin elemanlarından oluşmuştur ve metinler arasında geçişkenlik imkânı sağlamaktadır. İnternet haberciliği geleneksel medya araçlarında ayrı ayrı bulunan özelliklerin tamamını bir arada kullanabilme imkânı sağlamaktadır. Yakınsama ya da yöndeşme olarak ifade edilen bu durum, yeni medya gazeteciliğini geleneksel medya araçlarına göre içerik bakımından üstün duruma getirmektedir.²⁵¹ Yeni medyanın yakınsama, hipermetinsellik ve aktif okuyucu özellikleri iş yapış biçimi anlamında geleneksel medya ile arasında önemli farklar oluşmasını da beraberinde getirmiştir. Geleneksel medyadaki gazetecilik uygulamaları yeni medya ile birlikte köklü değişimlere uğramıştır.²⁵²

İletişim teknolojileri özellikle 1990'lı yıllarla birlikte büyük bir gelişim göstermiştir. İnternet ortamındaki web siteleri Web 1.0 olarak adlandırılan pasif içerik üretiminden, Web 2.0 olarak adlandırılan aktif içerik üretimi modeline geçmeye başlamıştır. 90'lı yılların ortasından itibaren ilk internet haber siteleri ve geleneksel gazetelerin haber siteleri internette yer almaya başlamıştır. Geleneksel medyaya alternatif olan yeni medya habercilik uygulamalarında da büyük değişimleri beraberinde getirmiştir.

Haber sağlama işlevi günümüzde büyük oranda dijital medya ortamına kaymıştır. Geleneksel medyanın haber sağlama etkinliği gittikçe zayıflamaktadır. Yeni Medya farklı bir kamusal alanı da beraberinde getirmiştir. Okurlar için zaman ve mekân sınırlaması ortadan kalkmıştır. İstedikleri anda ve istedikleri yerden

²⁴⁸ Narin, *a.g.e.*, s. 24.

²⁴⁹ Narin, *a.g.e.*, s. 26.

²⁵⁰ Alemdar ve Uzun, *a.g.e.*, s. 222.

²⁵¹ Narin, *a.g.e.*, s. 22.

²⁵² Narin, *a.g.e.*, s. 25.

haberlere ulaşma imkânına kavuşmuşlardır. Yeni Medya ortamı zengin bir içerik sunarak okurların kendilerini daha iyi ifade etmelerine olanak sağlamıştır.²⁵³

İnternet gazeteciliği geleneksel medyaya göre son derece hızlıdır. Her gün çok sayıda geleneksel medya aracı bilgi ve haberleri internet aracılığıyla anında okuyucuya ulaştırmaktadır. Diğer yandan haber sitelerinin çoğunluğu ücretsizdir.²⁵⁴

Yeni Medya gazeteciliği geleneksel gazetecilikten farklı olarak teknolojiden fazlasıyla yararlanmaktadır. İnternet gazetecileri bilgisayar ve iletişim teknolojileri konusunda bilgili olmak durumundadır. Dijital teknolojiye hâkim olmaları gerekmektedir. Ayrıca çoklu medya ortamının gerektirdiği yazılımlar konusunda yeterli derecede bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Yeni Medya, gazetecilerin yeteneklerinde farklılaşmayı da beraberinde getirmiştir.²⁵⁵

İnternet haberciliğinin gelişmesiyle birlikte geleneksel medyada üretilen haberler yeni medya ortamını kaynak olarak beslemeye başlamıştır. Bu durum geleneksel medya ortamının değişimine önyak olmuştur. Geleneksel medyanın yazılı haberleri okuma yazma bilmeyen insanlarca okunamazken, yeni medyada bunların sesli / görüntülü olarak kullanılması bu kitlenin de bu haberlerden faydalanmasını beraberinde getirmiştir.²⁵⁶

Online, çevrimiçi gibi adlar alan internet gazeteciliği internet ağlarının geniş halk kitlelerine ulaşmasından sonra yaygınlaşmıştır. İnternet haberciliği farklı habercilik tekniklerini bünyesinde birleştirmeye olanak sağlamaktadır. İnternet gazeteciliği tüm geleneksel haber araçlarının avantajlarını bünyesinde taşımaktadır. Gazete gibi ayrıntılı, televizyon gibi canlı haber vermeye olanak sağlamaktadır.²⁵⁷

Yeni medya gazeteciliğinin ön plana çıkan özelliği çok hızlı bir haberleşme aracı olması ve interaktifliğidir. Haber güncellemeleri çok hızlı yapılmakta ve okuyucuların tepkilerine anında geri dönüş sağlanabilmektedir.²⁵⁸

²⁵³ Çambay, a.g.e., s.108 -109.

²⁵⁴ Narin, a.g.e., s. 40 – 41.

²⁵⁵ Toruk, a.g.e., s. 326.

²⁵⁶ Tokgöz, a.g.e., s.137-138.

²⁵⁷ Alemdar ve Uzun, a.g.e., s.102.

²⁵⁸ Sertaç Dalgaldere, Hikmet Tosyalı ve Ramazan Çelik, "Geleneksel Gazetecilik ve Online Gazeteciliğin Karşılaştırmalı örneği", **Yeni ve Geleneksel Medya Okumaları**, Ramazan Çelik, Serdar Dalgaldere, İskenderiye Kitap, (eds.), İstanbul 2015, ss. 13-33, s. 31.

İnternet haberciliğinin dinamik yapısı içeriklerle beraber kullanılan görsel ve fotoğrafların da kolaylıkla değiştirilebilmesine olanak sağlamaktadır. Haberlerde kullanılan fotoğraflar istenildiğinde anında değiştirilebilmektedir.

İnternet haberciliğinde haber toplama imkânları geleneksel haberciliğe göre daha iyi durumdadır. Özellikle görüntü kaydedici kameralar hem fiyat hem boyut, hem de işlev olarak avantaj sağlamış, bu da haber toplamada olumlu etki göstermiştir. Haber aktarımında geleneksel medyadaki faks gibi pahalı ve sorunlu sistemler yerine yeni medyada son derece hızlı ve sorunsuz internet ortamı kullanılmaktadır.²⁵⁹

Geleneksel gazeteler aylık, haftalık, günlük gibi periyotlarda yayınlanırken yeni medyada böyle bir sınırlama bulunmamaktadır. Geleneksel gazetecilikte genellikle dünün haberleri verilirken; internet haberciliği zaman olarak şimdiyi kullanmaktadır.²⁶⁰

İnternet haber siteleri zamansal, mekânsal ve teknik imkânsızlıkları daha az yaşamaktadır. Geleneksel medya özellikle coğrafi şartlar ve iklim gibi olumsuzluklar nedeniyle okuyucuyla buluşmada aksama yaşamakla birlikte, internet haber siteleri için elektrik ve internet bağlantısı yeterli olmaktadır.²⁶¹

Geleneksel gazetelerde haberlerin sığdırılması gereken bir sayfa sayısı bulunmaktadır. Daha fazla sayfa daha fazla maliyet demektir. Oysa internet gazetelerinde böyle bir sorun bulunmamaktadır.²⁶²

Geleneksel gazeteler belli sayıda editör ve muhabirden oluşan bir yazı işleri kadrosu çalıştırmak durumundadır. Online gazetelerin ise çoğunlukla muhabirleri yoktur. İstihdam edilen az sayıda editör, ya ajanslardan gelen haberleri yayına hazırlar ya da gönüllü kullanıcıların sağladığı içeriklerle siteyi besler. Bu bakımdan personel masrafları noktasında yeni medya geleneksel medyaya göre avantajlı durumdadır.²⁶³

²⁵⁹ Narin, *a.g.e.*, s. 25.

²⁶⁰ Narin, *a.g.e.*, s. 42.

²⁶¹ Toruk, *a.g.e.*, s. 333.

²⁶² Toruk, *a.g.e.*, s. 335.

²⁶³ Toruk, *a.g.e.*, s. 321.

İnternet gazeteciliğinde okuyucu haberi okumakla yetinmek zorunda kalmamakta, beğendiği bir haber olduğunda bu haberi farklı mecralarda paylaşabilmektedir. Bu avantaj enformasyon dağıtımına olumlu etki etmektedir.²⁶⁴

Yeni medyayı geleneksel medyadan ayıran en önemli fark editöryal yetenekle beraber bilgi iletişim teknolojileri konusunda yeterli teknik bilgiye sahip olma durumudur. Yeni medyada profesyonel gazetecilerle birlikte bilgi teknolojilerine hâkim olan hemen herkes haber üretiminde bulunmaktadır.²⁶⁵

Yazılı medyanın gittikçe kan kaybetmesi çare arayışlarını da beraberinde getirmiştir. Geçici bir çare olarak karma yayıncılık düşünülmüş, az da olsa bir rahatlama sağlanmıştır. Gazeteler, içinde buldukları darboğazı aşmak için hem geleneksel yolla hem de dijital ortamda yayın yapmaya yönelmiştir.²⁶⁶

Akıllı telefonların gittikçe yaygınlaşması gazetecilik faaliyetlerinin gittikçe bu ortama taşınmasına yol açmıştır. 2016 yılı itibariyle ABD’de okurların %80’i haberleri dijital ortamdan takip etmekte ve yüzde 50’lik kesim ise sadece akıllı telefonlardan haber okumaktadır.²⁶⁷

Geleneksel habercilik sansürlenme konusunda sabıkalı bir geçmişe sahiptir. Kriz dönemlerinde yönetimler bu haber kaynaklarını rahatlıkla engelleyerek istemedikleri konulardan toplumun haberdar olmasını kolaylıkla sağlamışlardır. Yeni medya ise sağladığı sonsuz teknik imkânlarla sansürü delme konusunda çok daha başarılı olabilmektedir.

Haziran 2009 tarihinde yapılan başkanlık seçimleri sonrası İran’da yoğun protesto gösterileri yaşanmış halk sesini duyurabilmek için Twitter’i kullanmıştır. Bu sayede sesini duyurabilen protestocular dünya medyasında haber ve gündem olma şansını yakalamışlardır. Geleneksel medyanın ise böyle bir imkânı bulunmamaktadır. Diğer yandan Youtube sitesine yüklenen videolarla protesto görüntüleri tüm dünyaya yayılmıştır. Twitter ve Youtube iletilerini sansürlemek isteyen İran yönetimi karşısında dünya çapında örgütlenmiş bir bilişim teknolojisi yardımlaşma grubu bulmuş ve sansürde başarılı olamamıştır. Çinli ve ABD’li bilişim

²⁶⁴ Narin, *a.g.e.*, s. 53.

²⁶⁵ Dedeoğlu, *a.g.e.*, s. 35.

²⁶⁶ Gabris Keşişoğlu, *Dijital Çağda Gazetecilik*, “Globus” Dünya Basınevi, İstanbul, 2018, s. 117.

²⁶⁷ Keşişoğlu, *a.g.e.*, s. 116.

uzmanları devreye soktukları web portalları sayesinde İranlı protestocuların internette iz bırakmadan paylaşım yapmasının önünü açmışlardır.²⁶⁸

İran olayları göstermiştir ki, yeni medya geleneksel medyanın yapamadığını yapmaktadır. Yeni medya özellikle ifade özgürlüğü bağlamında çığır açmıştır. İranlılar seslerini dünyaya ancak yeni medya sayesinde duyurabilmişlerdir. Üstelik geleneksel medya dahi yeni medya araçlarından faydalanmadan haber yapma imkânını bulamamıştır.²⁶⁹

Yeni medyanın yukarıda sayılan tüm bu avantajları yanında bir takım olumsuz özellikleri de bulunmaktadır. Diğer yandan geleneksel medya her ne kadar, modası geçmekte olan bir haberleşme aracı olarak görülse de kendine has bazı olumlu özellikleri de bünyesinde bulundurmaktadır.

Öncelikle İnternet haber sitelerinin en önemli haber kaynaklarından biri geleneksel medya araçlarıdır. Gazetelerde dergilerde ve televizyonda yer alan bazı içerikler internet haber siteleri tarafından da kullanılmaktadır.²⁷⁰

İnternet gazeteciliği tüm hızı ve avantajlarına rağmen büyük bir bilgi çöplüğü konumundadır. Bu özelliğiyle internette bilgiye ulaşmak, çöplükte iğne aramak gibidir. Ayrıca internet ortamının genel özelliğinden dolayı bu mecraya daha az güven duyulmaktadır.²⁷¹

Ülkemizdeki çevrimiçi haber sitelerinin içerikleri birbirine çok benzemektedir. Bunun nedeni haber sitelerinin çalışan yetersizliğidir. Haber sitelerinde genellikle editörler bulunmakla birlikte çoğu haber sitesinde muhabir çalıştırılmamaktadır. Çoğunlukla ajanslardan alınan haberler noktasına virgülüne dokunulmadan yayınlanmaktadır.²⁷²

Geleneksel medyada haberler profesyonel ve etik kodları bilen gazeteciler tarafından oluşturulurken, yeni medyada içerik üretenlerin gazeteci kimliği çoğu zaman bulunmamaktadır. Yeni medya haber oluşturucularının anonimlik özelliği etik

²⁶⁸ Keşişoğlu, *a.g.e.*, s. 105-106.

²⁶⁹ Keşişoğlu, *a.g.e.*, s. 107.

²⁷⁰ Alemdar ve Uzun, *a.g.e.*, s.102.

²⁷¹ Alemdar ve Uzun, *a.g.e.*, s.102.

²⁷² Alemdar ve Uzun, *a.g.e.*, s.102.

bağlamda sorunlar oluşmasına ve medya etiği konusunun kullanıcı türevli içerik üreticileri bağlamında yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.²⁷³

İnternet kullanıcıları çoğunlukla internette gezinen ve rastgele içeriklerle ilgilenen okuyuculardır. Genellikle gazete okumak için orada bulunmazlar. Geleneksel gazete okuyucusu ile gazetesi arasında duygusal bir bağ ve alışkanlık vardır. Aynı durum internet gazetesi okuyucusunda bulunan bir özellik değildir.²⁷⁴

İnternet gazeteciliği revaçta olan bir gazetecilik türü olmakla birlikte geleneksel gazeteciye göre daha fazla teknik bilgiye sahip olmayı gerektirmektedir. İnternet gazetecisi bilgisayar ve dijital teknoloji konularında bilgi sahibi olmak zorundadır. Kendini gelişen teknolojiye adapte edemezse gerekli ekipmanları kullanma noktasında zorluk yaşayabilir.²⁷⁵

İnternet teknolojisindeki hızlı gelişmeler gazeteleri hızlı bir şekilde dijitalle taşımakta ve geleceğin gazetelerin dijital olmasına kesin gözüyle bakılmaktadır. Bununla birlikte ekrandan gazete okumak konfor bakımından geleneksel gazetedeakinin yerini tutmamaktadır.²⁷⁶

²⁷³ Narin, *a.g.e.*, s. 55.

²⁷⁴ Toruk, *a.g.e.*, s. 333.

²⁷⁵ Toruk, *a.g.e.*, s. 325.

²⁷⁶ Toruk, *a.g.e.*, s. 340.

İKİNCİ BÖLÜM ETİK

2.1. AHLAK VE ETİK KAVRAMI

Ahlak ve Etik sözcükleri felsefi anlamda farklılık içeren sözcüklerdir. Etik doğru davranmanın teorisidir, ahlak ise bunun uygulamadaki şeklidir. Etik ile ilkeleri kastederken, ahlak ile davranışlardan bahsetmiş oluruz. Ahlak için “etiğin günlük hayat içinde uygulanışı” diyebiliriz.²⁷⁷

Ahlak sözcüğü Türkçe 'ye Arapça'dan geçmiştir. Kökeni “Hulk” olan bu sözcük insanın yaratılışla edindiği huy, davranış ve alışkanlıkları ifade eder. Ahlak bir toplumda yaşayan kimselerin uymak durumunda oldukları kuralları, iyi niyetli ve güzel davranışları ifade eder.²⁷⁸

Toruk'a göre Ahlak bir kurallar dizinidir. Ahlakilik bu kurallara uymak, saygı duymak olarak ifade edilir. Ahlakilik yapılan eylemin iyiliğini belirtmeye yarayan bir kavramdır.²⁷⁹

Günlük yaşamda ahlak sözcüğü davranış biçimini ifade etmektedir. Kişilerin toplumu oluşturan bireylerle ilişkilerinde toplumca belirlenmiş ve kabul gören kurallar içinde davranması ahlaki davranış olarak gösterilmektedir.

Dedeoğlu, etiği ahlakın felsefesi olarak düşünebileceğimizi ifade etmiştir. Etik ahlakı ele alır, ahlak hakkında konuşur. Etik davranışlarımızda ve kararlarımızda neyin iyi, neyin kötü olduğu noktasında belirleyicidir. Etik ve ahlak arasında bir ayırım yapılması gerekirse, etiğin daha çok evrensel değerlerle, ahlakın ise yerel değerlerle ilgili olduğu düşünülebilir.²⁸⁰

Etik, felsefenin bir dalı olarak davranışlarımızın nasıl olması gerektiği üzerine kafa yoran bir alandır.

Türk dil kurumu Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü 'ne göre etiğin tanımı şöyledir: “1. Ahlak felsefesi. 2. Felsefenin ödev, yükümlülük, sorumluluk ve erdem gibi kavramları analiz eden, doğruluk veya yanlışlık ile iyi veya kötüyle ilgili ahlaki

²⁷⁷ Erol, *a.g.e.*, s. 32

²⁷⁸ Uzun, *a.g.e.*, s. 21-26

²⁷⁹ Toruk, *a.g.e.*, s. 193.

²⁸⁰ Dedeoğlu, *a.g.e.*, s. 103.

yargıları ele alan, ahlaki eylemin doğasını soruşturan ve iyi bir yaşamın nasıl olması gerektiğini açıklamaya çalışan dalı.”²⁸¹

Etik anlam olarak Yunan dilindeki “Ethos” sözcüğünden gelmektedir. Canlıların yaşadıkları yer, yaşam tarzı, alışkanlıklar, bir kimsenin karakteri, davranış biçimi gibi anlamları ifade etmektedir.²⁸² “Etik Latincedeki “Ethicus” sözcüğünden türemiştir. Fransızcası “Morale” Almancası ‘da “Moral” sözcüğüdür. Sözcüğün Türkçe karşılığı “Törebilim” olarak geçmektedir. “²⁸³

Etik doğru ve iyi davranışı ele alıp bunun felsefesini yapmaktadır. Farklı felsefe ekolleri için farklı etik anlayışlar bulunabilmektedir. Etik düşüncesinin nereye dayandırıldığı ilkelerinin oluşumunda etkili olmaktadır. Tanrısal bir güce atfedilen etik ile doğa yasalarına bağlı etik arasında anlamlı bir farklılık oluşabilmektedir.

Etikle ilgili diğer bazı tanımlar ise şöyledir:

Badiou’nun aktardığına göre “Etik, Yunanca ‘da iyi bir “varoluş tarzı”, bilgece bir eylem yolu arayışına karşılık gelir.”²⁸⁴

Erol’a göre etik, İnsanın bir durum ve olayla karşılaştığında neyin doğru neyin yanlış olduğunu gösterecek kurallar silsilesi olarak tanımlanabilir.²⁸⁵

Stroll vd. göre etik “insanların, davranışlarını onlara göre düzenlediği bir ilkeler sistemi ya da dizisini ifade eder”²⁸⁶

Uzun’a göre etik “pratik felsefenin insanların ahlak eylemlerini konu alan ve eylemi ahlaki açıdan iyi bir eylem yapan niteliksel durumla ilgilenen bir alandır.”²⁸⁷

Bulunmaz’a göre “Etik belli bir zaman ve yerde yaşayan bir toplumda kabul edilebilir davranış kodlarını ifade eder.”²⁸⁸

²⁸¹ Türk Dil Kurumu Resmi İnternet Sayfası, “Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü”, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&view=bilimsanat, (Erişim Tarihi: 13.12.2018)

²⁸² Girgin, a.g.e., s. 216.

²⁸³ Bülbül, a.g.e., s. 283.

²⁸⁴ Alain Badiou, *Etik / Kötülük Kavrayışı Üzerine Bir Deneme*, Çev. Tuncay Birkan, Metis Yayınları, 4. Basım, İstanbul, 2016, s.17.

²⁸⁵ Erol, a.g.e., s. 31.

²⁸⁶ A. A. Stroll vd., *Etik Kuramları*, Derleyen ve Çev. Mehmet Türkeri, Lotus Yayınevi, 3. Baskı, Antalya, 2014, s. 11.

²⁸⁷ Uzun, a.g.e., s. 20.

²⁸⁸ Barış Bulunmaz, “Çocuk Suçları ve Medyanın Etik Sorumluluğu”, Feri Örs, (Ed.), *Medyaetik / Medya-İletişim-Etik*, Sentez Yayınları, İstanbul,2016,125-147, s. 133.

Etik bir Şeye karar verme durumunda iyi olanla kötü olan arasında seÇim yapmaktır. İnsanlar genelde buldukları toplumların değer yargılarına göre karar verirler. Diğer yandan dinler iyi olanla kötü olanı ayırma noktasında önemli bir kıstas oluşturmuştur. Kültürden kültüre iyi ve kötü düşüncesi farklılık gösterse de evrensel kabul gören bazı iyiler de vardır. Sözgelimi, hırsızlık yapmamak, insan öldürmemek, yalan söylememek...²⁸⁹

İnsanlar Antik Yunan'dan bu yana etik konusunda iki yol benimsemiŐlerdir. Birinci yol, etik düşüncenin insana tanrı yoluyla bildirildiği, diğer yol ise insanın kendi etik düşüncesine kendi iÇsel Ėabasıyla ulaştığı yol. İnsanın yaşamdan beklentisinin ne olduğu sorusunu bazı düşünürler mutluluk, bazıları haz olarak cevaplamıŐlardır. Buradan yola Ėıkararak İnsanların yaşamda haz ve mutluluğun pesinde oldukları söylenebilir.²⁹⁰

Antik Ėaęlardan beri etiğin en Ėok ele aldığı düşünce *insanın en büyük mutluluğu* 'nedir sorunsalıdır.. Tek başına düşünüldüğünde soyut olan bu ifade, Ėok anlamlı da gelmeyebilir.²⁹¹ Kropotkin'e göre mutluluk, bencil duygularda aranmamalıdır, mutluluk topluluk iÇinde adalet ve doğruluk ilkeleri adına mücadele etmektir.²⁹² Etik iki temel soruya cevap aramaktadır der Kropotkin: Kişinin ahlak düşüncesinin temeli nedir ve ahlaki Ėzm ve standartlar neyi amaÇlamaktadır?²⁹³ DüŐünüre göre tam anlamıyla etik olmak, baŐkaları iÇin kendini feda etmeyi göze almaktır. Sadece zarar vermemek yüce bir erdem olarak sayılamaz. Erdemin en bariz göstergesi kendinden vermek, kendini feda etmektir. Bu da mutluluğu başkalarının mutluluğunda bulmaktır.²⁹⁴

İyi davranışın ne ve nasıl olduğunu araŐtıran etik, temeli bakımından dinsel kaynaklı olabileceği gibi doğa yasaları veya başka ilkelere de dayandırılabilir. Konuya hangi temelden yaklaŐıldıęı sonuÇları bakımından farklılık oluşturabilmektedir. Bir düşüncenin iyi davranış olarak kabul ettiği davranış başka bir ekolde iyi davranış olarak dŐnlmeyebilir. Hemen herkesin arzuladığı etik toplumun inşası iÇin ise empati kavramı üzerinde daha fazla dŐnlmeye ihtiyaÇ

²⁸⁹ Toruk, a.g.e., s.195.

²⁹⁰ P. AlekseyeviÇ Kropotkin, **Etik**, Ėev. Sinan Altıparmak, teki Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul, 2016, s. 359.

²⁹¹ Kropotkin, a.g.e., s. 361.

²⁹² Kropotkin, a.g.e., s. 11.

²⁹³ Kropotkin, a.g.e., s. 7.

²⁹⁴ Kropotkin, a.g.e., s. 9.

vardır. İnsanın kendisine yapılmasını istemediği şeyi başkasına da yapmaması en temel etik ilke olarak düşünülebilir.

2.2. ETİK TEORİLER

Etik teorilerle ilgili farklı kuramcılar tarafından farklı sınıflandırmalar yapılmıştır. Etiği, normatif, normatif olmayan; klasik veya modern gibi dallara ayıranlar olmuştur.

Badiou, etiği dindarlık alanıyla ilgili bir kavram olarak nitelemiştir.²⁹⁵ Dinsel etki dışında, bazı düşünce akımlarının da etik düşüncelerin oluşması üzerinde etkisi olmuştur. Sözelimi Hedonizm, iyi bir hayatın göstergesi olarak yaşamdan alınan hazzı ön plana çıkaran bir düşüncedir.²⁹⁶

Etik teorileri ikili bir sınıflamayla izah eden düşünce klasik ve modern teoriler başlığı altında toplamıştır. Kişi için iyi nedir? İnsanın davranışları nasıl olmalıdır sorularına cevap arayan teoriler klasik teoriler sınıfına girmektedir.²⁹⁷

Etik yaklaşımlar kendi içinde normatif ve normatif olmayan etik şeklinde de ayrılmaktadır. Normatif etik, belirlenmiş ahlaki kodların haklı çıkarılması çalışmasıdır. Teleolojik, Deontolojik ve Erdem etiği olarak üç ana başlıkta açıklanmıştır. Teleolojik etik anlayışta bir davranışın sonucuna göre yargıya varılmaktadır. Yapılan eylemden çok o eylemin sonundaki yarara odaklanılmaktadır. Deontolojik etik anlayışı ise, kural etiği ve eylem etiği olarak iki dala ayrılır. Kural teorisinde, belirlenmiş kesinliğine inanılan kurallar geçerlidir. Erdem etiği kuramında ise, doğruluk ve yanlışlıktan çok kişinin karakteri üzerinde durulmaktadır. Bu etiğe örnek olarak Aristo'nun "altın oranı" verilebilir.

Normatif olmayan etik kuramları ise kendi içinde betimleyici ve metaetik olarak iki dala ayrılmaktadır. Betimleyici etik, ahlaki normların nesnel dünya gerçekleri mi yoksa kişiye ve içinde yaşadığı topluluğa göre mi değiştiğini araştırmaktadır. Metaetik yaklaşımda, dil ve normatif ahlak düzenindeki mantıksal ilişkilerin felsefi analizleri yapılmaktadır.²⁹⁸

Günümüzdeki en yaygın etik anlayışlar; Immanuel Kant'ın görevci etik anlayışı, Stuart Mill'in yararçı etik anlayışı ve Aristo'nun altın denge anlayışıdır.

²⁹⁵ Badiou, *a.g.e.*, s. 37.

²⁹⁶ Stroll vd., *a.g.e.*, s. 11.

²⁹⁷ Stroll vd., *a.g.e.*, s. 13.

²⁹⁸ Toruk, *a.g.e.*, s. 197-198.

Deontolojik yaklaşım olarak bilinen ve en önemli temsilcisi Immanuel Kant olan etik anlayış, davranışların sadece sonuçlarıyla ilgilenmez. Davranışlar için önceden belirlenmiş ölçütler bulunmaktadır. Kişi davranırken doğruluk, dürüstlük, adalet gibi temel kavramlara göre davranmak durumundadır.²⁹⁹ Kant'a göre bir insan bir davranışı, buna meylettiği için değil yapılmasını gerekli gördüğü için yapmalıdır. Yani bir davranışın yapılması ödev olarak düşünülmelidir.³⁰⁰ Kant, "öyle davranmalıyız ki bizim davranışımızın ilkesi bir taraftan evrensel ilkenin içinde olmalı" diyerek evrensel davranışın önemine vurgu yapmıştır. Kant bu ilkeyi yararçı, bencil bir anlayıştan kaynaklanmayan zekâ ve aklımızın eseri olarak düşünmüştür.³⁰¹

Kant'a göre bir eylem mecburiyetten kaynaklanıyorsa, bu eylemin hukuksal bir zorunluluktan kaynaklandığı söylenebilir. Eğer bir eylem, eylemin sadece iyi olduğu düşünülerek yapılıyorsa bu eyleme etik eylem denir.³⁰² Bir kişi bir eylemi gerçekleştirmek için bu eylemin sonucunda bir ceza yahut bir mükâfat beklentisi içine giriyorsa bu etik bir eylem, davranış değildir. Fakat bir kimse bu eylemi gerçekten yapılması uygun olan, olması gereken olarak düşünüp yapıyorsa bu eylem son derece etik bir eylemdir.³⁰³

Deontolojik yaklaşımın en çok eleştirilen yönü, genel geçer kavramların bazen hayat pratikleriyle uyuşmamasıdır. Sözelimi, yaşama hakkı temel bir hak olsa da, bazı durumlarda öldürmemek çok daha vahim sonuçlara yol açabilmektedir. Yahut yalan söylemek etik sorun olmakla birlikte bazı durumlarda doğruyu söylemek daha yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedir.³⁰⁴ Diğer yandan Kant görev duygusu hakkında mükemmel bir övgü ortaya koymuş fakat kategorik buyruk düşüncesini insanın bilinci ve arzusu dışında başka bir etmenle açıklayamamıştır.³⁰⁵

Teleolojik yaklaşım olarak da adlandırılan yararçı etik anlayışı 18. yüzyılın sonlarında Jeremy Bentham ve 19.yüzyılda ise John Stuart Mill tarafından kurulmuştur. Bir davranışın sonuçlarının yaratacağı faydayı temel alan bir anlayıştır. Bir davranışın sonucunda en çok kişiye fayda sağlanacaksa bu davranış etik bir

²⁹⁹ Uzun, a.g.e., s. 24.

³⁰⁰ Stroll vd., a.g.e., s. 126.

³⁰¹ Kropotkin, a.g.e., s. 42.

³⁰² Immanuel Kant, *Ethica / Etik Üzerine Dersler*, Çev. Oğuz Özgül, Pencere Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2007, s. 91.

³⁰³ Kant, a.g.e., s. 92.

³⁰⁴ Uzun, a.g.e., s. 25.

³⁰⁵ Kropotkin, a.g.e., s. 42.

davranıştır.³⁰⁶ Faydacılık düşüncesine göre, yapılan bir eylemin iyi ya da kötü diye nitelenebilmesi o eylemin sonucunda ne kadar çok kişinin mutlu olduğuyla alakalı bir durumdur. Faydacılık eylemden daha çok eylemin sonuçlarına odaklanarak, faydalı sonuçlar çıktığı ölçüde bu eyleme iyi bir eylem denilebilmektedir.³⁰⁷

Aristo, Bentham ve Mill'in başını çektiği faydacılar üzerinde etkili olmuş bir filozoftur.³⁰⁸ 19. yüzyılda iki etik düşünce, faydacılık ve pozitivizm dönem üzerinde önemli ölçüde etkiye sahip olmuştur. Bentham'ın faydacılığı ve Comte'nin Pozitivizmi daha sonraki düşüncelere de önemli ölçüde kaynaklık etmiştir.³⁰⁹

Antik Yunan filozofu Aristo iyi bir davranış için altın denge kuramını geliştirmiştir. Bu kurama göre iyi bir davranışa erişmenin yolu aşırı iki uç arasından ortalamayı yakalamaktan geçmektedir.

Aristo kişinin mutluluğunu toplumun mutluluğuyla ilişkilendirmiştir. İnsandaki ahlakın kökenini vahiyli din anlayışına değil, insanın kendi aklına yönlendirmiştir. Aristo'nun erdemlerin en büyüğü olarak nitelediği kavram, adalet kavramıdır. Adaleti ahlak düşüncesinin merkezine alır.³¹⁰ Aristo, insanlar için iyi olanı mutluluk olarak tarif etmiştir.³¹¹ Mutluluk, yaşanan duruma göre farklılık gösterir. Mesela hastayken sağlık, yoksulken varlık mutluluk sebebi görülebilir. Bizde olmayan şeylere sahip kimseler de mutlu olarak düşünülebilir.³¹² "Tüm sanatların, araştırmaların, eylemlerin ve tercihlerin amacı iyiye ulaşmaktır. Bu nedenle iyi her şey tarafından istenilen olarak adlandırılır."³¹³ Dolayısıyla insanlar mutluluğa ulaşacak şekilde davranmalıdır. Mutluluğu yakalamak için davranışımız nasıl olmalıdır sorusuna verilecek yanıt; Aristo'nun "orta öğretisi" ile açıklanmaktadır. Bu öğretiye göre insan, davranışlarında çoğu ve azı tercih etmemeli, dengeli olmalıdır. Kişi için neyin orta olduğu ise ancak kendi özellikleri ve deneme yanılma yöntemiyle bulunabilecek bir şeydir. İnsanlar kendileri için iyi olan mutluluğu elde etmek amacıyla orta yoldan gitmeli, aşırı iki uç arasından ortaya yaklaşılmaya çalışmalıdır.³¹⁴

³⁰⁶ Uzun, *a.g.e.*, s. 24.

³⁰⁷ Stroll vd., *a.g.e.*, s. 118.

³⁰⁸ Kropotkin, *a.g.e.*, s. 119.

³⁰⁹ Kropotkin, *a.g.e.*, s. 25.

³¹⁰ Kropotkin, *a.g.e.*, s.120.

³¹¹ Stroll vd., *a.g.e.*, s. 123.

³¹² Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, Say Yayınları, Çev. Furkan Akderin, 2. Baskı, İstanbul, 2015, s.

23.

³¹³ Aristoteles, *a.g.e.*, s. 21.

³¹⁴ Aristoteles, *a.g.e.*, s. 21.

Felsefe tarihinde yer alan pek çok düşünce sistemi ve filozof, etik alanıyla ilgili düşünceler ortaya koymuştur. Antik Yunanistan'dan günümüz devletlerine gelen tarihsel süreçte pek çok düşünürün felsefe ve etiğe kattığı değerler bulunmaktadır.

Sokrates, insanın aklını esas alan bir filozoftur. Tüm karar verme süreçlerinde doğru sonucun, akıl ve insanın duygusal zaafı arasında bir uyumun sağlanmasıyla elde edilebileceğine inanmıştır.³¹⁵

İnsan bazen bir davranışta bulunacağı sırada ikileme baş başa kalabilir. İnsanın akıl yönü davranışın hatalı olduğunu belirtirken, duygu yönü bunu yapmanın kendisine iyi geleceğini belirtmektedir. Böyle durumlar mantık ve duygunun çatıştığı anlar olarak ifade edilir. Sonuç odaklı düşünce tarzının mantığı öncelikle beklenirken yarar odaklı düşünce tarzının ise duyguları öncelikle beklenebilir.

Platon'a göre kötülüğün sebebi bilgisizliktir. Kişi eğer kendisi için neyin doğru neyin yanlış olduğunu bilirse kolay kolay hatalı davranmayacaktır.³¹⁶ Ancak burada ortaya çıkan temel sorun, doğru bilginin ne olduğudur. Hayat için neyin iyi olduğunun bilinebilmesi ise, ancak kesinliği olan bilgilere sahip olmakla mümkün olur. Bu tür kesin bilgilerin elde edilme yolu da felsefe, matematik gibi bazı bilimlerin özümsemesiyle gerçekleşebilir.³¹⁷ *Platon*, adalet ve iyilik düşüncelerinin doğada kendiliğinden var olan şeyler olduğunu söylemektedir. *“Yaşamın kendisi çok sayıda kötülük barındırır bile hemen onlarla beraber iyiliğin temellerini de onda görebiliriz.”* demektedir.³¹⁸

Stoacılar etiği felsefi bilgeliğin merkezine yerleştirmişlerdir. Stoacılar göre bilge insan kendisinin sınırlarını ve görevlerini bildiği zaman dışında gelişen ve sorumluluğu olmayan olaylara kafa yormaz, yalnızca kendi sorumluluğunda olan durumlara odaklanır. Sorumluluğunu yaptıktan sonra gelişen durumlara ise tahammül etmekle yetinir.³¹⁹ Kurucusu Zenon olan bu felsefenin temel öğretisi dıştan gelen problemlere umursamaz davranmak olarak özetlenebilir.³²⁰ Stoacıların Roma ve Hristiyan düşüncesi üzerinde etkileri fazla olmuştur. Roma'da Hristiyanlığın

³¹⁵ Kropotkin, *a.g.e.*, s. 111.

³¹⁶ Stroll vd., *a.g.e.*, s. 15.

³¹⁷ Stroll vd., *a.g.e.*, s. 15-16.

³¹⁸ Kropotkin, *a.g.e.*, s. 111-112.

³¹⁹ Badiou, *a.g.e.*, s. 17.

³²⁰ Stroll vd., *a.g.e.*, s. 47.

benimsenmesi için ön ayak olan düşüncedir.³²¹ Stoacılar iyi yahut kötünün insanın kendi bakış açısına bağlı olduğunu savunmuşlardır. İnsanın elinde olmayan dış etkenler onun hayatını etkileyebilir. Fakat insan bunlara karşı duyarsız kalabilirse üzerindeki etkisi az olacaktır.³²² Kişi, dışarıda olup bitene karşı kayıtsız olmayı başarabildiği ölçüde özgür bir birey olur. Stoacılar kadercidirler. Dünyada olup biten her şeyin ilahi kudret tarafından önceden belirlendiğine inandıkları için mücadele etmenin anlamsızlığına inanırlar.³²³

Epikürcülük, hazzı hayatı anlamlandırmada gerekli görmüş, fakat bunun ne pahasına olursa olsun haz peşinde olmak anlamına gelmediğinin de altını çizmiştir. Bu durumda iyi yaşam tarzı, haz alınan fakat aşırılığın getirdiği olumsuzluklardan da kaçınmakla mümkün olmaktadır. Bu düşünce Aristo'nun ortacılığıyla benzeşmektedir. Epikür, haz almayı, eğer fiil sonucunda acı oluşturmayacaksa savunmuştur. Eylem sonucunda acı duyulacaksa tercih edilmemelidir.³²⁴ Epikür: “*En üstün iyinin kaynağı mutluluktur ve iyi davranışlar mutluluğa ulaşmak için yalnızca bir araçtır.*” demiştir.³²⁵

Aristippos Junior, *Kyreneciliğin* kurucusudur (M.Ö. 340-330). Kyreneciler aynı zamanda Hedonizmin fanatik savunucularıdır.³²⁶ Hayattan haz almayı hedef olarak seçen Kyreneciler, bunu Hedonizmde olduğu gibi uzun vadeli bir edinim olarak değil, anlık haz olarak açıklamışlardır. Kyreneciler yaşanan ana odaklanmışlardır. Dün ve gelecek belirsiz olduğu için asıl olan şu andan haz almaktır.³²⁷

Kinikçilik felsefesi insanlık için doğru davranışın sadelikten geçtiğini savunmuştur. Medeniyetin getirdiği tüm olanakları bir tarafa iterek adeta münzevi bir yaşam sürülmesi gerektiğini söylerler. Kinikçiler dünyanın temelde kötü bir yer olduğunu ve doğru davranışın dünyaya meyletmemek olduğunu savunmuşlardır.³²⁸ Kinikçiliğin en önemli temsilcisi olan Diogenes şöyle demiştir: “En üstün iyinin kaynağı sadeliktir, mutluluk azıyla yetinmektir.”³²⁹

Spinoza insanın davranışlarının keyfi ve rastgele bir şekilde olamayacağını savunmuştur. İnsanın bütün davranışları geçmiş yaşantısı, bedensel ve ruhsal

³²¹ Kropotkin, a.g.e., s. 123.

³²² Stroll vd., a.g.e., s. 48.

³²³ Stroll vd., a.g.e., s. 49.

³²⁴ Stroll vd., a.g.e., s. 33-34.

³²⁵ Kant, a.g.e., s. 17.

³²⁶ Stroll vd., a.g.e., s. 29.

³²⁷ Stroll vd., a.g.e., s. 30.

³²⁸ Stroll vd., a.g.e., s. 44.

³²⁹ Kant, a.g.e., s. 17.

yapısı ve doğa yasalarına göre belirlenmektedir. Spinoza ayrıca iyi ve kötü konusunun kişiye göre değişebileceğini, mutlak bir iyi ve kötü olmadığını savunmuştur. Spinoza bir kişinin normal davranışı, kendi menfaatinin gereğini yapmak ve dış etkenlerden korunmak amacıyla yaptığını savunur. Yani insan, toplumca belirlenen, normal olan kuralları aslında kendi çıkarı için benimsemektedir.³³⁰

Modern etik anlayış klasik etik teorilerine bir alternatif olmaktan ziyade onları daha ileriye taşıma amacına hizmet etmektedir.³³¹ Klasik etikten modern anlayışın ayrıldığı nokta, kişilerin yaşamla ilgili herhangi bir buyruğun etkisi altında kalmadan, duruma felsefi çözümlene yoluyla yaklaşmasıdır. Kişi olay hakkında mutlak doğru yahut yanlış kararını vermeden önce olay veya konu üzerinde düşünce yürüterek bir sonuca varmalıdır.³³²

Çözümleme kavramı modern etiğin en önemli argümanıdır. Felsefi çözümleme, genellikle terimlerin anlamını belirleyen yeterli ve zorunlu koşulların tespit edilmesidir. Kişi sonuca varmadan önce konu hakkında düşünmeli, yargı cümlesindeki kelimelerin manaları ve mecazlarını çözümlenerek durumu kafasında netleştirmelidir.³³³

Modern etik kendi içinde öznelci – nesnelci; doğacılık, doğacı olmayış ve heyecanlılık; motivist ve sonuççu kuramlar olarak üçe ayrılmaktadır.

Bir etik kuram hükümlerin ne yanlış ne de doğru olduğunu savunuyorsa buna nesnelci denir, eğer kuram doğru veya yanlış olmasını kişilerin içinde bulunduğu psikolojiye de bağlıyorsa buna öznelci kuram denir. Diğer yandan öznelci olmayan tüm diğer durumlar ise nesnelcidir.³³⁴

Bir kuram etik hükümlerin yanlış yahut doğru olduğunu savunuyorsa, ayrıca bu hükümlerin doğa bilimi kavramlarına tümüyle indirgenebileceği düşüncesindeyse buna doğacı yaklaşım denir. Etik hükümlerin hem yanlış hem doğru olabileceğini savunup diğer yandan bu hükümlerin doğa bilimi kavramlarına indirgenemeyeceğini dile getiriyorsa buna doğacı olmayış denir. Eğer bir kişi bu hükümlerin hem yanlış hem de doğru olabileceğine inanır ve bu hükümlerin bunları dile getirenlerin

³³⁰ Badiou, *a.g.e.*, s. 55.

³³¹ Stroll vd., *a.g.e.*, s. 139.

³³² Stroll vd., *a.g.e.*, s. 140.

³³³ Stroll vd., *a.g.e.*, s. 141-142.

³³⁴ Stroll vd., *a.g.e.*, s. 143.

hislerinin tercümanı olduğunu savunursa bu durumda bu heyecancı bir yaklaşım olur.³³⁵

Bir eylemin yanlışlığı ya da doğruluğu bizzat o eylemin kendisinden kaynaklanıyorsa bu motivist yaklaşım olarak adlandırılır. Eylemin iyi ya da kötü eylem olduğu gerçekleştirilmesinden sonra ortaya çıkacak sonuçla ilgiliyse, bu sonuçcu kuram olarak adlandırılır.³³⁶

Yukarıda görüldüğü gibi etik teorilerin tarihi eskiye dayanmaktadır. Etik eskiçağlardan beri filozofların kafa yorduğu bir konu olmuştur. Etik teoriler insan davranışları ve bu davranışların sonuçları üzerine odaklanmaktadır. Temelde arzulanı ise insanın mutluluğudur. Tüm teoriler insanın mutluluğu nasıl yakalanacağı konusunda öneriler sunmaktadır.

2.2.1. Etiğin Felsefi ve İdeolojik Boyutları

Etiğin savunucuları onun temel meselesinin ötekinin haklarını sorun etmek olduğunu dile getirmişlerdir. Bu “öteki” kavramı, göçmen haklarından, aşırı milliyetçiliğe, cinsiyetçi ayrıştırmalardan, hoşgörülü olmaya varan çok geniş bir yelpazede ele alınmaktadır.³³⁷

Etik temelde iyi ve kötü arasında tercih yapabilmektir. Bir kişinin davranışlarından hangisinin iyi hangisinin kötü olduğu meselesi ise tartışmaya açık bir konudur. Tarih öncesi medeniyetlerden günümüze gelen süreçte pek çok düşünür bu soruya cevap vermeye çalışmıştır.

En üstün iyi nedir? Kant’a göre en üstün iyi, tasavvur edilen ama ulaşılamayan bir idealdir. Mutluluğu en üstün iyi olarak belirlemek doğru değildir. Çünkü iyi veya kötü herkesin mutlu olma ihtimali vardır. Oysa burada devreye hak edip etmedikleri gibi bir sorun da girmektedir.³³⁸

W.G. Summer “*İnsan hayatındaki davranışlar yaşama biçiminden kaynaklı reflekslerden oluşur*” demektedir. İnsanlar genellikle önce davranır daha sonra bu davranışları üzerinde düşünürler. Çeşitli davranış biçimleri denendikten sonra içlerinden kişiye uygun olanlar seçilip benimsenir. Sık sık tekrarlanan bu davranışlar

³³⁵ Stroll vd., *a.g.e.*, s. 145.

³³⁶ Stroll vd., *a.g.e.*, s. 147.

³³⁷ Badiou, *a.g.e.*, s. 34-35.

³³⁸ Kant, *a.g.e.*, s. 16.

zamanla kural haline gelir. Arkadan gelen nesiller bu kuralların çoğunlukla nereden beslendiğinin farkına varmadan uyarlar. Bazen bu alışkanlıklardan bir kısmı toplum tarafından terkedilip yeni alışkanlık ve düşünme biçimleri yerleşebilir. Toplumun hafızası olan bu gelenekler eğer zamanla zayıflamazsa topluma yön veren, yazılı olmayan bir kural mertebesine erişirler. Bu kurallar toplumda karşımıza töre olarak çıkarlar. Töreler toplumsal yapı içerisinde belirleyici rol alırlar.³³⁹

Din özellikle Ortaçağ'da tüm toplumsal dinamikler üzerinde etkili olmuştur. Felsefe de büyük oranda dinden etkilenecek ve onun kapsamında ortaya çıkmıştır. Dinlerde yer alan kurallar bir yandan da ahlak kurallarıdır. Ahlak kuralları, tıpkı dini kurallar gibi insanlar arasındaki iletişimi düzenleyen hükümlerdir.³⁴⁰

Auguste Comte'ye göre ahlak, kişinin kendinden çok yakınlarını ve toplumu düşünmesidir. Bencil olmak kişi için önemli bir kusurdur. Ahlaklı olmak toplumun iyiliğini ve ilerlemesini düşünmekle ölçülür.³⁴¹

İnsanın ahlakı davranışlarına yön verir. İnsanın nasıl davrandığı ise ideolojik bir durumdur. İnsanlar sahip oldukları düşünce yapısına paralel davranışlar sergilerler.

İdeoloji terim olarak, Destutt de Tracy, Cabanis ve fikirdaşlarınca literatüre kazandırılmıştır. Fikir (idea) ve oluş (Loji) kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur. Böylece bu çalışmaları yapan kimselere de ideologlar denmiştir.³⁴²

Peki, ideoloji nedir: Dedeoğlu'na göre "İdeoloji, belli bir toplumsal pratiğe ve yaşam biçimine ilişkin düşünceler dizesidir."³⁴³

Marks'a göre ideoloji: Bir kişi ya da toplumun belleğinde yer tutan temsiller ve düşünceler sistemidir.³⁴⁴

Her birey içinde bulunduğu devletin ideolojik yapısına paralel olarak eylemlerini hayata geçirir. Kapitalist bir toplumdaki birey ile Marksist toplumdaki

³³⁹ Girgin, a.g.e., s. 219.

³⁴⁰ Girgin, a.g.e., s. 225-226.

³⁴¹ Girgin, a.g.e., s. 220.

³⁴² Lous Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, Çev. Alp Tümertekin, İthaki Yayınları, İstanbul, 2014, s. 97.

³⁴³ Dedeoğlu, a.g.e., s. 35.

³⁴⁴ Althusser, a.g.e., s. 64.

birey buldukları ideolojilerin belirlediği ilkeler dâhilinde üretim ve yeniden üretim gerçekleştirir.³⁴⁵

Eflatun, toplumun üretici kesimini oluşturan köleler ve zanaatkârların üretimlerini aksatmadan devam ettirebilmeleri için başlarına bir bekçi dikilmesi gerektiğini düşünmüş, fakat her bekçinin başına da bir bekçi gerekeceği için bunun verimli bir sistem olmadığına karar vermiştir. İşte bundan dolayı insanların başına polis dikmek yerine, onların beyinlerine küçük yaşlardan başlayarak yerleştirilecek düşünceler belli bir sistemin ideolojisini gönüllü olarak benimseyen kölelere dönüşmelerine kolay yoldan imkân sağlayacaktır.³⁴⁶

Althusser'e göre ideoloji kavramını açıklamak için toplumsal sınıfların mücadelesi irdelenmelidir. İdeoloji ancak toplumsal sınıfların birbirleriyle olan mücadelesinde vücut bulur. Egemen sınıfın, kendi ideolojisini üreten sınıflara benimsetmesi ise devletin ideolojik aygıtları denen kolluk kuvvetleri, hapishaneler, okullar, dini kurumlar, siyaset kurumu ve yasa yapıcılar aracılığıyla gerçekleştirilir. Toplumsal üretim ve yeniden üretimin devamlılığı için bu ideolojik aygıtlar hayati öneme sahiptir.³⁴⁷

İdeoloji konusunda Althusser'in yolundan giden Poulantsaz: *İdeoloji menfaate dayalı bir olgudur ve taraf tutar, her ideoloji bir toplumsal sınıfı yansıtır ve ana ideoloji devletin hâkim ideolojisi olarak karşımıza çıkar* demiştir.³⁴⁸

Shoemaker ve D. Reese'ye göre "İdeolojik düzeyde, özellikle medyanın toplumdaki güçlü çıkar guruplarının uzantıları olarak nasıl işlev gördüğünü ve egemen ideolojinin yeniden üretiminde ve denetim sisteminin sürdürülmesinde rutinlerin, değerlerin ve kurumsal yapıların nasıl bir araya geldiğini araştırırız."³⁴⁹

İdeoloji kişinin davranışlarında belirleyici etkiye sahiptir. Haberciler haber içeriklerini içinde yetiştikleri toplumun ve çevrenin değer yargılarına göre oluştururlar. Bu değer yargıları ise aslında toplumun ideolojik yapısıdır. İdeolojik bakış açısı haberlerde yanlılığı beraberinde getirir. Belli bir ideolojiyi saplantı

³⁴⁵ Althusser, *a.g.e.*, s. 109-111.

³⁴⁶ Althusser, *a.g.e.*, s. 109-110.

³⁴⁷ Althusser, *a.g.e.*, s. 93.

³⁴⁸ Çoban, *a.g.e.*, s. 38.

³⁴⁹ Pamela Shoemaker ve Stephen D. Reese, "İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi", (Der.) Süleyman İrvan, (Der.), *Medya Kültür ve Siyaset*, Pharmakon Yayınevi, 3. Baskı, Ankara 2014, 97-132, s. 100.

derecesinde benimseyen bir muhabirin yaptığı haberlerde etik davranması çok olası değildir.

2.2.2. Meslek Etiği / Habercilik Etiği

Meslek etiği kişinin mesleğini yürütürken neleri yapması gerektiği, neler yapmaması gerektiğiyle ilgilidir. Tüm meslekler genel ahlaka uymayı ve işinde olabildiğince doğru davranmayı önceler. Yapılan işin teknik bir yönüyle beraber en önemli ikinci yönü de iş ahlakıyla ilgili olan kısmıdır. Bir işin tekniğini iyi bilmek iyi bir netice verebilir, fakat iyi niyetli olmamak ortaya çıkan ürün ve hizmeti doğrudan etkileyen bir faktördür.³⁵⁰

Meslek etiği tartışmaları etik tartışmalara göre eskidir. Eflatun ve Aristo'dan beri çalışanların işlerini doğru yapmalarıyla ilgili ilkeler bulunmaktadır.³⁵¹

Her mesleğin kuralları yüzyılları aşan bir süreçteki uygulamalarla gelişmiştir. Meslekler için kuruluşlar oluşturulmuş denetim için bunlar kullanılmıştır. Örneğin Anadolu'da yüzyıllar boyunca faaliyet gösteren Ahilik Kurumu böyle bir meslek örgütlenmesidir ve bir anlamda meslek etiği ilkelerini ortaya koymaktadır.³⁵²

Meslek etiğinin öneminin artması etiğin öneminin kavranmasıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Pek çok meslek kendi etik kurallarını belirlemiştir. Bu ilkeler o mesleğin toplumsal yarar ekseninde faaliyet göstermesini amaçlamaktadır. Meslek etiği kuralları mesleği ifa edenler ve meslek örgütleri tarafından ortak çalışmalar sonucu ortaya konmaktadır. Mesleği icra edenlerin ve toplumun ortak yararlarında kesişecek şekilde belirlenmektedir.³⁵³

Her meslekteki etik kuralların genellikle evrensel geçerliği vardır. Meslek etiğinin gerektirdiği kuralları çiğneyen kimseler sadece kendilerine değil, o mesleği icra eden tüm çalışanlara da zarar vermiş olurlar.³⁵⁴

Habercilikte etik ise, iyi haberciliğin nasıl olması gerektiği konusuyla ilgilidir.

Geniş anlamda iletişim etiği, iletişim alanında çalışanların otokontrol yoluyla sağladıkları mesleki bir davranış biçimidir. Çalışanlar dış etkilere bağımsız olarak

³⁵⁰ Uzun, a.g.e., s. 26.

³⁵¹ Uzun, a.g.s.

³⁵² Alemdar ve Uzun, a.g.e., s. 164.

³⁵³ Dedeoğlu, a.g.e., s. 116-117.

³⁵⁴ Erol, a.g.e., s. 41.

uygulamada etik kararları kendileri vermektedir.³⁵⁵ Habercilik etiği, etiğin bir alt dalı olarak haber yapımcıların haberleri oluştururken dikkat etmesi gereken kıstaslar ve ilkeler olarak tarif edilebilir.³⁵⁶

Habercilik etiği konusunda öncelikle muhabirler sorumlu olmakla birlikte sadece muhabirlerin etik ilkelere uyması sorunun çözümü için yeterli değildir. Muhabirle birlikte gazete üst yönetimi ve işverenler de sorumluluk almaktadır.³⁵⁷

Habercilikte etik ilkeler gazetelerin ilk basım yerleri olan Avrupa ülkelerinde ortaya çıkmıştır. Okuyucuyla ortak güvene dayalı bir ilişki oluşturup, bu ilişkinin devamlılığı için çalışmak bu bağlamda temel kıstas olmuştur.³⁵⁸

Etik kavramı, iletişimin bütün alanlarında önemli olduğu gibi kitle iletişiminde daha büyük öneme sahiptir. Birkaç kişiye gönderilen iletilerle büyük kitlelere gönderilen iletin etkisi aynı olamaz. Her ülkede çeşitli yasalar vardır ve gazeteciler dâhil herkes bu yasalara uymak durumundadır. Fakat bazen yasaların öngörmediği durumlar da söz konusu olabilir. Bu gibi durumlarda medyada özdenetim devreye girmektedir. Haberin toplanmasından, topluma iletilmesine kadar geçen tüm evrelerde etik ilkelere uygun hareket edilmesi gerekmektedir.³⁵⁹

Habercilikteki etik kaidelerin metinleştirilmesi meslek örgütlerinin ortaya çıkmasıyla başlamıştır. Yirminci yüzyıl başlarında kurulan bu türden örgütler bildirimlerinde habercilerin uyması gereken temel ilkeleri yayınlamışlardır. Zaman içinde, habercilik yapan kurumlar yalnızca kendilerini bağlayan etik kuralları belirleme yoluna gitmişlerdir.³⁶⁰

Basın etiği ile ilgili ilk ulusal kodlar 1918 yılında Fransa'da ortaya çıkmıştır.³⁶¹ 1926 yılında Amerika'da Inter Amerikan Basın Derneği kendi etik kodlarını oluşturmuştur. Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (IJF) 1939 senesinde kendi etik kodlarını yayınlamıştır. Yine IJF, 1954 yılında Fransa'da gazetecilerin meslek

³⁵⁵ Uzun, a.g.e., s. 27-28.

³⁵⁶ Erol, a.g.e., s. 276.

³⁵⁷ Alemdar ve Uzun, a.g.e., s. 165.

³⁵⁸ Girgin, a.g.e., s. 240.

³⁵⁹ Aysel Aziz, *İletişime Giriş*, Hiperlink Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2013, s.164.

³⁶⁰ Erol, a.g.e., s.103.

³⁶¹ Claude – Jean Bertrand, *Media Ethics and Accountability Systems*, Transcaption Publisher, USA, 2000; p. 44. aktaran Ruhdan Uzun, *İletişim Etiği/ Sorunlar ve Sorumluluklar*, Dipnot Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2016, s.49.

etiği ile ilgili problemlerini masaya yatırıp yapılması gerekenlerle ilgili bir bildiri yayınlamıştır.³⁶²

Etik kodlar genellikle yapılacak ve yapılmayacak şeyleri sıralamaktadır. “Gerçeklere bağlı kal, hatalar için özür dile, cevap hakkına saygı göster, olgu ve yorumu birbirinden ayır, gizli kaynakların kimliğini koru, insanların özel yaşamlarını ihlal etme, gizli dinleme yapma, kimliğini gizleme, suçlulara ve tanıklara para ödeme, cinsiyetçi ya da ırkçı olma, finans gazetecisiysen sahip olduğun bilgileri kazanç amaçlı kullanma”³⁶³ gibi.

Gazetecilik etik kodlarının amacı haberleri takip eden kitlenin menfaatlerini sağlamaktır. Kodlarla sağlanmak istenen amaç, insanların günlük konularda karar verirken etik olan haberlerden faydalanmalarınıdır. İçeriklerde yorum ve reklamların haberden ayrımının tam olarak yapılması da okuyucuların yönlendirilmesini engellemeye yöneliktir.³⁶⁴

Etik kodlar ne kadar mükemmel hazırlanırsa hazırlansın mesleği icra eden habercinin toplumsal sorumluluk bilincinde ve vicdanlarının sesini dinleyen kimseler olması etik için daha büyük önem taşımaktadır.³⁶⁵

Avrupa ülkelerindeki en yaygın oto kontrol mekanizması nasıl davranılacağını belirleyen kodlar ve bu kodların uygulamasını denetleyen örgütlerdir. Çoğu batı ülkesi gerek gazeteciler gerekse yayın kuruluşları tarafından kabul edilmiş etik kodlara sahiptir. Uygulama alanında ise bu kodların nasıl çalıştığını denetleyen *Basın Konseyleri* bulunmaktadır.³⁶⁶

Basının uyması gereken ahlak kuralları bazı ülkelerde devlet tarafından belirlenmektedir. Bu türden uygulamaya örnek olarak İtalya verilebilir. Pek çok ülkede de meslek kuruluşları basınla ilgili etik kodları düzenlemektedir. Bu ülkelere örnek olarak A.B.D, Fransa ve Mısır verilebilir. Bazı ülkelerde de gazete patronlarının, yayıncıların oluşturdukları dernekler çalıştırdıkları habercilerin sıkı

³⁶² Uzun, a.g.e., s. 49.

³⁶³ Andrew Belsey ve Richard Chadwick, “Medyada Kalitenin Bir Aracı Olarak Etik”, Süleyman İrvan, (Der.), *Medya Kültür ve Siyaset*, Pharmakon Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2014, 305-317, s. 314.

³⁶⁴ Uzun, a.g.e., s. 52.

³⁶⁵ Erol, a.g.e., s.103.

³⁶⁶ Uzun, a.g.e., s. 29.

sıkıya uymalarını istedikleri ahlak kuralları oluşturmuşlardır. Japonya ve Şili gibi ülkeler de bu türe örnek verilecek ülkelerdir.³⁶⁷

Başta UNESCO olmak üzere uluslararası kurum ve kuruluşlar medyadaki etik sorunların tespiti ve medya iş görenlerinin uymaları gereken etik ilkeler noktasında çalışmalar yapmaktadır.³⁶⁸ UNESCO tarafından Paris'te 1978 yılında toplanan konferansta basın araçlarının uymaları gereken etik ilkeleri belirleyen bir bildirge kabul edilmiştir. Basın ahlak ilkeleri konusunda en fazla çalışması olan uluslararası kuruluş Birleşmiş Milletlere bağlı McBride Komisyonu, UNESCO adına basında yaşanan tüm problemleri inceleyen komisyondur. Bu doğrultuda bağlayıcılığı olmayan raporlar yayınlamaktadır.³⁶⁹

“MacBride Raporu’nda, iletişimin işlevleri sekiz başlık altında toplanmıştır. Bu işlevlerin yerine getirilme yöntemleri, ülkeden ülkeye farklılıklar gösterse bile, söz konusu bu sekiz ögenin tümüne, değişik biçimlerde de olsa her ülkede rastlamak mümkündür. Bunlar:

a) Haber ve Bilgi Sağlama: Kitle iletişim araçları olaylar ve koşullar hakkında haber, dolayısıyla bilgi aktararak; yerel, yöresel, ulusal ve uluslararası koşul ve gelişmelerin anlaşılmasını; birey ve kitlelerin bunlara bilerek tepkide bulunmalarını sağlayabilirler. Bu işlev haberlerin, verilerin, imgelerin, görüş ve yorumların, özetle eylem ve söylemlerin toplanmasını ve işlem görmesini içerir.

b) Toplumsallaştırma: Bireylerin, toplumlar hakkında genel bilgi ve değerleri edinerek, toplumsal yaşamın bir parçası haline gelmelerinde, kitle iletişim araçlarının önemli bir yeri bulunmaktadır.

c) Güdüleme: Kitle iletişim araçlarının, toplumların belirledikleri amaçları açıklayarak ve bunları sahiplenmeyi özendirerek, bireylerin topluluk yaşamına olduğu gibi, bu amaçlara ulaşmak için harcanan çabalara da katılmalarını sağlama işlevidir.

ç) Tartışma Ortamı Hazırlama: Kitle iletişim araçları, bireylere toplumun değerlerini aktarmanın ve onları toplumsal amaçlar yönünde harekete geçirmenin yanısıra hazırlayabilecekleri bir tartışma Ortamıyla bu toplumsal değer ve amaçlara açıklık kazandırabilirler; bunların gelişmelerine katkılarda bulunurlar.

d) Eğitim: Kitle iletişim araçları bilgi aktarırken, doğal olarak toplum üyelerinin bilgi düzeylerini, yetenek ve becerilerini daha üst düzeye çıkarmalarına yardımcı olacaktır.

³⁶⁷ Tokgöz, a.g.e., s. 156-157

³⁶⁸ Feriâl Örs, “Medya Etiğine Küresel Bakış: Sorunlar, Düzenlemeler ve İlkeler”, *Medyaetik / Medya-İletişim-Etik*, Feriâl Örs, (Ed.), Sentez Yayınları, İstanbul, 2016, 171-184, s. 71.

³⁶⁹ Tokgöz, a.g.e., s. 158.

e) Kültürün Gelişmesine Katkı: Kültürün gerek tanıtımı ve geliştirilmesinde gerekse kültür mirasının korunmasında, kitle iletişim araçlarının önemli görevleri vardır

f) Eğlendirme: Kitle iletişim araçları, toplumsal yaşamın baskıcı sürecinden bunalan bireylere, hoşça zaman geçirtmenin yanı sıra dinlenme olanaklarını, daha ucuz ve çeşitlilik içinde sunabilirler.

g) Bütünleştirme: Sayılan işlevlerin yerine getirilmesiyle toplumdaki bireyler ve gruplar arasındaki ilişkiler gelişecek; onların, toplumlarını olduğu kadar, birbirlerini de tanımaları ve anlamaları için gerekli bir ortam doğacaktır. Böylece iletişim araçları, bütünleştirici bir işlev de görmüş olacaklardır.”³⁷⁰

Gazetecilerin etik ilkelere uyması isteniyorsa muhakkak bir denetim mekanizması oluşturulması gereklidir. Bu anlamda basın konseyleri gibi denetleyici kurumlar bir umut olarak görülebilir. Ancak bu kurumların müeyyideleri caydırıcı olamamaktadır. Basının kendi kendini denetlemesi de bir alternatif olarak görülebilir. Diğer yandan ombudsmanlık gibi arabuluculuk müesseseleri de bu anlamda yararlı olabilir.³⁷¹

İletişim etiği ile ilgili temel uygulamada üç yol göze çarpmaktadır. Bunlardan birincisi meslek ilkeleridir. İkinci yol Basın Konseyleridir. Bir üçüncü yol ise Ombudsmanlık müessesesidir. Bu üç kurum yoluyla basın etiği sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu uygulama türlerinde ülkeden ülkeye farklılık görülebilir. Örneğin ABD’de Ombudsmanlık modeli daha yaygındır.³⁷²

Her meslek grubunda özellikle de sağlıkla ilgili mesleklerde sıkı sıkıya uyulması beklenen etik kodlar bulunmaktadır. Medya etiğinde yer alan kodlar bunlar kadar sıkı olmasa da uyulmasında yarar olan ilkeleri kapsamaktadır. Medya kuruluşlarının genellikle etik ilkeleri sıraladıkları bir metinleri bulunur. Fakat bu metinler tavsiye niteliği taşıdıkları için haberciye bir yaptırım getirmemektedir. Sadece hukuk kuralları ve etik kodlar gazetecilerin arzulanan standartlarda haber üretimini sağlamasına yetmez. Bu anlamda asıl görev gazeteciye ve onun özdenetim anlayışına düşmektedir.

Girgin, basın meslek ilkeleri belgelerinde geçen ana başlıkları şöyle sıralamıştır. “Nesnellik, haber kaynağının gizliliği, mesleki sırlara saygı, özel hayatın gizliliği, kişisel çıkarların reddi, başkasının yaptığını kendine mal etmeme, iftira,

³⁷⁰ Girgin, a.g.e., s. 56-57

³⁷¹ Encabo, a.g.e., s. 359.

³⁷² Alemdar ve Uzun, a.g.e., s. 164.

hakaret, düzeltme ve cevap hakkı, mesleksi davranış ve meslektaş ilişkileri, haber, yorum ve başlıklar, vicdan hükmü, gerçeği öğrenme hakkı, dış etkiler ve ticari çıkarlar, yayınların içeriği.”³⁷³

Avrupa ülkelerinde basın etiği kanunlar çerçevesinde ele alınmakla birlikte, ABD’de daha çok gazetecilere bırakılmıştır. ABD anayasası basına özgürlük noktasında geniş haklar tanımıştır. Gazetecilerin öz denetimlerini yapmasının önü açılmıştır.³⁷⁴

Basının kendi denetimini yapabilmesi ancak bağımsız olmasıyla mümkündür. Bağımsız olabilmenin koşulu ise gelir kaynaklarının haber endüstrisine dayalı olması, iktidar çevrelerinden maddi yardım almamaları ve devlet desteklerine bağımlı olmamalarıyla gerçekleşebilir.³⁷⁵

Basın meslek kodları bazı durumlarda hukukun alanına da girmektedir, ancak hukukta sorun oluşturmayan bazı durumlar etik olarak sorun teşkil edebilmektedir.

Medya alanında etik yayıncılığın sağlanması için yasalar ve oto kontrol birbiriyle eşgüdümlü olmalıdır. Önemli olan zorlama ile değil, basının kendi isteğiyle bu kodları benimsemesidir.³⁷⁶

UNESCO, enformasyon etiği alanında çalışmalar yapmaktadır. “1978’de Kitle İletişim Bildirgesi’ni hazırlamıştır. Bu, uluslararası siyasetin temel belgesi haline gelmiş olup, birçok bölgesel, ulusal ve uluslararası gazetecilik meslek örgütleri tarafından benimsenmiştir.³⁷⁷ 1980 yılındaki konferansta MacBride Raporu kabul edilmiştir. Bu rapor enformasyon etiği ile ilgili en geniş gazeteci haklarını içermektedir. Raporla birlikte insan hak ve özgürlüklerini temel alan bir iletişim etiği düşüncesi kabul edilmiştir. Unesco 1977,1998 ve 2000 yılında enformasyon etiği ile ilgili üç ayrı konferans tertip etmiştir. 1998 yılındaki konferansta ele alınan konular arasında sanal ortamda mahremiyet, güvenlik, şiddet ve nefret söylemi gibi konular işlenmiştir. UNESCO’nun ayrıca 2001, 2003 ve 2005 yıllarındaki infoetik toplantılarında da internet ortamından doğan etik sorunlar dile getirilmiştir. 2001 yılındaki konferansta bilgi gediği, 2003 yılındaki konferansta enformasyon toplumu

³⁷³ Girgin, a.g.e., s. 242.

³⁷⁴ Uzun, a.g.e., s. 50.

³⁷⁵ Uzun, a.g.e., s. 30.

³⁷⁶ Uzun, a.g.e., s. 32.

³⁷⁷ J. Kubka & K. Nordenstreng, “Useful Recollections: Excursions into the History of the History of the International Movement of Journalist II”, **Prague, İnternational Organization of Journalist**, 1988, p. 101 -120. aktaran Gülbuğ Erol, **İletişim ve Etik**, Hiperlink Yayınları, İstanbul,2012, s. 105.

ve bölgesel eşitsizlikler, çok dillilik, internet kaynaklarının adil erişimi gibi konular ele alınmıştır.³⁷⁸

1991'de Helsinki'de yapılan uluslararası konferansın ardından başlayan ve iki yıl süren tartışmalardan sonra Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi "Gazetecilik Etiği" ne ilişkin olarak 1003 sayılı kararı (1993) ve 1215 sayılı tavsiyeyi 1 Temmuz 1993'te oybirliği ile kabul etmiştir. Bu metinler "Avrupa Gazetecilik Deontolojisi Tüzüğü" olarak bilinmektedir.³⁷⁹

1946 yılında kısa adı IOJ olan Uluslararası Gazeteciler Örgütü faaliyetlerine başlamıştır.³⁸⁰ 1948-1949 yılları arasında 11 ülke IOJ'dan ayrılıp IFJ'yi kurmuştur.

Yalnızca etik kodların oluşturulması, medyanın düzgün bir formata kavuşturulmasına yetmemektedir. Oluşturulan etik kodların izlenmesi ve bu yolla basın denetlenmesi de gereklidir. Bu anlamdaki mekanizmalar ise, basın konseyleri, ombudsmanlık, medya gözlemevleri ve etik komisyonlarıdır.³⁸¹

Basın konseyleri basının denetlenmesi için kurulmuş en önemli kurumsal yapıdır. Bu konseyler yayın kuruluşlarının temsilcilerinden oluşmakta ve yönetimlerden bağımsız olarak çalışmaktadır. "İlk basın konseyi 1916 yılında İsveç'te kurulmuştur. 1953 yılında İngiliz Basın Konseyi, 1956'da Almanya Basın Konseyi, 1961'de Avusturya, 1986 yılında ise Türkiye Basın Konseyi kurulmuştur."³⁸² Dünya Basın Konseyleri Birliği ise Hindistan'da Ekim 1992 tarihinde kurulmuştur.³⁸³ Dünyadaki Basın Konseyleri'nin görevi; gazetecilik mesleğinin ahlaki ölçütlerini olabildiğince üst düzeyde tutmaktır.³⁸⁴

Basın konseyleri, siyasal iktidarların baskılarından uzaktır. Konseyler kanunla kurulmazlar, devlete bağlı kuruluşlar olmadıkları için basın denetimi anlamında yararlı olabilirler. Bununla birlikte basın konseylerinin başarılı olabilmeleri için medya kuruluşları tarafından kabul edilmiş, saygınlık kazanmış olmaları da gerekmektedir.³⁸⁵

³⁷⁸ Uzun, *a.g.e.*, s. 306-309.

³⁷⁹ Encabo, *a.g.e.*, s. 347.

³⁸⁰ Erol, *a.g.e.*, s.104.

³⁸¹ Uzun, *a.g.e.*, s. 54- 55.

³⁸² Uzun, *a.g.e.*, s. 58.

³⁸³ Girgin, *a.g.e.*, s. 303.

³⁸⁴ Tokgöz, *a.g.e.*, s.158.

³⁸⁵ Uzun, *a.g.e.*, s. 58.

Basın konseyleri basının nitelikli evrensel kodlarının belirlenmesini sağlayıp, bir yandan da yönetimler tarafından baskı altında tutulmasını engellemeye çalışmaktadır. Konsey Almanya gibi bazı ülkelerde tekelleşmenin önüne geçmeye çalışmaktadır.³⁸⁶ Basın konseylerinin en önemli işlevlerinden biri de haberleşme hürriyetinin güvence altına alınmasını sağlamaktır. Basın Konseyleri genellikle öneri mahiyetinde kararlar almaktadır. Kararlara uymamamın çoğu zaman bir yaptırımını bulunmamaktadır.³⁸⁷

Bazı ülkelerdeki basın konseyleri sadece gelen şikâyetleri değerlendirirken (İsveç, Danimarka), bazılarında ise şikâyetlere gerek kalmadan resen değerlendirme yoluna da gidilmektedir (Almanya, Güney Kore).³⁸⁸

Basın konseylerinin tarihi eski olmasına rağmen kat edilen yol açısından bakıldığında durum çok iç açıcı değildir. Niyet iyi olmakla birlikte sonuçlar ve kazanımlar yetersizdir.³⁸⁹

Basında bir diğer denetim mekanizması olan “ombudsmanlık” İsveç’te geliştirilmiş bir modeldir. 1969 yılında kurulmuştur. Bu mekanizmanın görevi, haber kuruluşlarının yayınlarını etik kodlara uygun yürütüp yürümediğini izlemektir.

Ombudsman İsveç dilinde ara bulan kimse anlamına gelmektedir. Kişilerin haklarının korunmasına yönelik bir uygulamadır. Zamanımızda oldukça yaygınlık kazanan ombudsmanlık, kurumsal kimlik de kazanmıştır. Ombudsmanların görevi yaygın olarak yayın kuruluşları ile okuyucular arasında köprü vazifesi görmektir.³⁹⁰

İsveç modeli ombudsmanlıkta maaşlar yayıncılar derneği tarafından ödenmektedir. Başka bir ombudsmanlık modeli ise maaşlarının çalıştıkları gazetenin bütçesinden karşılandığı modeldir. Bu modelde ombudsman bir gazete çalışanı gibidir ve okuyuculardan gelen şikâyetleri kurumuna iletir. Ombudsman aynı zamanda da belli zamanlarda gazetede yazdığı yazılarla çalışanların etik konularda bilinçlenmesine yardımcı olur. Bu modelin uygulandığı ülkeye örnek olarak ABD gösterilebilir.³⁹¹

³⁸⁶ Uzun, a.g.s.

³⁸⁷ Tokgöz, a.g.e., s.159.

³⁸⁸ Uzun, a.g.s.

³⁸⁹ Girgin, a.g.e., s. 43.

³⁹⁰ Girgin, a.g.e., s. 44.

³⁹¹ Tokgöz, a.g.e., s. 159 -160.

Ombudsmanlar birliği 1980 yılında kurulmuştur. İçinde Türkiye'nin de yer aldığı çok sayıda ülkeden okur temsilcileri bu örgütün üyesidir. Üyeler her yıl farklı bir ülkede toplanarak habercilikle ilgili etik sorunları tartışırlar.³⁹²

Ombudsmanlar ve okur temsilcileri zaman içinde ticari baskılar yüzünden çalıştıkları kurumların güdümüne girmiş ve bağımsızlıklarını kaybetmişlerdir. Öyle ki, etik kodları kendi menfaatleri doğrultusunda çarpıtan kurumlar, ombudsmanlar ve okur temsilcileri nedeniyle medya gözlemleri ortaya çıkmıştır.³⁹³

Medya gözlemleri bir kendi kendini denetleme kurumudur. Medyanın etik ilkelere uyup uymadığını denetleme dışında, basının özgür şekilde dış baskılardan bağımsız habercilik yapması için çalışan bir örgüttür.³⁹⁴

Dünyada önemli gözlemleri şunlardır: "Acamed (1995), L'Observatoire Français, des Medias (2002), Media Watch Global (2002), The European Journalism Observatory (2004)"³⁹⁵ Türkiye'de bu konuda çalışma yapan kuruluş olan ILAD (İletişim Araştırmaları Derneği) tarafından bu konuyla ilgili gözlem ve çalışmalar yapılmaktadır.³⁹⁶

Dünyada gazetecilerin meslek kodlarıyla ilgili pek çok metin bulunmaktadır. Bir örnek oluşturması bakımından burada İngiliz Basın Şikâyetleri Komisyonu meslek ilkelerini paylaşmakta yarar görülmüştür. Buradaki metinde etik alanlarla ilgili konu başlıklarına yer verilmiştir. Başlıklarda yer alan konularla ilgili çalışmanın farklı bölümlerinde detaylı açıklama yapılmıştır.

İngiliz Basın Şikâyetleri Komisyonu meslek ilkeleri:

"Doğruluk; Cevap Verme Fırsatı; Yorum, Tahmin ve Gerçek; Mahremiyet; Dinleme Aygıtları; Hastaneler; Kimlik gizleme; Taciz; Paralı habercilik; Keder ve Şok İçindekileri Rahatsız Etme; Masum Akrafa Ve Arkadaşlar; Çocuklarla Mülakat Yapma Ve Fotoğraflama; Cinsel Suçlarda Çocuklar; Suç Kurbanları; Ayrımcılık; Finans Gazeteciliği; Gizli Kaynaklar; Kamu Yararı."³⁹⁷

³⁹² Girgin, a.g.e., s. 247.

³⁹³ Uzun, a.g.e., s. 60.

³⁹⁴ Uzun, a.g.e., s. 59.

³⁹⁵ Uzun, a.g.e., s. 60,61,62,63.

³⁹⁶ Aziz, a.g.e., s. 168 -169.

³⁹⁷ Belsey ve Chadwick, a.g.e., s. 312-313.

Ülkemiz açısından ele alındığında gazetecilik kodları ile ilgili çalışmaların hangi kurumlarca yapıldığı ve dünyaya paralel gelişen örgütsel çalışmalara aşağıda değinilmiştir.

Ankara'da 1935 yılında Basın Genel Direktörlüğü tarafından 1. Basın Kongresi düzenlenmiştir. Kamu tarafından atılan bu adım basın ile direktörlük arasındaki ilişkileri geliştirmek, ülkenin gelişimi için basından yararlanmak ve basının neler yapabileceğini tartışmak amacını taşımaktadır.³⁹⁸ 27 Haziran 1938 tarihinde Basın Birliği Yasası çıkarılmıştır. Bu yasayla birlikte ülkemizde yayımlanan gazete, dergi ajans gibi kurum çalışanları tek bir çatı altında örgütlenmiştir.³⁹⁹ Basınla ilgili çıkacak ihtilafların çözümü amacıyla Yüksek Haysiyet Divanı isimli bir kurum oluşturulmuştur. Hakkında şikâyet olan gazetecilere gerekirse 3 aya kadar meslekten uzaklaştırma cezası verilmesi hükmü konulmuştur. Türk Basın Birliği ismiyle bir örgüt kurulmuştur. Gazetecilik yapabilmek için sarı basın kartı sahibi olma şartı getirilmiştir.⁴⁰⁰ Basın Birliği Kanunu gazetecilerin çalışma koşullarını da düzenliyordu. İşe nasıl başlanacağı ne gibi haklara sahip oldukları da bu yasada belirtilmiştir.⁴⁰¹ Zaman içinde özellikle gazete patronlarından yoğun eleştiri almaya başlayan Türk Basın Birliği'ne 1946 yılında yasal olarak son verilmiştir.⁴⁰²

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti 10 Haziran 1946 tarihinde kurulmuştur. Aynı yıl İstanbul, Ankara ve İzmir Gazeteciler Cemiyetleri de faaliyete başlamıştır.⁴⁰³ Cemiyetin amacı tüm medyalarda ifa edilen habercilik mesleğini, mesleğin etik ilkelerini, geçmişten günümüze ulaşan geleneksel davranışlarını koruyarak toplumun gerçeği öğrenme hakkı önündeki engelleri ortadan kaldırmaya çalışmaktır. Cemiyet onursal üye ve asli üye denilen iki grup üyeden oluşmaktadır. 11 kişiden oluşan bir yönetim kuruluna sahiptir. Asil üye olabilmek için basın ve yayın kuruluşlarında haberle ilgili alanda 212 sayılı yasa çerçevesinde çalışmak ve mesleğinde en az iki yıllık kıdeme sahip, sarı basın kartlı olmak gerekmektedir.

Türkiye'de basının kendini denetlemesi fikri 27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra ortaya çıkmıştır.⁴⁰⁴ Basın Ahlak Yasası ise 24 Temmuz 1960 tarihinde yürürlüğe

³⁹⁸ Uzun, *a.g.e.*, s. 65.

³⁹⁹ Girgin, *a.g.e.*, s. 254.

⁴⁰⁰ Uzun, *a.g.e.*, s. 65.

⁴⁰¹ Uzun, *a.g.e.*, s. 66.

⁴⁰² Uzun, *a.g.e.*, s. 66.

⁴⁰³ Girgin, *a.g.e.*, s. 254.

⁴⁰⁴ Tokgöz, *a.g.e.*, s. 160.

girmiştir. (Bkz. EK-1) Aynı tarihte ayrıca Basın Şeref Divanı kurulmuştur.⁴⁰⁵ Basın Şeref Divanı basın ahlakı ilkelerinin uygulanmasını denetleyen ve 10 kişiden oluşan bir kuruldur.⁴⁰⁶ Basın Şeref Divanı her yılın sonunda uygulamalar ve şikâyetlerle ilgili bir rapor hazırlamakta, gelen şikâyetleri değerlendirip kusuru varsa gazetecinin ihracı doğrultusunda görüş bildirebilmekteydi.⁴⁰⁷ Basın Ahlak Yasası'na uymayı taahhüt etmiş olan haberciler Şeref Divanı'nın kararlarına da uymak durumundaydılar. Şeref Divanı başlangıçta başarılı çalışmalar yapmışsa da ilerleyen zamanlarda etkinliğini kaybetmiştir.⁴⁰⁸

Basın Şeref Divanı'nın uygulamada başarısız olması sebebiyle daha katı kurallara başvuruldu. Bu amaçla üç kez uyarı, bir kez de kınama cezası alan bir gazeteye Basın İlan Kurumu'nun ilan vermemesi hükmü getirildi. Bu hükme karşı çıkan bazı gazeteler hukuki yollara başvurup kararı iptal ettirirken, bir yandan da Basın Şeref Divanı üyeliğinde vazgeçtiler.⁴⁰⁹

Basın Şeref Divanı'nın işlevini yerine getirmemesi sebebiyle 1986 yılında Oktay Ekşi'nin önderliğinde gazetecilerden oluşan 9 kişilik bir çalışma grubu oluşturuldu. Bu çalışma grubu yüzlerce gazetecinin de görüşüne başvurdu. Bu görüşlerden de yola çıkılarak Basın Meslek İlkeleri saptandı.⁴¹⁰ "6 Şubat 1988'de Basın Konseyi, sözleşmesini 28 gazete, yirmi iki dergi, on bir haber ajansı, 6 yayın kuruluşunun imzalamasıyla resmen kurulmuştur. Konseyin çalışmalarında temel ölçüt olarak 16 maddelik Basın Meslek İlkeleri'nin ele alınması kabul edilmiştir.⁴¹¹ (Bkz. EK-B)

"Basın Konseyi 1988 yılında kurulduğu zaman üç ana organı bulunmaktaydı. Bunlar Sırasıyla "Basın Konseyi Üyeler Kurulu", Basın Konseyi Temsilciler Kurulu", "Basın Konseyi Yüksek Kurulu"ydü."⁴¹²

Basın Konseyi Yüksek Kurulu gazetecilik eylemleriyle ilgili şikâyetleri inceleyen kuruldur. Kendisine şikâyet edilen konuları en geç iki ay içinde karara bağlar.⁴¹³ Basın Konseyi basın kuruluşlarıyla ilgili gelen şikâyetleri değerlendirip

⁴⁰⁵ Girgin, a.g.e., s. 255-256.

⁴⁰⁶ Girgin, a.g.e., s. 258.

⁴⁰⁷ Girgin, a.g.e., s. 260 – 261.

⁴⁰⁸ Topuz, a.g.e., s. 369-370

⁴⁰⁹ Uzun, a.g.e., s. 68.

⁴¹⁰ Topuz, a.g.e., s. 370.

⁴¹¹ Tokgöz, a.g.e., s. 161.

⁴¹² Tokgöz, a.g.s., s. 161.

⁴¹³ Tokgöz, a.g.e., s. 162.

şikâyetin önemine göre “Yersiz Bulma” “Uyarma” “Kınama” gibi cezalar verebilmekteydi.⁴¹⁴

Uygulamaya bakıldığında konsey, daha başından beri bazı yayın organlarının Basın Konseyi’ne katılmamaları, mesafeli davranmaları, zaman içinde de Doğan Yayın Gurubu’nun etki alanı içine girdiği eleştirileri nedeniyle yeterince kapsayıcı ve etkili olamamıştır.⁴¹⁵

Basın Konseyinin, özgür medyanın oluşmasını sağlamak, gazeteciliğin demokratik ve çağdaş kurallara dayalı ilkeler eşliğinde yapılıp uygulamalarda devamlılığı sağlamak, habercilerin gerçeğe ulaşmasının önündeki engellerin kaldırılmasına öncülük etmek, haber kaynaklarının, mahremiyetinin korunmasına özen göstermek, basın gerçeği halka aktarmasının önünde engel olabilecek tüm tehditleri ortadan kaldırmak gibi görevleri bulunmaktadır.⁴¹⁶

Türkiye’de ombudsmanlık ilk olarak Hürriyet Gazetesi’nde 1983 ile 1987 yılları arasında uygulanmıştır. Bu ombudsmanlar maaşını gazeteden almışlardır.⁴¹⁷

Türkiye de yürürlükte olan medya etiği kodları Basın Konseyi ve Basın İlan Kurumu aracılığıyla denetlenmektedir. Basın Konseyi etik kodlara uyumu denetlemekte, uygunsuzluk durumunda müeyyideler uygulamaktadır. Basın İlan Kurumu ise etik ihlallerle ilgili şikâyetleri dikkate almakta, vereceği ilanlarla ilgili kesintiye giderek ekonomi uygulamaktadır.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti ’de basının kendi kendini denetlemesi meselesine el atarak 18 Kasım 1998 tarihinde “Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumlulukları” bildirgesini yayınlamıştır (Bkz. EK-C). Bildirgenin içeriğinde son zamanlarda göz ardı edilen etik ilkeler konusunda gazetecilerin nasıl davranması gerektiği, basın özgürlüğü konusundaki kısıtlamalar gibi konulara değinilmiştir.⁴¹⁸

2007 yılında kurulan Medya Etik Konseyi, medyada yer alan etik sorunların denetimi için Basın Konseyi’ne yardımcı olarak kurulmuştur. Basın Konseyi sadece

⁴¹⁴ Uzun, *a.g.e.*, s. 69.

⁴¹⁵ Uzun, *a.g.e.*, s. 70.

⁴¹⁶ Girgin, *a.g.e.*, s. 293–294.

⁴¹⁷ Tokgöz, *a.g.e.*, s. 190.

⁴¹⁸ Tokgöz, *a.g.e.*, s. 163.

şikâyet üzerine konuları incelerken, Medya Etik Konseyi ise şikâyet olmadan da etik sorunları inceleme konusu yapabilmektedir.⁴¹⁹

İnternet Medyası Derneği 2005 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Dernek internet haber sitelerinin problemleriyle ilgilenmek ve internet yayıncılığına yön vermek olarak ifade edilmiştir. İnternet gazeteciliği alanıyla ilgilenen bir dernektir.⁴²⁰

Gazetecilik etik kodlarıyla alakalı önemli bir metin de Doğan Yayın Holding'in 1999 senesinde yürürlüğe koyup son şeklini 2012 yılında verdiği yayın ilkeleridir. Bu metin Türk medya sektöründe meydana gelen önemli değişikliklere göre uyarlanmıştır.⁴²¹

Gazetecilerin habercilik yaparken uymaları gereken ahlak ilkeleriyle ilgili uluslararası kuruluşlar olan dernekler ve özellikle UNESCO ciddi anlamda çaba sarf etmiştir. Hemen her ülkede örneği olan Basın Konseyleri, Okur Temsilcileri, Medya Gözlem Evleri gibi oluşumlar gazetecilerin mesleğin gerektirdiği ahlaki ilkelere uyumu noktasında çalışmalar yapıp, yol gösterici olmuşlardır.

Bağımsız gazeteciliğin olmazsa olmazı olan demokrasi ile habercilik arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Etik değerleri benimseyen habercilik ancak demokrasi kültürünün yerleştiği toplumlar içinde gerçekleşmektedir. Etik gazeteciliğin işlevi, bir kişi yahut kurumun çıkarlarını değil, tüm toplumun çıkarlarını gözeterek haber vermesidir. Gazeteciler, ancak bu şekilde demokratik toplumun gelişimine katkıda bulunabilirler.⁴²²

Toplumun mutluluğu için tüm alanlarda olduğu gibi habercilik alanında da etik ilkelere göre hareket etmek beklenen ve arzulanan bir durumdur. Etik, bir olay ve durumun iyi olup olmasını irdeler, iyiliğin ise insanlara ve topluma zarar vermemesi beklenir. Medya etiği medyanın insanlara zarar vermeden faaliyet göstermesine rehberlik eder. Önemli olan toplumun huzur ve mutluluğudur.

2.2.3. Medya Etiği

Medya etiği kavramının ortaya çıkması 1830'lu yıllara dayanmaktadır. Bu yıllarda Avrupa'da ücreti 1 metelik (İtalyan para birimi) olan ucuz gazeteler yayınlanmaya başlamıştır. Metelik gazeteleri, politik desteklerden çok reklama

⁴¹⁹ Toruk, *a.g.e.*, s. 265.

⁴²⁰ Toruk, *a.g.e.*, s. 265.

⁴²¹ Tokgöz, *a.g.e.*, s. 164.

⁴²² Dedeoğlu, *a.g.e.*, s. 162.

dayalı bir mali yapıda oldukları için siyasetten bağımsızlaştıkları oranda etik ilkelere uymaya başlamışlardır.⁴²³ Etik kelimesi ilk kez 1889 yılında bir yazıda kullanılmıştır. Bu yıllar basın kuruluşlarının ekonomik olarak özgürlüklerine kavuştukları, hatta birer ekonomik güç haline geldikleri yıllar olmuştur. Bu şartlar içinde basın kendi iş yapma biçimini irdeleyen etik konuları da ele almaya başlamıştır. Medya etiğiyle ilgili ilk eser 1924 yılında yayınlanan “*Ethicks Of Journalism*” isimli kitaptır.⁴²⁴

Medya etiği tartışmaları özellikle 1980 yılından sonra ivme kazanmıştır. Bu anlamda UNESCO’nun 1980 yılı raporu küreselleşme problemiyle beraber medya etiğine de özel vurgu yapmıştır.⁴²⁵

Günümüzde medya kamusal iletişimin asli unsurudur. İletişim özgürlüğü ana ilkedir ve bu özgürlük bilgi edinme süreci, toplumsal katılma ve bilginin toplumda paylaşılması ilkelerini de kapsayan genişliktedir.⁴²⁶

Medyada etik tartışmalar son yıllarda gittikçe önem kazanmaktadır. Medyanın kamusal hüviyetten sıyrılıp, mülkiyetinin özel şirketlere geçmesi medya içeriklerindeki etik kaygılara odaklanmayı da beraberinde getirmiştir.⁴²⁷

“Medyayı bir toplumun kendisi hakkında konuşmasına aracılık eden biçimler ve forumlar olarak, etiği de doğru eyleme, ya da adalete yönelik kuramsal ve pratik bir bilgi olarak ele almak, mevcut durumda çözülmeye çalışılanlardan çok daha kapsamlı sorunları ve konuları açığa çıkaracaktır.”⁴²⁸

Etik, toplumla beraber yaşayan kişiyi kontrol altına almak değil, tam aksine kişinin toplum içinde kendi özgül varlığıyla nasıl kendi olabileceğini araştırmaktadır.⁴²⁹ Yalnızca otokontrol yoluyla medyada etiği sağlamak her zaman mümkün olmamaktadır. Bu bakımdan yasal düzenlemelere de yer verilmelidir. Bununla ilgili en önemli problem ise, hukuk kuralları ve bakış açılarının ülkeden ülkeye farklılık içermesidir.⁴³⁰

⁴²³ Mutlu, a.g.e., s. 234.

⁴²⁴ Mutlu, a.g.e., s. 234-235.

⁴²⁵ Mutlu, a.g.e., s. 245.

⁴²⁶ Mutlu, a.g.e., s. 228.

⁴²⁷ Aziz, a.g.e., s.165.

⁴²⁸ John Durham Peters ve Kenneth Cmiel, “Medya Etiği ve Kamusal Alan”, Süleyman İrvan, (Der.) **Medya Kültür ve Siyaset**, Pharmakon Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2014, 319-345, s. 336.

⁴²⁹ Uzun, a.g.e., s. 21.

⁴³⁰ Uzun, a.g.e., s. 28-29.

Toplumun medyadan beklentisi etik davranmasıdır. Etiğin dışına çıkan bir medya organı toplum tarafından güvenilmez ilan edilip, yayınladığı tüm haberlere önyargıyla yaklaşılır.⁴³¹

Kaliteli bir medya ortamı ne hukuki sınırlamalar ne de gazetecilerin özlük haklarıyla elde edilebilir. Kaliteli bir medya ancak etik ilklere sadık kalınarak ulaşılabilecek bir amaçtır.⁴³²

Toplumdaki genel geçer etik kurallar ile medya etiği arasında bir paralellik vardır. Etik ilkelerin tüm toplum tarafından benimsenmiş olması ve bireylerin birbirine olan saygısı, gazeteciler için de topluma duyulacak saygı önemlidir. Etik, doğru kararlar almayı gerektirdiği için bu kararların alınmasında iyi bir altyapıya ihtiyaç duyulur. Gazetecinin iyi eğitim alması, etrafına karşı duyarlı, sanat ve kültüre sempati duyan bir yapıda olması gerekmektedir.⁴³³

Medyanın etik davranması, etik bir kaide üzerinde bina edilmesi kamuoyunu yönlendirmek yerine kamuoyunun serbestçe oluşmasına katkı sağlar. Gazetecinin özgür haber verebilme yeteneğini kaybetmemesi için etik değerlere bağlı kalması gerekmektedir.⁴³⁴

Doğru olanının üzerini örtmek, bildiği halde doğruları söylememek en ağır etik sorumsuzluktur. Medya sahipleri zaman zaman çalışanları etik ilkeleri bilmemekle suçlasalar da, onların etik davranmalarının önündeki en büyük engel yine mevcut sermaye ve sahiplik yapısıdır.⁴³⁵

Medya etiğini olmazsa olmaz gören görüşlerin yanında, medya etiğine eleştirel yaklaşanlar da olmuştur. Eleştiriler etiğin kendisinden daha çok, işleyişi ve bakış açısıyla ilgilidir.

Mutlu'ya göre medyadaki etik sorunların temelinde yatan şey, etik problemlerin daima dile getirilip, bunlarla ilgili çözüm önerisi sunulmamasıdır.⁴³⁶ Hatta Mutlu çok

⁴³¹ Özdemir, *a.g.e.*, s. 149.

⁴³² Belsey ve Chadwick, *a.g.e.*, s.309.

⁴³³ Dedeoğlu, *a.g.e.*, s. 161.

⁴³⁴ Girgin, *a.g.e.*, s. 234,236.

⁴³⁵ Haluk Şahin, "Medya Etiği ve Yapısal Gerçekler", Feri Örs, (ed.), *Medyaetik / Medya-İletişim-Etik*, Sentez Yayınları, İstanbul,2016, 13-22, s.14.15.

⁴³⁶ Mutlu, *a.g.e.*, s. 227.

daha ileri giderek, medya etiği olarak adlandırılan alanın içi boş bir söylemden ibaret olduğunu ve kavramın altının hiçbir zaman doldurulamadığını iddia etmiştir.⁴³⁷

Etiğin bir dalı olan medya etiği medya içeriklerinin ve özellikle de haberlerin etik olup olmadığı meselesini irdellemektedir. Gazetecilerin haber toplama ve yazma süreçlerinde hangi etik ilkler ışığında hareket edecekleri, kişilik hakları, mahremiyet, telif hakları, masumiyet karinesi gibi olguları dikkate alarak iş yapmalarını öngörmektedir.

2.3. GELENEKSEL MEDYADA ETİK İHLALLER

İletişim etiği söz konusu olduğunda akla gelen ilk şey, bilginin doğruluğu ilkesidir. İster bireysel ister kitle iletişimi olsun bilginin doğruluğu birinci sıradadır.⁴³⁸ Ayrımcılık yapmadan gerçeği saf haliyle yansıtmak etik habercilik için olmazsa olmaz ilkedir. Fakat doğru habercilik yaparken de dikkat edilmesi gereken bazı ilkeler vardır: Toplumsal değerlere, kişilik haklarına, insanların özel yaşamına saygı göstermek; bilginin içeriği nedeniyle insanların panik ortamına sürüklenmesine neden olmamak; toplumun bilgilенmesine ve gerekli konularda ikaz edilmesine ön ayak olmak gibi.⁴³⁹ Gazeteciler bazen içinde yaşadıkları toplumun dinamiklerinden etkilenerek, sınırlılıklar ve gizli toplumsal sınırlar nedeniyle; bir yandan da kendi yetişme tarzları ve yaşam boyu edindikleri davranış kalıpları sebebiyle haberleri eksik ya da yanlış olarak verebilmektedir.⁴⁴⁰

Habercilik etiği, habercilik mesleğinin nasıl icra edileceği, bir haberin etik olmasının neyi ifade ettiği, bu alanda yer alan etik sorunların neler olduğu gibi sorulara cevap vermeye çalışan etiğin bir alt dalı olarak düşünülebilir.⁴⁴¹ Aşağıda habercilik etiğiyle ilgili önemli kavram ve sorunlar konu başlıklarıyla verilerek açıklanmıştır:

Doğruluk, gerçeklik, tarafsızlık: Gazetecilerin haber verirken uymaları gereken pek çok etik ilke bulunmaktadır. Bu ilkelerin önemlilerinden biri de haberi

⁴³⁷ Mutlu, a.g.e., s. 232.

⁴³⁸ S. Gözde Dedeoğlu, "İletişimin İki Yönlü ve Yapısal Etmenler Bağlamında İletişim Etiğinin Olanakları", Feriâl Örs, (Ed.), *Medyaetik / Medya-İletişim-Etik*, Sentez Yayınları, İstanbul, 2016, 23-43, s. 24.

⁴³⁹ Gözde Dedeoğlu, *Demokrasi Basın ve Haber Etiği*, Sentez Yayınları, İstanbul, 2014, s. 160-161.

⁴⁴⁰ Dedeoğlu, a.g.e., s. 168.

⁴⁴¹ Mutlu Binark ve Günseli Bayraktutan, *Ayin Karanlık Yüzü: Yeni Medya ve Etik*, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2013, s. 45.

doğru olarak vermektir.⁴⁴² Haberde gerçek olan, olanın olduğu gibi aktarılmasıdır. Ne olmuşsa onun verilmesidir.⁴⁴³ “Gerçeği abartan ya da gerçeğin abartılmış bir kesitine odaklan medya, okurda şaşkınlık duyguları içinde bir tür duyarsızlık yaratmaktadır”⁴⁴⁴ Kasten eksik verme, belli kısmını öne çıkarıp diğer kısımları gizleme, kendince algılanmasını istediği yönde haberin sadece bir unsurunu ön plana çıkarma önemli etik sorunlardandır.⁴⁴⁵ Medyanın olayları çarpıtarak sunması, toplumun bu olaylar hakkında yanlış kanaatler edinmesine yol açmaktadır. Bu duruma çözüm olarak, haberler farklı kaynaklardan takip edilerek doğruluğu test edilebilir. Ancak bilinmelidir ki, bu bile bazı durumlarda doğruluk teyidi için yeterli olmayabilir.⁴⁴⁶

Hayali- Uydurma Haber: Hayali ve uydurma haberler verilmesi önemli bir etik sorundur. Özellikle sporla ilgili konularda uydurulan hayali transfer haberleri medyada çok sayıda yer almaktadır. Asparagas haber olarak nitelenen bu haber türü, geçmişten günümüze medyada önemli bir etik sorun olarak varlığını devam ettirmiştir.⁴⁴⁷ Zaman ve mekân baskısı habercileri bazen masa başında üretilmiş kurmaca haberlere yönlendirmektedir.⁴⁴⁸

Haber ve Yorum Ayrımı: Bir haberi verirken haberdeki gerçek bilgilerle kişisel düşünceler arasına muhakkak set çekilmesi gerekmektedir. Haberci haberini yazarken işin içine kendi duygularını katarak yorumlarını haberin gerçekleriymiş gibi sunmamalıdır.⁴⁴⁹

Basın Özgürlüğü: Basın özgürlüğünün temelinde yatan iki etmen, halkın olup biteni öğrenme hakkı ve medyanın bilgi toplama ve yayma hakkıdır. Fakat bu özgürlük taraflar için beraberinde bazı sorumluluklar da getirmektedir. Halkın bilme hakkına yönelik basının bilgilendirme işlevi halkın kararları üzerinde etki oluşturarak önemli bir etik problem oluşturabilmektedir.⁴⁵⁰

⁴⁴² S. Gözde Dedeoğlu, “İletişimin İki Yönlü ve Yapısal Etmenler Bağlamında İletişim Etiğinin Olanakları”, Feriâl Örs, (Ed.), *Medyaetik / Medya-İletişim-Etik*, Sentez Yayınları, İstanbul,2016, 23-43, s. 36.

⁴⁴³ Seyran Başak Öçal, Bir Umud Tartışması Olarak Medyanın Etik Sarkacı: “Ortak İyî” mi “Gerçek” Olan mı?, Feriâl Örs, (Ed.), *Medyaetik / Medya-İletişim-Etik*, Sentez Yayınları, İstanbul,2016, 45-79, s. 51.

⁴⁴⁴ Öçal, a.g.e., s. 54.

⁴⁴⁵ Dedeoğlu, a.g.e., s. 36.

⁴⁴⁶ Arsev Bektaş, *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*, Bağlam yayınları, 4. Baskı, İstanbul,2013, s. 121.

⁴⁴⁷ Toruk, a.g.e., s. 221-222.

⁴⁴⁸ Törenli, a.g.e., s.198.

⁴⁴⁹ Toruk, a.g.e., s. 237.

⁴⁵⁰ Mutlu, a.g.e., s. 251.

Haberin Özgür Dolaşımı: Haberın özgür dolaşımı etik habercilik için önemli bir konudur. Özellikle ajans haberciliğinin yoğun olduğu düşünülürse, haberlere sansür uygulanıp bazılarının görmezden gelinmesi önemli bir etik sorunu beraberinde getirmektedir.⁴⁵¹

Telif Hakları: Medyada telif haklarıyla ilgili önemli bir ihlal, yazarların eserlerinin tüm telif haklarının tek seferde satın alınıp bunun bir sömürüye imkân tanınması olasılığıdır. Bu durum Marks'ın "Artı Değer" düşüncesine atıf yapmaktadır. Çalışan emeğinin karşılığında yeniden üretim yapabilecek kadar kazanım elde etmekte fakat ürettiği artı değerden kendisi faydalanmamaktadır. Yapacağı maddi birikim kapitalist tarafından elinden alınmaktadır.⁴⁵² Bu özel durum dışında da medya ürünlerinin telif sorunları henüz çözülmüş değildir. Örneğin dijital ortamdaki içerikler kolayca elde edilip ticari amaçlarla kullanılmaktadır.

Cevap ve Düzeltme Hakkı: Haberlerde hukuki süreçleri devam eden, haklarında yalnızca iddia bulunan kişi ya da gurubu peşinen suçlu ilan etmemek gerekir. Bir kişi ya da kurum hakkında gerçeğe aykırı haber yapılmışsa, bunula ilgili düzeltme ve cevap hakkına olanak tanınmalıdır.⁴⁵³

Haberde İdeoloji: İdeolojik bakış açısı, iletinin içeriğinin yanlış veya yanlı verilmesinde etkili olmaktadır. Bazen de haberin kapsamı veya görsel sunumunda oynama yapılarak içerik gerçek bağlamından koparılmaktadır.⁴⁵⁴

Ticarileşme: 15. yüzyılda başlayan gazetecilik faaliyetleri 17. yüzyıldan itibaren siyasal ortamın getirdiği teşvikle fikir gazetelerinin doğup çoğalmasını sağlamıştır. O günle bugünü karşılaştığımızda ise karlılığın düşüncenin önüne geçtiğini görmekteyiz. Tüm yayınlar adeta reklamlara hizmet etmekte, ancak onlardan yer kalabilirse düşüncelere yer verilmektedir.⁴⁵⁵ Bir medya kuruluşunun amacı elbette ki reytingiyle ölçülmektedir. Ne kadar çok okuyucuya ulaşıyorsa o kadar da başarılıdır denebilir. Fakat problem, okuyucuların müşteri olarak görülmesiyle başlamaktadır. Okuyucular adeta reklam verenlere pazarlanan birer müşteriye dönüşmüş durumdadır.⁴⁵⁶ Gazetecilik sıradan ticari bir iş değildir. Karlılık

⁴⁵¹ Aziz, *a.g.e.*, s. 167.

⁴⁵² Nicole S. Cohen, "Bir Mücadele Alanı Olarak Kültürel İş: Freelance Çalışanlar ve Sömürü", **Medya, Meta ve Sermaye Birikimi / Marx Geri Döndü**, Vincent Mosco- Christian Fucks (Der.), Funda Başaran, (Türkçe Der.), NotaBene Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2014, 45-69, s. 66-67.

⁴⁵³ Toruk, *a.g.e.*, s. 240.

⁴⁵⁴ Dedeoğlu, *a.g.e.*, s. 36.

⁴⁵⁵ Bektaş, *a.g.e.*, s.130.

⁴⁵⁶ Encabo, *a.g.e.*, s. 349.

her kurumun ana hedefi olsa da gazetecilikte sadece karlılığa odaklanmak doğru değildir. Bilgiyi metalaştırmak, okuyucuları bir pazar nesnesi haline dönüştürmek son derece yanlıştır. Medya kuruluşlarının çok önemli toplumsal ödevleri bulunmaktadır. Basını diğer ticari kurumlardan ayıran bu özellikleri, onun kendine has etik ilkeler benimsemesini de gerektirir.⁴⁵⁷ ABD açısından düşündüğümüzde medya halk yararına yayın yapmak yerine ticari hedefleri amaç edinmiş durumdadır. Bu hedefler basın kuruluşu yöneticilerin ticari konularda eğitim almış kişilerden seçilmesini de beraberinde getirmektedir. Reklamlar gittikçe tüm medya içeriklerini belirler duruma gelmiştir.⁴⁵⁸

Tekelleşme: Medya şirketlerinin gittikçe az sayıda holdingin elinde toplanması gazetecilerin hareket alanlarını sınırlamıştır. Tekeller habercilerin haber kaynaklarına ulaşımına sansür uygulamış, kendi bünyelerindeki firmalar ya da ortak çıkarlara sahip diğer firmalar aleyhinde haber yapılması engellenmiştir.⁴⁵⁹

Haber ve Reklam Ayrımı: Haber metinleriyle reklam içerik ve metinleri kesinlikle birbirinden ayırt edilecek şekilde verilmelidir. Haber reklama yönlendirme yapmamalı, bağlı bulunulan şirket veya ekonomik güç adına gazete veya yayın organı reklam alanı olarak kullanılmamalıdır. Medyada reklamlar etik ilkelere göre yayınlanmalıdır.⁴⁶⁰

Kamunun Bilme Hakkı: Gazetecilik etiğinin merkeze alması gereken düşünce, enformasyonun diğer temel haklar gibi insanın temel bir hakkı olduğudur.⁴⁶¹

Yapısal Sorunlar: Medya etiğinde bugün tartışılan konuların başında medya çalışanlarının işlerini yaparken karşılaştıkları problemler de bulunmaktadır. Bu problemlerden bazıları şunlardır: *Muhabirlerin haber kaynağı olan kamu görevlilerini açıklayıp açıklamamaları neye bağlıdır? Savaş ve barış zamanında üretilen haberlerin nitelikleri ve ölçütlerinde farklılık var mıdır? Haberciler reklamcılardan ve kurum yöneticilerinden gelen etkilerle nasıl baş edeceklerdir? İnsanların bilme hakkıyla, habere konu şahısların mahremiyeti arasındaki çizgi nasıl korunacaktır?*⁴⁶²

⁴⁵⁷ Encabo, a.g.e., s. 351.

⁴⁵⁸ Mutlu, a.g.e., s. 255-256.

⁴⁵⁹ Mutlu, a.g.e., s. 256.

⁴⁶⁰ Toruk, a.g.e., s. 238.

⁴⁶¹ Encabo, a.g.e., s. 352.

⁴⁶² Peters ve Cmiel, a.g.e., s. 336.

Gazetecinin Gücünü Kötüye Kullanması: Medyanın güç kazanıp adeta bir imparatorluğa dönüşmesi, habercilerin ünlü insanlar olup hâkimiyet sahalarının genişlemesi haber içeriklerini manipüle etmeye, hatta yeri geldikçe olmayan haberleri yayınlamaya kadar gidebilmektedir.⁴⁶³ Siyasilerin medyayı kendi amaçları uğrunda kullanma niyetleri her zaman geçerli olan bir durumdur. Adaylar ya da seçilmişler halka şirin gözükerek, göz boyayarak kendi çıkarlarını temin etme yoluna gitmektedir. Böyle bir yapı içinde medyanın kendine halkı siyasilerden koruyan bir rol biçmesi, zamanla siyasilerin egemenlik alanına müdahale etmesine de yol açmaktadır.⁴⁶⁴

Haber Kaynaklarının Gizliliği: Haber kaynaklarının gizli tutulması bazı durumlarda gerekli olmaktadır. Örneğin, çalıştığı kurum hakkında yolsuzluk bilgisi veren kişinin isminin açıklanmaması yerinde bir davranış olacaktır.⁴⁶⁵

Çocuklarla İlgili Haberler: Medyada çocuklarla ilgili haberlerde daha hassas davranılmalıdır. Mesela cinsellikle ilgili bir suç durumunda mağdur ve saldırganın isimleri, özellikle de çocukların isimleri ifşa edilmemelidir. Aynı şekilde fotoğrafların da yayınlanmaması gerekir.⁴⁶⁶

Trajik Olaylar: Toplumda infial yaratacak haberlerde daha hassas olunması gerekmektedir. Örneğin bir intihar haberinin gereğinden çok uzatılmaması, duygu sömürüsüne yer verilmemesi gerekir.⁴⁶⁷

Devlet Desteği: Bazı ülkelerde medyaya sağlanan sübvansiyon gibi maddi yardımlar basın bağımsızlığını zedelemekte, önemli bir etik probleme yol açmaktadır. Basın adeta yönetimin hegemonyası altına girmektedir. Devlet, resmi ilanlar yoluyla da basının üzerinde baskı kurabilmektedir. İlanların medyalar arasındaki dağıtım kıstasları ve reklamı yayınlayacak gazete tercihleri basın üzerinde baskı oluşturmaktadır.⁴⁶⁸

⁴⁶³ Mutlu, *a.g.e.*, s. 248-249.

⁴⁶⁴ Mutlu, *a.g.e.*, s. 238.

⁴⁶⁵ Toruk, *a.g.e.*, s. 202.

⁴⁶⁶ Toruk, *a.g.e.*, s. 241.

⁴⁶⁷ Toruk, *a.g.e.*, s. 243.

⁴⁶⁸ Bektaş, *a.g.e.*, s.131.

Gizli Kamera: Gizli kameranın bazı haber programlarında işlevsel bir etkisi olmakla birlikte habere dalgalandırıcı bir hava katmaktadır. Gizli kamera kimi durumlarda kişilik hakları ve mahremiyete saldırı biçimine dönüşmektedir.⁴⁶⁹

Manipülasyon: Haberde hileli yönlendirme bilgi güvenilirliğini son derece zedelemektedir. Haber fotoğrafları manipülasyon yoluyla etik ihlale yol açmaktadır. Bilgisayar teknolojisindeki ilerleme görseller üzerinde hileli oynamalar yapmayı olanaklı kılmaktadır.⁴⁷⁰

Medya var olduğundan beri yukarıda değinilen etik sorunları az ya da çok yaşanmıştır. Habercilikte etik, medyanın maddi kaynaklarıyla paralel düşünülmesi gereken bir olgudur. Maddi anlamda bağımlı bir medya organının özgür ve etik yayınlar yapması beklenemez. Etik ve yönetim şekli arasında da önemli bir bağlantı bulunmaktadır. Günümüzün katılımcı yönetim anlayışı içinde medya yöneten ve yönetilenler arasında bir köprü ve denetim mekanizmasıdır. Bu mekanizmanın sağlıklı bir biçimde gerçek işlevini yerine getirebilmesi ise ancak etik kurallara sadakat ile sağlanabilir.

Mahremiyet, Düşünce Özgürlüğü ve Etik

Mahremiyet kişinin yabancı gözlerle karşı yalıtımıdır. Meraklı toplumun öğrenme merakının karşısında özel hayatın kişiye özel oluşunun bir gereğidir.⁴⁷¹

Toruk'a göre habere konu olan insanları mahremiyet bakımından ele aldığımız zaman 3 ayrı grup insandan söz edilebilir. Bunlardan birincisi, bilinirlik vasıtasıyla varlığı oluşturulan ve bilinirlikle beslenen kimselerdir. Bunlar, ancak medyanın kendilerine sunacağı şöhretle var olabilirler. Varlıklarını medyaya borçlu olan bu insanlar için mahremiyet kaygısı, ancak toplumca suç oluşturacak eylemler içine girdiklerinde ortaya çıkmaktadır ki, bu durumda gazetecilerin haber yapmasında mahremiyet çerçevesinde bir sorun yoktur. İkinci grup haber konusu olan kişiler ise, istemeyerek medyanın gözüne yakalanmış, gündemine düşmüş kimselerdir. Üçüncü grup kişiler ise toplumda belli bir yeri, ünü olan politikacı, sanatçı gibi nüfuzlu kimselerdir.⁴⁷²

⁴⁶⁹ Toruk, *a.g.e.*, s. 245.

⁴⁷⁰ Pavlik, *a.g.e.*, s. 134.

⁴⁷¹ Toruk, *a.g.e.*, s. 218.

⁴⁷² Toruk, *a.g.e.*, s. 218.

Bir haberde yer alan kişinin hakları söz konusu olduğunda habercinin haber edinme, habere ulaşma hürriyeti ile kişilerin mahremiyeti arasında bir çatışma oluşmaktadır. Habercilerin haber alma hakkı konusunda ileri gitmeleri özel yaşamın gizliliği prensibine zarar vermektedir.⁴⁷³

Medya etiği kodları içinde her zaman yer verilen mahremiyet meselesi ve kişilerin özel hayatlarının dokunulmazlığı prensibi maalesef sıklıkla ihlal edilmektedir. Okurların bu tür konulara karşı duydukları merak ve konunun reytinginin yüksek olması bu ihlallerin azalmamasında etkili olmaktadır.

Bir haberin verilmesinde gerçek manada toplumsal bir yarar söz konusu değilse insanların mahremiyetine saygı gösterilmelidir. İnsanların özelini ve yaşadıkları yerleri içeren fotoğrafları kamuoyunun bilmesinde yararlılık yoksa yayınlamamak gerekir.⁴⁷⁴

Kamunun en önemli demokratik haklarından olan bilme hakkı, gazetecinin bilgiye ulaşırken etik ilkelerden taviz vermeden davranmasını da gerektirmektedir. Bilginin kutsal olması, o bilgiye ulaşırken her yöntemin mubah olduğu sonucunu doğurmaz. Bilgiyi elde etme yöntemleri de etik olmak zorundadır. Evrensel insan haklarına ve herkesin özel hayatına dikkat edilmelidir.⁴⁷⁵

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte çok yönlü kayıt yapma özelliği olan kameralar haberciler tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Bu durumda insanların alıştığı, objektiften çekim yapan kameralar yerine 360 derece çekim yapan kameralar insanların mahremiyetini olumsuz etkilemektedir. Aynı şekilde gizli kameralar da mahremiyeti olumsuz etkilemektedir. Kızılötesi çekim tekniğine sahip kameralar insanları kıyafetleri yokmuş gibi çekebilme, bu durum çok büyük bir etik problem ortaya çıkarmaktadır. Hatta çok daha ileri gidilerek insanların görüntülerine uzaydan, yüzlerce kilometrelik uzaklıktan erişme yoluna başvurulmaktadır.⁴⁷⁶

Etik olarak düşünüldüğünde mahremiyet konusu haberden daha önde yer almaktadır. İnsanların kanunla güvence altına alınmış özel yaşamlarının teşhir edilmesi söz konusu olursa o haberden vazgeçmek yerinde olacaktır.⁴⁷⁷ Basın

⁴⁷³ Uzun, a.g.e., s. 123.

⁴⁷⁴ Erol, a.g.e., s.133.

⁴⁷⁵ Gözde Dedeoğlu, **Demokrasi Basın ve Haber Etiği**, Sentez Yayınları, İstanbul, 2014, s. 168-169.

⁴⁷⁶ Pavlik, a.g.e., s.128-129.

⁴⁷⁷ Erol, a.g.e., s.133.

Meslek İlkelerinin 5. Maddesine göre:” Kişilerin özel yaşamı, kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında, yayın konusu olamaz.”⁴⁷⁸

Tıpkı mahremiyet gibi insanların temel haklarından biri de ifade özgürlüğüdür. İnsan düşünen ve düşüncelerini paylaşmak isteyen bir varlıktır. Bu bağlamda insanın suç unsuru barındırmayan düşüncelerini dile getirmesinin önünde bir engel olmamalıdır.

İfade özgürlüğü Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10.maddesinde yer almaktadır. Buna göre: “Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma, verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir.”⁴⁷⁹ Denmektedir.

Sıradan kişilerin özel yaşamları kamu yararı söz konusu olmadığında haber olmaması gerekirken, ismi kamuya mal olmuş kimselerin özel yaşantılarında diğerleri kadar korumacı davranılmayacağı Basın Konseyi başkanı Oktay Ekşi tarafından dile getirilmiş bir durumdur.⁴⁸⁰ Kamuoyuna mal olmuş kimselerin özel yaşamları bu anlamda daha fazla haber yapılabilir.

Özel hayatın gizliliğinin dikkate alınmayacağı bazı durumlar bulunmaktadır: “Büyük bir suç yahut yolsuzluk üzerine araştırma ve yayın, toplumu kötü etkileyici bir tutumla ilgili araştırma ve yayın, toplumun güvenliği veya sağlığını korunması, ilgili kişinin sözleri yahut eylemleri sonucu halkın yanıltılmasının, yanıltılmasının veya yanlış yapmasının engellenmesi.”⁴⁸¹

Politik kişiler ve toplum içinde güç sahibi kimseler söz konusu olduğunda eleştiriler biraz daha kabul edilebilir olmaktadır. Toplumun yöneten veya yönetmeye talip olan kimseler için belli sınırlar içinde eleştiri yapılmasına hoşgörüle yaklaşılabilir.⁴⁸²

⁴⁷⁸ Basın Meslek İlkeleri, <http://basinkonseyi.org.tr/basin-meslek-ilkeleri/>, (Erişim Tarihi: 24.12.2018)

⁴⁷⁹ İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi, <https://www.yargitay.gov.tr/documents/AIHM.pdf>, (Erişim Tarihi: 24.12.2018)

⁴⁸⁰ Uzun, a.g.e., s. 125.

⁴⁸¹ Uzun, a.g.e., s. 126.

⁴⁸² Uzun, a.g.e., s. 128.

Cinsellikle ilgili ve özellikle cinsel bir saldırıyla ilgili yapılacak haberlerde daha hassas davranılması gerekir. Zaten mağdur olmuş insanların daha fazla mağduriyet yaşamamaları için kimliklerinin gizli tutulmasında yarar vardır.

Çocukların medya üzerinden mağdur edilmemesi temelde iki başlık altında ele alınmaktadır. Bunlardan birincisi, çocukların gelişimini olumsuz etkileyecek içeriklere yer verilmesi; ikincisi ise, habere konu olan çocukların mağdur edilmeleriyle ilgilidir.⁴⁸³

Sağlıklı demokrasilerde siyasal katılımın yüksek olması önemli bir göstergedir. Siyasete katılım sağlayacak bir toplumun bilgiye ihtiyacı vardır ve bu bilgiyi medya aracılığıyla edinmektedir. Medyanın demokrasiye katkısı olması için özgür olması gereklidir. Diğer yandan medyanın toplumu bilgilendirme noktasında etkili olabilmesi için topluma yaydığı enformasyonun kaliteli olması önem taşımaktadır. Enformasyonun kalitesiyle birlikte çeşitliliği de önem arz etmektedir.⁴⁸⁴

Geçmişte basının özgür haber verme işlevi önündeki en büyük engel sansürdü. Günümüzde sansür açıktan yapılan bir baskı aracı olmamakla birlikte büyük şirketler güçleri nispetinde basın üzerinde gizli sansür yürütebilmektedir. Medyanın özgür ve tarafsız yayın yapabilmesi ancak bu ekonomik baskılardan arınmasıyla gerçekleşebilir.⁴⁸⁵

Devlet yönetimi ve kolluk kuvvetlerini ilgilendiren haberlerde düşünce ve fikir özgürlüğü bazen devlet sırrı barajına takılmaktadır. Devletin güvenliği ve özel sırlar gibi kavramlar fikir özgürlüğü önünde bazen sorun olarak durmaktadır. Ulusal güvenlik bahane edilerek özel yaşam ihlal edilmekte, bazı vatandaşların haberleşmesi takip edilmektedir.⁴⁸⁶

İfade özgürlüğü kavramı bazı insanların fikir hürriyetinin sistematik biçimde engellendiği zamanlarda daha bir önem arz etmektedir.

İfade özgürlüğü Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluklar Bildirgesine şu şekilde geçmiştir: “Herkes, bilgi edinme ve haber alma, özgür düşünce, ifade ve serbest eleştiri hakkına sahiptir. Düşünce ve ifade özgürlüğünün kullanılmasının

⁴⁸³ Uzun, *a.g.e.*, s. 130.

⁴⁸⁴ Belsey ve Chadwick, *a.g.e.*, s.305.

⁴⁸⁵ Encabo, *a.g.e.*, s. 358.

⁴⁸⁶ Uzun, *a.g.e.*, s. 182.

başlıca yolu olan basın ve yayın özgürlüğü temel insan haklarından. Bu hakların demokratik hukuk devletinde anayasal güvence altında olması esastır.”⁴⁸⁷

Özel yaşamın gizliliği de kanunlarla da koruma altına alınmıştır.

Anayasamızın 20. maddesi özel hayatın gizliliği ilkesine yer vererek, “Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.”⁴⁸⁸ Şeklinde bunu kayda geçirmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nin 12. maddesine göre, hiç kimse özel hayatı, ailesi, meskeni veya yazışması hususlarında keyfi karışmalara, şeref ve şöhretine karşı tecavüzlere maruz bırakılamaz. Herkesin bu karışma ve tecavüzlere karşı kanun ile korunmaya hakkı vardır.”⁴⁸⁹

Özellikle de sayısal teknolojinin gelişmesiyle birlikte mahremiyet ve gizlilik konusu son yıllarda daha çok gündeme gelmeye başlamıştır. Gelişen teknoloji insan yaşamında neredeyse gizli nokta bırakmayacak bir ortama zemin hazırlamıştır. İnsanlar özel yaşamlarını diğer insanlara açma konusundaki kararı kendileri vermek isterler. Ama kitle iletişim araçları bazen sorma gereği hissetmeden özel yaşamların detaylarına medyada yer verebilmektedir. Temel insan haklarına aykırı bu gibi durumlar çok büyük bir etik sorunu ortaya çıkarmaktadır.

İktidar ve Medya İlişkisi

Gramsci iktidar sahiplerinin fikirlerini, değer yargılarını ve kültürlerini benimsetmek, varlıklarının devamlılığını garanti altına almak, düzenlerinin bozulmadan devamı için medyayı sonuna kadar kullandıklarından söz etmektedir.⁴⁹⁰

Negrine’ye göre, medyanın politika üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Medya ağına yeni oyuncular dâhil ederek politik sistemin bu oyuncular tarafından dizayn edilmesine çabalamaktadır. Burada bir çift yönlü etkileşim bulunmaktadır;

⁴⁸⁷ Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluklar Bildirgesi, <https://www.tgc.org.tr/bildirgeler/turkiye-gazetecilik-hak-ve-sorumluluk-bildirgesi.html>, (Erişim Tarihi: 24.12.2018)

⁴⁸⁸ TC Anayasası madde 20: Özel hayatın Gizliliği, <http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>, Erişim Tarihi: 24.12.2018)

⁴⁸⁹ Avrupa İnsan Hakları Evrensel Bildirisi 12. Madde, https://www.unicef.org/turkey/udhr/_qi17.html, (Erişim Tarihi: 24.12.2018)

⁴⁹⁰ Esra Arsan Ve Savaş Çoban, *Medya ve İktidar/Hegemonya Statüko Direniş*, Haz. Esra Arsan ve Savaş Çoban, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2014, s. 11.

nasıl ki medya politik yapıyı etkiliyorsa, politika da medya üzerinde etkinliğe sahiptir. Medya ve iktidar ilişkisi her geçen gün güçlenen bir olgudur.⁴⁹¹

Haberciliğin gelişimine kronolojik olarak baktığımızda, habercilerin yönetim ve kapitalistler tarafından daima bir baskı ve denetime tabi oldukları görülmektedir.

Haber mecraları tarihsel süreçte her zaman siyasi güç odaklarıyla dirsek temasında olmuşlar ve siyasi baskı veya yönlendirmeler haber içeriklerine yansımıştır. Mesela Amerikan iç savaşında veya Vietnam savaşı öncesi haber içerikleri askerleri öven, müstakbel asker adaylarını teşvik eder nitelikte hazırlanmıştır.⁴⁹²

Çoban'a göre iktidar ve medya sıkı bir ilişki içinde olmak zorundadır. İktidar güç demektir ve medya bir gücü arkasına almadan varlığını korumakta zorlanmaktadır. Medya patronları ile iktidarlar arasında çoğunlukla çıkar birlikteliği olduğu için bu ilişki sorunsuz bir şekilde devam eder gider. Zaten medya sahibi iktidara hizmet etme konusunda çoğu zaman gönüllüdür. Aksi bir durumda medya patronu iktidara muhalif olarak konumlanabilir ya da baskılara dayanamayarak medya alanından çekilmek zorunda kalır.⁴⁹³

Tüm ülke ve rejimlerin medyayı kontrol altında tuttuklarına dair pek çok örnek mevcuttur. Mesela Stalin döneminde yazılı basın başta olmak üzere müzik, edebiyat, resim, sinema gibi alanlar hükümet tarafından kontrol altında tutulmuştur. Mussolini İtalya'da tüm gazetecilerin yönetimin kontrolündeki Basın Birliği'ne kayıt olmalarını zorunlu tutulmuştur. Hitler Almanya'sı da tüm medya aygıtlarını toplumu yönlendirmek için sonuna kadar kullanmıştır.⁴⁹⁴

Ana akım medya çoğu zaman iktidarların boyunduruğu altında olduğu için doğru habere erişimde alternatif haber kaynaklarının önemi ortaya çıkmaktadır. Fakat bu medyanın gücü sınırlıdır ve var olan cılız sesi de iktidarın elinde bulunan çeşitli baskı enstrümanları tarafından susturulmaya çalışılmaktadır.⁴⁹⁵

Dedeoğlu'na göre, devletler bir ideolojik aygıt gibi kullandıkları medya vasıtasıyla toplumlar üzerinde hegemonya oluşturup hegemonyanın sürdürülmesini

⁴⁹¹ Ralph Negrine, *Politics and The Mass Media in Britain*, Routledge New York, 1994, s. 6.

⁴⁹² Törenli, *a.g.e.*, s.168.

⁴⁹³ Çoban, *a.g.e.*, s. 37.

⁴⁹⁴ Esra Ercan Bilgiç, "Kemalist İktidar ve Basın: 1919'dan 1950'ye, *Medya ve İktidar/Hegemonya Statüko Direniş*, Haz: Esra Arsan ve Savaş Çoban, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2014, 53-69, s. 67.

⁴⁹⁵ Arsan ve Çoban, *a.g.e.*, s. 11.

sağlarlar. Toplumsal rızanın üretilmesi medyanın belli haberleri gündeme alıp, belli haberlerden kaçınması yoluyla olmaktadır. Bazı kavramların içinin boşaltılıp bazı kavramların ise topluma benimsetilmesi yoluyla hegemonya sürdürülmektedir.⁴⁹⁶

Basın üzerinde kurulan iktidar baskısı ve sansür zamanla kurumlar tarafından içselleştirilmektedir. Öyle ki, basın hiçbir uyarıya gerek kalmadan hangi haberin otoritenin hoşuna gideceği, hangisinin ise onu rahatsız edeceğini kendi kendine bilmekte, adeta kendiliğinden sansür yoluna gitmektedir. Bu da, haber değeri taşıyan pek çok olayın es geçilmesine, kamunun bilme hakkının ihlal edilmesine yol açmaktadır.⁴⁹⁷

Herman ve Chomsky'e göre kapitalist ekonomik düzende tüm iş alanları gibi medya iş kolu da kapitalizmin ölçütlerine göre şekillenmiştir.⁴⁹⁸

Haberleşmeyi devletin ideolojik bir baskı aygıtı olarak gören Althusser'in yaklaşımına göre; haberleşme aygıtı, televizyon, radyo ve basın aracılığıyla Liberalizm, Faşizm, yurtseverlik, fazilet gibi ideolojileri doz halinde topluma enjekte eder.⁴⁹⁹

McLuhan ve Fiore'ye göre ise: Siyasetin biçimi değişmiştir. Neye inanacağımıza kime oy vereceğimize salonumuzdaki, elimizdeki ekranlar yönlendirmektedir. Medyadan izlediğimiz içerikler dünyaya bakış ve olayları algılamamızı şekillendirmektedir.⁵⁰⁰

"Medyanın ekonomi politiği yaklaşımı, liberal yaklaşımın medyayı sosyal sorumluluğu olan ve hükümetleri halk adına denetleyen kurumlar olarak gören yaklaşımın geçersiz olduğunu belirtir. Çünkü kapitalist devlet ve kapitalist ekonomik ilişkiler medyanın sadece kapitalist bir gurubun ekonomik ve siyasal çıkarlarına hizmet eden kuruluşlar olmasına neden olmaktadır."⁵⁰¹

1980'li yıllardan sonra ortaya çıkan deregülasyon olgusu, kamunun elindeki iletişim hizmetlerinin tecimsel firmalara devrinin önünün açılmasına ve iletişim ürünlerinin kar elde edilebilecek bir emtiaya dönüşmesine yol açmıştır.⁵⁰²

⁴⁹⁶ Dedeoğlu, a.g.e., s. 181.

⁴⁹⁷ Dedeoğlu, a.g.e., s. 171.

⁴⁹⁸ Levent Yaylagül, **Kitle İletişim Kuramları**, Dipnot Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 2014

⁴⁹⁹ Althusser, a.g.e., s. 61.

⁵⁰⁰ McLuhan ve Fiore, a.g.e., s. 22.

⁵⁰¹ Yaylagül, a.g.e., s. 145.

⁵⁰² Yaylagül, a.g.e., s. 147.

Medya, ABD örneğinde olduğu gibi birbirine derinden bağlı şirket ve devlet çıkarlarına hizmet edecek şekilde hareket etmektedir. Haber içerikleri belirtilen bu çerçevede sınırlandırmaktadır. Buna örnek vermek gerekirse, Hindinin Savaşları, Watergate skandalı gibi kriz süreçlerinde basının ağırlıklı kesiminin resmi devlet görüşü çerçevesinde hareket ettikleri görülmüştür.⁵⁰³

ABD kendisine biat etmiş ülkelerde demokrasiyi etkin kılmak adına yeri geldikçe şiddete başvurmaktan çekinmemektedir. Dışarda bu yöntemle istediklerine ulaşan yönetim, içerde ise medyayı kullanarak propaganda yoluyla halkın rızasını sağlama yoluna gitmiştir. Medya, devletin ve sistemin bu amaçları doğrultusunda kendisine biçilen görevi yerine getirmektedir.⁵⁰⁴

ABD basını yönetimin ülkelerle olan ilişkilerine göre pozisyon almıştır. Örneğin El Salvador'da 1980 yılında yayın yapan El Independiente gazetesi yazarları vahşice katledilmiş, gazete binası bombalanmış bazı yazarlar ABD'ye kaçmış fakat bununla ilgili New York Times gazetesinde bir satır bile habere yer verilmemiştir.⁵⁰⁵

İktidarlar tarafından basına mali destek ve sübvansiyon uygulaması bilinen bir durumdur. 1929 yılında Dünyada patlak veren ekonomik buhran döneminde ülkemizdeki gazeteler de mali sıkıntı içine girmiştir. Durum hükümete iletilmiş ve hükümet basına parasal destek sağlama kararı almıştır. Bu dönemde yayınlanan 13 gazeteye 10.000 ile 300 Lira arasında değişen miktarlarda maddi destek sağlanmıştır.⁵⁰⁶

Günümüzde medya ve iktidar ilişkisine bakıldığında, iktidarların ülkenin idaresini ellerinde tutmalarından dolayı yasal düzenlemelere karar verdikleri görülmektedir. Her ülkede medyanın uymak durumunda olduğu yasal bir mevzuat bulunmaktadır. Diğer yandan iktidarlar genellikle ülkenin ekonomik yapısına da hâkim oldukları için medya finansman kaynakları noktasında iktidarlara bağımlı olabilmektedir. Yasalar ve ekonomik zorlukları bir tarafa koysak bile iktidarlar kendileriyle iyi geçinmeyen medya organlarını devletin herkese tanınan imkanlarından dahi yararlandırmama yoluna gidebilmektedirler.

⁵⁰³ Noam Chomsky, *Medya Gerçeği*, Everest Yayınları, Çev. Abdullah Yılmaz ve Osman Akınbay, 4. Basım, İstanbul, 2012, s.16.

⁵⁰⁴ Chomsky, *a.g.e.*, s. 32.

⁵⁰⁵ Chomsky, *a.g.e.*, s. 64.

⁵⁰⁶ Bilgiç, *a.g.e.*, s. 60.

2.4.YENİ MEDYADA ETİK İHLALLER/DİJİTAL ÇAĞDA HABERCİLİK ETİĞİ

“1990’lı yıllardan itibaren iletişim teknolojisindeki gelişmelerin baş döndürücü bir hıza erişmesi enformasyonu işleme, depolama, geri çağırma ve paylaşma olanaklarını hızlandıran bilgisayarların ve internetin yaygınlaşıp gündelik yaşamda önemli bir yer tutmaya başlamasıyla yeni etik sorun alanları ortaya çıkmıştır.”⁵⁰⁷

Online gazetecilik olarak adlandırılan internet gazeteciliği, haber platformlarının internet ortamına taşınması yoluyla sağlanan haberleşme türünü ifade etmektedir. Bu yeni tür habercilik gazetecilerin işlerini yapma yöntemlerini, haberlerin içeriklerini, kurumsal yapılarıdaki değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Yeni teknoloji yeni bir çalışma düzeni oluşturmuştur.⁵⁰⁸ Geleneksel medya araçlarının yerlerini gün geçtikçe internet tabanlı araçlara bıraktıkları gözlenmektedir. Her türlü iletişimde ve bu arada habercilikte de web yayıncılığı gittikçe büyüyen bir ivme göstermektedir. Mecrası neresi olursa olsun bir gazetenin en önemli işlevi haber vermektir. İnternette yayınlanan gazeteler ve haber siteleri kâğıt gazetenin yerini almış ve geleneksel medya ile benzer ya da farklı etik sorunların devamını ve yeni sorunlar eklenmesini beraberinde getirmiştir.⁵⁰⁹

Yeni iletişim teknolojisi medyadaki çalışma pratiklerini de değiştirmiştir. Çalışanların iş görme şekilleri kökten değişikliğe uğramıştır. Aynı anda çok sayıda hüneri üzerinde taşıyabilen, gazetecilik bilgisinin yanında teknik bilgiye de sahip haberci ordusunun oluşmasını gerekli kılmıştır. Bir yandan da internet bağlantısına ve bir bilgisayara sahip bir kimse tek başına habercilik mesleğini icra eder duruma gelmiştir. Bu durum mesleğin geleceği için tehlike olarak görülmektedir.⁵¹⁰

İnternet kullanıcılarının çoğalması ve internet üzerinden yoğunlaşan enformasyonla birlikte bu yeni sahanın eski medya araçlarına benzemediği gerekçesiyle özgürlükçü bir ortam olarak kullanılması gerektiğini düşünenler olduğu gibi, bu alanın getirdiği serbesti ile birlikte yeni suç potansiyelleri oluşturduğu için iyice denetlenmesi gerektiğini savunanlar da olmuştur.⁵¹¹

⁵⁰⁷ Uzun, a.g.e., s. 299.

⁵⁰⁸ Toruk, a.g.e., s. 298.

⁵⁰⁹ Erol, a.g.e., s. 270-271.

⁵¹⁰ Uzun, a.g.e., s. 316-317.

⁵¹¹ Uzun, a.g.e., s. 316-300.

Yeni medyanın önemli bir alanı olan internet gazeteciliğinde metalaşma eğiliminin günden güne arttığı gözlemlenmektedir.⁵¹² İnternet gazetelerinin ticari potansiyelleri küresel oyuncuları bu alana yatırım yapmaları için tetiklemiştir.⁵¹³ Reklamcılar internet kullanıcılarını potansiyel müşteriler olarak görmektedir. İnternette gezen, haber okuyan kişilerin bilgileri, satın alma alışkanlıkları kaydedilerek reklam verenlere pazarlanmaktadır. Bundan dolayı internet sitesi için hayati olan konu ne kadar çok sayıda kişinin siteyi ziyaret edip haberlerini veya içeriklerini tıkladığıdır.⁵¹⁴

İletişiminin sayısal teknoloji aracılığıyla yapılıyor olması kapitalist sistemin bir enstrümanı olmasına engel değildir. İletişimin dijitalleşmesi kapitalist yapının dijitalleşen bu ortama yerleşmesine yol açmıştır. Sayısallaşan iletişim mecraları kapitalizme yeni pazarlar açmıştır.⁵¹⁵

Ülkemizde internet ortamında etik ilkelerin yerleşmesi yönünde bir çabanın varlığından söz etmek zordur.⁵¹⁶ İnternetin gittikçe yaygınlaşması etik sorunların dijital ortama taşınmasına yol açmıştır. İnternet mecrasında dikkat edilecek etik ilkelere kısaca internet etiği denmektedir.⁵¹⁷

İnternet Kurulu'na ulaşılmış önemli etikle ilgili şikâyetler şöyledir:

-Haber sitelerinin kendilerine ait olmayan diğer sitelerden kopyaladıkları haberleri kendi haberleriymiş gibi sunmaları

- Çeşitli görsel malzemenin, (grafik, resim vs.) izin alınmadan yayınlanması

-İnternet ortamının denetlenmeyen bir mecra gibi düşünülüp saldırganlık ve dedikodu için kullanılması

- Sayfa görüntüleme rakamları üzerinde hile yoluyla fazla gösterme, reklam verenleri aldatma çabası.⁵¹⁸

⁵¹² Simge Deniz Demirel, "Yeni Medyanın Ekonomi Politikası: Dijitalleşen Kapitalizm Üzerinden Etiği Yeniden Düşünmek" Ed. Feriâl Örs, (ed.), *Medyaetik / Medya-İletişim-Etik*, Sentez Yayınları, Sentez Yayınları, İstanbul,2016, 80-104, s. 100-101.

⁵¹³ Demirel, a.g.e., s. 93-94.

⁵¹⁴ Demirel, a.g.e., s. 92-93.

⁵¹⁵ Demirel, a.g.e., s. 91.

⁵¹⁶ Erol, a.g.e., s. 281.

⁵¹⁷ Erol, a.g.e., s. 272.

⁵¹⁸ Erol, a.g.e., s. 280.

Video paylaşım sitelerindeki etik ihlaller incelendiğinde ise, cep telefonlarıyla çok kolay şekilde çekilebilen mahrem görüntüler bu sitelere yüklenerek kolaylıkla etik ihlallerin gerçekleştiği görülmektedir.⁵¹⁹

Verilerin dijital ortamlarda saklanması aslında önemli bir zaafı da beraberinde getirmiştir. Bilgisayar korsanları veya uzman kişiler bu bilgilere erişip bunları ifşa etmişlerdir. Bu konudaki en etkili örnek, WikiLeaks belgeleri olarak bilinen ve özellikle ABD'nin gizli bilgilerini yayan sitedir. Sızdırma haberciliğinin yayılması ve hükümetleri tehdit eder boyuta ulaşması gazeteciler üzerinde bu anlamda baskıları artırmıştır. Ülkemiz de dâhil olmak üzere gazetecilerin mail hesaplarına ulaşılarak mahrem bilgiler üzerinden şantaj ve tehdit uygulanarak sızdırma haber yapmaları engellenmeye çalışılmıştır.⁵²⁰

İletişim kaynaklarının getirdiği olanaklarla birlikte gazetecilerin haberlerle ilgili bilgilere ulaşmak amacıyla internet kaynaklarını kullanmaları yaygınlaştırmıştır. Bu durum başka sitelerdeki içerikleri telif haklarını gözetmeden kopyalayarak kendi sitelerinden vermelerine yol açmıştır. Çok sayıda internet haber sitesi farklı içerikler üretmek yerine aynı içeriklere sahip, birbirinin kopyası siteler haline dönüşmüştür.⁵²¹

Amerikan Radyo ve Televizyon Haber Yönetmenleri (R.T.N.D.F.) derneğine göre, dijital haber yayıncılığı beraberinde birtakım endişeleri getirmiştir. Bu derneğin edindiği bilgiye göre, habercilerin en çok endişe ettikleri konuların başında görüntü manipülasyonu gelmektedir. Görüntü manipülasyonu dijital teknolojiyle beraber en önemli sorunlardan biri haline gelmiştir.⁵²²

İnternet teknolojisinin mümkün kıldığı haberi çok hızlı öğrenebilme, haber siteleri arasından daha önce yayımlayabilme telaşını da beraberinde getirmiştir. Haberi hızla verme kaygısı, haber içeriklerini çok fazla denetleyemeden yayına verme ile sonuçlanabilmektedir. Diğer yandan haberlerin altına yorumlar eklenebilmesi yorumlar üzerinden nefret söylemi yayılmasını da beraberinde getirmektedir.⁵²³

⁵¹⁹ Uzun, *a.g.e.*, s. 325.

⁵²⁰ Arsan ve Çoban, *a.g.e.*, s. 21.

⁵²¹ Uzun, *a.g.e.*, s. 318.

⁵²² John V. Pavlik, *Media and Digital Age*, Columbia University Press, New York, 2001, p. 86.

⁵²³ İpek Okay, "Geleneksel Habercilikten İnternet Haberciliğine Geçiş Sürecinde Ortaya Çıkan Etik Sorunlar", *Tüm Boyutlarıyla İnternet Haberciliği*, Editör ve Derleyen: Berrin Kalsın, Gece Kitaplığı, Ankara, 2017, s.177

İnternet haberciliğinde ya da sosyal medyada ortaya çıkan etik problemlerden biri de troll olgusudur. Haberlerin bilinçli bir şekilde manipüle edilmesi, yalan yanlış bilgilerin internet üzerinden yayılması, görüp duyduğu hemen her bilgiye inanan insanlar üzerinde etkili olmaktadır.⁵²⁴

Toplum içinde satın alma gücü düşük olan bazı insanlar yeni medya araçlarına abone olma noktasında diğerleri kadar şanslı değillerdir. Bilgi kaynaklarına abone olamamaları diğerleriyle aralarında bir dijital bilgi uçurumu oluşturmaktadır.⁵²⁵

Video teknolojisinin dijitalleşmesi video içeriklerine kolaylıkla müdahale edilebilmesi ve çeşitli manipülasyonlar yapılmasına olanak sağlamaktadır. Dijital manipülasyon üç şekilde yapılmaktadır. Bunlar, görüntü üzerinde ekleme, değiştirme ve kesme şeklindedir. Var olan görüntüdeki nesnelere olduğundan çok göstermek ekleme, görüntüyü tamamen çıkarmak kesme, görüntü üzerindeki nesnelere sayısında artırma veya eksilmeye gidilmesi ise değiştirme değildir.⁵²⁶ Dijital hileler yapmanın son derece kolay ve ucuz olması gerçekte olmayan görüntüler oluşturulmasını olanak sağlamıştır. Sözgelimi, aslında tokalaşmayan iki insan video efektleri sayesinde tokalaşıyor gibi gösterilebilmektedir.⁵²⁷

Okuyucular haber sitelerinin güvenilir olup olmadıklarını nereden anlayacaklardır? Toruk'a göre bir haber sitesinin güvenilirliği için bazı kıstaslar bulunmaktadır. Bunlardan biri, sitedeki çalışanları gösteren bir künyenin olması gerekliliğidir. Bu sitenin kimler tarafından hazırlandığı önemli bir kıstastır. Diğer yandan sitede anlatım ve imla bozukluğu konusunda ciddi bir sıkıntı olması özensiz hazırlandığını, dolayısıyla çok da güvenilir olmadığını göstermektedir. Bir üçüncü kıstasta verilen haberlerin kaynağının belirtilip belirtilmemesi durumudur. Haberin kaynağının verilmemesi en önemli etik sorunlardan biridir. Sitede haber üreten kimselerin mesleki birikimleri, geçmişleri de sitenin güvenilirlik güvenilmeyeceği noktasında önemli bir veri sağlamaktadır.⁵²⁸

İnsanlar gün geçtikçe haber almak için sosyal medya sitelerini daha fazla kullanmaya başlamışlardır. Okuyucular buradan ulaştıkları haber içeriklerine özellikle de yorumlar üzerinden sıklıkla müdahale edebilmekte, haberin yeniden üretilmesi

⁵²⁴ Şevket Uyanık, "Mobil Teknolojiler Sayesinde Hızla Yayılan Sahte Haberlerle Başa Çıkmanın Yöntemleri: Bilgi Doğrulama Üzerine Bir Araştırma", *Tüm Boyutlarıyla İnternet Haberciliği*, Berrin Kalsın, (ed.), Gece Kitaplığı, Ankara, 2017, 333-348, s.338,339,340.

⁵²⁵ Pavlik, a.g.e., s. 91.

⁵²⁶ Pavlik, a.g.e., s. 133-134.

⁵²⁷ Pavlik, a.g.e., s. 136.

⁵²⁸ Toruk, a.g.e., s. 309-310.

gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Haber içeriklerinin anonim yazarlar tarafından yeniden oluşturulmasıyla ortaya çıkan enformasyonun kalitesine ise şüpheyle yaklaşılmaktadır.⁵²⁹

Sosyal medya üzerinden çok farklı kaynaklardan muhabirlere bilgi gelebilmektedir. Sosyal medya haber kaynaklarının gizliliği meselesi de önemli bir meseledir. Muhabirlerin haberleşmeyi sağladıkları sosyal medya hesaplarındaki şifreleri sağlam yapmaları ve şifrelerin kırılmasını engellemeleri gerekmektedir. Pek çok gazetecinin hesapları kırılarak mahrem bilgilere ulaşıldığı görülmüştür.⁵³⁰

Sosyal medya araçlarıyla elde edilen haberler doğrulamaya son derece muhtaçtır. Sosyal medya üzerinden erişilen ham haber içeriklerin çeşitli yöntemler kullanılarak denetlenmesi gerekir. Teyit için uygun yöntemlerden birisi ise haber kaynağına ulaşip haberin doğruluğunun denetlenmesidir. Diğer yandan sosyal medya üzerinden paylaşılan fotoğraflar ve videoların doğru olup olmadığında önemli bir sorunsal olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunları doğrulamak için bazı internet sitesi uygulamaları yazılmıştır. Google uygulaması sayesinde bir fotoğrafın hangi olaya ait olduğu anlaşılabilen bu sayede gördüğümüz haberde kullanılan fotoğraf o haberle ilgili değilse bunu anlayabilmekteyiz (images. google. com). Diğer yandan bazı uygulamalar yoluyla bu fotoğrafların hangi tarihte ve nerede çekildiğini, kim tarafından çekildiğini de görebilmekteyiz (regex.info/exif).⁵³¹ Bir fotoğrafın sahte olup olmadığını anlamak için Chrome tarayıcısı üzerinde fotoğrafa sağ klik yaptığımızda bu fotoğraf hakkında bilgi alabilmekteyiz.⁵³²

İnternet gazeteciliği kendine has ortamı sebebiyle yanlış ve yanıltıcı bilgi verilmesine elverişli bir ortam sağlamıştır. Dijital teknoloji tüm verilerin kolaylıkla aynı alan üzerinde kullanılmasına imkân vermektedir. Bir habere uydurma bir fotoğraf eklemek sadece birkaç tuş yardımıyla mümkün olabilmektedir. İnsanlar çoğu zaman bu fotoğrafların o olaya ait olduğunu sanmaktadırlar. Gerçekte ise bazen aynı fotoğraf onlarca haberde kullanılmaktadır. Burada yapılması gereken fotoğrafın uygun bir yerine bunun arşiv görüntüsü olduğu ibaresini yerleştirmektir.

⁵²⁹ Okay, a.g.e., s.194-195.

⁵³⁰ Okan Yüksel, "Bilişim Teknolojileri ve Yeni Medya, Yeni Dünya", *Tüm Boyutlarıyla İnternet Haberciliği*, Berrin Kalsın, (Ed.), Gece Kitaplığı, Ankara, 2017, ss. 243- 278, s.260-261.

⁵³¹ Yüksel, a.g.e., s. 259 -260.

⁵³² Uyanık, a.g.e., s. 337.

2.5. HABER FOTOĞRAFI SEÇİMİNDE ETİK

Haber fotoğrafçılığında etik daha çekim aşamasında başlamakta ve çekilen fotoğraflar içinden uygun olanın seçimi ve sayfadaki düzenlemesiyle devam etmektedir.

Yaygın'a göre fotoğrafçının etik davranması toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmasıyla başlamaktadır. Öncelikle fotoğrafçı toplumun derdine ortak olmalı sorunun çözümü için çaba sarf edecek bir yöntem seçmelidir. Fotoğrafçının tutumu ele aldığı konu ile ilgili toplumsal soruna yaklaşımının katkı sağlayıcı olması beklenir. Fotoğrafçı görüntüleyeceği konuyu iyi bir şekilde oraya koyabilmek için gerekirse topluma birlikte zaman geçirmeli onların sorunlarını duygudaşlık yoluyla hissetmelidir. Sonuç itibarıyla fotoğraf çekmek sadece kadraja bir görüntü yerleştirmek değil o görüntüde bir sorunu bir düşünceyi yansıtmak, toplumun derdine ortak olabilmektir.⁵³³

Bir haber fotoğrafçısının bir fotoğrafı elde etme sürecinde ahlaki sorumluluğu bulunmaktadır. Cereyan eden tehlikeli, ölümlü veya yaralamayla sonuçlanacak saldırı anlarında muhabirler fotoğraflama ile olayı engelleme arasında ikilemede kalmaktadır. Maalesef bazen muhabirin gözü önünde insanlar birbirlerine saldırarak yaralamakta veya ölümlü olaylar olmaktadır. Uzun'a göre muhabirler bu gibi anlarda olayı fotoğraflamaktan daha önemli olan insan hayatının korunmasına yönelmelidirler.⁵³⁴

Bir fotoğrafın elde edilmesiyle ilgili foto muhabirin ahlaki tavrı ve davranışları da önemlidir. Mesela muhabirlerin kişilerden izin almadan çektikleri fotoğraflar özel yaşamın gizliliği ilkesini ihlal etmektedir. İzinsiz kullanılan fotoğraflar basın için çok eskilere dayanan bir sorundur. 1930'lu yıllardan itibaren dillendirilen bir problem olarak varlığını göstermiştir.⁵³⁵

Paparazzilik ve gizli fotoğraflama olgusu çoğu zaman eleştiri konusu olmuş ve kamuoyunun da tepkisini çekmiştir. İnsanların özel yaşam alanlarında fotoğraf çekmek için muhakkak izin almak gerekir. İzinsiz fotoğraf yayınlanması foto muhabirlerinin çoğu zaman davalarla uğraşmalarına yol açmaktadır. İnsanlara

⁵³³ Yaygın, *a.g.e.*, s.175-176.

⁵³⁴ Uzun, *a.g.e.*, s. 197.

⁵³⁵ Uzun, *a.g.e.*, s. 195.

görüntü ulaştırma ile özel yaşamın gizliği ilkesi arasında orta bir yol tutturulması gerekmektedir.⁵³⁶

Savaşlar sırasında elde edilen ve korkunç dramları belgeleyen fotoğrafların basında yer alıp almayacağı da önemli bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Bu türden fotoğrafları yayınlamak olayın iç yüzünü göstermesi nedeniyle yaralı olsa da, yaratacağı toplumsal sarsıntının da iyi hesaplanması gerekir.⁵³⁷

Teknik gelişmeler fotoğrafçılığın da gelişimini etkilemiş, bunula birlikte teknolojik manipülasyon kavramını da gündeme taşımıştır. Oynanmış fotoğraflar bazen gerçeğinden ayırt edilememektedir. Yazılımların yaygınlaşıp kullanımın kolaylaşması gerçeği aratmayan sahte fotoğrafları etik bir problem olarak karşımıza çıkarmıştır. Bu tarz oynamaların siyasi, savaş, miting ve protesto eylemlerini konu alan fotoğraflarda yapılması önemli bir problem oluşturmaktadır. Haberleri takip eden okuyucuların bu sahte fotoğraflardan etkilenerek olumsuz eylemlerde bulunma ihtimalleri dahi vardır.⁵³⁸

İzin alınmadan elde edilen fotoğrafların editörler tarafından yayınının engellenmesi gerekir. Ayrıca tele objektifler kullanılarak kişilerin uzaktan mahrem görüntüleri çekilmemelidir. Haber fotoğrafları menfaat sağlamak, tehdit ve şantaj amacıyla kullanılmamalıdır. Çocukların fotoğrafları için ebeveynlerden izin alınmalıdır. Kamuya ait binalara girerken fotoğrafçı kimliğini göstererek gerekli izinleri alıp gitmeli. Fotoğraf çekerken kimse huzursuz ve rahatsız edilmemelidir. Cinsel taciz fotoğrafları ve mağdurları yayınlarken etik ilkelerden ödün verilmemelidir. Görüntü o anı yansıtmayan bir arşiv görüntüsüyse bunu açıklama olarak belirtmek gerekmektedir. Ayrıca fotoğraf ile fotoğrafın altındaki yazının uyumlu olması gerekmektedir.⁵³⁹

Fotoğrafla ilgili birtakım teknik sınırlılıklardan da bahsetmek gerekir. Fotoğrafı çekilecek konunun ışığı, bakış noktası seçimi, çerçevelemenin nasıl yapılacağı, objektif seçimi gibi konular iyi bir fotoğraf karesi için dikkate alınması gereken unsurlardır. Bazı durumlarda çekime karar verilen bir anda kare içinde bulunan elemanların yer değiştirmelerinden dolayı çerçeveleme sorunu çıkabilmektedir.

⁵³⁶ Uzun, *a.g.e.*, s. 196.

⁵³⁷ Uzun, *a.g.e.*, s. 205.

⁵³⁸ Korkmaz, *a.g.e.*, s. 28.

⁵³⁹ Korkmaz, *a.g.e.*, s. 49.

Görsel olarak muhabirin kafasına yatan bakış açısı, fotoğrafla anlatmak istediği şeye uygun olamayabilir.⁵⁴⁰

Fotoğraf makinelerinin parçalarından biri olan objektif habercilikte haberin tarafsızlığını açıklamak için kullanılır. Haberi yazan gazetecinin nesnelliği objektiflik kelimesiyle ifade edilir. Haberde objektif nesnel bir olguya vurgu yaparken, sadece bir aygıt olması tek başına makinenin objektifine yansızlık sağlamamaktadır. O makineyi kullanan fotoğrafçı istediği takdirde fotoğrafa bir yanlılık katabilmektedir.⁵⁴¹

Yayınlanan haberle haberin fotoğrafı birbiriyle ilintili olmalıdır. Mümkün mertebe haberde kullanılan fotoğrafın gerçekten o haberle ilgili olması gerekir. Ayrıca elde orijinal fotoğraf varken arşiv görüntüsüne başvurmamak gerekir. Diğer yandan arşivden alınan fotoğraflara da dikkat etmek gerekir örneğin bazı insanların fotoğrafı kullanılırken çok eski olmaması önemlidir.⁵⁴²

Her haber fotoğrafı, haberde anlatılanı desteklemenin yanında içeriğinde bazı mesajları da barındırmaktadır. Bu özelliğinden dolayı fotoğrafı çeken muhabir ve fotoğrafları seçip yayınlayan editörlerin dikkatli davranmaları gerekmektedir.⁵⁴³

Gezgin'e göre cinayet, felaket ve kaza konulu haberler ancak aşağıdaki sınırlamalara uygunsa yayınlanabilir:

1. Fotoğraf uyarıcı görevi üsteleniyorsa yayınlanabilir. Sözelimi, bir trafik kazasının görselinin yayınlanması görüntüden etkilenen okuyucuların kazalara karşı daha dikkati olması gerektiği noktasında uyarıcı olabilir.

2. Bazen olayların aşırı karmaşık olması ve yazılarak tam ifade edilemeyeceği durumlarda iyi bir olay yeri fotoğrafı okuyucuya haberi tam anlamıyla özetleyebilmektedir. Böyle bir durum söz konusu ise normal şartlarda infial oluşturacak bir felaket fotoğrafı yayınlanabilir.

3. Bazen terör eylemleri ve soykırım gibi haberlerin fotoğrafları bu eylemleri yapan kimselerin kamu vicdanında yargılanmaları için fotoğraflarının yayınlanmaları faydalı olabilir. Bu şekilde bu insanların ne kadar canli oldukları ve toplum için zararlı birer yaratık oldukları topluma anlatılabilir.

⁵⁴⁰ Kalfagil, a.g.e., s.10.

⁵⁴¹ Alemdar ve Uzun, a.g.e., s. 63.

⁵⁴² Alemdar ve Uzun, a.g.e., s.113.

⁵⁴³ Korkmaz, a.g.e., s. 27.

4. Önemli ve polisiye durum arz eden olayların fotoğraflarının yayınlanması o olayların önem derecesinin anlaşılması için yararlı kılabilir. ⁵⁴⁴

Haber için çekilen fotoğraflar her zaman hesaplanarak çekilmemektedir. Fakat haber yayını için seçilen fotoğraflar genellikle yayın organının ideolojik yapısının süzgecinden geçerek seçilmektedir. Fotoğraf seçiminin ideolojik bir tarafı bulunmaktadır. ⁵⁴⁵

İdeal olan, fotoğraf seçiminde editörün olayın özünü en iyi anlatan fotoğrafı baskıya vermesidir. Fotoğraf zamanın donmuş bir anı olarak etki bakımından üstünlüğe sahiptir, hareketli görüntüden daha tesirlidir. İnsanın üzerinde bıraktığı etki daha uzun sürelidir. Oysa televizyondaki video görüntüleri anlık ve hızla görünüp kaybolan imgelerdir. ⁵⁴⁶ Fotoğrafın bu etkileme özelliğinin dikkate alınarak kullanılmasında yarar vardır.

Fotoğrafın içeriğinin olduğundan farklı bir anlam ifade etmesi çok sorunlu bir durumdur. Bu etik ihlal genellikle fotomontaj yöntemiyle gerçekleştirilmektedir. Fotomontaj bir fotoğraf karesi içine başka bir fotoğraf karesinden alınan elemanın eklenmesidir. Ortaya çıkan yeni fotoğraf karesi ise, her iki kare değil artık yeni bir fotoğraf karesi olmuştur. Bilgisayar programları fotomontaj yoluyla hileli fotoğraflar elde edilmesini iyice kolaylaştırmıştır. Fotomontaj nerden bakılırsa bakılsın hukuki olmayan etik bir problemdir. ⁵⁴⁷ Haber fotoğraflarında görüntü manipülasyonlarına dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan bir olayın başka foto muhabirlerce çekilmiş diğer fotoğraflarına da bakmakta fayda vardır. Lübnan'daki bir patlamada cılız siyah dumanları fotomontaj yöntemiyle çoğaltan muhabir olayın anlaşılması sonucu işten kovulmuştur. ⁵⁴⁸ Fotoğraf üzerinde bir oynama yapılmamalıdır. Neyse o verilmelidir. Özellikle internet haberciliğinde kullanılan fotoğraflar önemli etik problemleri meydana getirmektedir.

Fotoğraf editörü habere konu olan olayla ilgili fotoğrafları seçerken bazı kıstasları göz önünde bulundurmalıdır. Farklı algılama ve psikolojik yapıya sahip okuyucu kitlesi üzerinde olumsuz bir netice oluşturmamak için buna dikkat etmelidir.

⁵⁴⁴ Gezgin, *a.g.e.*, s. 97-98.

⁵⁴⁵ Kanburoğlu, *a.g.e.*, s. 436.

⁵⁴⁶ Kanburoğlu, *a.g.e.*, s. 437.

⁵⁴⁷ Yüksel ve Gürcan, *a.g.e.*, s.193-194.

⁵⁴⁸ Şahin, *a.g.e.*, s. 76.

Editör bir felaket haberinin fotoğrafı için nelere dikkat etmelidir? Burada iki yönlü bir durum söz konusudur. Kanlı cesetlerin fotoğraflarının yayınlanması okuyucuların olaya dikkatini çekmeye, daha dikkatli olmalarını sağlayamaya yarayacağı gibi okuyucular üzerinde infial uyanmasına da yol açabilir. Parçalanmış cesetler ve kanlı görüntülerin kullanılmaması tercih edilecek bir durum olmalıdır. Bununla birlikte bu görüntülerin uyarıcı ve engelleyici işlevi ancak fazla ileri gitmemek yoluyla etkili olacaktır. Gerekliyorsa görüntüleri vermeli, fakat bunu dozunu iyi ayarlamak gerekmektedir.⁵⁴⁹

İntihar haberlerinin fotoğrafının yayınlanmaması kamusal yarar açısından daha doğrudur. Bir intihar haberinin verilmesinin özendirici etkisi olacağı da dikkat edilmesi gereken bir durumdur. İntihar haberinin yayınlanmasında ne gibi bir kamusal yarar olup olmadığı editörün üzerinde titizlikle düşünmesi gereken bir durumdur.⁵⁵⁰

Terörün amaçlarından biri de medya aracılığıyla toplum üzerine korku salmaktır. Bu nedenle terör haberlerinde çok dikkatli olunması gerekmektedir. Haberın görüntüleri bazen terör haberi kadar terörize bir durum oluşturabilmektedir. Terör olayının hemen ardından yayınların kesilerek haberlerin son dakika ifadeleriyle ekrana yansıtılması da toplum üzerinde şok edici etkiye sahiptir.⁵⁵¹

Gazeteciler özellikle temsili fotoğraf kullanımında dikkatli olmak durumundadır. Şiddet görmüş, taciz yahut tecavüze maruz kalmış kimselerle ilgili haberlerde temsili fotoğraf kullanılırken cinsiyetçi yaklaşımla hareket edilmemeli kadının haberdeki görsel üzerinden yeniden mağdur edilmemeleri gerekmektedir.⁵⁵² Mesela çocuk fotoğraflarının yayınlanmaması ve temsili fotoğraf kullanılması gerekmektedir. Oysa kullanılan temsili fotoğraflar da başka problemleri beraberinde getirmektedir.⁵⁵³

Haber fotoğrafçısı iletişim etiğinin getirdiği etik kaygılara sahip olmalıdır. Haberı fotoğraflamak ve okuyucuya görsel bilgi ulaştırmak sınırsız bir özgürlük alanı oluşturmamaktadır. Kişilik haklarını, çocuk, kadın ve hastaların haklarını dikkate almak gerekmektedir. Hiçbir fotoğraf karesi hukuk kuralları göz ardı edilerek elde edilmemelidir.

⁵⁴⁹ Yüksel ve Gürcan, *a.g.e.*, s. 198.

⁵⁵⁰ Yüksel ve Gürcan, *a.g.e.*, s.199.

⁵⁵¹ Yüksel ve Gürcan, *a.g.e.*, s.199 -200.

⁵⁵² Telci , *a.g.e.*, s. 170.

⁵⁵³ Telci , *a.g.e.*, s. 159.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA

3.1. İçeriği Yansıtmayan Başlık Kullanımı

Çevrimiçi haber sitelerinde örneklerine sıkça rastladığımız, haberin içeriğini tam olarak yansıtmayan, ne hakkında olduğuyla ilgili okuyucuya yeterli bilgi veremeyen; yahut bu bilgiyi eksik veren veya tamamen alakasız bir anlam yaratarak izleyiciyi yakalamayı amaçlayan bu sorun, yukarıda tarihsel gelişimi, kuramlar ve habercilik ilkeleriyle ortaya koyduğumuz haber etiği ile bağdaşmayan bir durumdur.

Amerikan Gazete Editörleri Cemiyeti 1923 yılı gazetecilik kurallarında “Okuyucuya güven telkin etmek tüm nitelikli gazetecilik biçimlerinin temelini teşkil eder.” İbaresini kullanmıştır.⁵⁵⁴ Yine Amerikan Profesyonel Gazeteciler Cemiyeti’nin 4. maddesinde yer verdiği etik kural: “Gazete yöneticileri yayınladıkları haberin içeriğinden tamamen haberdar olmalıdırlar. Fotoğraf ve görüntüler olayı tam olarak yansıtmalı, konuyla ilgisiz ayrıntı ön plana çıkarılmamalıdır” demektedir.⁵⁵⁵ Haber sunumunda bulanıklaşmanın önüne geçme bağlamında, İngiliz Basın Şikâyet Komisyonu habercilik ilkelerinde kesinliğe özel vurgu yapmaktadır.⁵⁵⁶

Binark ve Bayraktutan “Ayın Karanlık Yüzü: Yeni Medya ve Etik” isimli kitapta, yanıltıcı etiketleme ve başlık kullanmanın önemli bir etik sorun olduğundan bahsetmişlerdir.⁵⁵⁷ Öte yandan Bülbül, habercilikte nesnelliğin önemini vurgularken, haberi aktarırken içeriğinden ayrılmamanın da önemli bir etik kaide olduğuna değinmiştir.⁵⁵⁸

İlkeli habercilik halk nazarında prestij sağlayan bir olgudur.⁵⁵⁹ Yanıltıcı ve içerikle bağdaşmayan haber başlıkları okuyucunun basına duyduğu güvenin azalmasına yol açar. Oysa basına güven duyulabilmesi için etik değerleri korumak gerekir. Basın kamu hizmeti payesini kaliteli yayınlar yaparak elinde tutmak zorundadır.⁵⁶⁰ Gereksiz yere sansasyonel, şok edici tanımlamalardan kaçınılmalıdır.

⁵⁵⁴ Avşar ve Elif Esmâ Kaya, *Medyanın İffeti*, Altınpost Yayınları, Ankara, 2013, s. 84.

⁵⁵⁵ Avşar ve Elif Kaya, *a.g.e.*, s. 85.

⁵⁵⁶ Bülent Çaplı, *Medya ve Etik*, 1. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2000, s. 218.

⁵⁵⁷ Binark ve Bayraktutan, *a.g.e.*, s.18, 39.

⁵⁵⁸ Bülbül, *a.g.e.*, s. 271.

⁵⁵⁹ Bertrad, *a.g.e.*, s.128.

⁵⁶⁰ Bertrad, *a.g.e.*, s. 27.

Haberle yorum arasındaki ayrıma dikkat edilmelidir. Söyleme tarzı verilen bilgi kadar önemlidir.⁵⁶¹

Haber etiği bakımından basın meslek ilkelerini belirleyen kurumların, derneklerin varlığı ne kadar önemliyse, basın çalışanlarının etik yaklaşımı ve mesleğine saygısı da en az o kadar önemlidir. Dernek ve örgütlerin etik tavsiyeleri yanında güvenilir bir basın için belirleyici etken, habercinin otokontrol yoluyla meslek etiği oluşumuna destek vermesidir.⁵⁶²

İçerikle bağdaşmayan, yanıltıcı başlıklar, bilgilenmenin temel güdüsü olan merak duygusunu kötüye kullanan, okuyucunun güvenini sarsan önemli bir olumsuzluktur. Tokgöz, “Temel Gazetecilik” isimli kitabında, “*Artık hatayı, yalanı en aza indirgeyen gazete kazanacak; gazeteci, gazete güven verdiği ölçüde var olabilecektir*”⁵⁶³ demektedir. Tokgöz bu cümleyle, güvenilir gazeteciliğin ne kadar önemli olduğunun altını çizmektedir.

3.2. Kasım 2016 Türkiye Milli Güvenlik Gündemi

“Millî güvenlik; devletin anayasal düzenini, millî varlığını, bütünlüğünü, milletler arası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik bütün çıkarlarının yanı sıra, uluslararası antlaşmalarla kararlaştırılan haklarını, her türlü iç ve dış tehdide karşı korunmak ve kollamak üzere gerçekleştirilen faaliyetlerin bütünüdür.”⁵⁶⁴

Basında 2016 Ağustos ayından itibaren öne çıkan ve gündemi işgal eden güvenlik konu başlıklarından bazıları şöyle sıralanabilir:

24 Ağustos 2016 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri ve koalisyon hava kuvvetleri tarafından Suriye'nin Halep kentine bağlı Cerablus bölgesinin terör örgütü IŞİD'ten temizlenmesi amacıyla askeri harekât başlatılmıştır.

Milli Güvenlik Kurulu'nun 28.09.2016 tarihli toplantısı sonucu Türkiye'nin karşı karşıya olduğu güvenlik problemleri dile getirilmiş, iç ve dış tehditlerle mücadele için kararlar alınmıştır. Toplantıda FETÖ, PKK-PYD ve DEAŞ Terör örgütleriyle

⁵⁶¹ Bertrad, a.g.e., s. 66.

⁵⁶² Erol, a.g.e., s.103.

⁵⁶³ Tokgöz, a.g.e., s.119.

⁵⁶⁴ <http://persdb.sdu.edu.tr/assets/uploads/sites/128/files/milli-guvenlik-ders-notlari-19112015.pdf>, (Erişim Tarihi: 24.10.2016)

yürütülen mücadele gözden geçirilmiş ve mücadelenin aynı kararlılıkla sürdürülmesine karar verilmiştir.⁵⁶⁵

15-16 Ekim 2016 tarihinde koalisyon güçleri tarafından Musul kentini DEAŞ terör örgütünden temizlemek için harekât başlatılmıştır.⁵⁶⁶ Türkiye'nin Başika bölgesinde bulunan askeri varlığı bu sırada tartışma konusu olmuştur.

16 Ekim 2016 tarihli konuşmasında Cumhurbaşkanı Erdoğan Türkiye'nin terörle mücadele konseptinde önemli değişikliklere gidildiğini deklere etmiştir. Yeni Şafak'ta yer alan habere göre, Cumhurbaşkanı Erdoğan, 9. Avrasya İslam Şurası'nın açılışında, "Stratejimiz bundan sonra bu olmayacak. Daha farklı bir stratejiyle terörle mücadele üzerine gideceğiz" sözleriyle ipuçlarını verdiği yeni dönemin ayrıntıları ortaya çıkmıştır. Cumhurbaşkanı yeni mücadele şeklini 5 madde ile açıklamıştır: "Sivil toplum içine yuvalanmış unsurlarla mücadele." "Halkın içine gizlenmiş, örgüte lojistik ve istihbari destek veren kripto unsurlarla mücadele." "Belediyeler ve kamu kurumları içine sızmış unsurlarla mücadele." "Teröre, hangi sebeple olursa olsun ekonomik destek verenlerle mücadele." "Terör örgütlerine karşı sınır ötesi mücadele"⁵⁶⁷

3.3. Tezin Amacı

Etik bir sorun olan başlığın içeriği yansıtmamasının çevrim içi haber sitelerindeki örneklerini ortaya koymak.

3.4. Tezin Önemi

Haberdeki etik sorunlar geleneksel ve elektronik medya bağlamında çok sayıda çalışmada ele alınmakla birlikte içeriği yansıtmayan başlıklarla ilgili fazla çalışma bulunmamaktadır. Tez etik ihlaller bağlamında daha önce incelenmemiş bir alana yönelmesi ve literatüre katkı sağlaması bakımından önemlidir.

3.5. Tezin Evreni ve Yöntemi

Bu araştırma 1-30 Kasım 2016 tarihleri arasında haber7.com, hürriyet.com.tr, milliyet.com.tr, sabah.com.tr, ensonhaber.com, yenişafak.com, internethaber.com,

⁵⁶⁵ <http://www.mgk.gov.tr/index.php/28-eyluel-2016-tarihli-toplant> (Erişim Tarihi: 24.10.2016)

⁵⁶⁶ <http://www.cnnturk.com/dunya/musulu-deastan-kurtarma-operasyonu-basladi-abd-topcusu-hedefleri-vuruyor> (Erişim Tarihi:24.10.2016)

⁵⁶⁷ <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201610161025317225-erdogan-stratejik-plan/> (Erişim Tarihi:24.10.2016)

eniakit.com.tr, habertürk.com, sözcü.com.tr, internethaber.com sitelerinde yer alan haber başlıkları ile sınırlandırılmaktadır. Çalışmanın sınırlandırılmasında Alexa.com sitesinin en çok ziyaret edilen siteler verisi kullanılmaktadır.⁵⁶⁸ 1-30 Kasım 2016 tarih aralığında yukarıda belirtilen internet haber sitelerinin ekran görüntüleri kaydedilmiş olup araştırmanın amacı ile bağlantılı haberler analiz edilmiştir.

Araştırmaya dâhil edilen haber başlıkları karşılaştırmalı olarak taranmış, haberin başlığının haberin içeriğini karşılayıp karşılamadığının anlaşılmasına çalışılmıştır. Araştırmada ayrıca haber başlıklarının, alt başlık ve üst başlıkları, haberin fotoğrafı ve haberin konusuyla olan ilişkisi de ele alınmıştır. Milli güvenlik konusuyla ilgili tüm haberler gözden geçirilmekle birlikte, söylem bakımından önem ve anlam ifade eden haber başlıkları analiz için kullanılmıştır.

Söylem çözümlemesi için Van Dijk'in geliştirmiş olduğu eleştirel söylem analizi esas alınmakla birlikte, uzun bir dönem ele alınıp, çok sayıda haber başlığı analiz edildiğinden haber başlıklarındaki egemen anlam, kelime seçimlerini belirleyen ideolojik yönelim, başlıklardaki muğlak ve kaypak ifade seçimi, haberle ilgili bilgilerin olumlama ya da olumsuzlama biçiminde sunulması gibi ana söylem unsurları üzerine yoğunlaşmıştır.

Her haber kaynağının kendine has bir cümle yapısı bulunmaktadır. Cümle yapısından kasıt öğelerin dizilimi değil, haber metninin vurguladığı anlamdır. Her medyanın kendine özgü sentaksı olması haber içeriğinin yansıtılmasına ilişkin bir soruna da işaret etmektedir.⁵⁶⁹

Haberin makro sentaktik özellikleri genellikle girişinde kullanılan özet metinler üzerinden okuyucuya aktarılmaktadır. Fakat okuyucu haberi genellikle pür dikkat okumadığı için haberin önemli noktalarını kaçırabilir. Bu bakımdan hazırlanan haber metninde vurgulanan kısımlar okuyucuyu yönlendirici bir etkiye de sahiptir.⁵⁷⁰

Söylem dilbilimsel etkinliklerin dilsel olmayan etkinliklerle birlikte meydana getirdiği sınıflandırma ve anlamlandırmadır. Söylemin dilsel kısmını oluşturan unsurlar düz ve yan anlamları bakımından girift bir yapı meydana getirir. Söylem analizi, yazıya dökülmüş düşüncenin, kompleks yapısı içinde filolojik özellikleriyle beraber yorumlanıp analiz edilmesidir.

⁵⁶⁸ <http://www.alexacom/topsites/countries:1/TR>, (Erişim Tarihi: 06.10.2016)

⁵⁶⁹ İnal, a.g.e., s. 103.

⁵⁷⁰ İnal, a.g.s.

Son 30 yıl içinde dilbilim alanındaki gelişmelere paralel olarak söylem analizi yaygın bir çözümleme tekniği olmuştur. Bu analiz türünde söylemi oluşturan öğelere belli göndermeler yapılması yoluyla bu söylemlerin niteliksel anlamlandırılması ortaya konur. Söylemi oluşturan verilerin ne anlattığının anlaşılması için sözcük dizimi, sözcük anlamı, simgesel anlatım, görüntülü ve sözlü mesajlar üzerinden derinlemesine çözümleme yapmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Son zamanlarda dilbilimsel sahada gerçekleşen ilerleme söylem analizi yöntemini bir adım öne çıkarmaktadır.⁵⁷¹

Söylem (Discourse) analizi metnin ne ifade ettiğinin ortaya konmasıdır. Kişiler arası iletişimde söylem analizi iletişimin sözsüz ve sözlü yönlerinin incelenmesini kapsar. Foucault'un bakış açısından söylem analizi dil ve diğer belirteçlerin anlamalarını açıklamaya odaklanmıştır. Dil ve diğer kodlarda toplumdaki güç ilişkilerinin yansması aranır. Söylemler toplumda eşit ve özgür biçimde ortaya çıkmaz, söylem alanı denetlenen ve şekillendirilen bir alandır. Söylemler toplumun resmi söylemi ve evrensel ideolojik yaklaşımlardan büyük oranda etkilenir. Her dönemde etkili ve yaygın olan söylemler genellikle tüm toplumlar için geçerli olan söylemlerdir. Bazı söylemler diğerlerine göre daha muteber bulunabilir. Toplumda aynı zamanda söylemler arasında da ideolojik mücadele devam etmektedir. Bir dönem popüler olan Marksist söylemin yerini Liberal söyleme bırakması buna en iyi örnektir.⁵⁷²

Haber söylemi açısından düşündüğünde dil aynı zamanda ideolojik bir mücadele sahasıdır. Dil ve söylem aracılığıyla toplumsal hegemonya sürdürülür. Hâkim ideoloji dil ve söylem üzerinden kendini benimsetmeye çalışır. Haber metinlerinde seçilen sözcükler ve cümlenin yapısı (Sentax) haberin ne söylediği noktasında büyük öneme sahiptir. Cümlede kullanılan sözcükler cümlenin anlamını değiştirdiği gibi ideolojik bir yansımayı da ifade edebilir. Haber metinlerinde aynı açıklama için kullanılan "Belirtti", "Öne Sürdü", "İfade etti" sözcüklerinin her biri cümleye farklı bir anlam yüklemektedir. Diğer yandan alıntılanmış bir cümlenin tırnak işareti olmaksızın verilmesi haber sitesinin öznel yargılarının haber içeriğine dâhil olmasına yol açar.⁵⁷³

⁵⁷¹ Aysel Aziz, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Nobel Yayınları, Ankara, 2010, s.137.

⁵⁷² İrfan Erdoğan ve Korkmaz Alemdar, *Öteki Kuram*, Erk Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2010, s. 295.

⁵⁷³ İnal, a.g.e., s. 102.

Medyada içerikler dil sayesinde yeniden kurgulanabilmektedir. Medya metinlerinin toplumsal iktidarın kurulmasında büyük rolü vardır. Söylem toplumsal iktidarın oluşturulmasında büyük paya sahiptir.⁵⁷⁴ İktidarın söylem üzerinden sürdürülebilmesi söylemin denetimi ile gerçekleşmektedir. Hangi bağlamda kimin konuşacağı, konuşmak için farklı iletişim kaynaklarından hangisi tercih edileceği, bu iletişim araçlarının kitlesinin kim olduğu, söylemin kime ulaştığı denetim altında tutularak söylem üzerindeki denetim gerçekleşir. Söylem iktidarla direkt ilgilidir. Toplumun güçsüz kesimi sadece kısıtlı çevreye sesini duyurabilirken, güçlü olanlar tüm kanalları kullanarak topluma düşüncelerini aktarma şansına sahip olmaktadır. Güçlülerin söylemleri kitleler üzerinde belirleyici olmaktadır. Bu söylem iktidarın güçlendirilip sürdürülmesine hizmet etmektedir. Hâkim söylem, iktidar ideolojisinin toplum katmanlarına benimsetilmesi ve alternatif ideolojilerin izole edilerek saklanmasını sağlamaya yöneliktir.⁵⁷⁵

Ana akım medyada hâkim ideoloji çoğunlukla kutsanan ve benimsenen düşüncedir. Medyanın ezici çoğunluğunu oluşturan kesimde benimsetilmiş toplumsal kurallar ve iktidar uygulamalarına karşı muhalif söyleme rastlanmaz. Muhalif olarak konumlanan medya ise çoğunlukla denetimli bir serbestiye sahiptir ve dar bir özgürlük sahasında çalışmaktadır.⁵⁷⁶

Söylem analizi yönteminde kelimelerin ve cümlelerin anlam bakımından peşi sıra gelmesi göreceli bir yorumlama oluşturabilir. Söylemi oluşturan, kelime, tümce, kavram gibi unsurların anlamları kendinden önce gelen sözcük ve cümleye göre farklılık oluşturabilir.⁵⁷⁷ Söylem analizinde kurulan cümlenin, cümleyi oluşturan kelimelerin farklı anlamlara gelip gelmediği ortaya konmaya çalışılır. Bu yönüyle söylem analizi ideolojik bir anlam ifade eder.⁵⁷⁸

Van Dijk haber metinlerindeki söylemin ortaya çıkarılması için eleştirel söylem yöntemini ortaya koymuştur. Dijk metinlerin mikro yapısı üzerinden yapılacak söylem analizini sentaktik(Sözdizimsel) retorik ve kelime seçimi bağlamında ele almaktadır.

“Mikro yapı çözümlemesinde bakılması gereken sentaks, hangi sentaktik sınıflandırmaların cümlelerde kullanıldığını, hangi olası kombinasyonlarda kullanıldığını tanımlar. Yani söz dizin kuralları, sentaktik sınıflardan oluşan

⁵⁷⁴ Çiler Dursun, *TV Haberciliğinde İdeoloji*, İmge Kitapevi, 2. Baskı, Ankara, 2014, s. 56-57.

⁵⁷⁵ Teun V. Dijk, “Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları” *Medya, İktidar, İdeoloji*, Der. ve Çev. Mehmet Küçük. Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2005, s. 360-361.

⁵⁷⁶ Dijk, *a.g.e.*, s. 351.

⁵⁷⁷ Aziz, *a.g.e.*, s. 137.

⁵⁷⁸ Aziz, *a.g.e.*, s. 139.

cümle kalıplarından hangilerinin düzgün kurulmuş olduğunu tespit eder. Cümlelerin kısa-uzun, basit-karmaşık ve aktif-pasif durumları incelenir.”⁵⁷⁹

Van Dijk’in analizindeki en önemli unsurlardan biri de kelimelerdir. Kelime seçimi anlamın inşası veya cümledeki alt anlam, yan anlam gibi manaların oluşmasında etkili olmaktadır. Seçilen sözcükler çoğu zaman rastlantısal değildir ve medyanın ideolojisini yansıtmaktadır. Aynı haberin özneleri farklı haber mecralarında kahraman veya terörist olarak gösterilebilmektedir.⁵⁸⁰

Haberin retorğinde ise, kafiye ve çağrışım gibi sesli işlemler, anlatım koşutluğu gibi söz dizin işlemleri ile kıyas ve mecaz gibi anlambilimsel işlemler, haberin inandırıcılığını arttırmaya yöneliktir. Benzer biçimde, haber anlatımlarında abartma veya küçültme işlevi gören kelimeler kullanılabilir, cümlelerde zıtlıklar, anlatımda doruk noktası oluşturmak için öne çıkarılabilirler. Yine belli yazılara ve tavırlara canlılık getirilebilir, bir gösteriyi şiddet çerçevesinden anlatmak için, askeri yazılardan ödünç alınan hücum, savunma gibi karşılaştırma ve mecazlar kullanılabilir. Benzer şekilde muhabirler, doğruluğunu önemsemeden sürekli rakam ve sayı verirler. Haberin ikna edici olması için olayın taraf ve tanıklarından alıntılar yapılır. Tırnak içinde yapılan alıntılar vasıtasıyla muhabirler kendileri yorum katmaksızın olayı yorumlamış olurlar”⁵⁸¹

Van Dijk in söylem çalışmaları medya metnlerinin iktidar ve güç sahiplerinin düşüncelerini yansıtmaya üzerine yoğunlaşmaktadır.⁵⁸²

Söylem analizi bazı yapısal eksiklikleri sebebiyle eleştiri olarak eksik bulunmuştur. Karşılıklı konuşmanın şekli üzerinden söylemin anlamının bulunabileceği kanısı yüzeysel olduğu düşüncesiyle eleştiri toplamıştır. Bu eleştiriler, konuşma yerine yazılı metinlere dayalı yorumlama yönteminin H. Gadamerin ve P. Ricoeur’un katkılarıyla geliştirilmesiyle göğüslenmeye çalışılmıştır. Öte yandan söylemdeki dışlanmış ve aykırı unsurları ortaya koymayı hedefleyen J. Derriada’nın yapıçözüm (Deconstrucion) yöntemi söylem analizine farklı bir açılım getirmiştir.⁵⁸³

⁵⁷⁹ Tuan Van Dijk, *News As Discourse*, Lawrence Erlbaum Associates Publication, New Jersey, 1988, p.28. aktaran N. Tülay Şeker ve Mustafa Şeker, “Televizyon Haberlerinde Söylem - 29 Mart 2009 Yerel Seçimleri Örneği”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 30, 2011 ss. 516 – 552, s. 522.

⁵⁸⁰ Dijk, a.g.e., s. 522.

⁵⁸¹ Dijk, a.g.e., s. 522.

⁵⁸² İnal, a.g.e., s. 74.

⁵⁸³ Serpil Sancar, *İdeolojinin Serüveni Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme*, İmge Kitapevi, 3. Baskı, Ankara, 2014, S. 109-110.

Söylem analizinde dilsel olmayan unsurların nasıl çözümleneceği önemli bir sorunsal olarak ortaya çıkmıştır. Bu sorun ise Marksist kuramın etkisiyle, *ideolojik söylem analizi* kavramının ortaya konmasıyla aşılmaya çalışılmıştır. İdeolojik çözümlenme, anlambilim (Semantik) ve göstergebilim (Semiyojoloji) yardımıyla yorumlanarak söylem analizi için kullanılmıştır.⁵⁸⁴

3.6. Tezin Veri Toplama Tekniği

Öncelikle, geleneksel ve yeni medyada habercilik, habercilik etiği, basın fotoğrafçılığı konularında literatür taraması yapılmıştır.

Tezin araştırma bölümünde ise araştırma evreni olarak belirlenen haber sitelerinin ana sayfalarında *slider* (Kayan Resimler) olarak adlandırılan bölümde yer alan ulusal güvenlik haberleri 1-30 Kasım 2016 tarihleri arasında kayıt altına alınmıştır. Haber sitelerinin ana sayfalarından her gün düzenli olarak ekran kaydı yapılmıştır. Ekran kayıtları öğleden önce ve öğleden sonra olmak üzere iki ayrı zamanda bütün sitelerden bir ay boyunca elde edilmiştir. Her site için ayrı ayrı elde edilen ekran kayıtları Microsoft Powerpoint programı yardımıyla sayfa düzende, gün gün kaydedilmiştir. Böylece yapılacak analiz sırasında haber sayfaları arasında rahatlıkla gezinme imkânı oluşturulmuştur.

Araştırma zaman aralığı olarak 1-30 Kasım tarihinin seçilmesinde Ağustos, Eylül ve Ekim'de ülke güvenliğiyle ilgili yoğunlaşan gündemin devamının ve yansımalarının bu ay içindeki haberlerde önemli ölçüde yer bulacağı düşüncesi rol oynamıştır.

3.7. Tezin Varsayımları

1- İçeriği yansıtmayan yanıltıcı- eksiltici başlık kullanılması basın etiğiyle bağdaşmaz. Çevrimiçi haber sitelerinin haber başlıklarında bu türden bir etik problem bulunmaktadır.

2- İçerikle bağdaşmayan başlık kullanılmasındaki temel amaç, ilgi çekerek daha fazla kişiye ulaşmak, dolayısıyla da reklam verenlere hedef kitle yaratma çabasıdır.

3- Farklı siyasi tutumları, sunum biçimleri ve kendine has okuyucu kitlelerine sahip internet haber siteleri, haber başlıklarında yer alan olay veya konuyu kendi ideolojik bakışlarından kaynaklanan farklı söylemlerle yansıtmaktadırlar.

⁵⁸⁴ Sancar, a.g.e., s. 109-110.

3.8. Tezin Sınırlılıkları

Türkiye’de internet haberciliği yapan bütün siteleri inceleme imkânı olmadığından Alexa.com sitesinin ölçümlerinden en çok ziyaret edilen 10 site belirlenmiştir.⁵⁸⁵ Araştırma bu sitelerin milli güvenlikle ilgili haber başlıklarıyla sınırlandırılmıştır. Ayrıca Enformasyon çokluğu nedeniyle araştırmanın evreninde belirtilen çalışma nesnesinin (10 internet sitesi) analizi belirli bir zaman aralığıyla sınırlandırılmıştır. Sitelerin sadece ana sayfada kayan menüde yer alan haber başlıklarındaki ilgili haberler 1-30 Kasım 2016 tarihi aralığında kayıt altına alınmıştır.

Haber başlıklarının sitelerin ana sayfalarında olması dipnotlarda link verme imkânını ortadan kaldırmaktadır. İnternet sitesinin ana sayfasındayken adres çubuğunda sadece ilgili sitenin özgün adresi yer alır. (www.hurriyet.com.tr, www.milliyet.com.tr gibi) Kayan menüde yapılan gezinti sırasında üzerinde bulunulan başlığın ismi adres çubuğuna yansımaz. Adres çubuğuna yansımaları için başlığa tıklamak gerekmektedir. Bundan dolayı haber başlıklarının linkleri dipnotlarda verilememektedir. Bu durumun tezde kullanılan resimlerin güvenilirliğine olumsuz bir etkisi yoktur. Çünkü sitelerin verileri günü gününe disk ortamına kaydedilmiştir. Dijital ortamında kayıt tarihleri ve saatleri bellidir.

3.9. İnternet Sitelerinde Yer Alan Haber Başlıklarının Analizi

Örnekleme oluşturan internet sitelerinden 1 ay boyunca haber başlıkları kaydedilerek bunlar içinden konuları milli güvenlik olan haberlere odaklanılmıştır. Çok sayıda başlık arasından o günün gündemine paralel olan ve yanıltıcı başlık kullanımı tespit edilen başlıklar diğer sitelerdeki başlıklarla karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. İçeriklerin araştırma konusuna uygunluğu göz önüne alınarak bazı günlerde birden çok haber incelemeye alınırken az da olsa bazı günlerde değerlendirilecek haber başlığı bulunmamaktadır.

Araştırma dâhilinde toplam 31 adet haber analize tabi tutulmuştur. Aynı haber için birden fazla haber sitesinin başlığından yararlanıldığı da olmuştur. 31 haberden 15’i FETÖ ile ilgilidir. DEAŞ Terör örgütüyle ilgili 5, PKK terör örgütüyle ilgili 4, PYD terör örgütüyle ilgili 2, HDP ile ilgili 2, TSK operasyonları ile ilgili 2 ve Ermeni Meselesi ile ilgili 1 haber araştırma içinde yer almıştır. Analiz edilen haberlerin neredeyse yarısının FETÖ ile ilgili olması 15 Temmuz 2016 Darbe girişiminin

⁵⁸⁵ <http://www.alexa.com/topsites/countries:1/TR>, (Erişim Tarihi: 06.10.2016)

yansımaları ve etkilerinin araştırmanın yapıldığı Kasım 2016 döneminde medyada çok yoğun olarak yer bulmasından kaynaklanmaktadır.

Haber 7 internet sitesinin 1 Kasım 2016 tarihli haberleri içinde “*Girilemez denilen yere girildiler, Bin 528 Terörist öldürüldü*” şeklinde bir başlığa yer verilmiştir. Resim 1’de görüldüğü üzere görsel olarak bir operasyon sırasında çekilen eli tetikte tam teçhizatlı asker fotoğrafı kullanılmıştır. Askerin civarındaki ağaçlarda yaprak bulunmaması görüntünün kullanıldığı tarihle tezat oluşturmayarak inandırıcılığını olumlu etkilemektedir. Haber başlığının yazısında öldürülen terörist sayısına dikkat çekmek için kırmızı renkli gölge efekti kullanılmıştır. Metni okuduğumuzda yapılan bir operasyonla girilemez denen bir bölgeye girilerek 1528 teröristin öldürüldüğü anlaşılmaktadır. Başlığa tıklandığında ise bu sayının Eylül ve Ekim 2016 tarihlerini kapsayan 2 ay boyunca öldürülen teröristlerin sayısı olduğu anlaşılmaktadır. Haber başlığı okuyucuda daha önce gerilmemiş bir bölgeye girilerek çok sayıda teröristin etkisiz hale getirildiği izlenimi uyandırmaktadır. Haberin içeriği ise tamamen yalan olmamakla birlikte gerçeği tam olarak yansıtmamaktadır. Başlık okuyucuda yüksek bir beklenti oluşmasına yol açmaktadır. Haber takipçisinin belki de daha önce onlarca kere okuduğu bu haberi bir istatistik veri olarak yeniden sunmaktadır.

Resim-1 haber7.com, 01.11.2016

Diğer taraftan aynı tarihli Sabah internet sitesinde ise, Haber 7’nin başlığını açıklar şekilde teröristlerin hangi aylarda öldürüldüğü yazılmıştır. Resim 2’de görüldüğü üzere Sabah internet sitesinin haber başlığında da yine operasyon anını anlatan bir asker fotoğrafı kullanılmıştır. Buradaki metinlerde yine dikkat çekmek amacıyla beyaz yazı altına kırmızı fon kullanılmıştır. Fakat burada Haber 7 internet sitesinde verilmeyen “*sadece iki ayda*” bilgisinin verildiği görülmektedir. Böylece bu haberin bir istatistik haberi olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Resim-2 sabah.com.tr, 01.11.2016

1 Kasım 2016 tarihli Milliyet internet sitesi haber başlıklarında “*Bakan’dan Flaş Açıklama... Her Şeye Hazır Olmalıyız...*” şeklinde bir başlık yer almıştır. Başlıktan açıklamayı yapan Bakan’ın kim olduğu ve ne konuda hazırlıklı olunması gerektiği hiçbir şekilde anlaşılmamaktadır. Ayrıca başlıkta konuyla ilgili çağrışım yapacak görsel bir öğeye de yer verilmemiştir. “*Her şeye hazır olmalıyız...*” yazısı siyah fon üzerine sarı renkle yazılarak dikkat çekmesi ve merak uyandırması sağlanmaya çalışılmıştır. (Bkz. Resim 3) Açıklamayı yapan Bakan’ın Milli Savunma Bakanı Fikri Işık ve haberin konusunun da Türkiye’nin güney sınırlarında yaşanan askeri hareketlilik sebebiyle sınıra sevk edilen askeri birlikler olduğu, başlığa tıklanıp haberin yer aldığı sayfaya girilince ortaya çıkmaktadır. Onlarla ifade edilen sayıda bakanın bulunduğu ülkemizdeki her bakanın sorumluluk sahası düşünüldüğünde haberin neyle ilgili olduğunu kestirmek oldukça zorlaşmaktadır.

Resim-3 milliyet.com.tr, 01.11.2016

Yukarıdaki habere yer veren Sözcü internet sitesinin ise başlığında kullanmış olduğu zırhlı araç görseliyle haberin konusu hakkında okuyucuya doyurucu bilgi sağladığı gözlenmiştir. Resim 4 incelendiğinde, başlığın büyük kısmının sevk halindeki zırhlı araç fotoğrafına ayrıldığını görmekteyiz. Zırhlı araçların taşıyıcı tırların kasalarında yer almaları ve çok sayıda olmaları askeri yığınak düşüncesi oluşmasına katkı sağlamaktadır. Her ne kadar açıklamayı yapan Bakan’ın ismi başlıkta yer almıyorsa da askeri konularla ilgili bir bakan olduğu başlık üzerinden tahmin edilebilmektedir.

Resim-4 sozcu.com.tr, 01.11.2016

3 Kasım 2016 Ensonhaber internet sitesi haber başlığında “Kasım’da bir daha deneyeceğiz dedikleri de bu, tüm plan deşifre oldu” biçiminde verilen ve arka planda kullanılan şema ile de 15 Temmuz darbe girişimine gönderme yaptığını düşündüren bir habere yer verilmiştir. Oysa başlığa tıkladığında; haberin konusunun FETÖ üyesi oldukları gerekçesiyle tutuklu bulunanların hapisshaneden kaçış planları olduğu ortaya çıkmaktadır. Resim 5’i ele aldığımızda başlığın büyük kısmını kaplayan ve ne olduğu tam olarak anlaşılabilen bir taslak çizim dikkat çekmektedir. Ülke gündemini 15 Temmuz 2016 tarihinden beri işgal eden yeni bir kalkışma ihtimali basının gündeminde önemli oranda yer kaplamış ve toplumda endişeli bir bekleyiş oluşturmuştur. Ensonhaber internet sitesinin bu haber başlığı bu toplumsal kaygı üzerinden tıkl sayısı oluşturma çabası olarak açıklanabilir. Bu haber başlığından tutukluların firar tasarısını çıkarmak çok mümkün görünmemektedir.

Resim-5 ensonhaber.com, 03.11.2016

Bu haber aynı tarihli Haber 7 internet sitesinde farklı bir biçimde başlık olmuş, fakat bu sitedeki başlıkta açık bir şekilde örgüt üyeleri ibaresine yer verilmiştir. Resim 6’ya baktığımızda başlıkta yer alan “FETÖ’cülerin toplu firar planı” hemen

aşağısında yer alan “İsyan, rehin Alma, Kargaşa ve...” yazısıyla birlikte düşünüldüğünde FETÖ’cülerin hapishaneden firar edebilecekleri anlamı kolaylıkla çıkarılabilmektedir.

Resim-6 haber7.com, 03.11.2016

4 Kasım 2016 tarihli Yeni Akit internet sitesi, 3 Kasım tarihinde Ensonhaber ve Haber 7 internet sitelerinde konu edilen FETÖ üyesi oldukları ve hapishaneden kaçma planı yaptıkları iddia edilen kişileri başlığa taşımıştır. Resim 7’de görüldüğü üzere başlıkta “FETÖ’nün Kasım ayı planı deşifre oldu! ‘Cenk Başlıyor’” şeklindeki yazıya yer vermiştir. Başlıkta FETÖ elebaşının resmi ve ABD bayrağı arka plan olarak kullanılmıştır. Bu başlığı incelediğimizde; Kasım ayı içinde kalkışma benzeri bir ihtimal ima edilmektedir. Oysa yukarıda da belirttiğimiz gibi haberin konusu hapishaneden firardır. Yeni Akit internet sitesinin haber başlığında, tıpkı Ensonhaber sitesinde olduğu gibi haberin içeriği yansıtılmamıştır.

Resim-7 yeniakit.com.tr, 04.11.2016

5 Kasım 2016 günü Haber 7 internet sitesinde “Terör Örgütünün ‘Son Kalesi’ne Girildi!” yazısıyla bir haber başlığı verilmiştir. Resim 8’de yansıtılmış olan başlıkta, haberin özünü oluşturan örgülle ilgili çağrışım oluşturacak bir görsel kullanılmadığı, yalnızca yazı için kırmızı renkli bir fon kullanıldığı görülmektedir. Yazının “Son kalesi” bölümünde dikkat çekmesi için sarı renk kullanılmıştır. Başlıktan yola çıkarak bu haberin onlarca terör örgütü içinden hangisiyle ilgili

olduğunu tahmin etmek oldukça zordur. Tıklanarak haberin gerçek içeriğine ulaşıldığında ise; Irak devlet güçlerinin Musul kentinde DEAŞ terör örgütünün elinde bulunan son bölgeyi ele geçirdiği anlaşılmaktadır. Kullanılan başlıkla haberin içeriğinin tam olarak yansıtılmadığı görülmektedir.

Resim-8 haber7.com, 05.11.2016

Haber 7 internet sitesinin bu başlığına karşın, aynı gün İnternethaber internet sitesi haber başlığında hem terör örgütünün ismini vermiş, hem de kullandığı fotoğrafla yazıyı destekleyerek haberin konusu hakkında okuyucuya bilgi sağlamıştır. (Bkz. Resim-9)

Resim-9 internethaber.com, 05.11.2016

Yine aynı gün Yeni Şafak internet sitesinden sağlanan ve Resim 10'da görülen başlık, hem olayı net bir biçimde özetleyen başlık yazısı, hem de kullanılan fotoğraftaki çatışan askerler, zırhlı savaş aracı ve araç üzerindeki bayraklar yoluyla içeriği okuyucuya yeterince aksettirmektedir. Başlık yazısında ise mücadele edilen terör örgütü, operasyonun yeri ve kimler tarafından yapıldığı açık şekilde verilmiştir.

Haber 7 internet sitesindeki başlıktaki bilinmezlik hali, Yeni Şafak internet sitesindeki başlıkta yerini netliğe bırakmaktadır.

Resim-10 yenisafak.com, 05.11.2016

6 Kasım 2016 tarihli İnternethaber internet sitesinin haber başlıklarından birini oluşturan ve “Operasyon Başladı Reuters Az Önce Duyurdu” yazısıyla verilen başlığın arka planında çok dikkatli bakılmadıkça anlaşılabilen bir kamyonet ve üzerinde bir asker silüeti görülmektedir. Resim 11’e bakıldığında fondaki resmin net bir şekilde verilmeyip, renkli bir fon içinde silikleştirildiği göze çarpmaktadır. Resim hakkında tahmin yürütmek çok kolay değildir. Başlığın yazısı ise operasyonun kimler tarafından, kimlere yönelik olarak başlatıldığını açıklamaktan son derece uzaktır. Başlıkta kullanılan yazılar sarı ve kırmızı renkli dikkat çekici kalın fonlar üzerine beyaz ve siyah renkte yazılmıştır. Çarpıcı bir tasarımın hâkim olduğu başlığa tıklanıp asıl haber sayfasına geçildiğinde ise konunun DEAŞ terör örgütünün üslendiği yerlerden biri olan Rakka bölgesine yapılan operasyon olduğunu görmekteyiz. Haberin başlığı haber içeriğini yansıtmada başarılı değildir.

Resim-11 internethaber.com, 06.11.2016

Aynı gün Sözcü internet sitesinde bu haber operasyonun hangi şehre yapıldığını açıkça yazarak içeriği başlıkta yansıtmıştır. Resim 12 incelendiğinde Operasyonun Rakka şehrine yönelik yapıldığı anlaşılmaktadır.

Resim-12 sozcu.com.tr, 06.11.2016

Sözcü internet sitesinin benzeri bir diğer başlık, Yeni Akit internet sitesinin 6 Kasım 2016 tarihli haber başlıklarından birinde yer almıştır. Yeni Akit internet sitesinin başlığında da Sözcü'de olduğu gibi Rakka isminin verildiği Resim 13'te açıkça görülmektedir.

Resim-13 yeniakit.com.tr, 06.11.2016

7 Kasım 2016 tarihinde Yeni Akit internet sitesinde, DEAŞ operasyonlarında ABD'nin Türk devletiyle koordinasyonu sağlayacak bir subay göndermesiyle ilgili bir haber başlığı yer almaktadır. Söz konusu subayın Türk Genelkurmayında görev yapıp yapmayacağı o sırada medyada tartışma konusu olmuş, fakat daha sonra yapılan açıklamalarda subayın Genelkurmayda görev yapmayacağı açıklanmıştır. Yeni Akit ise, Resim 14'te verilen haber başlığında, sanki ABD'li subayın genelkurmayda kalması düşünülüp daha sonra buradan gönderildiği gibi bir algı oluşturmaktadır. Oysa subayın Genelkurmay da kalmasıyla ilgili alınmış bir karar

zaten bulunmamaktadır. Yeni Akit buna rağmen başlığında “Genelkurmay’da kalması planlanan ABD Askeri kovuldu” biçiminde bir ibare kullanmıştır. Haberin içeriği için tıklandığında ise, sitenin kendisinin de açık şekilde başlığı tekzip eden bir yazı ortaya çıkmaktadır. Resim 15’te verilen bu içerikte subayın Genelkurmay’da zaten hiç bulunmadığı açık bir dille belirtilmektedir. Dolayısıyla haberin başlığında yer alan *kovulmak* kelimesinin ne haberle ne de haberin sitede yer alan içeriğiyle bir ilgisi olmadığı görülmektedir. *Kovuldu!* ibaresi balığa eklenerek sansasyonel bir hava oluşturulmuştur.

Resim-14 yeniakit.com.tr, 07.11.2016 Resim-15 yeniakit.com.tr, 07.11.2016 (1)

Bu haber için diğer internet sitelerine bakıldığı zaman, subayla ilgili Türk Genelkurmay’ında bir görevlendirme yapılmadığı açıkça ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Resim 16’da görülen 7 Kasım 2016 tarihli Hürriyet internet sitesinin haber başlığında ABD’li subayın Genelkurmay’da görevlendirilmediği anlaşılmaktadır. Yeni Akit’in haber başlığını tekzip eden bir başka örnek olarak Yeni Şafak internet sitesinin bu konudaki haber içeriği yeterince açıklayıcıdır. Resim 17’de verilen haber içeriğinde, subayın Genelkurmay’da görev yapacağı bilgisinin bir iddiadan ibaret olduğu açıkça ortaya konmaktadır.

Resim-16 hurriyet.com.tr, 07.11.2016

Genelkurmay'da ABD'li subay görev yapmayacak

Suriye ve Irak'taki operasyonların koordinasyonuyla ilgili ABD'li bir subayın Genelkurmay Başkanlığı karargahında görev yapacağı iddiasının gerçeği yansıtmadığı öğrenildi.

İnternet Haber Merkezi • 19:56 Kasım 07, 2016 • AA

Resim-17 yenisafak.com, 07.11.2016

8 Kasım 2016 tarihinde İnternethaber internet sitesinde yer alan bir haber başlığında “FETÖ’cü Çıktı Açığa alındı” yazısıyla verilen başlıkta kimin FETÖ’cü çıktığı noktasında bir kafa karışıklığı yaratılmaktadır. Resim 18’de verilen başlığın konusu araştırıldığında; özel bir kanalda yayınlanan “O Ses Türkiye” programına çıkmış olan bir yarışmacının FETÖ örgütüyle bağlantısı tespit edildiği için açığa alındığı anlaşılmaktadır. Fakat başlıkta yer alan tasarımda programın jüri üyesi sanatçı Athena Gökhan ön plana çıkarılarak anlam kaymasına yol açılmaktadır. Habere konu olan yarışmacı arka planda ve Athena Gökhan’a kıyasla son derece silik biçimde verilmiştir. Bu başlıkta açığa alınan kişinin, yukarıda ismi geçen programa katıldığını göstermek amacıyla Athena Gökhan’ın resminin verilmiş olacağı akla gelse de, programın belirtilmesi için tek bir jüri üyesi yerine topluca üyelerin veya programı belirten dekordan bir parçanın verilmesi daha belirtici olacaktır. Bu şekilde yapılmayıp Athena Gökhan’ın belirgin bir şekilde ve jürinin diğer üyeleri olmadan verilmesi soru işaretlerine yol açabilir. Sanatçının fotoğrafının kullanılmasının masumane bir fotoğraf kullanımı olmadığı ve okuyucunun başlıkta geçen yazı konusunda Athena Gökhan isminden şüphe duyup haberi okumak için tıklama eylemi gerçekleştirme olasılığının yükseltilmesi ihtimali akla gelmektedir. İnternethaber sitesinde yer alan bu haber başlığının manipülatif yapısından dolayı etik ihlale yol açtığı söylenebilir. Diğer yandan Aynı gün içinde örnekleme de yer alan diğer internet sitelerinde bu konuyla ilgili bir habere ise rastlanmamıştır.

Resim-18 internethaber.com, 08.11.2016

Yine 8 Kasım 2016 tarihli Sabah internet sitesinde yer alan “İlk belirlemelere göre öldürülen... TSK’dan Hava Harekâtı” yazısıyla verilen haber başlığı haberin içeriğini kısmen yansıtmakla birlikte arka planda kullanılan görselin hava harekâtı cümlesini karşılamaktan uzak olduğu görülmektedir. Resim 19’da verilen başlık görselini incelediğimizde, bu tarz haberlerde genellikle kullanılan jet uçağı görselinin

aksine, karadan fırlatılan roket görüntülerinin yer aldığı bir fotoğraf kullanılmıştır. Fotoğraf burada içeriği destekleyen ve açıklayan bir öge olarak kullanılmamış, yalnızca iyi bir saldırı fotoğrafı olduğu için başlıkta yer verilmiştir. Bu başlık kullanılan fotoğraf bakımından içerik ile ayrılmaktadır.

Resim-19 sabah.com.tr, 08.11.2016

8 Kasım 2016 tarihinde Yeni Akit internet sitesinde yer alan "O ilde son 20 yılın en büyük darbesi: 80 Terörist Öldürüldü" yazısıyla verilen başlıkta haberin içeriğinin çarpıtıldığı söylenebilir. Gerçekte öldürülen 80 terörist son 6 ayın toplam sayısını vermektedir. Oysa haber başlığında bunu açıklayan bir ifade yer almamaktadır. Okuyucu 80 teröristin tek bir saldırıda öldürüldüğü düşüncesine kapılabilir. (Bkz. Resim-20)

Resim-20 yeniakit.com.tr, 08.11.2016

Aynı haber Sabah gazetesinde de aynı tarihte başlıklara taşınmıştır. Yine buradaki başlıkta da Yeni Akit'te olduğu gibi PKK'ya vurulan darbenin 6 aylık süreci kapsadığına dair bir belirteç bulunmamaktadır. Kullanılan görsel ise büyük bir bombardımanı yansıtmaktadır. Resim 21'den yola çıkarak okuyucu yükselen dumanların çıktığı yerde örgüte son 20 yılın en büyük darbesinin vurulduğu operasyonun yapıldığını düşünebilir.

Resim-21 sabah.com.tr, 08.11.2016 (1)

Yeni Akit ve Sabah internet sitelerinde olduğu gibi bu haber Sözcü internet sitesinde de verilmiştir. Üstelik Sabah'ta yer alan görselin aynısı kullanılmıştır. Bu durum haberin ajans kaynaklı olma ihtimalini güçlendirmektedir. Resim 22'den yola çıkarak Sözcü'de kullanılan başlığın PKK kelimesi yerine Örgüt kullanılması dışında Sabah'takiyle aynı olduğu görülmektedir. Buradaki içerik yansıtma sorunu yukarıda Sabah internet sitesinde anlatılan sorunla aynıdır.

Resim-22 sozcu.com.tr, 08.11.2016

Yukarıda Yeni Akit, Sabah ve Sözcü internet sitelerinden alınan örneklerde verilen sorunun 1 Kasım 2016 tarihinde Haber 7 internet sitesinde yer alan ve Resim-1'de verilen haber başlığındakiyle aynı olduğu anlaşılmaktadır. Örnekleme dâhil edilen sitelerde zaman aralığının saklanarak içeriği eksik veya hatalı aktarılan çok sayıda başlığa rastlandığı söylenebilir.

9 Kasım 2019 günü Sabah internet sitesinde yer alan haber, uzun süredir gündemde olan bir konuyla ilgilidir. Bu konu ABD yeni başkanı Trump'un FETÖ örgütüyle ilgisi olduğu düşünülen kimselere karşı nasıl tavır takınacağıyla ilgilidir.

Resim 23'e bakıldığında haberin başlığında kullanılan yazı şöyledir: *"Donald Trump ABD Başkanı Seçilince... FETÖ'cü Enes'e Büyük Şok"* Başlığa tıkladığında ise günün spor olaylarının tamamını barındıran bir içerik karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan başlıkta kullanılan fotoğrafta Enes Kanter sporcu kimliği yerine bambaşka bir fotoğrafla yansıtılmıştır. Oysa haberde vurgulanan içerik, siyaset ve sporla ilgilidir. Başlıkta kullanılan fotoğraf ise magazin fotoğrafı niteliğindedir. Bu bakımdan değerlendirildiğinde Enes Kanter'in fotoğrafı içerikten bağımsız durmaktadır. Üstelik başlıkta belirtildiği gibi Enes Kanter için bir şok durumu söz konusu olmayıp daha ziyade bunun bir beklenti ve temenni olduğu anlaşılmaktadır.

Resim-23 sabah.com.tr, 09.11.2016

ABD başkanlığına Donald Trump'un gelmesinden sonra Türk basınında Trump'un FETÖ örgütüne tavır alacağı ve örgüt üyelerinin iadesi noktasında olumlu adımlar atacağı şeklinde düşünceler gündeme gelmeye başlamıştır. Ancak bu süreçte bu konuyla alakalı örnekleme dâhil olan haber sitelerindeki haber başlıkları incelendiğinde gerçeği yansıtmayan bir temenniden söz edildiği söylenebilir. Yukarıda verilen Enes Kanter haberi de kamuoyunda Trump'un FETÖ'cülerle ilgili Türkiye'nin beklentilerine uygun adımlar atacağı kanaatini yayma çabasıdır. Oysa, geçen zaman bu durumun böyle olmadığını ortaya koymuştur.

9 Kasım 2016 tarihli Haber 7 internet sitesi haber başlığında *"Donald Trump FETÖ'ye karşı ne yapacak? ABD'den ilk yorum!"* şeklinde verilen başlığın içeriğine göz gezdirildiğinde; bunun Türkiye açısından bir beklenti olduğu ve ABD kanadında böyle bir durumun asla gündemde olmadığı bariz şekilde görülmektedir. Oysa Resim 24'e bakıldığında haberin başlığında kamuoyunun beklentilerine yönelik merak uyandıran bir ifade kullanıldığı görülmektedir. Bu başlığı gören okuyucu haberi tıkladığında sanki Trump'un bu anlamda yapacaklarının sıralı listesiyle karşılaşacağı bir içerik beklentisine girebilecektir. Oysa durumun böyle olmadığı Resim 25'teki haberin gövdesinin incelenmesiyle ortaya çıkmaktadır. Resimde

görüldüğü gibi, ABD Büyükelçisinin cevabının haber başlığındaki beklentiye cevap vermediği söylenebilir.

Resim-24 haber7.com, 09.11.2016

Resim-25 haber7.com, 09.11.2016 (1)

Gene Trump ve FETÖ ilişkisi Yeni Akit sitesinde de başlığa taşınmıştır. "Trump FETÖ'ye ne yapacak? ABD'den ilk Açıklama" yazısı ve Trump fotoğrafıyla verilen haber başlığından yola çıkarak okuyucuda Trump'un neler yapacağı beklentisi oluşturulmaktadır. (Bkz.Resim-26) Oysa başlığa tıklandığında haberin gövdesinde bunun bilinmediği ifade edilmektedir. Bu başlık okuyucuda hayal kırıklığı yaratmaktan başka bir anlam taşımamaktadır. Başlığa bakıldığı zaman okuyucu üzerinde yönlendirici bir etkisinin olduğu düşünülebilir.

Resim-26 yeniakit.com.tr, 09.11.2016

Milliyet.com.tr haber sitesinin 10 Kasım 2016 tarihli haber başlıklarından birinde “*Bu ayrıntı polisin gözünden kaçmadı! Islak kıyafetle dolaşıyordu yakalandı*” ifadesinin kullanılması haber içeriği ile başlığın birbirinden oldukça uzak bir ilişkiye sahip olduğunu göstermektedir. Resim 27’de verilen başlık tıklandığında ıslak kıyafetle dolaşan kişinin Midilli adasına kaçmak isterken bottan düşerek ıslanan sözde FETÖ imamı olduğu anlaşılmaktadır. Oysa, başlıkta bunu yansıtan yazılı veya görsel bilgiye rastlamak mümkün değildir.

Resim-27 milliyet.com.tr, 10.11.2016

Yukarıdaki haber gün içinde diğer haber sitelerinde Milliyet.com.tr sitesindeki başlık kullanımının – görsel ve sentaktik yapı – aksine içerikle ilişkili olarak servis edilmiştir. Bu bağlamda Sabah gazetesi internet sitesinde hazırlanan başlık hem görsel hem de sentaktik bakımından içeriği açıklar ve destekler biçimdedir. Resim 28’deki başlıktan yola çıkarak botla kaçmaya çalışan FETÖ imamı bilgisine hem görsel hem de yazılı ifadeden kolaylıkla ulaşılmaktadır.

Resim-28 sabah.com.tr, 10.11.2016

11 Kasım 2016 Yeni Akit haber başlıklarından biri, Fetullah Gülen'e Amerika'ya gitmeden hemen önce MİT tarafından yapılan operasyonu; sanki 15 Temmuz sürecinden sonraki bir tarihte yapılmış gibi yansıtmaktadır. Haberin başlığında bunun eski MİT müsteşarı Emre Taner'in geçmişe yönelik bir açıklaması olduğuna dair herhangi bir belirti bulunmamaktadır. Resim 29'da görüldüğü üzere "Gülen'in evine baskın 'Yatağı hala sıcaktı'" yazısı, Gülen'in fotoğrafı ve yatağından oluşan görselle bir arada sunulularak haber retoriğinin güçlendirildiği söylenebilir. Diğer taraftan oluşturulan bu başlığın olayın neredeyse 10 yıl önce gerçekleşen bir operasyonun ayrıntısı olduğu gerçeğini açıklamaktan son derece uzak olduğu görülmektedir. Başlıkta 'Yatağı hala sıcaktı' ibaresi tırnak içinde verilerek bu sözün alıntı olduğu vurgulansa da, sözü söyleyen kişinin belirsiz olması haberin manipülatif niteliğini artırmaktadır.

Resim-29 yeniakit.com.tr, 11.11.2016

Aynı haber İnternethaber sitesinde de yeni oluşmuş bir olay gibi yansıtılmıştır. Oysa yukarıda da bahsedildiği üzere, bu taze bir haber değildir. Yine bu başlıkta da Fetullah Gülen ve yatak görselleri kullanılarak benzer bir söylemin oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. (Bkz. Resim 30)

Resim-30 internethaber.com, 11.11.2016

Bilindiği üzere 15 Temmuz darbe girişiminden sonra ABD’de bulunan veya darbe sonrası bu ülkeye kaçan FETÖ mensupları haber mecralarında önemli oranda yer bulmuşlardır. Bu isimler çoğunlukla vatan haini olmakla suçlanmış, FETÖ’ye verdikleri destekten vazgeçip Türk adaletine sığınmaları gerektiği dile getirilmiştir. ABD’de spor yaşamını sürdüren Türk basketbolcu Enes Kanter’de bu süreçte FETÖ üyesi olmakla suçlanan medyatik bir isim olarak haberlere sıklıkla konu olmuştur. 13 Kasım 2016 günü Haber 7 internet sitesinde *“Kafası çalışmıyor demişim, beni haklı çıkardı”* ibaresiyle yer alan haber başlığında Enes Kanter’in yakın plan resmi kullanılmıştır. Bu başlıktan yola çıkarak, başlıkta kullanılan yazının Enes Kanter tarafından bir başkası için mi, yoksa başka birisi tarafından Enes Kanter için mi söylendiği belirsizdir. Resim 31’de verilen başlığa tıklanıp haber sayfasına gidildiğinde ise; bu sözün Türkiye Basketbol Federasyonu Başkanı Hidayet Türkoğlu tarafından söylendiği anlaşılmaktadır. Haber başlığı belirsizlik oluşturarak merak uyandırma çabası içine girmiş, fakat haberin içeriğini büyük oranda yansıtmaktan uzaklaşmıştır.

Resim-31 haber7.com, 13.11.2016

Hidayet Türkoğlu tarafından basketbolcu Enes Kanter için söylenen bu sözler araştırmanın örneklemimi oluşturan diğer haber sitelerinde de haber başlıklarına taşınmıştır. Resim 32'ye baktığımızda Sözcü'deki başlıkta sözleri söyleyen Hidayet Türkoğlu'nun ismi, resmi ve söylemi birlikte kullanılmıştır. Sözcü'de kullanılan bu başlık ise haberin içeriğini okuyucuya yansıtmaktadır.

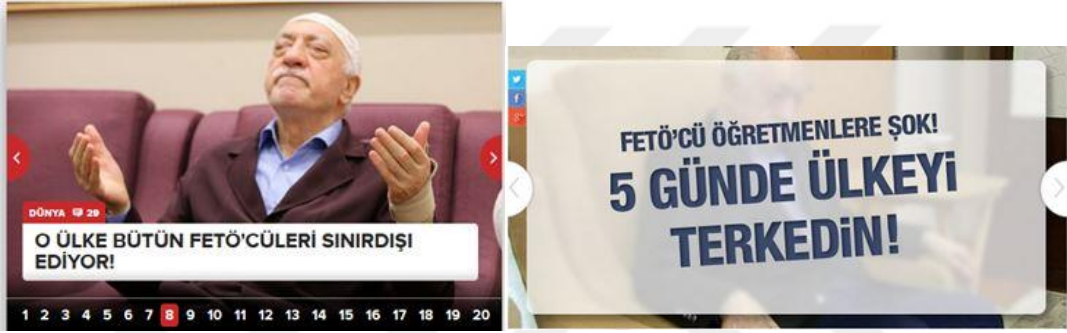
Resim-32 sozcu.com.tr, 13.11.2016

14 Kasım 2016 tarihli haber başlıklarına baktığımızda Sabah gazetesi internet sitesinde yer alan bir başlığın haberin içeriğini yeterince yansıtmadığı görülmektedir. . “**FLAŞ FLAŞ FLAŞ 3 Bin 456 Kişi İhraç Edildi**” yazısı ile kırmızı fon üzerinde hazırlanan haber başlından anlaşılan tek şey, kaç kişinin ihraç edilmiş olduğudur. İhraç edilenlerin kim oldukları ve hangi suç bağlamında ihraç edildikleri hakkında bilgi verilmeyerek haberin kapsamı son derece geniş tutulmuştur. Resim 33'te başlığını verdiğimiz haberin içeriğine baktığımızda ihraç edilen kişilerin hâkim ve savcılar olduğunu anlamaktayız.

Resim-33 sabah.com.tr, 14.11.2016

Resim 34'te yer alan,15 Kasım 2016 tarihli Habertürk internet sitesinde Fetullah Gülen'in resmi altında "O Ülke Bütün FETÖ'cülerini Sınır Dışı Ediyor" yazılı bir başlık bulunmaktadır. Bahsedilen örgüt üyelerinin Dünyanın her tarafındaki ülkelerde faaliyet gösterdikleri düşünüldüğünde, ülkenin hangisi olduğu elbette okuyucu açısından önemlilik oluşturacaktır. İzleyicideki merak duygusunun haberi tıklatmaya yönelik aşırı kullanılması okuyucunun haber mecrasını terk etmesine yol açacaktır. Okuyucu "nasıl olsa gene kenarda köşe de kalmış bir ülkedir" diye düşünmeye başladığında internet sitesine duyulan güven de azalmış olacaktır. Tıpkı Habertürk sitesindeki gibi bu haberin başlığını içeriği yeterince yansıtmayacak şekilde veren haber siteleri olduğu gibi; bazı internet sitelerinde içeriği yansıtmayacak biçimde ülke ismi verilerek yayınlanmıştır. (Bkz. Resim-35, Resim-36, Resim-37)

Resim-34 haberturk.com, 15.11.2016 Resim-35 internethaber.com, 15.11.2016

Resim-36 sozcu.com.tr, 15.11.2016 Resim-37 ensonhaber.com, 16.11.2016

16 Kasım 2016 günü Milliyet gazetesi internet sitesinde DEAŞ Terör örgütünün Irak'ın Nemrut kentinde tahrip ettiği heykellerle ilgili bir haber servis edilmiştir. (Bkz. Resim-38) Haberin başlığında "Şoke Eden Fotoğraflar... Bu Haliyle İlk Kez!" yazısı kayalar arasında poz vermiş bir savaşçı fotoğrafıyla birlikte verilmiştir. Kullanılan fotoğraf ve yazılardan yola çıkarak haberin konusunun DEAŞ'ın Tahrip ettiği heykellerle ilgili olduğunun tahmin edilmesi son derece güç olacaktır. Dolayısıyla kullanılan bu haber başlığı ile haber metni arasındaki ilişkinin oldukça sınırlı olduğu söylenebilir.

Resim-38 milliyet.com.tr, 16.11.2016

Yine 16 Kasım 2016 tarihli Haber 7 internet sitesinde çıkan bir haberde FETÖ örgütü lideri Fetullah Gülen'in fotoğrafı üzerinde "Tüm örgütlerden farklı, Üzerine kayıtlı 491 hat çıktı" yazısıyla bir haber başlığı hazırlanmıştır. Resim 39'da verilen başlığın arka planında kullanılan görselde örgüt liderinin telefonla konuşmakta olan bir fotoğrafı yer almaktadır. Hem fotoğraf hem de kullanılan haber yazısından yola çıkılarak 491 adet hattın Fetullah Gülen isimli örgüt liderine ait olduğu düşüncesi oluşabilmektedir. Haberin gövdesinde ise bahsedilen telefon hatlarının örgütün sözde İsrail İmamı Harun Tokat üzerine kayıtlı olduğu anlaşılmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere haber başlığı okuyucuyu yanıltmaya yönelik manipülatif bir niteliğe sahiptir.

Resim-39 haber7.com, 16.11.2016

17 Kasım 2016 Ensonhaber internet sitesinde tutuklu HDP başkanı Selahattin Demirtaş'ın bir görevliyle çekilmiş fotoğrafının yanında "Bize siyaset yaptırmıyorlar derler siyasetçi kaçırlılar" yazısıyla verilen haberde bahsedilen kaçırılmış siyasetçilerin, Kuzey Suriye'de faaliyet gösteren Yetiki partisi yetkilileri olduğu ve kaçırılan örgütün de PYD olduğu medyadaki diğer kaynaklardan anlaşılmıştır. Resim 40'ta verilen haber başlığında kullanılan fotoğraf ve yazının içeriği gerek PYD örgütünü, gerek de Kuzey Suriye'de bulunan siyasal partiyi açıklamaktan son derece uzak bir niteliğe sahiptir.

Resim-40 ensonhaber.com, 17.11.2016

Aynı haber 17 Kasım 2016 tarihli Sabah gazetesi internet sitesinde ise kaçırma eylemini yapan terör örgütünün ismi ve kaçırılan siyasetçilerin milliyetleri açıklanarak verilmiştir. Diğer yandan başlıkta kullanılan fotoğraf kaçırma eylemini gerçekleştiren PYD terör örgütünü net bir biçimde ortaya koymaktadır. (Bkz. Resim-41)

Resim-41 sabah.com.tr, 17.11.2016

Yine aynı haber İnternethaber internet sitesinde “*Barzani’ye Yakın Partiye PYD baskını, Ofis Basıp Yöneticileri Götürdüler*” yazısıyla haber başlığı yapılmış ve yazının arka planında ise 2 askerin yer aldığı bir fotoğrafa yer verilmiştir. (Bkz. Resim-42) İnternethaber bu başlığıyla Ensonhaber sitesinin aksine haberin başlığı ile içeriği arasında okuyucuyu bilgilendirecek ve yönlendirecek doyurucu bir ilişki oluşturmaktadır. Diğer taraftan Ensonhaber ’in kullandığı yazı ve fotoğraf ise anlam ve içerik karmaşası yaratmaktadır. Demirtaş’ın Türkiye’de tutuklanıp ceza evine konulmasıyla PKK ve PYD terör örgütlerinin tüm eylemleri arasında ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Her iki terör örgütünün işlediği suçlar adeta Selahattin Demirtaş üzerine yıkılmıştır. Suriye’de meydana gelen bir kaçırma olayı bile Demirtaş’ın tutukluluğunun haklı bir delili gibi yansıtılmaya çalışılmıştır.

Resim-42 internethaber.com, 17.11.2016

Milliyet internet sitesinin 17 Kasım 2016 tarihli haber başlığında “*O ülkeden Açık Destek! Terör Örgütünün Başını Parlamentoda Konuşturacaklar*” yazısı bir parlamento görüntüsüyle beraber verilmiştir. Resim 43’te verilen başlıkta kullanılan parlamento resminden hangi ülke olduğunu anlamak mümkün değildir. Düşük kaliteli olan fotoğrafta yer alan parlamento görüntüsünü anlamlandırmak oldukça zordur. Başlıkta kullanılan yazıda örgütün hangisi olduğu açıklanmamıştır. Milliyet gazetesi internet sitesinde yer alan bu haber başlığı tıklanıldığında ise PYD lideri Salih Müslim’in İngiliz Parlamentosunda Konuşma yapacağı ortaya çıkmaktadır. Haberin başlığı içeriği yansıtılmaktan uzaktır.

Resim-43 milliyet.com.tr, 17.11.2016

Milliyet gazetesinde yanıltıcı biçimde başlıklandırılan Salih Müslim haberi, aynı tarihli Yeni Akit sitesinde konuşma yapacağı ülkenin ismi ve kendi isminin yer aldığı bir başlık kullanımı ile verilerek haber içeriği ile uyum sağlanmıştır. (Bkz. Resim-44)

Resim-44 yeniakit.com.tr, 17.11.2016

Hürriyet gazetesinin 18 Kasım 2016 tarihli haber başlığı “*Bakın nereye gizlemişler... Temizlikçi Buldu*” yazısı ile verilmiştir. Resim 45’te görülen bu haber başlığının arkasında yer alan görselde; bir kapı, duvar, duvarda bir pano, kapı üstünde ve duvarın sol köşesinde iki lamba görülmektedir. Başlık ve görsel bir arada değerlendirildiğinde gizlenmiş bir şey hakkında düşündürülmeye çalışıldığı söylenebilir. Fakat başlığın haberin konusu hakkında hiçbir bilgi vermediği görülmektedir. Haberin gövdesine bakıldığında ise; FETÖ’nün eski okulundaki lambalar içinde gizli kamera bulunduğu görülmektedir. Gerek başlıkta kullanılan görsel, gerekse yazılar bu içerik hakkında bilgi vermekten son derece uzaktır.

Resim-45 hurriyet.com.tr, 18.11.2016

Hürriyet internet sitesinde verilen bu başlığın bir benzeri de bir gün sonra 19 Kasım 2016 tarihli Haber 7 sitesinde yayınlanmıştır. Haberin başlığından ise, bulunan şeyin okul binasında ve lamba içine gizlenen bir şey olduğu anlaşılmaktadır. (Bkz. Resim-46) Fakat yine de, haberin içeriğindeki önemli bilginin terör örgütü olduğu düşünüldüğünde içeriği kısmen, fakat yeterince yansıtmadığı, daha çok merak uyandırmaya dayalı tık gazeteciliğine hizmet ettiği görülmektedir.

Resim-46 haber7.com, 19.11.2016

Aynı haberle ilgili Milliyet gazetesi internet sitesinin başlığı ise diğer başlıklara oranla daha çok enformasyon içermektedir. Resim-47'den anlaşıldığı üzere buradaki haber başlığında terör örgütünün ismi verilmemekle birlikte, gizlendiği söylenen şeyin kimin odasında ve neyin içine bulunduğu yazılı ve görsel olarak doyurucu biçimde verilmiştir. Milliyet gazetesinde yer alan haber başlığı içeriği yansıtır anlamında Hürriyet ve Haber 7 sitesine göre daha enformatik bir yapıya sahiptir.

Resim-47 milliyet.com.tr, 18.11.2016

İnternethaber internet sitesinde 19 Kasım 2019 tarihinde yayınlanan bir haberden CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu ve MHP lideri Devlet Bahçeli'nin korumalarının FETÖ'nün şifreli haberleşme programı olan ByLock kullanıcıları arasında olduklarının tespit edildiği anlaşılmaktadır. Fakat Resim 48'den yola çıkarak haber başlığının Devlet Bahçeli ve Kemal Kılıçdaroğlu'nun fotoğraflarının yanına "ByLock listesinden Çıktılar" yazısıyla birlikte verildiği görülmektedir. Gerçekte ByLock listesinde isimleri yer alanlar ise bu iki liderin korumalarıdır. Ancak haberin başlığındaki tasarım her iki parti liderinin adı geçen bu programı kullandıklarını ima edecek biçimdedir. Buradan yola çıkarak bu haber başlığında içeriğin uygun yansıtılmadığı söylenebilir.

Resim-48 internethaber.com, 19.11.2016

Aynı haberin Milliyet internet sitesindeki başlığı, İnternethaber sitesindeki gibi değildir. (Bkz. Resim-49). Milliyet'te yer alan başlıkta "Kılıçdaroğlu ve Bahçeliye şok"

ifadelerine yer verilmekle birlikte; alt başlıkta geçen “Korumaları...” yazısı haberin kişilerinin direkt bu iki parti lideri olmadığını açıklar mahiyettedir. Bununla birlikte haberin asıl konusunun ByLock programı kullanımı olduğu düşünüldüğünde, Milliyet internet sitesindeki haber başlığının, İnternethaber sitesindeki kadar olmamakla birlikte içeriği yansıtmaktan yine de yoksun olduğu ifade edilebilir.

Resim-49 milliyet.com.tr, 19.11.2016

ByLock haberi Habertürk gazetesi internet sitesinde ise içeriği yansıtacak biçimde oluşturulmuştur. Resim 50’de görüldüğü üzere fotoğraf olarak Bahçeli ve Kılıçdaroğlu’nun yan yana oturduğu bir resim kullanılmış, ayrıca başlık çerçevesi içine sol tarafta oluşturulan iki küçük pencere ile FETÖ ve ByLock ile ilintili resimler yerleştirilmiştir. Ayrıca başlık yazısı olarak da “Kılıçdaroğlu ve Bahçeli’ye Koruma Şoku” yazılmış; alt başlık olarak “ByLock’tan Açığa Alındılar...” ifadesi kullanılarak haber içeriği düzgün ve doyurucu bir biçimde yansıtılmıştır.

Resim-50 haberturk.com, 19.11.2016

19 Kasım 2016 Tarihli Haber 7 internet sitesinde yer alan bir başlık şöyledir: “Fotoğrafları dağıtıldı Her yerde aranıyorlar Polis alarma geçti!” Bu başlığın yazısı Resim 51’de görüldüğü gibi kırmızı bir fon üzerine sarı ve beyaz renklerde yazılmıştır. Haber polisin büyükşehirlerde eylem hazırlığında olduğunu düşündüğü 2 PKK’lı teröristin peşinde olmasını konu etmektedir. Ancak haberde kullanılan başlık

içeriği anlatmada son derece zayıf kalmaktadır. Haber başlığından polis tarafından aranan birileri olduğu anlaşılakta, fakat bu kişilerin ne türden suçlular olduğu, neden arandığı gibi bilgilere yer verilmemektedir. Bu sebeple başlığın yeterli enformasyona sahip olmadığı söylenebilir.

Resim-51 haber7.com, 19.11.2016

Bu haberle ilgili diğer internet sitelerinde çıkan bazı başlıkların Haber 7 sitesi aksine içeriği yansıtma anlamında daha başarılı oldukları görülmektedir.

Hürriyet gazetesi internet sitesi aranan teröristlerin fotoğraflarını haber başlığının çerçevesinde kullanmıştır. Fotoğraflardan bu kişilerin PKK terör örgütü mensubu oldukları özellikle soldaki kişinin kıyafetinden yola çıkılarak anlaşılmaktadır. (Bkz. Resim-52) Haber fotoğrafçılığında bazen terör eylemleri gibi toplumun nefretini çeken eylemlere katılan kişilerin fotoğrafları medyada yayınlanarak bunların kamu vicdanında yargılanmaları için zemin oluşturulur. Bu yolla terör örgütleri ve mensuplarının toplum için ne kadar zararlı oldukları topluma benimsetilir.⁵⁸⁶ Bu görselde de haberin retorliğini güçlendirmek ve kamu vicdanında yargılanmalarını sağlamak için böyle bir kullanım yapıldığı söylenebilir.

⁵⁸⁶ Kanburoğlu, a.g.e., s. 436.

Resim-52 hurriyet.com.tr, 19.11.2016

Sabah gazetesi internet sitesi ise haber başlığında hem iki teröristin fotoğraflarını kullanmış hem de hangi örgüte üye olduklarını belirtmiştir. Sabah gazetesi internet sitesi ayrıca bu iki teröristin polis tarafından arandığını da haber başlığında yazıyla belirtmiştir (Bkz. Resim-53). Bu durumda Haber 7 sitesinde tamamen ve Hürriyet gazetesi sitesinde kısmen içeriği yansıtmayan biçimde oluşturulan haber başlığının Sabah gazetesi internet sitesinde içeriğe uygun bir enformasyon ile servis edildiği söylenebilir.

Resim-53 sabah.com.tr, 19.11.2016

20 Kasım 2016 tarihinde Yeni Akit gazetesi internet sitesinde yer alan "Akar'dan toplantıda çok sert sözler. Terbiyesizliktir Ahlaksızlıktır" yazısıyla düzenlenen haber başlığında mavi ve kırmızı fon üzerine beyaz renk kullanılmıştır. Resim-54'te görüldüğü gibi başlık çerçevesinde ayrıca Milli Savunma Bakanı Akar'ın bir fotoğrafına da yer verilmiştir. Fotoğraf incelendiğinde Akar'ın yüz ifadesinden ve işaret parmağının konumlandırılmasından kızgın olduğu söylenebilir. Fakat Akar'ın

bu kızgınlığının ve sarf ettiği sözlerin sebebi ve tavrının kime yönelik olduğu noktasında bir enformasyona yer verilmemektedir. Haberin gövdesinde ise Akar'ın bu tepkiyi İstanbul'da gerçekleştirilen NATO 62. Parlamenterler Asamblesi'nde Ermeni Milletvekili Koryun Nahapetyan'ın Ermeni soykırımı iddialarını dile getirmesi üzerine verdiği anlaşılmıştır. Fakat Yeni Akit gazetesi internet sitesinde Akar'ın tepkisine yol açan konu ve kişiden bahsedilmeyerek bilgi eksiltmesi yapılmıştır. Başlığın bu haliyle haberin içeriğini yansıtmaktan uzak olduğu ve konusunun da spekülasyona açık olduğu söylenebilir.

Resim-54 yeniakit.com.tr, 20.11.2016

20 Kasım 2016 Tarihli Hürriyet gazetesi internet sitesi de haberin başlığını Yeni Akit gazetesi internet sitesinde olduğu gibi içeriği yeterince yansıtmayacak biçimde hazırlamıştır. Resim 55'te Hürriyet gazetesinin fotoğraf karesi olarak Yeni Akit'le aynı fotoğrafı ve şekil olarak da neredeyse aynı tasarımı kullandığı görülmektedir. Yine bu başlık tasarımı için de, içeriği yansıtan bir enformasyona sahip olmadığı söylenebilir.

Resim-55 hurriyet.com.tr, 20.11.2016

Yeni Akit ve Hürriyet'in aksine Yeni şafak gazetesi internet sitesi haber başlığı, haberin içeriği hakkında okuyucuya yeterli bilgiyi vermektedir. Resim 56'dan anlaşılacağı üzere Yeni Şafak sitesinin haber başlığında Hem Akar, hem de Ermeni vekilin olay anındaki fotoğraflarına yer verilmiştir. Başlığın yazılı kısmında ise Akar'ın Ermeni vekile hangi konuda yanıt verdiği ve o sırada o mekânda neden bulunduğu açık şekilde belirtilmiştir.

Resim-56 yenisafak.com, 20.11.2016

Tıpkı Yeni Şafak internet sitesi gibi Ensonhaber internet sitesi de bu haberin başlığını içeriğe uygun bir şekilde okuyucuya yansıtmiş ve görseli de haber retoriği ile uyumlu bir şekilde kullanmaktadır. (Bkz. Resim-57)

Resim-57 ensonhaber.com, 20.11.2016

21 Kasım 2016 tarihinde Milliyet gazetesi internet sitesinde yer alan bir başlıkta 15 Temmuz darbe girişimi sırasında Ankara Kara Harp Okulu'nda kritik görevlerde bulunan ve daha sonra firar eden üst düzey subaylarla ilgili habere yer verilmiştir. Resim-58'den de anlaşılacağı gibi haberin başlığı ne subayları ne FETÖ örgütünü çağrıştıracak en küçük bir emare barındırmamaktadır. Milliyet gazetesi internet sitesinde yer alan haberin başlığında herhangi bir fotoğraf kullanılmamış, fonda renk olarak kahverengi ve siyah tercih edilmiştir. Başlığın yazıları için ise beyaz ve sarı renkler seçilmiştir. İki ayrı renk, iki ayrı bilgiyi birbirinden ayırmak için kullanılmakta ve beyazdan sonra tercih edilen sarı rengin ise dikkat çekme amacına hizmet ettiği görülmektedir. Başlığın yazısında "Fotoğrafları Dağıtıldı... Gören İhbar

etsin! Her yerde aranıyorlar!" ibaresi kullanılmıştır. Bu ifadelerden de haberin içeriği hakkında aydınlatıcı bir bilgiye ulaşmak mümkün olmamakta, muğlak bir durum oluşmaktadır.

Resim-58 milliyet.com.tr, 21.11.2016

Milliyet gazetesi internet sitesinin aksine Sözcü ve Habertürk gazeteleri internet sitelerinde yer alan aynı haberin başlığı, içeriğe dair daha çok enfomasyona sahiptir. Özellikle Habertürk gazetesi internet sitesinin başlığının içeriği tam olarak yansıttığını söylenebilir.

Sözcü gazetesi internet sitesinin başlığı ele alındığında; Milliyet'in aksine aranan kişilerin kimlikleri konusunda açıklayıcı bir başlık hazırlandığı görülmektedir (Bkz. Resim-59).

Resim-59 sozcu.com.tr, 21.11.2016

Habertürk gazetesi internet sitesinin aynı haberle ilgili başlığında ise; arananların kimler olduğu ve ne sebeple arandıkları son derece açık şekilde verilmiştir (Bkz. Resim-60). Bu başlık, Milliyet internet sitesindeki başlığın aksine haberin içeriği konusunda okuyucuya yeterli bilgi akışı sağlamaktadır.

Resim-60 haberturk.com, 21.11.2016

22 Kasım 2016 tarihli haberler içinde yer alan bir haber futbol dünyasında uzun süre yöneticilik yapmış bir iş adamının FETÖ suçlamasıyla arandığıyla ilgilidir. Bu haber İnternethaber sitesinde “Ünlü İşadamına FETÖ Şoku” başlığıyla yayınlanmıştır. Resim 61’de yer alan İnternethaber’deki başlık incelendiğinde; beyaz zemin üzerine siyah kalın harfler kullanıldığı görülmektedir. Başlıkta yazıyla birlikte hiçbir görsel malzeme kullanılmamıştır. Haberin başlığından sadece aranan bir iş adamı olduğu anlaşılmaktadır. Fakat iş adamının kim olduğu noktasında herhangi bir ipucu bulunmadığı için merak duygusuna ve dolayısıyla tıklamaya hizmet ettiği görülmektedir.

Resim-61 internethaber.com, 22.11.2016

Aynı haberin Ensonhaber sitesindeki başlığında ise hem bahsedilen iş adamının fotoğrafı kullanılmış hem de zamanında hangi futbol kulübünde çalıştığı belirtilmiştir. Ayrıca bu iş adamının hangi suçlama ile arandığı da haber başlığından anlaşılmaktadır. Ensonhaber sitesindeki başlık İnternet haber sitesindeki başlığa kıyasla haberin içeriğini son derece başarılı biçimde yansıtmaktadır. (Bkz. Resim-62)

Resim-62 ensonhaber.com, 22.11.2016

23 Kasım 2016 tarihinde İçişleri Bakanı Süleyman Soylu tarafından 2016 yılı içinde engellenen terör saldırıları hakkında bir açıklama yapılmış ve engellenen DEAŞ ve PKK saldırıları hakkında sayısal veriler verilmiştir. İnternethaber internet sitesinde bu haberin başlığı şu şekilde yer almıştır: *“PKK: 214 DEAŞ: 34 Bakan Soylu açıkladı”* Bu başlığın fonunda ise özellikle bulanıklaştırılmış bir patlama görüntüsü kullanılarak haberin içeriği ile görsel arasında bir anlam ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır. Ancak haberin başlığı yeterince açık değildir. Verilen rakamların ne olduğunu kestirmek ise oldukça güçtür. (Bkz. Resim-63)

Resim-63 internethaber.com, 23.11.2016

Aynı haberin Yeni Akit gazetesi internet sitesinde yer alan başlığı ise konuyu yeterince açıklamaktadır. Yeni Akit gazetesi internet sitesinde PKK ve DEAŞ terör örgütlerinin 258 saldırısının engellendiği ifade edilmektedir. İlginç bir farklılık olarak terör örgütünün ismi DEAŞ yerine DAEŞ olarak kullanılmıştır. (Bkz. Resim-64)

Resim-64 yeniakit.com.tr, 23.11.2016

25 Kasım 2016 tarihinde Bitlis Belediyesi Eş Başkanlarının tutuklanması Sabah internet sitesinde “*Başkanlar Tutuklandı*” yazısı ve adaleti simgeleyen mahkeme tokmağı görseli ile birlikte başlığa taşınmıştır.(Bkz. Resim 65) Temelde haber içeriği ile başlık arasında önemli bir farklılık bulunmamakla birlikte haberin kapsamının çok geniş tutulduğu, dolayısıyla başlığın tık haberciliğine hizmet ettiği görülmektedir. Başkanlar tutuklanmıştır, fakat bunların hangi kurumun başkanları olduğu açıklanmamaktadır. Başlığın kapsamının çok geniş tutulması haber başlığına bir muğlaklık katmaktadır. Haberin retoriğinin içerikten ziyade görselle güçlendirilmeye çalışıldığı söylenebilir. Aynı başlık Yeni akit gazetesi internet sitesinde ise “*Bitlis Belediye Başkanı Tutuklandı*” başlığı ile verilmiştir. (Bkz. Resim-66) Sabah gazetesi internet sitesindeki bilinmeyen başkan ile buradaki Bitlis Belediye Başkanı arasında sınırlılık bakımından devasa bir farklılık bulunmaktadır. Sabah gazetesi sitesindeki Başkan sınırları belirsiz bir başkandır. Bu bağlamda bu başlık kullanımı ile okuyucunun yeterli enfomasyona ulaşamadığı belirtilebilir.

Resim-65 sabah.com.tr, 25.11.2016

Resim-66 yeniakit.com.tr, 25.11.2016

27 Kasım 2016 tarihli Yeni Akit gazetesi internet sitesi haber başlığında “*Allah Yine Fetullah'ın Belasını Verdi*” yazısını kullanıp, çerçevenin solunda yanan ağaç fotoğraflarıyla birlikte verilmiştir.(Bkz. Resim-67) Başlığa ilk bakışta haberin neyle ilgili olduğunu anlamak oldukça zordur. Yine de yazıdan yola çıkılarak FETÖ elebaşı için gerçekleşmiş bir olumsuzluktan söz ettiği düşünülebilir. Fakat başlığa

tıklandığında haberin gövdesini farklı bir içeriğin oluşturduğunu görmekteyiz. Haber gövdesinde İsrail’de günlerdir devam eden orman yangınlarının bambaşka bir bakış açısıyla ele alındığı görülmektedir. FETÖ elebaşı Gülen’in daha önce yaptığı bedduaya gönderme yapılarak “*Ocaklarına Ateş düşsün*” cümlesi ile İsrail’deki yangın arasında ilişki kurulmuştur. Yeni Akit gazetesi internet sitesi, İsrail’deki Orman yangınını FETÖ ile ilişkilendirerek servis etmeyi tercih etmiştir. Yeni Akit’e göre bedduanın karşılığı orman yangını olmuştur.

Bu başlıkta gerçeğin çarpıtılarak sunulduğu ve toplumun bu olay hakkında yanlış kanaat edinmesine zemin hazırladığı söylenebilir. Bu noktada haber başlığının doğruluk, tarafsızlık ve gerçeklik bağlamında etik ihlale olanak sağladığı görülmektedir. FETÖ’nün başına gelenlerle ilgili bilgi edinmek isteyen okuyucu haberi tıklayarak, İsrail’deki orman yangınının farklı bir bakış açısından sunumu ile karşılaşmaktadır. İçerikten bağımsız oluşturulan bu başlığın dezenformasyon niteliği taşıdığı söylenebilir.

Resim-67 yeniakit.com.tr, 27.11.2016

29 Kasım 2016 tarihinde TSK’dan yapılan açıklamada 2 askerle irtibat kesildiği açıklanmıştır. Operasyona katılan 2 askerden bir süredir haber alınmamaktadır.

Bu haberle ilgili Haber 7 İnternet sitesi hazırladığı başlıkta TSK’dan bir açıklama yapıldığını belirtmiş fakat “*İrtibatımız Kesildi*” ibaresiyle ifade netliği sağlayamamıştır. TSK kesilen irtibattan neyi kastetmektedir; bu belli değildir. (Bkz. Resim-68)

Resim-68 haber7.com, 29.11.2016

Aynı haberin Hürriyet internet sitesindeki başlığında ise, irtibat kesilen 2 askerden açık bir ifade ile bahsedilmektedir. (Bkz. Resim-69)

Resim-69 hurriyet.com.tr, 29.11.2016

Habertürk internet sitesi ise başlığında okuyucuya içerikle ilgili yeterli bilgiyi sağlamaktadır. Bu başlığa göre TSK'nın iki mensubu ile irtibat kesilmiştir. Ayrıca haberin alt başlığında neden böyle bir durum oluştuğuna dair "Güvenlik Uzmanı Mete Yazar. Pusuya Düşürülmüşler" (Bkz. Resim-70) şeklinde bir açıklama ile açıklık getirilmektedir.

Resim-70 haberturk.com, 29.11.2016

Aynı haberin Haber 7, Hürriyet ve Habertürk internet sitelerindeki başlık kullanımlarına bakıldığında birbirinden farklılık gösterdiği görülmektedir. Bazı siteler haber değerini yansıtan başlıklar kullanmayı tercih ederken, bazı siteler ise haber niteliğini ve içeriğini yansıtmayan, eksik enformasyon içeren başlık kullanımını tercih etmektedir.

Örnekleme dahil edilen haber başlıkları incelendiğinde genel olarak haber başlıklarının enformasyon bağlamında muğlak bir temele dayandığı görülmektedir. İnternet sitelerinde kullanılan haber başlıkları tam olarak dezenformasyon içermemekle birlikte haber değerine dair unsurlarda eksiltme yaparak içeriğin anlaşılmasını zorlaştırmaktadır

Yapılan çalışma sonucu haber başlıklarının dışında haber retoriğini güçlendirmek için kullanılan fotoğrafların da seçiminde özenli davranıldığı söylemek güçtür. Haber başlıklarında kullanılan fotoğraf ve görsellerden bazılarının içerikle ilgili okuyucuya hiçbir bilgi yansıtmadığı gözlemlenmiştir. Bazı fotoğraflar içerikle uyumlu olmasa da görkemli ya da güzel olduğu düşüncesiyle kullanılabilir. Özellikle terör örgütlerine düzenlenen operasyonlarla ilgili başlıklardaki fotoğraflarda bu sorun yoğun biçimde ortaya çıkmaktadır. Hava harekâtından bahsedilirken kara araçlarının olduğu bir fotoğraf kullanılabilir, denizden yüzlerce kilometre uzaklıktaki bir bölgeye yapılan operasyon için Ege Denizi üzerinde tatbikat yapan savaş uçaklarının fotoğraflarına yer verilebilir. Kimi fotoğraflar adeta bazı olayların klişe görseli haline gelmiştir. Ajanslardan edinilen bazı fotoğrafların pek çok farklı günde farklı olaylar için kullanıldığı gözlemlenmiştir. Örneğin DEAŞ haberi için kullanılmış, çölün ortasında bekleyen makineli tüfekle donatılmış kamyonet görüntüleri, Kasım ayı içinde Irak ve Suriye bölgesi için yapılan çok sayıdaki haberin fotoğrafı olarak ta kullanılmıştır. Başlıklarda

kullanılan fotoğraflarla ilgili bir diğler önemli sorun da fotoğrafların fon içinde eritilerek belirsiz hale getirilmesidir. Bazı fotoğraflar arka planda kullanılarak ve genellikle karışık renkli bir fon içinde silikleştirilerek anlamını yitirmektedir. Böyle durumlarda kullanılan bu fotoğrafın, görsel çarpıcılık dışında başka bir anlamı bulunmamaktadır.

SONUÇ

Örnekleme oluşturan haber başlıklarda ağırlıklı olarak işlenen haber konularını ortaya koymak amacıyla; araştırmamızın yapıldığı dönemde en çok takip edilen 3 haber sitesinin rastgele seçilen 3 günlük haber başlığı trafiği incelenmiş (3, 13, 23 Kasım 2016) ortaya şu sonuçlar çıkmıştır:

Sabah.com.tr sitesindeki başlıklardan 9' u FETÖ, 8'i PKK, 3'ü Irak ve Suriye, 2'si ise PYD-YPG terör örgütüyle ilgilidir. Diğer haber başlıkları da 1'er adet olmak üzere; TSK, HDP, Terör konularını içermektedir.

Haber7.com sitesindeki başlıklardan 11'i FETÖ, 6'sı PKK, 4'ü YPG-PYD, 2'si Irak ve Suriye, 1 başlık ise Ermenistan ile ilgilidir.

Hürriyet. com.tr sitesinin haber başlıklarından 6 tanesi FÖTÖ, 4 tanesi DEAŞ, 3 tanesi PKK, 1 tanesi de Irak ile ilgilidir.

Yukarıdaki verilerden anlaşılacağı üzere; çalışmamızın zaman aralığında Milli Güvenlik konulu haber başlıklarında en çok FETÖ terör örgütü, PKK terör örgütü ile Irak ve Suriye'nin kuzeyinde konuşlanmış diğer terör örgütlerinin konu edildiği görülmektedir.

Araştırma kapsamında analiz edilen haber başlıklarından ortaya çıkan sonuçlar ise şöyledir:

Araştırmamızda yer alan bazı haber başlıklarının haber içeriğiyle uyumlu olmadığı tespit edilmiştir. Örneğin, bir FETÖ üyesinin deniz yoluyla yapmaya çalıştığı firar girişiminin başarısızlıkla sonuçlanması, haber başlığında "*Islak Kıyafetle Dolaşıyordu Yakalandı*" şeklinde verilmiştir. İçeriği anlatabilecek hiçbir görsel unsura da başlıkta yer verilmemiştir. Okuyucu böyle bir başlıkla karşılaştığında haberin konusu ve içeriğinin ne olabileceği konusunda fikir sahibi olamayacaktır. Hatta belki bunun bir magazin haberi olabileceğini düşünerek ilgi alanı dışındaysa bakmaktan vazgeçebilecektir. Oysa haberin siyasal ve terörle ilgili bir içeriği olmasına rağmen bu içerik haber başlığının habercilik değerlerine uygun olarak belirlenmemesinden kaynaklı olarak okura ulaşmada engel teşkil etmekte, kamu bilme hakkından yapılan manipülasyonla mahrum kalmaktadır.

İnternet haber sitelerinde istatistiki verilere dayalı ve genellikle uzun tarih aralıklarında gerçekleşen olaylar sanki daha yeni gerçekleşmiş gibi verilebilmektedir. Araştırmamızın yapıldığı tarih aralığında örnekleme oluşturan internet sitelerinde bu duruma sahip pek çok haber başlığına rastlanmıştır. Uzun süreçlere yayılan

istatistiki verilerin anlık veriler gibi kullanılması kısa vadede haberin tıklanmasını sağlasa da, uzun vadede internet haber sitesine duyulan güvenin azalmasına neden olmaktadır. Başlığa aldanıp heyecanla tıklayan okuyucu, farklı zamanlarda parça parça gördüğü haberi yeniden görmekte, başlıkta yer alan habere dair enformasyon eksikliği yaşamakta ve etik ihlallerle karşı karşıya kalmaktadır.

Haber başlıklarının bazılarında açıklama yapan kişinin ifadelerine yer verilip kişi gizlenmektedir. Örneğin *'Bakan'dan Önemli Açıklama'* denerek açıklamayı yapan bakanın kimliği saklanmakta, kaynak gösterilmeden hazırlanan haberde etik ihlal gerçekleştirilirken, haberin önemlilik derecesinin de artırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Diğer yandan bazı durumlarda yapılan açıklamanın neyle ilgili olduğu da belli olmamaktadır. Açıklamayı yapan kişinin kendisiyle aynı konumda olan diğer kişilerin de haber başlığına karıştırılması, okuyucunun merak duygusuna hitap etmektedir. Okuyucunun ilgi alanında olmayan haberlere de tıklatmayı amaçlayan bu tür başlık kullanımı, uzun vadede okuyucunun duyarsızlaşmasına yol açabileceği gibi haber sitesinin ticari amaçlar ile bu başlık kullanımlarını dizayn ettiğini düşündürür. Sayfaların tıklanma sayısı üzerinden reklam verenlere ulaşıldığı düşünüldüğünde, tıklanma haberciliği yapan internet sitelerinin kamuoyunu bilgilendirmekten çok ticari amaçlara hizmet ederek kamuyu manipüle ettiği ve meslek etiğini hiçe saydığı söylenebilir.

Bazı haber başlıklarında toplumsal hassasiyetin ve beklentinin yüksek olduğu konularla ilgili yanıltıcı bilgiye yer verildiği görülmüştür. Özellikle 15 Temmuz darbe girişimi sonrası Türk halkında oluşan sosyal travma ve zaman içinde yeni olumsuzluklar oluşabileceği kaygısı haber başlıkları tarafından kullanılmıştır. Bazı başlıklarda FETÖ örgütüyle ilgili konularının çarpıtıldığı görülmektedir. Örneğin, örgüt üyelerinin tutuklu buldukları cezaevinden firar planları başlıkta yeni bir kalkışma iması biçiminde yansıtılabilmektedir. Türk halkının çok hassas olduğunun bilindiği bu konunun ima edilmesi, tüm benzer başlıklarda olduğu gibi daha fazla tıklanma düşüncesine hizmet etmektedir. Bu tarz aldatıcı başlıkların tekrar edilmesi ile kamuoyunun hassasiyetlerinin hiçe sayıldığı, yanlış ve manipülatif haber üretimi ile etik ihlallere zemin hazırlandığı görülmektedir.

Kimi başlıklarda yapılan genellemeler başlığı belirsiz hale getirmektedir. Bir devletten, bir örgütten bahsedilirken bilgidaki belirsizlik haber içeriğini çok geniş bir alana yaymaktadır. Normal şartlarda okuyucunun ilgisini çekmeyecek bir ülkedeki olay, başlıktaki belirsizliğin oluşturduğu merak duygusuyla okuyucuyu habere yöneltmektedir. Haberde aradığı doğru bilgiyi bulamayan okuyucu daha sonraki

süreçte haber okuma alışkanlıklarını burada edindiği deneyime göre şekillendirebilmektedir. Haber içeriğinin doğruluğuna ve inanırlığına dair sorunlar yaşayan okuyucunun internet sitesine duyduğu güvenin azalması ile haberi tıklamaktan vazgeçeceği düşünülebilir.

Haber başlıklarının bazılarında söylentiler gerçeğin önüne geçebilmektedir. Örneğin ABD'nin Irak ve Suriye operasyonlarıyla ilgili Türkiye'ye bir koordinasyon subayı atama düşüncesi Kasım ayı içinde medyada tartışma konusu olmuştur. Gelecek subayın Türk Genelkurmay'ında görev yapıp yapmayacağı bilinmemesine rağmen bu düşünce ön plana çıkarılmış ve buna karşı çıkan haberler yayınlanmıştır. Oysa dikkatlice incelendiğinde görevlendirme yerinin Genelkurmay olmadığı anlaşılabilir. Buna rağmen Genelkurmay'da hiç bulunmamış subay bir haber başlığında kovuldu biçiminde verilmiştir. İşin daha da ilginç bu başlığın içeriğinde dahi aslında Genelkurmay'da hiç çalışmadığı yazmaktadır. Konuyla ilgili önce bir tartışma yaratılmış, düşünceler üzerinden adeta bir kamuoyu oluşturulup okuyucunun konuya karşı hassasiyeti sağlanmıştır. Yalan ve dezenformasyon içeren haber ile okuyucunun ilgisi çekilmekte ve yapılan etik ihlaller bir tarafa bırakılarak sadece tıklanma sayısını artırmak için toplumun hassasiyetlerinden yararlanıldığı söylenebilir.

Ünlü kişilerle ilgili haberlerin sıradan insanlarla ilgili olanlardan çok daha fazla dikkat çektiği bilinen bir gerçektir. Bu olgu bazı haber başlıklarında aldatma amaçlı kullanılmaktadır. Araştırma kapsamında bunun en bariz örneğine ünlü sanatçı Athena Gökhan'ın bir başlıkta yer alan resmiyle rastlanmıştır. Haberin gerçeğinde, sanatçının jüri üyesi olduğu bir programa katılan yarışmacının FETÖ şüphelisi olması yatarken, başlıkta fotoğraf kullanma biçimi ve muğlak yazıların kullanılması sebebiyle şüphelinin Athena Gökhan olabileceği izlenimi yaratılmaktadır. Çok tanınmayan bir kimsenin terör örgütü üyeliği çok sayıda insanı ilgilendirmeyeceği için haber az tıklanacaktır, fakat başlığın bu şekilde kullanılması sanatçı hakkında gereksiz düşüncelerin uyanmasına neden olmakta ve kişilik haklarına zarar vererek meslek etiğini ihlal eden bir yayıncılığın gerçekleşmesine yol açmaktadır. Yine bu şekilde yapılan yanıltıcı başlıklara bir diğer örnek ise, bir örgütte aslında başkasına ait olan haber konusunun popülerliğinden dolayı örgütün elebaşına atfedilmesi durumudur. Örneğin FETÖ İsrail sorumlusu üzerine kayıtlı 491 hat olduğu tespit edilmiş, fakat haber başlığında bu hatların Fetullah Gülen'e ait olduğu intibas oluşturulmaya çalışılmıştır. Öyle ki, başlıkta kullanılan fotoğraf Gülen'e aittir ve kendisi telefonla konuşmaktadır. Bu başlıkla manipülatif olarak bilgilendirilen

okuyucunun 491 hattın Fetullah Gülen adına kayıtlı olduğunu düşünmesi sağlanmaktadır. Oysa olayın gerçeğinin başlıkta yansıtılanla ilgisi bulunmamaktadır.

Günlük hayatta sıklıkla karşılaşılan temenni ile gerçeğin karıştırma durumu araştırma alanına giren haber başlıklarında da gözlemlenen bir diğer bulgudur. Bazı haber başlıkları öyle olmasa bile, içeriği insanların beklentilerine uygun düşmesi için farklı biçimde yansıtılabilmektedir. Zira insanlar arzuladıkları bir konudaki habere daha fazla ilgi duyabileceklerdir. Bilgiden çok yorumu içeren bu haber içeriğinde okuyucunun yönlendirildiği söylenebilir. Kasım ayı içinde ABD’de yapılan başkanlık seçimleri FETÖ elebaşının bu ülkede bulunması dolayısıyla Türk kamuoyu bakımından ayrıca bir öneme sahip olmuştur. Trump ve Clinton’un çekiştiği seçimleri Hillary Clinton’un kazanması halinde örgütün güç kazanacağı, tersi durumda ise örgütün zor durumda kalacağı düşüncesi kamuoyunda hâkim olmuştur. Trump’un başkanlığı kazanmasının ardından yeni yönetimin FETÖ ile mücadele edeceği düşüncesine paralel haberler günlerce medyayı meşgul etmiştir. Haber başlıklarına tıklandığında ise başlıktaki düşüncüyü destekleyen bir haber gövdesine rastlamak pek mümkün olmamaktadır. Toplumsal temennilerin gerçeği yansıtmadığının bilinmesine rağmen haber başlıklarında içeriği yansıtmayacak biçimde kullanılması etik ihlaller yapan haber sitesine duyulan güveni zedelemektedir.

Çok uzun süre önce gerçekleşmiş bazı olaylar haber dilinde yapılan değişikliklerle sıcak habermiş gibi yeniden gündeme taşınmaktadır. Onlarca yıl önce gerçekleşmiş bir olayla ilgili olayın kahramanından alınan röportajda kullanılan bir cümle başlığa taşınmakta, yazının yanına onu destekleyici bir fotoğraf yerleştirilerek zaman kayması oluşturulmaktadır. Gerçekte olay çok önce olmuştur ve güncel değildir, fakat başlıktaki yanıltma ile sıcak bir haber izlenimi verilmeye çalışılmaktadır. Haberin en önemli unsurlarından biri, haberin meydana geliş zamanıdır. En son meydana gelen olaylar, daha önce meydana gelen olaylardan yenilik sebebiyle öne çıkmakta ve okuyucunun ilgisini çekmektedir. Zaman kayması oluşturulup yeniymiş gibi gösterilen haber başlıklarından amaç, bayat haberi yeni haber gibi sunarak okuyucu kitlesini yakalama düşüncesidir. Bu yöntem okuyucuda ilgili haber sitesine karşı güvensizlik duyulmasına ve sitenin saygınlığının azalmasına yol açabilir.

Bazı haber başlıklarında kaynak kullanılmadan verilen açıklamalar, bu açıklamaların kimin tarafından söylendiğinin anlaşılmasına neden olmaktadır. Oradaki sözü başlıkta fotoğrafı bulunan kişi mi söylemektedir, yoksa başka birisi mi onun hakkında bu söylemlerde mi bulunmaktadır tam olarak anlaşılmamaktadır. İki

kişinin oluşturacağı tıklanma potansiyelinin bir kişiden fazla olduğu düşünüldüğünde bu yöntemin yine tıklanmaya hizmet eden ticari bir düşüncenin sonucu olarak görülmektedir. Fakat okuyucu sözün kime ait olduğu noktasında farklı düşüncelerle haberi tıklayabilmektedir. Kendi düşündüğü kimseye ait olmadığını gördüğünde ise enformasyon beklentisi karşılanamamaktadır. Okuyucudaki bu aldanmışlık duygusu haber sitesi hakkında olumsuz duyguların beslemesine yol açabilir.

İnternet haber sitelerinde yer alan bazı haber başlıklarında haberin sınırları çok geniş tutularak okuyucunun yakalanması amaçlanmaktadır. Haber başlıkları adeta bir bulmacayı andırmaktadır. Bu bağlamda “O ülke” “o şehir” “Bu haber herkesi ilgilendiriyor” gibi cümlelerle haberin sınırları belirsizleştirilmektedir. Bu şekilde hazırlanan başlıkların fazlalığı sitenin ciddiyetinin sorgulanmasına, okuyucu üzerindeki etkisinin zayıflamasına yol açabilmektedir.

Bazı kişilerin toplumun ekseriyeti tarafından müzmin suçlu olarak düşünülmesi başka suçların onlara mal edilmesine yol açabilmektedir. Haber başlıklarında örneğine rastlanılan bu durum “günah keçisi” deyimini doğrular mahiyettedir. Kuzey Suriye’de bulunan Yetiki partisinden bazı yetkililer PYD terör örgütü tarafından kaçırılması ve bu konu hakkındaki haber başlığının o sırada tutuklu bulunan Selahattin Demirtaş görseliyle beraber yansıtılması örnek olarak gösterilebilir. Cezaevinde bulunan Demirtaş, habere konu olan olay ile ilgisinin bulunmamasına rağmen yalan bir enformasyon ile olayın faili olarak konumlandırılmaktadır. Haberin içeriğine bakıldığında ise başlıkta görseli kullanılan Demirtaş’ın olayla ilgisi olmadığı anlaşılmaktadır.

Haber başlıklarında kullanılan fotoğraflar üzerinden gizem oluşturularak içeriğin sınırlarının genişletildiği söylemek mümkündür. Bazı haber başlıklarında kullanılan görselin ne olduğu tam olarak anlaşılamamaktadır. Görseldeki imgelerin ne anlam içerdiğinin bilinmemesi başlığın retoriğinin de zayıflamasına neden olmaktadır. Örneğin FETÖ okulunda bulunan gizli kameralarla ilgili hazırlanan haber başlığında sadece duvarlar, bir oda kapısı ve iki duvar lambasının yer alması haberin içeriğine dair yeterli bilgi sunmamaktadır. Başlığın eksiltilmiş enformasyon ile oluşturulduğu düşünüldüğünde haber fotoğrafının içeriği destekleyecek bir niteliğe sahip olması gerektiği söylenebilir.

Haberin içeriğiyle ilgisi olmasa dahi ideolojik düşüncelerle bazı başlıklar hazırlanabilmektedir. Çalışmanın içinde bu durumla ilgili rastlanılan en önemli örnek 27 Kasım 2016 tarihli Yeni Akit gazetesi internet sitesinde yer alan başlıktır. Yeni Akit gazetesi FETÖ örgütü ve İsrail devletini birbiriyle pek bağdaşmayan bir biçimde

bir araya getirmiştir. İsrail’de günlerce süren orman yangınları “Allah Fetullah’ın Belasını Verdi” yazısıyla yorumlanmıştır. Haberin başlığı FETÖ elebaşısıyla ilgili bir haber okuma ihtimali doğururken, haberin içeriği İsrail’deki orman yangınlarıdır. Gazete sahip olduğu ideolojik bakış açısı ile okuyucusunu yönlendirmekte ve manipülatif haber içeriği etik ihlalde bulunmaktadır.

Sonuç olarak; yapılan araştırmada ortaya koyulan bulgulardan da anlaşıldığı üzere ve yukarıda da özetlendiği alanlarda haber başlıklarında içeriğin tamamen veya kısmen yansıtılmadığı görülmüştür. Haberin tamamen yansıtılmadığı başlıklar azınlıkta olmakla beraber büyük oranda yansıtılmadığı veya az yansıtıldığı örneklerin sayısı daha fazladır. İnternet haberciliğinin getirdiği tıklanma sayısı ve reklam rekabeti haber sitelerinin bu tür başlıklar kullanmalarında etkili olabilmektedir. Haber başlıklarında içeriklerin düzgün biçimde yansıtılmaması habercilikte en temel ilkeler olan doğruluk, hakkaniyet ve güvenin sarsılmasına yol açabilir.

Medyanın hemen tüm içeriklerde etik soruların dikkat çekici boyutlara ulaştığı, bu konuyla ilgili yayınların çoğaldığı ve farkındalık oluşturduğu görülmektedir. Haber başlıklarında görülen etik sorunlardan biri olan yanıltıcı başlık kullanımı konusunun etik bağlamda gündeme alınması gereken bir problem olduğu söylenebilir. Haber başlıklarının içeriği yansıtmaması en temel habercilik değerleri olan doğruluk, dürüstlük, gerçeklik gibi ilkelerle çelişmesine yol açmaktadır.

Haber başlıklarının medya etiği ilkeleri doğrultusunda hazırlanması için bazı etik ihlalleri barındırmaması gerekmektedir. Haber başlıkları belirsiz ifadelerle yer vermemelidir. Başlıkta kullanılan ifadenin olayın özünü yansıtmaması gerekir. Sansasyonel içerikli merak duygusunu besleyen haber başlıkları dikkatli kullanılmalıdır. Başlıklarda manipülasyon yapılmamalı, dezenformasyona yol açılmamalıdır. Kullanılan fotoğraflar konuyu yansıtmalı, amaçsızca fotoğraf kullanılmamalıdır. Arşiv fotoğrafı kullanılacaksa yeniymiş gibi yansıtılmamalıdır.

Haber mecrasının geleneksel araçlardan giderek yeni medya ortamına kayması çevrimiçi gazetecilikle ilgili akademik çalışmaların yapılmasını da beraberinde getirmiştir. Haber başlıklarının içeriği yansıtmamasıyla ilgili alanda dolaylı çalışmalar bulunmakla beraber, tek başına yapılmış başka bir çalışmaya rastlanmamıştır. Yapılan bu çalışmanın haber başlıklarındaki etik problemlere dikkat çekeceği ümit edilmektedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ACKER Elizabeth Van, Different Voices Gender and Politics in Australia, South Yarra, Macmillan Education Australia, 1999

ALEMDAR Korkmaz ve UZUN Ruhdan, Herkes İçin Gazete-ci-lik, Tanyeri Yayınları, Ankara, 2013

ALTHUSSER Lous, İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, Çev. Alp Tümertekin, İthaki Yayınları, İstanbul, 2014

ARISTOTELES, Nikomakhos'a Etik, Say Yayınları, Çev. Furkan Akderin, 2. Baskı, İstanbul, 2015

ARSAN Esra ve ÇOBAN Savaş, Medya ve İktidar/Hegemonya Statüko Direniş, Haz. Esra Arsan ve Savaş Çoban, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2014

ARSAN Esra, Avrupa Birliği ve Gazetecilik / Brüksel'den Bildirenlerin Gözünden Avrupalılık, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2007

ASLAN Cumhur, "Türkiye'de Özel Alanın İfşası ve Mahrumiyet Halleri: Deniz Baykal örneği", Medya Mahrem/ Medyada Mahremiyet Olgusu ve Transparan Bir Yaşamdan parçalar, Hüseyin Köse, (Ed.), Ayrıntı Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2011

AŞKIN Ahmet Cevdet, Küresel ve Yerel Dezenformasyon, Epos Yayınları, Ankara, 2015

AVŞAR B. Zakir ve DEMİR Vedat, Düzenleme ve Uygulamalarla Medyada Denetim, Piramit Yayıncılık, Birinci Baskı, Ankara, 2005

AVŞAR B. Zakir ve KAYA Elif Esmâ, Medyanın İffeti, Altınpost Yayınları, Ankara, 2013

AZİZ Aysel, İletişime Giriş, Hiperlink Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2013

AZİZ Aysel, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Nobel Yayınları, Ankara, 2010

BADIOU Alain, Etik / Kötülük Kavrayışı Üzerine Bir Deneme, Metis Yayınları, Çev. Tuncay Birkan, 4. Basım, İstanbul, 2016

BADNAREK Monica and CAPLE Helen, News Discourse, Bloomsburg Academic New York and London, 2012

BEKTAŞ Arsev, Kamuoyu İletişim ve Demokrasi, Bağlam yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2013

BELSEY Andrew ve CHADWICK Richard, "Medyada Kalitenin Bir Aracı Olarak Etik", Der. Süleyman İrvan, Medya Kültür ve Siyaset, Pharmakon Yayınevi, 3. Baskı, Ankara 2014

BERTRAND Claude – Jean, Media Ethics and Accountability Systems, Transcaption Publisher, USA, 2000

BİLGİÇ Esra Ercan, "Kemalist İktidar ve Basın: 1919'dan 1950'ye", Medya ve İktidar/Hegemonya Statüko Direniş, Hazırlayanlar: Esra Arsan ve Savaş Çoban, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2014

BİNARK Mutlu ve BAYRAKTUTAN Günseli, Ayın Karanlık Yüzü: Yeni Medya ve Etik, Kalkedaon Yayınları, İstanbul, 2013

BULUNMAZ Barış, "Çocuk Suçları ve Medyanın Etik Sorumluluğu", Medyaetik / Medya-İletişim-Etik, Ferlâl Örs, (Ed.), Sentez Yayınları, İstanbul, 2016

BÜLBÜL Rıdvan, Haberin Anatomisi ve Temel Yaklaşımlar, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001

CALDER Julian and GARRETT John, Her Yönüyle Fotoğrafçılık El Kitabı, Türkçesi: Eshar Kütevin, Ziya Küvetin, Say Yayınları, İstanbul, 1998

CHOMSKY Noam, Medya Gerçeği, Everest Yayınları, Çev. Abdullah Yılmaz ve Osman Akınbay, 4. Basım, İstanbul, 2012

COHEN Nicole S., "Bir Mücadele Alanı Olarak Kültürel İş: Freelance Çalışanlar ve Sömürü", Medya, Meta ve Sermaye Birikimi / Marx Geri Döndü, (Der). Vincent Mosco- Christian Fucks, Türkçe Yayını Der. Funda Başaran, NotaBene Yayınları 1. Baskı, Ankara 2014

ÇAMBAY Sinem, "Yeni Medyada Etik Sorumluluk Gazetecilik: Hak Haberciliği", Medyaetik / Medya-İletişim-Etik, Ferlâl Örs, (Ed.), Sentez Yayınları, İstanbul, 2016

ÇAPLI Bülent, Medya ve Etik, 1. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2000

ÇOBAN Savaş, "İktidar"ın "Medya"sı, Medya ve İktidar/Hegemonya Statüko Direniş, Hazırlayanlar: Esra Arsan ve Savaş Çoban, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2014

DALGALIDERE Sertaç, TOSYALI Hikmet ve ÇELİK Ramazan, “Geleneksel Gazetecilik ve Online Gazeteciliğin Karşılaştırmalı örneği”, Yeni ve Geleneksel Medya Okumaları, Ed. Ramazan Çelik, Serdar Dalgaldere, İskenderiye Kitap, İstanbul, 2015

DEDEOĞLU Gözde, Demokrasi Basın ve Haber Etiği, Sentez Yayınları, İstanbul, 2014

DEDEOĞLU Gözde, Teknoloji, İletişim, Yeni Medya Ve Etik, Sentez Yayınları Bursa, 2016

DEDEOĞLU S. Gözde, “İletişimin İki Yönlü ve Yapısal Etmenler Bağlamında İletişim Etiğinin Olanakları”, Medyaetik / Medya-İletişim-Etik, Ferlal Örs, (Ed.) Sentez Yayınları, İstanbul,2016

DEMİREL Simge Deniz,” Yeni Medyanın Ekonomi Politikası: Dijitalleşen Kapitalizm Üzerinden Etiği Yeniden Düşünmek” Ed. Ferlal Örs, (Ed.), Medyaetik / Medya-İletişim-Etik, Sentez Yayınları, İstanbul,2016

DIJK Teun V., “Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları” Medya, İktidar, İdeoloji, Der. ve Çev. Mehmet Küçük, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2005

DURSUN Çiler, TV Haberciliğinde İdeoloji, İmge Kitapevi, 2. Baskı, Ankara, 2014

ENCABO Manuel Nunez , “Gazetecilik Etiği ve Demokrasi”, Süleyman İrvan, (Der.), Medya Kültür ve Siyaset, Pharmakon Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2014

ENGİN Erhan, Her yönüyle Fotoğrafçılık Tekniği, 3. Baskı, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1989

ERDOĞAN İrfan ve ALEMDAR Korkmaz, Öteki Kuram, Erk Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2010

ERDOĞAN İrfan, Medya Teori ve Araştırmaları, Erk yayınları, Ankara, 2014

EROL Gülbuğ, İletişim ve Etik, Hiperlink Yayınları, İstanbul, 2012

GEZGİN Suat, Basında Fotoğrafçılık, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2002

GİRGİN Atilla, Gazeteciliğin Temel İlkeleri, Der yayınları, İstanbul, 2014

GÜNGÖR Nazife, İletişim / Kuramlar ve Yaklaşımlar, Siyasal Kitabevi, 2. Baskı, Ankara, 2013

HALL Stuart, “Kültürel Çalışmalar ve Teorik Mirası”, Çev. Sevilay Çelenk - Alp Erhan Arslan, İletişim Çalışmalarında Kırılmalar ve Uzlaşmalar, Der. Sevilay Çelenk, De Ki yayınevi, Ankara, 2008

HALLİN Daniel C., “Eleştirel Kuram Perspektifinden Amerikan Haber Medyası”, Derleyen ve Çev. Erol Mutlu, Kitle İletişim Kuramları, Ütopya Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2010

İNAL M. Ayşe, Haberi Okumak, Temuçin Yayınları, 1996

JEAN Amar Pierre, Basın Fotoğrafçılığı, Çev. İnci Çınarlı, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2009

KALFAGİL Sabit, Fotoğraf Sanatında Kompozisyon, Fotoğraf yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1981

KANBUROĞLU Özer, A'dan Z'ye Fotoğraf, Say yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2013

KANT Immanuel, Ethica / Etik Üzerine Dersler, Çev. Oğuz Özügül, Pencere Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2007

KEŞİŞOĞLU Gabris, Dijital Çağda Gazetecilik, “Globus” Dünya Basınevi, İstanbul, 2018

KILIÇASLAN D. Emine Çakmak, Siyasal İletişim İdeoloji Ve Medya İlişkisi, Birinci Baskı: Kriter Yayınevi, İstanbul, Eylül 2008

KİNG Eliot & CHAPMAN Jane L, Key Readings in Journalism, Routledge Taylor & Francis Group New York and London, 2012

KROPOTKİN P. Alekseyeviç, Etik, Çev. Sinan Altıparmak, Öteki Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul, 2016

KUBKA J. & NORDENSTRENG K., “Useful Recollections: Excursions into. the History of the History of the International Movement of Journalist II”, Prague, İnternational Organization of Journalist, 1988,

KUYUCU Mihalis, “ Sosyal Medyada Mahremiyet: Türkiye'deki Twitter Kullanıcılarının Mahremiyet Anlayışı”, Sosyal Medya Araştırmaları 2 / Sosyalleşen Olgular, (Ed.), Ali Büyükaslan ve Ali Murat Kırık, Çizgi Kitabevi, Konya, 2015

MCCOMBS Max, HALBERT Lance, KIOUSIS Spiro, WANTA Wayne, Polity, USA, 2001

MCLUHAN Marshall ve FIORE Quentin, Medya Mesajı / Medya Mesajdır, Haz. Jerome Angel, MediaCat Kitapları, İstanbul, 2012

MUHABİR / Habercinin Temel Kitabı, Anadolu ajansı yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2018

MUTLU Erol, Globalleşme, Popüler Kültür ve Medya, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2015

NARİN Bilge, Gazetecilik 2.0 / İnternet Gazeteciliğinde Hipermetinsellik, Gece Kitaplığı, Ankara, 2017

NEGRINE Ralph, Politics and The Mass Media in Britain, Routledge New York, 1994

OKKAY İpek, "Geleneksel Habercilikten İnternet Haberciliğine Geçiş Sürecinde Ortaya Çıkan Etik Sorunlar", Tüm Boyutlarıyla İnternet Haberciliği, Editör ve Derleyen: Berrin Kalsın, Gece Kitaplığı, Ankara, 2017

ÖÇAL, Seyran Başak, "Bir Umut Tartışması Olarak Medyanın Etik Sarkacı: "Ortak İyi" mi "Gerçek" Olan mı?" Medyaetik / Medya-İletişim-Etik, Ferlal Örs, (Ed.) Sentez Yayınları, İstanbul, 2016

ÖRS Ferlal, "Medya Etiğine Küresel Bakış: Sorunlar, Düzenlemeler ve İlkeler", Medyaetik / Medya-İletişim-Etik, Ferlal Örs, (Ed.) Sentez Yayınları, İstanbul, 2016

ÖZDEMİR Emel, "Medya Etiği Bağlamında Yabancı Basında İfşa Edilen Türk İmgesi", Medyaetik / Medya-İletişim-Etik, Ferlal Örs, (Ed.) Sentez Yayınları, İstanbul, 2016

PAVLİK John V, Media and Digital Age, Colombia Univeristy Press New York, 2001

PAVLİK John V, Yeni Medya ve Gazetecilik, Phoenik, Çev. Müge Demir ve Berrin Kalsın, Ankara, 2013

PAVLİK Jonh Vernon, "Dijital Teknoloji ve Gazetecilik: Demokrasiye Etkileri", Çev. Berrin Kalsın, Müge Demir, (Ed.), Yeni Medya Üzerine / Yeni İletişim Teknolojileri, Literatürk Yayınları, Konya, 2003

PETERS John Durham ve CMIEL Kenneth, "Medya Etiği ve Kamusal Alan", Der. Süleyman İrvan, Medya Kültür ve Siyaset, Pharmakon Yayınevi, 3. Baskı, Ankara 2014

SANCAR Serpil, İdeolojinin Serüveni Yanılış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme, İmge Kitapevi, 3. Baskı, Ankara, 2014

SHOEMAKER Pamela and REESE Stephen D., "İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi", Süleyman İrvan, (Der.), Medya Kültür ve Siyaset, Pharmakon Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, 2014

SHOEMAKER Pamela J. and COHEN Akiba A., Views Around Word, Routledge Taylor & Francis Group New York and London, New York, 2006

SÖNMEZ Mustafa, "Dünden Bugüne Türkiye'de Medyanın Ekonomi Politikası", Medya ve İktidar/Hegemonya Statüko Direniş, Hazırlayanlar: Esra Arsan ve Savaş Çoban, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2014

SÖZERİ Ceren, "Dönüşen Medya Değişmeyen Sorunlar", Medya ve İktidar/Hegemonya Statüko Direniş, Hazırlayanlar: Esra Arsan ve Savaş Çoban, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2014

STROLL A. A - LONG A. A A - BOURKE V.J. - CAMPBELL R., Etik Kuramları, ,Derleyen ve Çeviren: Mehmet Türkeri, Lotus Yayınevi, 3. Baskı, Antalya, 2014

ŞAHİN Haluk, "Medya Etiği ve Yapısal Gerçekler", Medyaetik / Medya-İletişim-Etik, Feri Örs, (Ed.) Sentez Yayınları, Sentez Yayınları, İstanbul, 2016, 13-22

ŞAHİN Muzaffer, Ajans Gazeteciliği ve Haber Ajansları, Pelikan Yayıncılık, İstanbul, 2012

TELCİ Burcu Akkaya , "İnternet Haberciliğinde Kadına ve Çocuklara Yönelik Şiddet Haberlerinde Etik Sorunlar: Yanılış Fotoğraf Kullanımı", Tüm Boyutlarıyla İnternet Haberciliği, Ed. Berrin Kalsın, Gece Kitaplığı, Ankara, 2018

TOKGÖZ Oya, Temel Gazetecilik, İmge Kitabevi, 11. Baskı, Ankara, 2015

TOPUZ Hıfzı, Türk Basın Tarihi, Remzi Kitabevi, 7. Basım, İstanbul, 2003

TORUK İbrahim, Gutenberg 'ten Dijital Çağa Gazetecilik, Literatürk Yayınları, İstanbul, 2018

TÖRENLİ Nurcan, Yeni Medya, Yeni İletişim Ortamı Bilişim Teknolojileri Temelinde Haber Medyasının Yeniden Biçimlenişi, Bilim ve Sanat Yayınevi, Ankara, 2005

UYANIK Şevket, “Mobil Teknolojiler Sayesinde Hızla Yayılan Sahte Haberlerle Başa Çıkmanın Yöntemleri: Bilgi Doğrulama Üzerine Bir Araştırma”, Tüm Boyutlarıyla İnternet Haberciliği, Berrin Kalsın, (Ed.), Gece Kitaplığı, Ankara, 2017

UZUN Ruhdan, İletişim Etiği/ Sorunlar ve Sorumluluklar, Dipnot Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2016

YAYKIN Murat, Fotoğraf İdeolojisi “Algıda Gerçeğin Bozulumu”, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul, 1998

YILMAZ S. Hakan, Her Yönüyle Gazetecilik / İletişimden Medyaya, Medyadan Gazeteciliğe Uzanan Yolculuk, Literatürk Yayınları, İstanbul, 2009

YILMAZ Sıdıka, “Her İletişim Bir Mahremiyet İhlalidir ve Her Mahremiyet İhlalinin Bir Haber Değeri Vardır.”, Medya Mahrem/ Medyada Mahremiyet Olgusu ve Transparan Bir Yaşamdan parçalar, Hüseyin Köse, (Ed.), Ayrıntı Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2011

YURDALAN Özcan, “Haber Fotoğrafçılığı”, Gazetecilik ve Habercilik, Der. Sevda Alankuş, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul, 2005, 169-181

YÜKSEL Erkan ve GÜRCAN Halil İbrahim, Haber Toplama ve Yazma, Tablet Yayınevi, Konya, 2005

YÜKSEL Okan, “Bilişim Teknolojileri ve Yeni Medya- Yeni Dünya”, Tüm Boyutlarıyla İnternet Haberciliği, Editör ve Derleyen: Berrin Kalsın, Gece Kitaplığı, Ankara, 2017

MAKALELER

ATABEK Nejdet ve UZTUĞ Ferruh, “Haberlerde Çerçeveleme ve Öne Çıkarma”, Kurgu Dergisi, Sayı:15, 1998, 96-105

ÇETİNTAŞ Erdem, “Haber Fotoğrafı Üretim Süreci Koşullarının Etik Açısından Değerlendirilmesi”, Küresel İletişim Dergisi, sayı:2 Güz 2006

DAĞTAŞ Erdal, “İletişim Kavramının Gelişimi Üzerine Normatif Bir Bakış Açısı: Liberal ve Eleştirel Paradigmanın Düşünsel Açılımları”, Kurgu Dergisi, Sayı: 17 2000, 249-264

ŞEKER N. Tülay ve ŞEKER Mustafa, “Televizyon Haberlerinde Söylem - 29 Mart 2009 Yerel Seçimleri Örneği”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 30, 2011, ss. 516 – 552

KILIÇ Seyfi, “Antalya’daki Yerel Gazetelerin Siyasal Yanlılık Açısından İncelenmesi”, Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, Sayı 2, Eylül 2011, 70-95

KORKMAZ Ali, “Etik Bağlamda Haber Fotoğrafçılığının Manipülasyon ve Propaganda Aracı Olarak Kullanılmasının Değerlendirilmesi”, Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, Cilt 2, Sayı 4, Eylül 2014.

KORKMAZ Ali, “Medyada Bir Etik Sorun Olarak Mahremiyet Hakkı”, 2. Medya ve Etik Sempozyumu, Elazığ, Fırat Ün., 2011, 565-575

KUMCUOĞLU İpek, “Mahremiyet mi Kamu Çıkarı mı? Değişen Gazetecilik Kodları, Wikileaks ve Medya Etiği”, , 2. Medya ve Etik Sempozyumu, Elazığ, Fırat ün. 2011, 55-62

ONAY Alay, “ Haber İçeriklerinde Dijital Dönüşüm – BBC Türkçe İncelemesi”, Dijital Medya ve Gazetecilik, Editor: Olcay Uçak, Eğitim Yayınevi, Konya, 2018, ss 77-94

SEVER Neşe, “Kitle İletişim Araştırmalarında İki Yaklaşım: Liberal ve Eleştirel Kuramlar Farklılıklar ve Yakınlaşmalar”, Kurgu Dergisi, Sayı: 15, 1998, 44-53

VANLIOĞLU Muhammet, “Siber Propaganda ve Dezenformasyon,: Kitle Kaynaklı Troll Birimleri”, ANKASAM | Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, May 2018. 2(1) 206-235

YAYLAGÜL Levent ve Çiçek Cengiz, “12 Haziran 2011 Seçimlerinin Gazetelerde Sunumu” Erciyes İletişim Dergisi, , Cilt 2, Sayı 4, 2012, 2-22

TEZLER

KILIÇASLAN Emine, Siyasal İletişimde İdeolojik Dil, Edirne, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mart 2008, **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

İNTERNET KAYNAKLARI

Avrupa İnsan Hakları Evrensel Bildirisi 12. Madde,
https://www.unicef.org/turkey/udhr/_qi17.html, (Erişim Tarihi: 24.12.2018)

Basın Ahlak Yasası, <http://www.bilgilisayfa.com/basin-ve-ahlak-yasasi-nedir-ilkeleri-nelerdir.html> (Erişim Tarihi: 24.12.2018)

Basın Meslek İlkeleri, <http://basinkonseyi.org.tr/basin-meslek-ilkeleri/>, (Erişim Tarihi: 24.12.2018)

GALTUNG Johann Ve RUGE Mari, Haber Değeri Kriterleri, (06.12.2018) <https://gazetecilikenstitusu.wordpress.com/2017/09/15/johann-galtung-ve-meri-rugeun-haber-degeri-kriterleri/>, (Erişim Tarihi: 06.12.2018)

<https://www.tgc.org.tr/bildirgeler/turkiye-gazetecilik-hak-ve-sorumluluk-bildirgesi.html>, (Erişim Tarihi: 24.12.2018)

İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi, <https://www.yargitay.gov.tr/documents/AIHM.pdf>, (Erişim Tarihi: 24.12.218)

T.C. Anayasası madde 20: Özel hayatın Gizliliği, <http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>, Erişim Tarihi: 24.12.218)

Türk Dil Kurumu Resmi İnternet Sayfası, “Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü”, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&view=bilimsanat, (Erişim Tarihi: 13.12.2018)

Türk Dil Kurumu Resmi İnternet Sayfası, Türk Dil Kurumu Büyük Sözlüğü, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts, (Erişim Tarihi: 11.12.2018.)

Türkiye Gazetecilik Hak ve Sorumluluk Bildirgesi .

www.ensonhaber.com (Erişim Tarihi: 3,16,17,20,22 Kasım 2016)

www.haber7.com (Erişim Tarihi: 1,3,5,9,13,16,19,29 Kasım 2016)

www.haberturk.com (Erişim Tarihi: 15,19,21,29 Kasım 2016)

www.hurriyet.com.tr (Erişim Tarihi: 7,18,19,20,29 Kasım 2016)

www.internethaber.com (Erişim Tarihi: 5.6.8.11.15.17.19.22.23 Kasım 2016)

www.milliyet.com.tr (Erişim Tarihi: 1,10,16,17,18,19,21 Kasım 2016)

www.sabah.com.tr (Erişim Tarihi: 8,9,10,14,17,19,25 Kasım 2016)

www.sozcukomuturk.com.tr (Erişim Tarihi: 1,6,8,13,15,21 Kasım 2016)

www.yeniakit.com.tr (Erişim Tarihi: 4,6,7,8,9,11,17,20,23,25,27 Kasım 2016)

www.yenisafak.com.tr (Erişim Tarihi: 5,7,20 Kasım 2016)

EKLER

EK-A

BASIN AHLAK YASASI

“Basın Ahlak Yasası adıyla yayınlanan ahlak ilkeleri şu şekilde belirtilmiştir;

1 – Bir toplumsal kurum olan gazetecilik, bu mesleğin dışında kalan özel veya ahlaka aykırı amaç ve çıkarlara alet edilemez ve devletin çıkarlarına zarar verici bir şekilde kullanılamaz.

2 – Yazı, haber, fotoğraf vb. yapılacak yayınlarda şu kurallara uyulur: a) Ahlaka aykırı yayında bulunulamaz. b) Kişi, kurum ve sınıfları hedef tutan yazılarda kötü kelimeler kullanılamaz, onur ve şereflerine karşı haksız yayın yapılamaz. c) Toplum ilgilendirmeyen hâllerde kişilerin özel yaşamları küçük düşürücü şekilde haber yapılamaz. d) Kişilere ve kurumlara karşı iftira ve suçlamada bulunulamaz. e) Din istismar edilemez.

3 – Haberlerde ve olayların yorumunda gerçekleri saptırarak veya kısaltma yoluyla kasıtlı haber yapılamaz, doğruluğuna emin olunmadan yazılamaz.

4 – Gazetenin veya gazetecinin şahsi veya taraf tutan kanaatlerine haberlerin metninde yer verilemez.

5 – Haber başlıklarında, haberin ihtiva ettiği hususlar tahrif edilemez.

6 – Toplumun yararı olmadıkça gizli bilgiler yayınlanamaz.

7 – Gazeteci, kaynaklarının gizliliğini koruyacak ve kendine verilen sırlara saygı gösterecektir.

8 – Haber, yazı ve resim kaynaklarının, yayın tarihi için koydukları zaman kaydı ihlal edilmez.

9 – İlan, reklam mahiyetindeki haber, resim ve yazıların; ilan veya reklam oldukları tereddüde yer bırakmayacak şekilde belirtilir.

10 – Yanlış bilgilerden dolayı yollanacak haklı cevap veya düzeltmeler, cevap veya düzeltmeye sebep olan yazının etkisini tamamıyla giderecek şekilde en kısa bir zamanda yayımlanır. Bu maddelere göre gazeteciler her istedikleri haberi doğruluğunu kanıtlamadan yayımlayamazlar.⁵⁸⁷

⁵⁸⁷ Basın Ahlak Yasası, <http://www.bilgisayfa.com/basin-ve-ahlak-yasasi-nedir-ilkeleri-nelerdir.html> (Erişim Tarihi: 24.12.2018)

BASIN MESLEK İLKELERİ

“İletişim Özgürlüğünü ülkemizde insanca yaşamının, saydam bir yönetime kavuşmanın ve demokratik sistemin temel koşulu sayan biz gazeteciler;

Kanun koyucunun veya öteki kurum ve kişilerin, İletişim Özgürlüğünü kısıtlamalarına, her zaman ve her yerde karşı çıkacağımıza kendi özgür irademizle söz vererek;

İletişim Özgürlüğünü, **Halkın Gerçekleri Öğrenme Hakkı**’nın bir aracı sayarak; Gazetecilikte temel işlevin, gerçekleri bulup bozmadan, abartmadan kamuoyuna yansıtmak olduğunu göz önünde tutarak;

Basın Konseyi’nin kendi çalışmaları üzerinde hiçbir dış müdahaleye izin vermeme kararlılığını vurgulayarak;

Yukarıdaki bölümü de içeren **Basın Meslek İlkeleri**’ne uymayı, sözünü ettiğimiz temel inançlarımızın bir gereği saydığımızı, kamuoyu önünde açıklarız.

1. Yayınlarda hiç kimse; ırkı, cinsiyeti, yaşı, sağlığı, bedensel özü, sosyal düzeyi ve dini inançları nedeniyle kınanamaz, aşağılanamaz.
2. Düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğünü sınırlayıcı; genel ahlak anlayışını, din duygularını, aile kurumunun temel dayanaklarını sarsıcı ya da incitici yayın yapılamaz.
3. Düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğünü sınırlayıcı; genel ahlak anlayışını, din duygularını, aile kurumunun temel dayanaklarını sarsıcı ya da incitici yayın yapılamaz.
4. Kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan veya iftira niteliği taşıyan ifadelere yer verilemez.
5. Kişilerin özel yaşamı, kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında, yayın konusu olamaz.
6. Soruşturulması gazetecilik olanakları içinde bulunan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olmaksızın yayınlanamaz.
7. Saklı kalması kaydıyla verilen bilgiler, kamu yararı ciddi bir biçimde gerektirmedikçe yayınlanamaz.
8. Bir basın organının dağıtım süreci tamamlanmadan o basın organının özel çabalarla gerçekleştirdiği ürün, bir başka basın organı tarafından kendi ürünüymüş gibi kamuoyuna sunulamaz. Ajanslardan alınan özel ürünlerin kaynağının belirtilmesine özen gösterilir.
9. Suçlu olduğu yargı kararıyla belirlenmedikçe hiç kimse “suçlu” ilan edilemez.

10. Yasaların suç saydığı eylemler, gerçek olduğuna inandırıcı makul nedenler bulunmadıkça kimseye atfedilemez.
11. Gazeteci, kaynaklarının gizliliğini korur. Kaynağın kamuoyunu kişisel, siyasi ekonomik vb. nedenlerle yanıltmayı amaçladığı haller bunun dışındadır.
12. Gazeteci görevini, taşıdığı sıfatın saygınlığına gölge düşürebilecek yöntem ve tutumlarla yapmaktan sakınır.
13. Şiddet ve zorbalığı özendirici, insani değerleri incitici yayın yapmaktan kaçınılır.
14. İlan ve reklam niteliğindeki yayınların bu nitelikleri, tereddüde yer bırakmayacak şekilde belirtilir.
15. Yayın tarihi için konan zaman kaydına saygı gösterilir.
16. Basın organları, yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve tekzip hakkına saygı duyarlar.”⁵⁸⁸

⁵⁸⁸ Basın Meslek İlkeleri, <http://basinkonsevi.org.tr/basin-meslek-ilkeleri/>, (Erişim Tarihi: 24.12.2018)

TÜRKİYE GAZETECİLİK HAK VE SORUMLULUK BİLDİRGESİ**Giriş:**

Aşağıda tanımı yapıldığı üzere her gazeteci ve basın - yayın organı, gazetecinin haklarını savunmalı ve meslek ilkelerine uymalı, uyulmasını gözetmelidir. Basın - yayın organlarında, gazeteci olmadıkları halde çeşitli biçimlerde gazetecilik faaliyetine katılanlar ile dışarıdan Türkiye' ye ve Türkiye' den dışarıya dönük yayın yapanlar da bu sorumluluklar kapsamındadır. Basın yayın organları yöneticileri; genel yayın yönetmeni yahut müdürü, yazı işleri müdürleri yahut sorumlu müdürler, sıfatları ne olursa olsun, kuruluşlarında görevli gazeteciler ile yayınların meslek ilkelerine uygun olmasını gözetir. Gazetecinin hakları, halkın haber alma hakkının ve ifade özgürlüğünün; meslek ilkeleri ise dürüst ve doğru iletişimin temelidir. Meslek ilkeleri gazetecinin ve basın - yayın organlarının özdenetimini öngörür ve değerlendirme mercii öncelikle vicdanlardır.

A- İnsan Ve Yurttaş Hakkı:

Herkes, bilgi edinme ve haber alma, özgür düşünce, ifade ve serbest eleştiri hakkına sahiptir. Düşünce ve ifade özgürlüğünün kullanılmasının başlıca yolu olan basın ve yayın özgürlüğü temel insan haklarından. Bu hakların demokratik hukuk devletinde anayasal güvence altında olması esastır.

B- Gazeteci Tanımı:

Düzenli bir şekilde, günlük yahut süreli bir yazılı, görüntülü, sesli elektronik veya dijital basın ve yayın organında, kadrolu, sözleşmeli ya da telif karşılığı, haber alma, işleme, iletme veya görüş, fikir belirtme görevi üstlenen ve asıl işi ile başlıca geçim kaynağı bu olup, çalıştığı işletme ile ilgili yasalar karşısındaki konumu bu tanıma uygun olanlar gazetecidir. Basın ve yayın alanındaki her işletme, çalıştırdıkları gazetecileri, yasaların gazetecilere tanıdığı haklardan yararlandırmak zorundadır.

C- Gazetecinin Sorumluluğu:

Gazeteci, basın özgürlüğünü, halkın doğru haber alma, bilgi edinme hakkı adına dürüst biçimde kullanır. Bu amaçla her türlü sansür ve otosansürle mücadele etmeli, halkı da bu yönde bilgilendirmelidir. Gazetecinin halka karşı sorumluluğu, başta işverenine ve kamu otoritelerine karşı olmak üzere, öteki tüm sorumluluklardan önce gelir. Bilgi ve haber ile özgür düşünce, herhangi bir ticari mal ve hizmetten farklı olarak toplumsal bir nitelik taşır.

D- Gazetecinin Hakları:

1. Gazeteci tüm bilgi kaynaklarına serbestçe ulaşma ve kamu yaşamını belirleyen, halkı ilgilendiren tüm olayları izleme, araştırma hakkına sahiptir. Gazetecinin karşısına çıkarılacak gizlilik ve sır gibi engeller kamusal işlerde yasaya, özel işlerde açık ve ikna edici gerekçelere sahip olmalıdır.
2. Gazeteci, çalıştığı basın ve yayın organının kendisiyle yaptığı sözleşmede de kaydedilmiş olması gereken temel çizgisini dikkate alır. O temel çizgi dışındaki ve onunla çelişen veya orada açıkça belirtilmemiş olan tüm telkin, öneri, istek ve talimatları reddetme hakkına sahiptir.
3. Gazeteci, inanmadığı bir görüşü savunmaya veya meslek ilkelerine aykırı bir iş yapmaya zorlanamaz.
4. Gazeteciler, özellikle de yazı işleri çalışanları, basın - yayın işletmesinin işleyişini belirleyen, etkileyen önemli kararlardan haberdar edilmeli ve gereğinde kararların alınmasına katılmalıdır.
5. İşlevi ve sorumlulukları ışığında, gazeteciler örgütlenme hakkının yanı sıra görevinin maddi ve manevi güvencesini sağlayan kişisel sözleşme yapma hakkına sahiptir. Gazeteci ekonomik bağımsızlığını garanti eden toplumsal rolüne ve emeği ile yeteneğine uygun bir ücret almalıdır.
6. Gazeteci, kaynakların gizliliği ilkesi uyarınca, kaynağını açıklamaya ve tanıklık yapmaya zorlanamaz. Kaynağı izin verdiği takdirde gizlilik ortadan kalkabilir. Kaynağı tarafından açıkça yanıtıldığı durumlarda gazeteci kaynağını açıklayabilir.

E. Gazetecinin Temel Görevleri Ve İlkeleri:

1. Halkın bilgi edinme hakkı uyarınca, gazeteci, kendi açısından sonuçları ne olursa olsun, gerçeklere ve doğrulara saygı duymak ve uymak zorundadır.
2. Gazeteci; bilgi ve haber alma, yorum yapma ve eleştirme özgürlüklerini ne pahasına olursa olsun savunur.
3. Gazeteci; başta barış, demokrasi ve insan hakları olmak üzere, insanlığın evrensel değerlerini, çok sesliliği, farklılıklara saygıyı savunur. Milliyet, ırk, etnisite, cinsiyet, dil, din, sınıf ve felsefi inanç ayrımcılığı yapmadan tüm ulusların, tüm halkların ve tüm bireylerin haklarını ve saygınlığını tanır. İnsanlar, topluluklar ve uluslar arasında nefreti, düşmanlığı körükleyici yayından kaçınır. Bir ulusun, bir topluluğun ve bireylerin kültürel değerlerini ve inançlarını (veya inançsızlığını) doğrudan saldırı konusu yapamaz. Gazeteci; her türden şiddeti haklı gösterici, özendirici ve kışkırtan yayın yapamaz.

4. Gazeteci; kaynağını bilmediği bilgi ve haberleri yayınlamaz; kaynak açık olmadığında, yayınlamaya karar verdiği durumlarda da kamuoyuna gerekli uyarıları yapmak zorundadır.
5. Gazeteci; temel bilgileri yok edemez, görmezlikten gelemez ve metinlerle belgeleri değiştiremez, tahrif edemez. Yanlış, yanıltıcı ve tahrif edilmiş yayın malzemesi kullanmaktan uzak durur.
6. Gazeteci, bilgi, haber, fotoğraf, görüntü, ses, belge elde etmek için yanıltıcı yöntemler kullanamaz.
7. Gazeteci, kamuya mal olmuş bir şahsiyet bile olsa, halkın haber alma, bilgilenme hakkıyla doğrudan bağlantılı olmayan hiç bir amaç için, izin verilmedikçe özel yaşamın gizliliği ilkesini ihlal edemez.
8. Gazeteci, yayınlanmış her yanışı en kısa sürede düzeltmekle yükümlüdür. Gazeteci, istismar edilmemesi, kötüye kullanılmaması ve kabul edilebilir boyutlar ile biçimde yapılması kaydıyla, cevap hakkına saygılı olmalıdır.
9. Gazeteci, kendisine güvenilerek verilmiş bilgilerin, belgelerin kaynaklarını, kendileri izin vermediği sürece, mesleki gizlilik ilkesi uyarınca, hiç bir şekilde açıklamaz.
10. Gazeteci, çalıntı, iftira, hakaret, lekeleme, saptırma, manipülasyon, söylenti, dedikodu ve dayanaksız suçlamalardan kesinlikle uzak durur.
11. Gazeteci, bir bilginin, haberin yayını ya da yayınlanmaması karşılığı hiçbir maddi veya manevi avantajın peşinde olamaz. Gazeteci, devlet başkanından milletvekiline, iş adamından bürokratına kadar haber kaynağı olarak da kabul edilen kişi ve kurumlarla iletişimini ve ilişkisini meslek ilkelerini gözeterek yürütür.
12. Gazeteci, mesleğini, reklamcılıkla, halkla ilişkilerle veya propagandacılıkla karıştıramaz. İlan - reklam kaynaklarından herhangi bir telkin, tavsiye alamaz, maddi çıkar sağlayamaz.
13. Gazeteci, hangi konuda olursa olsun, elde ettiği bilgileri geniş biçimde yayın konusu yapmadan kendi yararına kullanamaz. Mesleğini, ne şekilde olursa olsun, (yasaların ve yönetmeliklerin kendisine tanıdığı hakların dışında) ayrıcalıklar kazanmak amacıyla kullanamaz.
14. Gazeteci, her ne amaçla olursa olsun, tehdit ve şantaj gibi yollara başvurmaz. Gazeteci bu şekilde baskılara da karşı koyar.
15. Gazeteci her türlü baskıyı reddeder ve çalıştığı basın - yayın organındaki yöneticileri dışında kimseden işiyle ilgili talimat alamaz.
16. Gazeteci sıfatını taşımayı hak eden herkes meslek ilkelerine en yüksek seviyede uymayı taahhüt eder. Ülkesindeki yasalara saygılı olmakla birlikte, hükümet ve benzeri kurumların müdahalelerine kapalıdır. Mesleki olarak yalnızca

meslektaşlarının ve kamuoyunun değerlendirmeleri ile bağımsız yargı organlarının kararlarını dikkate alır.

17. Gazeteci, devleti yönetenlerin belirlediği ulusal ve uluslararası politikalar konularında önyargılara değil, halkın haber alma hakkına dayanır. Onu mesleğin temel ilkeleri ve özgürlükçü demokrasi kaygıları yönlendirir.

Gazetecinin Doğru Davranış Kuralları:

Haber-Yorum: Haber ile yorum ve görüş ayrımı açık yapılmalı, okurun ve izleyicinin neyin haber, neyin yorum olduğunu kolayca seçebilmesi sağlanmalıdır. Fotoğraf - Görüntü: Fotoğraf ve görüntünün güncel olup olmadığı açık biçimde belirtilmeli, canlandırma görüntülerde de bu, izleyicinin fark edebileceği biçimde ifade edilmelidir.

Haber - İlan (Reklam): Haber ve yorum metinleri veya görüntüleri ile İlan - reklam amaçlı metinlerin ayrımı hiç bir karışıklığa yer bırakmayacak ölçüde yapılmalıdır. Yargı: Hazırlık soruşturması sırasında soruşturmayı zaafa uğratici, yönlendirici biçimde haber ve yorumdan kaçınılmalıdır. Yargılama sürecinde de haberler her türlü ön yargıdan uzak ve kesinlikle doğruluğundan emin olunarak sunulmalıdır. Gazeteci yargı sürecinde taraf olmamalıdır. Yargı kararı kesinleşmedikçe, bir sanık suçlu ilan edilmemelidir. Haberlerde ve yorumlarda suçluymuş gibi değerlendirmeler yapılmamalıdır.

Çocuk: Çocuklarla ilgili suçlarda ve cinsel saldırılarda sanık, tanık ya da mağdur (maktul) olsun, 18 yaşından küçüklerin açık isimleri ve fotoğrafları yayınlanmamalıdır. Çocuğun kişiliğini ve davranışlarını etkileyebilecek durumlarda, gazeteci, bir aile büyüğünün veya çocuktan sorumlu bir başkasının izni olmaksızın çocukla röportaj yapmamalı veya görüntüsünü almaya çalışmamalıdır. Cinsel saldırılar: Cinsel saldırı mağdurlarının fotoğrafları, görüntüleri veya kimlikleri, açık kamu yararı olmadıkça yayınlanmamalıdır.

Kimlik veya özel durum: Açık kamu yararı olmadıkça ve olayla doğrudan ilgisi, bağlantısı bulunmadıkça, bir insanın davranışı veya işlediği suç, onun ırkına, milliyetine, dinine, cinsiyetine, cinsel eğilimine, hastalığına veya fiziksel, zihinsel özürle olup olmamasına dayandırılmamalıdır. Kişinin bu özel durumu, alay, hakaret, önyargı konusu yapılmamalıdır.

Sağlık: Sağlık konusunda sansasyondan kaçınmalı, insanları umutsuzluk veya sahte umut verecek yayın yapılmamalıdır. Tıbbi alandaki araştırmalar kesinleşmiş sonuçlar gibi yayınlanmamalıdır. İlaç tavsiyesinde mutlaka uzmana danışılmalıdır. Hastanelerde araştırmalar yapan, bilgi ve görüntü almaya çalışan gazeteci, kimliğini belirtmeli ve girilmesi yasak bölümlere ancak yetkililerin izniyle girmelidir. Yetkilinin,

hastanın veya yakınının izni olmaksızın hastane ve benzeri kurumlarda hiç bir yolla ses ve görüntü alınmamalıdır.

Hediye: Yayın Öncesi kararlarla ve yayınlarla ilgili ön yargı, kuşku yaratacak her cinsten kişisel hediye ve maddi menfaat reddedilmelidir.

Müessese Çıkarı: Gazetecinin bir basın - yayın organındaki işlevini "Hak ve Sorumluluk Bildirgesi" ndeki hakları, sorumlulukları ve görevleri belirler. Gazeteci, bu mesleki çerçeve ile yayın organının çizgisi dışında, müessese çıkarı söz konusu olsa dahi, hiçbir faaliyete gönüllü olarak veya zorla katılmamalıdır.

Özeleştiri: Gazeteci ile basın - yayın organları, tekzip ve cevap hakkı gibi zorunlulukların dışında da, yanlışları düzeltmeli ve öz eleştiri yapmalıdırlar.

Taraf olma: Gazeteci ve yayın organı, her ne nedenle ve her ne biçimde olursa olsun, taraf oldukları bir olaydaki konumlarını kamuoyuna açıkça belirtmelidir. Yayın organı yahut yorumcu, siyasi, ekonomik ve toplumsal tercihlerinin doğrultusunda yayın yapabilir. Bu durumda bu tavır açıkça ortaya konulmalı, ayrıca yorum ile haber - olay ayrımı kesin biçimde yapılmalıdır.

Özel hayat: Asıl olan kamu yararadır. Özel hayatın gizliliğinin geçersiz sayılabileceği başlıca durumlar şöyle sıralanabilir:

- a) Büyük bir suç yahut yolsuzluk üstüne araştırma ve yayın.
- b) Toplumun kötü etkileyici bir tutumla ilgili araştırma ve yayın.
- c) Toplumun güvenliğinin veya sağlığının korunması.
- d) İlgili kişinin sözleri yahut eylemleri sonucu halkın yanıltılmasının, yanıltılmasının veya yanlış yapmasının engellenmesi.

Bu durumlarda dahi, özel hayatın kamuya açılan kesiti mutlaka konuyla doğrudan ilgili olmalı veya ilgili kişinin özel hayatının onun kamusal faaliyetini de etkileyip etkilemediği gözetilmelidir.

Bilgi-Belge: Doğrudan kamu yararı olmadıkça, sahibinin izni dışında belge, fotoğraf, ses yahut görüntü alınmamalıdır. Kamu yararı söz konusu olduğunda dahi, yukarıdakilerin başka hiçbir şekilde elde edilmeyeceğine kesin kanaat getirilmiş olması gerekir.

Haber için para: Gazeteci belge veya görüntü sağlamak amacıyla, bir suçla ilgili sanık, tanık veya onların yakınlarına para teklif etmemeli ve vermemelidir.

Sarsıcı durumlarda: Üzüntü, sıkıntı, tehlike, yıkım, felaket ya da şok halindeki insanlar söz konusu olduğunda gazetecinin olaya yaklaşımı ve araştırması insani olmalı ve gizliliklere uyularak duygu sömürsünden kaçınılmalıdır.

Suçlu yakınları: Gazeteci, sanıkların ve suçluların akrabalarını, yakınlarını, olayla ilgileri olmadıkça veya olayın doğru anlaşılması için gereği bulunmadıkça teşhir etmemelidir.

İntihar olayları: İntihar olayları hakkında haber çerçevesini aşan ve okuyucu veya izleyiciyi etki altında bırakacak nitelikte ve genişlikte yayın yapılmamalıdır. Olayı gösteren fotoğraf, resim veya film yayınlanmamalıdır.

Ekonomik, mali bilgi: Yasalarla yasaklanmış olmasa dahi, gazeteci elde ettiği ekonomik - mali bilgileri geniş biçimde yayınlanmadan önce kendisinin yahut yakınlarının çıkarları için kullanmamalıdır. Gazeteci, kendisinde ve yakınlarında bulunan hisse senedi ve benzeri mali araçlar konusunda, yayın organındaki sorumluları bu menkul kıymet sahipliği hakkında doğru bilgilendirmediği sürece yayın yapmamalıdır. Gazeteci, hakkında haber ve yorum yazdığı ya da yazmayı tasarladığı taşınır ve taşınmaz kıymetlerin doğrudan veya dolaylı alım satımını yapmamalıdır.

Önceden görme - Off the record: Gazeteci, kendi çabasıyla elde etmedikçe, bir kaynağın verdiği bilgi veya belgenin yayınlanma tarihi konusundaki isteğe uymalıdır. Gazeteci, röportaj, haber, yorum veya görüntü, yayın şekli ne olursa olsun, hazırlığını yayın organındaki sorumlular dışında, kaynağı da dahil kimseye denetletmekle yükümlü değildir. Gazeteci, açıklanmaması kaydıyla (off the record) verilen bilgiyi ve sarf edilen sözleri yayınlamamalıdır.

Rekabet: Gazeteci, rekabet nedeniyle de olsa, bir başka gazeteciye bilinçli ve açık, mesleki zarar vermekten kaçmalıdır. Bir meslektaşının yayını engelleyici davranışlarda bulunmamalıdır.

Kaynak gösterme: Gazeteci, başta haber ajansları olmak üzere, bir meslektaşının ve herhangi bir yayının sunduğu bilgileri kullandığında mutlaka kaynağı belirtmelidir. Gazeteci olmayanlar: Bir yayın organında, sürekli veya zaman zaman, gazetecilik kapsamına giren alanlarda faaliyet gösterenlerin asıl sıfatları, asli işleri uygun şekilde belirtilmeli, kamuoyu onların temel konumu hakkında bilgilendirilmelidir.

Özdeşleşme: Gazeteci, uzmanlık alanı ne olursa olsun öncelikle gazetecidir. Polis muhabiri, polis veya sözcüsü, spor muhabiri kulüp yöneticisi veya sözcüsü, herhangi bir partiden sorumlu muhabir onun üyesi veya sözcüsü gibi davranmamalı ve bu yönde, yayın yapmamalıdır.”

